

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ
(KENT VE ÇEVRE BİLİMLERİ)
ANABİLİM DALI

MAHALLE DERNEKLERİ VE KATILIM:
SARIYER İLÇESİ ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

MERVE ÖZBEY

Ankara-2019

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ
(KENT VE ÇEVRE BİLİMLERİ)
ANABİLİM DALI

MAHALLE DERNEKLERİ VE KATILIM:
SARIYER İLÇESİ ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

MERVE ÖZBEY

Tez Danışmanı:
Prof. Dr. KIVILCIM ERTAN

Ankara-2019

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ
(KENT VE ÇEVRE BİLİMLERİ)
ANABİLİM DALI

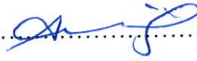
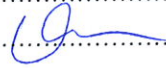
MERVE ÖZBEY

**MAHALLE DERNEKLERİ VE KATILIM:
SARIYER İLÇESİ ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı : Prof. Dr. KIVILCIM ERTAN

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	İmzası
Prof. Dr. Kuntun ERTAN	
Prof. Dr. Aysegül Mezi	
Doç. Dr. Murat Yaman	

Tez Sınavı Tarihi..05.11.2019.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (.05../11../2019)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

..Merve..ÖZBEY..

İmzası

..Merve..ÖZBEY..

ÖNSÖZ

Tezin yazım aşamasında bilgi ve tecrübeleriyle beni yönlendiren danışmanım Prof. Dr. Kıvılcım ERTAN'a, tez savunmasında yapıcı eleştirilerde bulunarak tezin şekillenmesine katkıları olan Prof. Dr. Ayşegül MENGİ ve Doç. Dr. Murat YAMAN'a,

Mahalleler ile gerçekleştirdiğim görüşmelerde bana vakit ayıran ve yardımcı olan Cumhuriyet, Çayırbaşı, Derbent, Emirgan, Fatih Sultan Mehmet, Kazım Karabekir Paşa, Kocataş, Pınar, Poligon, PTT Evleri, Reşitpaşa, Rumeli Hisarı ve Sarıdağ mahalle dernek ve kooperatifleri başkanları ve üyelerine, Mahalleler Birliği temsilcilerine, yardımcı olmak için ellerinden gelen özeni gösteren Sarıyer Belediyesi çalışanlarına,

Bu süreçte tezimi okuyan, bana önerileriyle, akademik ve teknik bilgileriyle destek olan, evini açan, beni dinleyen arkadaşlarıma, yöneticilerime ve her zaman yanımda olan ve beni destekleyen aileme en içten teşekkürlerimi sunarım.

Merve ÖZBEY

Kasım 2019, İSTANBUL

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	v
ÇİZELGELER LİSTESİ	v
KISALTMA LİSTESİ.....	vi
GİRİŞ.....	1
Tezin Araştırma Problemi	3
Tezin Konusu.....	4
Tezin Amacı.....	4
Tezin Önemi	5
Tezin Varsayımları	6
Tezin Sınırlılıkları.....	6
Tezin Yöntemi	7
Tezin Kapsamı.....	8
BİRİNCİ BÖLÜM.....	9
KENT HAKKI, YEREL DEMOKRASİ VE KATILIM.....	9
1.1. Kent Hakkı, Kentli Hakları ve Kentsel Toplumsal Hareketler.....	9
1.1.1. Kent Hakkı.....	9
1.1.2. Kentli Hakları.....	13
1.1.3. Kentsel Toplumsal Hareketler	17
1.1.3.1. ABD Getto Hareketleri	21
1.1.3.2. Latin Amerika Gecekondu Hareketleri	23
1.1.3.3. Madrid Yurttaş Hareketi.....	26
1.2. Yerel Demokrasi ve Katılım İlişkisi	29
1.3. Katılım	32
1.4.1. Katılımın Türleri	35
1.4.2. Katılımın Önemi	35
1.4.3. Katılımın Aşamaları.....	39
1.5. Yerel Katılım	43
1.5.1. Yerel Katılım Yöntemleri	45
1.5.2. Yerel Katılımda Karar Alma Süreçleri.....	49
1.4. Mahalle ve Mahalle Dernekleri	54
1.2.1. Dünyada Mahalle Dernekleri.....	56
1.2.2. Türkiye’de Mahalle Dernekleri	58

İKİNCİ BÖLÜM	63
KARAR ALMA SÜREÇLERİNDE KATILIM: SARIYER İLÇESİ ÖRNEĞİ.....	63
2.1. Sarıyer İlçesi Profili	63
2.1.1. Sarıyer İlçesinin Seçim Eğilimi	64
2.1.2. Sarıyer İlçesinin Demografik Yapısı.....	66
2.1.3. Sarıyer İlçesinin Eğitim Durumu	68
2.1.4. Sarıyer İlçesinin Mekânsal Yapısı	70
2.1.5. Sarıyer İlçesinin İdari Yapısı	74
2.1.6. Sarıyer İlçesinin Ekonomik ve Sosyal Yapısı.....	75
2.2. Sarıyer İlçesinin Mahalleleri.....	76
2.2.1. Sarıyer Mahalle Dernekleri ve Kooperatifleri.....	77
2.2.1.1. Cumhuriyet Mahallesi	79
2.2.1.2. Çayırbaşı Mahallesi.....	82
2.2.1.3. Derbent (Çamlıtepe) Mahallesi	86
2.2.1.4. Emirgan Mahallesi	90
2.2.1.5. Fatih Sultan Mehmet Mahallesi.....	93
2.2.1.6. Kazım Karabekir Paşa Mahallesi	96
2.2.1.7. Kocataş Mahallesi	101
2.2.1.8. Pınar Mahallesi.....	103
2.2.1.9. Poligon Mahallesi	106
2.2.1.10. PTT Evleri Mahallesi	109
2.2.1.11. Reşitpaşa Mahallesi.....	113
2.2.1.12. Rumeli Hisarı Mahallesi	119
2.2.1.13. Sarıyer Merkez (Sarıdağ) Mahallesi	124
2.2.2. Mahalle Dernekleri Faaliyetleri ve Katılım	126
2.2.2.1. Mahalleden Gazetesi	126
2.2.2.2. Mahalle Toplantıları	130
2.2.2.3. Mahalle Yürüyüşleri	131
2.2.2.4. Yargı Kararları	132
2.2.2.5. Mahallelinin Karar Alma Süreçlerine Katılımı	133
2.2.2.6. Sarıyer Mahalle Dernekleri'nin Değerlendirilmesi	136
2.3. Mahalleler Birliği.....	138
2.3.1. Sarıyer Mahalleler Birliği.....	138
2.3.2. İstanbul Mahalleler Birliği	140
2.3.3. Türkiye Mahalleler Birliği.....	143

2.3.4. Mahalleler Birliğinin Katılımı.....	144
2.3.5. Değerlendirme.....	145
SONUÇ VE ÖNERİLER	151
KAYNAKÇA	160
ÖZET	168
ABSTRACT	169
EKLER	170

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. 1: Arnstein'ın Sekiz Aşamalı Katılım Merdiveni.....	40
Şekil 1. 2: Katılım Düzeyi	43
Şekil 1. 3: Karar Alma Süreçleri.....	50
Şekil 2. 1: İstanbul İlçeleri Arasında Sarıyer İlçesinin Konumu	63
Şekil 2. 2: Sarıyer Genel Seçim Sonuçları.....	65
Şekil 2. 3: Sarıyer İlçe Belediye Başkanlığı Seçim Sonuçları	65
Şekil 2. 4: Mahalle Bazında 2019 Yerel Seçim Haritası.....	66
Şekil 2. 5: Sarıyer Toplam Nüfus Seyri.....	67
Şekil 2. 6: Sarıyer Mahalleleri Nüfus Yoğunluğu	68
Şekil 2. 7: Sarıyer İlçesi Eğitim Düzeyi.....	69
Şekil 2. 8: Yaş Gruplarına ve Cinsiyete Göre Eğitim Durumu.....	69
Şekil 2. 9: Türkiye Deprem Tehlike Haritasında Sarıyer İlçesi.....	70
Şekil 2. 10: İstanbul İli Jeoloji Haritasında Sarıyer İlçesi	71
Şekil 2. 11: İstanbul İl Alanında Kaya ve Zemin Alanlar.....	71
Şekil 2. 12: 2960 Sayılı Boğaziçi Kanunu'na Göre Sarıyer	73
Şekil 2. 13: Özel Kanunlarla Sarıyer İlçesinin İmar Yapısı.....	74
Şekil 2. 14: Sarıyer Mahalleler Haritası.....	77
Şekil 2. 15: Derbent'te Yapılması Planlanan Lüks Konut Projesi	87
Şekil 2. 16: Sarıyer Mahalleden Gazetesi	126
Şekil 2. 17: Bilgilendirici Gazete Yazıları.....	130
Şekil 2. 18: Geniş Katılımlı Taahhütname Toplantısı	131
Şekil 2. 19: Sarıyer Mahallelerinin Gerçekleştirdiği Yürüyüş.....	132
Şekil 2. 20: Sarıyer Mahalleler Birliği Logosu.....	138

ÇİZELGELER LİSTESİ

Çizelge 1. 1: Halk Katılımı Profili.....	42
Çizelge 1. 2: Karar Alma Süreçlerinde Kullanılan Araçlar ve Mekanizmalar	53

KISALTMA LİSTESİ

a.g.e. : Adı Geçen Eser

AFAD: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

AK PARTİ: Adalet ve Kalkınma Partisi

ANAP: Anavatan Partisi

AVM: Alışveriş Merkezi

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

DPT: Devlet Planlama Teşkilatı

HDP: Halkların Demokratik Partisi

İBB: İstanbul Büyükşehir Belediyesi

İSKİ: İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi

MHP: Milliyetçi Hareket Partisi

SHP: Sosyaldemokrat Halkçı Parti

STK: Sivil Toplum Kuruluşu

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TMMOB: Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

UNESCO: United Nations Educational Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)

UN-HABITAT: United Nations Human Settlements Programme (Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı)

USTK: Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları

YSK: Yüksek Seçim Kurul

GİRİŞ

Küreselleşme ve yerelleşme kavramları sosyal bilimlerde geniş yer tutarken kent hakkı ve katılım gibi kavramlar da üzerinde çalışılan konular olmuştur. İçinde yaşadığımız kentte, yaşadığımız mekân üzerinde kolektif bir şekilde söz sahibi olma ve sorunlara çözüm getirme talebi, kentlinin önem verdiği konular arasına girmiştir. Mekân algısı yaşadığı evden ibaret olan bireyin sokağı ve mahallesini de benimseyerek önemsemesiyle bireyin mekân algısı değişmiş ve bunun etkisiyle kentsel toplumsal hareketler artmaya başlamıştır. Aynı şekilde devletlerin neoliberal politikalarla ortaya koydukları kentsel dönüşüm pratikleriyle dönüştürülmeye çalışılan kentliler kolektif bir şekilde haklarını savunmaya başlamıştır. Birçok kentte kentsel dönüşüm uygulamalarına karşı örgütlenmeler ve toplumsal hareketler ortaya çıkmış, kentsel hakların da ötesinde kent hakkı kavramı ayrı bir önem kazanmıştır. İnsanların kenti yönetenler tarafından kent hakkından yoksun bırakılması ve kentsel dönüşüm uygulamaları kentlileri örgütlenerek hak arama konusunda bilinçli hale getirmiştir. Bu süreçte bazı yerlerde halk örgütlenerek karar alma süreçlerinde varlıklarını hissettirmek istemişlerdir. Bunun en etkin örnekleri mahalle düzeyindeki yapılanmalarda görülmüştür. “Mahalleme, evime, komşuma dokunma” gibi sloganlarla tepkilerini ortaya koyan mahalleliler kurdukları dernekler ve kooperatiflerle mahalle düzeyinde karar alma süreçlerine katılmışlardır.

Karar alma süreçlerine katılım, neye ve nasıl katılım sağlanacağı, kimlerin katılıma dahil edileceği sorularını da beraberinde getirmektedir. Temsili demokrasinin tıkandığı noktada merkezi ve yerel yönetimlerin dışında sivil toplum bir seçenek olarak karşımıza çıkmaktadır. Tocqueville ortak amaçlar etrafında birleşen gönüllü kişilerin çeşitli derneklerde bir araya geldiğinden bahsetmektedir.¹ Üçüncü sektör olarak da anılan sivil toplumun siyasal alanın dışında olup siyasal kararları etkileyebilen bir yurttaş gücüne sahip olduğu söylenebilir. Habermas da sivil toplumun özünü devlet ve ekonomi alanlarının dışında kalan gönüllü birliklerin oluşturduğunu söylemektedir ve bunların içinde yurttaş forumları, kültür dernekleri, bağımsız medya, yurttaş inisiyatifleri ve sendikalar gibi çeşitli örgütlenmeleri örnek olarak göstermektedir.² Kentlinin gündelik yaşamını etkileyen sorunlar yerel ölçekte olduğuna göre katılımın da öncelikle yerel ölçekte başlaması gerekmektedir. Diğer bir deyişle yerel ölçekte karar alma süreçlerine

¹ Alexis De Tocqueville, *Democracy in America Vol. 2*, Çev. Henry Reeve, The Project Gutenberg E-kitap, 2006. <https://www.gutenberg.org/files/816/816-h/816-h.htm>, Erişim Tarihi: 24.08.2019.

² Jürgen Habermas, *Kamusal Hayatın Yapısal Dönüşümü*, Çev. Tanıl Bora ve Mithat Sancar, İstanbul: İletişim, 1997, s.52.

kamu yönetiminden farklı olarak sivil toplum aracılığı ile kentteki en küçük birim olan mahalle sakinlerinin katılımının sağlanması önem arz etmektedir.

Castells'e göre yerel sivil toplum örgütleri, her ülkede yerel çıkarları ve siyasi işlemlere karşı belli değerleri korumak üzere kurulmuştur.³ Kent hakkının savunulmasında rol oynayan hareketler, dernekler veya sivil toplum kuruluşları ve bu örgütlerin talepleri doğrudan demokrasi anlayışı içerisinde yer edinmektedir. Yerel demokrasinin gelişmediği bir yerde de tam anlamıyla bir demokrasiden bahsetmek mümkün değildir. Çünkü İlhan Tekeli'nin de dediği gibi "Yerel doğrudan bizim varlığımızla ilişkilidir. Biz doğduğumuzda kendimizi bir yerellik içinde buluyoruz." ve demokrasinin kalitesi, yerel demokrasinin kalitesini artırmaktan geçer bu da katılıma özel bir önem verilmesiyle olur.⁴ Bu bakımdan halkın yerelde karar alma süreçlerine etkin bir şekilde katılımının önünün açılması gerekmektedir. Etkin katılım sağlandığında aidiyet duygusuyla değişimi tetikleyecek bir halk iradesi de ortaya çıkacaktır.

Karar alma süreçlerine etkin katılımın mahalle düzeyinde sağlandığı İstanbul ilinin Sarıyer ilçesi başarılarıyla dikkat çekmektedir. Boğazdaki konumu ile rant sahiplerinin odak noktasında olan Sarıyer'de gecekondu alanları kentsel dönüşüm tehdidi ile karşı karşıya kalmıştır. Sarıyer ilçesinin; Belgrad Ormanı gibi geniş ormanlık alanların ve doğal mesire yerlerinin bulunması, temiz havası, hem Karadeniz hem de Marmara Denizi'ne kıyıların olması, Boğaz'da yer alması ve deprem hattına uzak olması gibi coğrafi konumundan kaynaklanan çekici özellikleri bulunmaktadır. Ayrıca Fatih Sultan Mehmet ve Yavuz Sultan Selim boğaz köprüleri de Sarıyer ilçesi sınırları içinde yer almaktadır. Zincirlikuyu'dan Maslak'a devam eden Büyükdere Caddesi, metro ağı, İstanbul Havalimanı ve Kuzey Marmara Otoyolu gibi büyük projeler de Sarıyer'i ulaşım bakımından çekici kılmaktadır. Maslak bölgesinde finans merkezlerinin yer alması, Boğaziçi ve İstanbul Teknik Üniversitesi gibi iki önemli devlet üniversitesinin ana kampüslerinin Sarıyer ilçesi sınırları içinde yer alması da Sarıyer'i yatırımcılar ve rant sahipleri gözünde değerli kılmaktadır.

Eskiden sanayi alanlarının ve fabrikaların bulunduğu yerlerde de gecekondu yerleşimleri bulunmaktadır. Neoliberal siyasetin bir parçası olarak marka kentler oluşturma peşinde, Sarıyer ilçesinin değeri artmış ve kentsel dönüşüm için çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Deprem hattına uzak olmasına rağmen riskli alan ilan

³ Manuel Castells, "The New Public Sphere: Global Civil Society, Communication Networks, and Global Governance", *ANNALS, AAPSS*, 616, (2008), s.83.

⁴ <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=389&RecID=3294>, Erişim Tarihi: 19.11.2019.

kararlarının çıkması tartışmalı bir konudur. Ayrıca daha önceden yerleşimcilere verilen tapu tahsis belgelerinin tapuya dönüştürülmemesi, bölgeye müteahhitlerin gelip gitmesi yerleşimciler açısından yerinden edilme riskini oluşturmuştur. Tüm bu sebepler Sarıyer’de gecekonduların alanlarında yaşayan insanların yerlerinden edilme tehlikesiyle karşı karşıya olmasını beraberinde getirmiş ve yerel halk halihazırdaki haksız kararlara karşı mücadele vermek, henüz olumsuz karar veya kentsel dönüşüm projeleriyle karşılaşmamış olan mahalleler ise tedbir amaçlı mahalle derneklerini kurmuştur.

Süreç içerisinde önce mahalle dernekleri kurulmuş, daha sonra kurulan mahalle dernekleri hem kooperatifleşmeye hem de kentsel dönüşüm riski taşıyan mahallelere de örnek olarak dernek olmayan mahallelerde mahalle derneği kurulmasında öncülük etmiştir. Halk, mahalle dernekleri aracılığıyla örgütlenerek kentsel mücadelelerinde kamuoyu oluşturabilmiş, kentsel politikalar, yargı kararları ve yerel siyaset üzerinde etkili olmuştur. Sarıyer mahalle dernekleri ve kooperatifleri önce kendi içerisinde birleşerek Sarıyer Mahalleler Birliği’nin oluşturulmasına, daha sonra İstanbul’da ve Türkiye’de mahalleler düzeyinde mücadele veren Mahalleler Birliği’nin oluşmasına öncülük etmiştir.

Tezin Araştırma Problemi

Kent ile ilgili sorunlarda temsili demokrasinin çıkmaza girdiği, demokrasinin tam anlamıyla gerçekleştirilemediği, merkeziyetçiliğin sorunların çözümünü geciktirdiği ve kent sakinlerinin taleplerine verimli ve etkin bir şekilde cevap verilmediği görülmektedir. Tekeli’nin de ifade ettiği gibi temsili demokraside yöneticilerin beklentisi pasif bir yurttaştır ve edilgen hale getirilmiş olan yurttaş olayların dışında tutulmaktadır.⁵ Dahl’ın ne sürdüğü demokrasi için gerekli beş kriterden (etkin katılım, eşit oy hakkı, aydınlanmış bir anlayış, gündemin kontrolü ve dahil edilme)⁶ etkin katılımın sağlanamaması demokrasinin önünde büyük bir sorun olarak durmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerde sıklıkla görülen kentsel dönüşüm uygulamaları daha çok yoksul ve zengin kesimin arasına çizgi çekmekte ve rant kapısı oluşurmaktadır. Oysa kent sakinleri yaşadıkları yerin sorunlarını ve durumunu en iyi bilenler olarak yaşadıkları yerde doğrudan etkili ve alınan kararlarda da söz sahibi olabilmelidir. Fakat bu yerel lkte kentlinin seçimiyle başa gelen yerel yönetimler tarafından da tam olarak sağlanamamaktadır. Kentlinin asıl ihtiyaı, demokrasiye doğrudan ulaşarak, içinde

⁵ İlhan Tekeli, “Katılımcı Demokrasi, Sivil Ağlar ve Sivil Toplum Kuruluşları”, 15. STK Sempozyumu Bildirisi, (2004). https://stk.bilgi.edu.tr/media/cd/01/doc/okuma_02-2.pdf, Erişim Tarihi: 24.08.2019.

⁶ Robert Dahl, *On Democracy*, New Haven & London: Yale University Press, 1998, s.37-38.

yaşadığı kenti, idareciler veya sermaye sahiplerinin isteklerine göre değil, kentlinin kendi bakış açısı ve taleplerine göre şekillendirebilmesidir. Harvey'in belirttiği gibi nasıl bir kent istediğimiz, toplumsal bağlar, çevre, yaşam biçimi, teknoloji ve estetik değerler istediğimizle bir bütündür ve kent hakkı tam da bu noktada kenti değiştirerek kendimizi de şekillendirme isteğini ortaya koymaktadır.⁷ Kent hakkı mücadelesini verenler, karar alma süreçlerine dahil edilmeden, katılımın dışında bırakılmaktadır.

İstanbul'un Sarıyer ilçesinde de kent ile ilgili alınacak kararlarda halka danışılmaması, halkın görüşlerinin alınmaması yerel demokrasi için bir sorun teşkil etmektedir. Ayrıca Sarıyer'in deprem hattına uzak olması, ulaşım olanakları, önemli iş ve finans merkezlerinin bulunması Sarıyer'i rant sahiplerinin gözünde ilgi çekici kılmaktadır. Özellikle gecekondu alanlarında kentsel dönüşüm gerçekleştirilmek istenmekte, deprem tehlikesi olmayan yerlerde dahi riskli alan kararları çıkarılmaktadır. Gecekondu sakinleri kendi çabalarıyla kurmuş oldukları yaşam alanlarından çıkartılmak istenmektedir. Mahallelilerin tapu tahsis belgeleri olmasına rağmen tapular halka verilmemektedir. Sarıyer ilçesinde de halk, kendilerine danışılmadan dönüşmeye karşı kent hakkını talep etmekte ve karar alma süreçlerinde yer almak istemektedir.

Tezin Konusu

Kent hakkını elde etmede halkın karar alma süreçlerine etkin katılımının mahalle dernekleri aracılığıyla sağlanması, halkın etkin katılımını artıracak gibi yerel demokrasinin de gelişmesine katkıda bulunacaktır. Mahalleler düzeyinde örgütlenmelerin kentsel dönüşüm gibi uygulamalara karşı olarak yapıldığı görülmektedir. Kentsel dönüşüm, çoğu örnekte, araştırılan çoğu yerleşimde mahalle derneklerinin oluşmasında etkili olan birinci faktördür. Bazı yerlerde inisiyatif, birlik, forum şekillerinde de ortaya çıkmaktadır. Fakat bu çalışmada kentsel dönüşüm uygulamaları ayrıntılı olarak incelenecek bir odak noktası olmayıp Sarıyer Mahalleler Birliği örneği ile birlikte mahalle derneklerinin yerel düzeyde mahalleliye hangi konularda öncülük edebileceği ve mücadelelerin nasıl başarıya ulaştırabileceği sorgulanmakta, mahalle derneklerinin bu kapsamda halkın karar alma süreçlerine katılımını artırması üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğu araştırılmaktadır.

Tezin Amacı

Yerel düzeyde sağlam bir demokrasinin geliştirilebilmesi için kentsel politikaların mahallenin sorunlarını en iyi bilen mahallelilere danışarak, onları her sürece dâhil ederek

⁷ David Harvey, "The Right To The City", *New Left Review*, 53, (2008), s.23.

oluşturulması gerekmektedir. Bu tezin amacı yerel demokrasinin sağlanması için atılan fakat özünde yine merkezîyetçiliği barındıran kent konseyleri gibi adımlardan farklı ve daha etkili olarak gerçekleştirilecek katılımın, mahalle düzeyinde aşağıdan yukarıya bir örgütlenme modeli ile mahalle sakinlerinin öncülüğünde oluşturulan ve özünü mahalleliden alan mahalle dernekleri ile mümkün olabileceğini Sarıyer ilçesi örneği üzerinden ortaya koymaktır. Çalışmada, dünyada mahalle derneklerinin içinde bulunduğu kentsel toplumsal hareketler ile Sarıyer ilçesi arasında ilişki kurularak Sarıyer ilçesindeki halk mücadelesinin de bir kentsel toplumsal hareket olduğu ortaya konacaktır. Mahalle derneklerinin aktif kullanımının önünün açılması ile karar alma süreçlerinin dışında bırakılan yurttaşın etkin katılımının sağlanmaması sorununun çözülebilirliğini Sarıyer Mahalleler Birliği örneği üzerinden göstermek ve çözüm önerilerine katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

Tezin Önemi

Sosyal bilimler alanında kent ile ilgili yapılan çalışmalarda mahalle dernekleri doğrudan tez konusu olmayıp genellikle kent hakkı olgusu kentsel dönüşüm uygulamalarıyla birlikte incelenmiş, kentsel toplumsal hareketler ile kentsel dönüşüm uygulamaları açıklanmasına yoğunlaşmıştır. Konu olarak mahalle derneklerinin yurttaşların karar alma süreçlerinde katılımına etkisi araştırılmamıştır. Bu çalışmanın farklılaştığı nokta kent hakkı mücadelesinin kentsel hareketler çerçevesinde verildiğinin uluslararası örneklerle de desteklenerek karar alma süreçlerine halk katılımının sağlanmasının yerel demokrasiye katkıda bulunacağını ortaya koyarak bir ilçedeki mahalle dernekleri oluşumları örneğinde açıklamasıdır. Kent hakkının kazanılması, yerel demokrasinin halkın katılımıyla gelişmesi ve kentsel toplumsal hareketlerde mahalle derneklerinin olumlu etkisi birlikte incelenecektir. Çalışma sonunda, mahalle derneklerinin kent planlamasında ve kent sakinlerinin yaşamlarına etki edecek kararlara katılımının sağlanmasında etkin bir yapılanma olduğu ortaya konacaktır. Ayrıca dünyada giderek artan bireyselleşmenin getirdiği yalnızlaşmaya karşı mahalleli arasında dayanışma ve birlikteliği artırması bakımından, mahalle derneklerinin etkili bir oluşum olduğu açıklanacaktır. Tüm bunlar Sarıyer ilçesi özelinde mahalle düzeyinde hayata geçirilmiş bir örnekle sunulacaktır. Yerel düzeyde örgütlenmiş bir kuruluşun mecliste dahi bir yasanın geçerlilik süresinin uzatılmasında etkili olması, yerel seçimlerde siyasi parti adaylarına taahhütname imzalatması, muhalif duruşlarının yanında ayrılmaya hiçbir şekilde yer vermeyecek şekilde söylem ve eylemlerde bulunmaları, her türlü faaliyetini hukuki sınırlar içinde yasal olarak gerçekleştirmeleri bakımından Sarıyer Mahalle

Dernekleri ve dahil olduğu Mahalleler Birliği büyük farklılık ve önem teşkil etmektedir. Bu sebeplerle bu çalışmanın literatüre ve pratikteki deneyimlere katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Tezin Varsayımları

Hipotez 1: Mahalle dernekleri, kent hakkını elde etme, kentsel hizmetlere erişimde ve kent ile ilgili alınacak her türlü kararda yaşadıkları yerin sorunlarını en iyi bilen mahallelinin karar alma süreçlerine dâhil olmasını sağlayacaktır. Bu özelliğiyle mahalle dernekleri, yerel katılımın ve bunun sonucu olarak yerel demokrasinin güçlendirilmesinde etkili olacak bir araçtır. Ayrıca mahalleli arasındaki dayanışma ve birlikteliği artırması bakımından toplumsal bütünleşmenin sağlanmasında etkili olmaktadır.

Hipotez 2: Sarıyer Mahalle Dernekleri, diğer mahalle derneklerine yol gösterici olmuş, kooperatifleşmede ve Mahalleler Birliği'nin oluşmasında öncülük etmiş, geniş halk katılımı ve desteğiyle yargı kararlarında, idari kararlarda ve yerel siyaset alanında etkili bir kentsel toplumsal hareket olmuştur.

Bu çalışmada aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranacaktır.

- Mahalle derneklerinin kentsel toplumsal hareketleri yönlendirmede etkin bir rolü var mıdır?
- Mahalle dernekleri kentsel dönüşüm projelerinde etkili midir?
- Mahalle dernekleri siyaset ve kentsel politikalar üzerinde etkiye sahip midir?
- Mahalle dernekleri toplumsal bütünleşmenin sağlanmasında etkili midir?
- Mahalle dernekleri halk katılımına katkı sağlamakta mıdır?
- Mahalle dernekleri kent bilincinin oluşmasına katkıda bulunabilir mi?

Bu kapsamda mahalle derneklerinin yürüttükleri faaliyetler, karar alma süreçlerine ne şekilde katılım gösterdikleri, süreçte hangi konularda ne ölçüde başarı elde edildiği sorgulanmaktadır. Mahallelerin sorunları, mahalledeki komşuluk ilişkileri, mahallelinin örgütlülük ve bilinç düzeyi halkın karar alma süreçlerine katılımını ne şekilde etkilediği incelenmektedir.

Tezin Sınırlılıkları

Geleneksel ve kent konseyleri gibi yerel yönetimlerden bağımsız olamayan katılım yöntemleri yerine sivil toplum altında sınıflandırılabilen mahalle derneklerinin, halkın katılımı noktasında etkili bir araç olduğu düşünüldüğü için katılım yöntemi olarak

mahalle dernekleri seçilmiştir. Bu çalışmada birçok ilden göçün olduğu, ekonomik, sosyal ve kültürel olarak farklılıkların yoğunlaştığı, toplumsal ölçekte Türkiye'yi yansıtan, kısacası mikro Türkiye olarak görülebilecek İstanbul ili seçilmiştir. İstanbul'da Mahalleler Birliği'nde 12 ilçede; Gaziosmanpaşa'da 5, Eyüpsultan'da 1, Başakşehir'de 1, Küçükçekmece'de 2, Kadıköy'de 1, Pendik'te 3, Beykoz'da 2, Üsküdar'da 4, Sultangazi'de 3, Beyoğlu'nda 6, Şişli'de 1, Sarıyer'de 16 mahalle, mahalle dernekleri ve kooperatiflerle birlikte mücadele vermektedir. Mahalle kooperatifleri yargı süreçlerinde gerekli olmaları bakımından mahallelerde kurulmuş olup bu çalışmaya dahil edilmeyecek ve mahalle derneklerine yoğunlaşılacaktır. İstanbul'da mahalle derneği sayısının en fazla olduğu ilçe olması, Mahalleler Birliği'nin oluşturulmasında öncü olması, yurtdışında fuarda sergilenen bir kentsel dönüşüm projesinin durdurulmasında kamuoyu oluşturarak etkili olması, yalnızca kentsel dönüşüme karşıt olarak değil kentsel sorunların çözümünden mahallede dayanışmayı artırmaya yönelik yerel düzeyde karar alma süreçlerine katılımın somut çıktılarının görülmesi sebebiyle Sarıyer ilçesi bu tezin ana örneğini oluşturmaktadır.

Sarıyer Mahalle Dernekleri örgütlü bir şekilde birbirleri ile iletişim halinde ve dayanışma içinde hareket etmektedir. Aktif olarak yerel gazete çıkararak mahalleliyi bilinçlendirme amacı gütmesi, halkı karar alma süreçlerine katılıma teşvik etmesi, dayanışma ve birlikteliği ayırma ve kutuplaştırmaya yer vermeden sağlamaya çalışması, hukuki olarak mücadele vermesi, faaliyetlerinin sonuçlarının başarılı olması ve siyaset gündemini etkilemeleri bakımından önemli bir örnek olduğu düşünülmektedir.

Tezin Yöntemi

Kavramsal çerçevenin çizilmesi için kent hakkı, kentsel toplumsal hareketler, mahalle dernekleri, katılım, yerel katılım ve karar alma süreçleri kavramları, konularla ilgili önde gelen düşünürlerin görüşleri, uluslararası toplulukların çalışmaları ve uluslararası belgeler ile açıklanmıştır. Bu kısımda konu ile ilgili önemli temel kitaplardan, makalelerden, tezlerden, konu ile ilgili internet sitelerinden yararlanılmıştır.

Derneklerin işleyişi hakkında bilgi elde etmenin ve derneklerin kuruluşundan bu yana gelişimlerini en iyi bilen kişilerin deneyimlerini doğrudan aktarmanın şıklarla sınırlı olmayan sorulara verilecek cevaplarla çalışmaya katkı sağlayacağını düşünülmesi sebebiyle veri toplama tekniği olarak mahalle dernekleri ile yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi uygun görülmüştür. Sarıyer'de mahalle dernekleri olarak örgütlenmiş olan ve Mahalleler Birliği çatısı altında hareket eden mahallelerde dernek ve kooperatifler birlikte hareket etmektedir ve her iki yapılanma da birbirleri hakkında bilgiye sahiptir. Mahalleler

Birliği'nde olan 13 mahallenin dernek ve kooperatif yöneticileri ve yeleri ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Sarıyer Belediyesi alışanları ve Mahalleler Birliği'ne destekte bulunan gönüllü kişilerle grşlmştir. Sarıyer Mahalleler Birliği ve İstanbul Mahalleler Birliği'nin gerçekleştirmiş olduğu geniş katılımlı toplantılara katılım sağlanmıştır. Ayrıca Mahalleler Birliği'nin ve Sarıyer Mahalleler Birliği'nin bilgilendirici videolarından, afiş ve gazetelerinden, internet sitesindeki haberlerden ve sosyal medya ağlarından bilgiler toparlanmıştır.

Tezin Kapsamı

Tez iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde tezin temelini oluşturan kavramsal açıklamalar yer almaktadır. Kent hakkı, konu ile ilgili önde gelen düşünürlerin görüşleriyle açıklanmıştır. Kentli hakları altında Avrupa Kentsel şartı'nın maddeleri anlatılmıştır. Kentsel toplumsal hareketler ile ilgili görüşler sunulmuş, temel olarak Castells'in "The City and the Grassroots: A Cross-Cultural Theory Of Urban Social Movements" adlı çalışmasına dayanılarak mahalle derneklerinin bulunduğu kentsel toplumsal hareketler  örnek üzerinden anlatılmıştır. Yerel demokrasi ve katılım ilişkisi incelenmiş, katılım kavramı, katılımın önemi ve aşamaları sunulmuştur. Yerel katılımın kavramsal erevesi çizilmiş, yerel katılım yöntemleri ve yerel katılımı karar alma süreçlerinden bahsedilmiştir. Mahalle, mahalle dernekleri ve dünyadaki bazı mahalle derneklerine değinilmiş, Türkiye'deki mahalle dernekleri oluşumlarının gelişimine kısaca bakılmıştır.

İkinci bölümde ise öncelikle ilk bölümde açıklanan kavramların birbiriyle ilişkisinin Sarıyer ilçesindeki mahalle dernekleri oluşumu üzerinden anlatılması için Sarıyer ilçesi hakkında kısa bir bilgi verilmiştir. Sarıyer'de bulunan mahalle dernekleri veya kooperatifleri ile yapılan derinlemesine görüşmeler her mahallenin başlığı altında sistematik bir şekilde ortaya konmuştur. Sarıyer'deki mahalle dernekleri ve kooperatiflerinin bir çatı altında birleştikleri Sarıyer Mahalleler Birliği, İstanbul'daki mahallelerin bir araya gelerek oluşturdukları İstanbul Mahalleler Birliği ve Türkiye genelinde diğer illerden mahallelerin katılımı ile oluşturulan Türkiye Mahalleler Birliği'nin faaliyetleri hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Değerlendirme başlığı altında birinci bölümdeki kavram ve rnekler Sarıyer'deki mahalle dernekleri ile ilişkilendirilmiş, varsayımlar ve araştırma soruları tek tek açıklanmıştır. Sonuç ve öneriler kısmında, hipotezler ortaya konmuş ve önerilere yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KENT HAKKI, YEREL DEMOKRASİ VE KATILIM

1.1. Kent Hakkı, Kentli Hakları ve Kentsel Toplumsal Hareketler

Tarih içerisinde endüstriyel ve teknolojik gelişmelerle birlikte toplumlar da dönüşüm geçirmiştir. Sanayi devrimiyle birlikte tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş gerçekleşmiş, yerleşimler de bu gelişmelerle şekillenmiştir. Sanayi bölgelerinin etrafında yoğunlaşan yerleşim yerleri, merkezden uzak bölgelerde konumlanmıştır. Teknolojik gelişmeler, internet kullanımının yaygınlaşmasıyla sonuçlanmış ve bilgiye ulaşılabilirliğin kolaylaştığı bilgi toplumunda hizmet ve finans sektörü öne çıkmıştır. Aynı zamanda ulaşım olanaklarının gelişmesi ile çeperlerde kalan kısımlar merkeze yaklaşmıştır. Bu gelişmeler sonucu kentleşmenin artması ile birlikte kent kavramını temel alan çalışmalar da artmıştır. İnsanların kentte nasıl daha iyi koşullar altında yaşayabilecekleri, üzerine düşünülen konulardan biri olmuştur. Kent yaşamından doğan kentli hakları ve kent hakkı, tarih içinde toplumların uğruna mücadelede bulundukları kavramlar olmuş ve kentsel toplumsal hareketlere yön vermiştir.

1.1.1. Kent Hakkı

21. yüzyılda temel insan haklarına yenileri eklenmiş, barınma hakkı, ulaşım hakkı gibi kentsel hakların ötesinde sakinler; içinde yaşadıkları kent üzerinde söz sahibi olma ve onu değiştirme taleplerini dillendirmeye başlamışlardır. İlk olarak Henri Lefebvre tarafından 1967’de “kent hakkı” olarak kavramlaştırılan bu talep ve haklar bütünü günümüzde kentsel hareketler ve yaşama biçimlerinin de temelini oluşturmaktadır.

Lefebvre’e göre “kent hakkı bir çağrı, bir taleptir” ve “dönüştürülmüş ve yenilenmiş bir kentsel yaşam hakkı olarak formüle edilebilir.”⁸ Marcuse, Lefebvre’in “çağrı ve talep” tanımlamasında bir ayrıma giderek çağrının sistemle bütünleşmiş fakat yaratıcı faaliyetleri engellenmiş, toplumsal ilişkilerde tahakküm altında bırakılmış, hayattaki beklentileri karşılanmamış kesimlerin özlemi olduğunu, talebin ise, ırk, etnik köken, din ve cinsiyet bakımından doğrudan baskı altına alınmış olanlardan, temel ihtiyaçlarının karşılanmasından yoksun olan evsizlerden ve marjinallerden geldiğini söylemektedir. Özetle çağrı yabancılaşmış insanlardan ve maddi ihtiyaçların ötesinde

⁸ Henri Lefebvre, “Kent Hakkı”, Çev. Gizem Aksümer ve Julia Strutz, *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 9/36, (2011), s.151.

yaşamdan zevk almayanlardan gelirken talep dışlanmışlardan ve maddi ihtiyaçları karşılanmayanlardan gelmektedir.⁹

Kentler; kolektif hizmetler, topluluk kültürleri, yerel yönetimler, mahalle örgütleri, iletişim ağları, siyasal partiler ve mekânsal mahaller gibi insanlar tarafından doldurulan ve şekillendiren toplumsal şekiller ve kültürel kategorilerle üretilmektedir. İnsanlar bu bakımdan kentlerin kökleridir.¹⁰ Kent sosyoloğu Robert Park bu konuda şöyle söylemiştir: “Şehir, insanın içinde yaşadığı dünyayı arzularına daha uygun hale getirebilmek için verdiği çabaların en tutarlısı ve bütününe bakıldığında en başarılısıdır. Fakat insanın yarattığı bir dünya olan bu şehir, aynı zamanda onun bundan böyle içinde yaşamaya mahkûm olduğu dünyadır. Böylece dolaylı olarak ve kendisini bekleyen görev hakkında net bir fikri olmaksızın, şehri inşa ederken insan kendini de yeniden inşa etmiştir.”¹¹ Harvey bu açıklamanın devamını getirmiştir: “Şehir hakkı, şehrin barındırdığı kaynaklara bireysel veya kolektif erişim hakkından çok daha öte bir şeydir: Şehri gönlümüze göre değiştirme ve yeniden icat etme hakkıdır bu. Dahası, bireysel değil kolektif bir haktır, çünkü şehri yeniden icat etmek kaçınılmaz olarak kentleşme süreçleri üzerinde kolektif bir gücün uygulanmasına bağlıdır. Kendimizi ve şehirlerimizi şekillendirmek ve yeniden şekillendirmek, insan hakları içinde en değerli, fakat bir o kadar da ihmal edilmiş olanıdır. Öyleyse bu hakkı en iyi biçimde nasıl kullanabiliriz?”¹²

Kent hakkı yurttaş ve kent sakinlerinin haklarını ve iletişim, bilgi ve değişim ağlarında ortaya çıkan grupların haklarını ön plana çıkarmaktadır. Bir bireyin ayrımcı politikalarla kentsel gerçeklikten uzak tutulmasının reddini meşrulaştırmaktadır. Mekânsal birimlerin oluşturulması ve yeniden oluşturulması sürecinde parçalanma yerine birleşmeyi ifade etmektedir. Dahası kent hakkı mekân üretimini de ifade etmektedir.¹³ Lefebvre’e göre mekânın üretim tarzı ile ve toplumlarla değişmesi bakımından bir tarihi vardır.¹⁴ Toplumsal mekân toplumsal bir üründür ve toplumsal ilişkileri içinde barındırır. Her toplum ve onlara özgü üretim tarzı da kendi mekânını üretir.¹⁵ Bir toplumun mekânsal pratiği kendi mekânını yaratmaktadır. Buna göre algılanan, tasarlanan ve yaşanan mekân

⁹ Peter Marcuse, “From Critical Urban Theory to the Right to the City”, *City*, 13/2-3, (2009), s.190-191.

¹⁰ Manuel Castells, *The City And The Grassroots : A Cross-Cultural Theory Of Urban Social Movements*, Berkeley: University Of California Press, 1983, s.288.

¹¹ Robert Park, On Social Control and Collective Behavior, Aktaran: David Harvey, *Asi Şehirler*, Çev. Ayşe Deniz Temiz, İstanbul: Metis, 2012, ss.43-44.

¹² David Harvey, *Asi Şehirler*, Çev. Ayşe Deniz Temiz, İstanbul: Metis, 2012, s.44.

¹³ Henri Lefebvre, *Writings on Cities*, Çev. Eleonore Kofman ve Elizabeth Lebas, USA: Blackwell, 1996, s.194-196.

¹⁴ Henri Lefebvre, *Mekânın Üretimi*, Çev. Işık Ergüden, İstanbul: Sel Yayıncılık, 2014, s.25.

¹⁵ Lefebvre, 2014, s.61.

olarak bir sınıflandırma yapmak mümkündür. Gündelik gerçeklik ile kentsel gerçekliğin birleştiği mekân pratiği algılanan mekândır. Tasarlanan mekân ise bilginlerin, planlamacıların, şehircilerin, teknokratların yaşanan ve algılanan tasarlananla özdeşleştirdikleri, toplumdaki üretim tarzının egemen olduğu mekân temsilidir. Temsil mekânları yani yaşanan mekân, oturanların ve kullananların fiziksel mekânıdır.¹⁶ Baysal'a göre mekâna yönelik yapılan her müdahale aynı zamanda toplumsal ilişkileri ve gündelik yaşamı da etkilediğinden yalnızca fiziki bir müdahale olarak görülemez, bu sebeple adalet dağıtımını da güç ilişkilerinin durumu da bu müdahaleye göre değişebilmektedir.¹⁷ Hem kullanılan hem de üretim aracı olan mekân mübadele ağları, hammadde ve enerji akışı tarafından belirlenirken aynı zamanda bunları şekillendirir ve toplumsal mekânın üretiminde doğa, emek, teknik bilgi gibi üretici güçler ve bileşenlerinin, mülkiyet ilişkilerinin ve devlet gibi üstyapıların birliği bulunmaktadır.¹⁸ Bu noktada, kent hakkı taleplerinin insanların gündelik yaşamlarında, mekân üretimine doğrudan dâhil olmaları ve karar alma süreçlerinde etkin olma isteklerini barındırdığı söylenebilir.

Lefebvre kent hakkının kendini özgürlük, sosyalleşmede bireyselleşme, yaşam yeri ve ikamet etme hakkı gibi üst düzey haklar olarak ortaya koyduğunu söylemektedir. Kent hakkı, en önemli sanat eseri olan kentin kendisi üzerinde katılım ve el koyma hakkını da içermektedir.¹⁹ Purcell'e göre sakinlerin kent mekânının üretimiyle ilgili her kararda merkezde rol alması ve kent içinde kentsel alanı yaratan her türlü kararda doğrudan katılması gerekliliği katılım hakkını ifade etmektedir. El koyma hakkı ise Purcell'in birtakım görüşlerden aktardığı şekliyle kentsel alanın sakinler tarafından fiziksel erişimi, kullanımı ve işgalini içermektedir. Diğer bir deyişle el koyma, kentsel mekân üzerinde kontrolün tekrar çalışmasını sağlayarak mülk hakkının mevcut egemenliğine direnç göstererek sakinlerin kullanım haklarının önemini ifade etmektedir.²⁰ Harvey bunu şu şekilde özetlemiştir: "Şehir hakkını talep etmek, kentleşme süreçleri üzerinde şehirlerimizin nasıl şekillendirildiği ve yeniden şekillendirildiği üzerinde bir tür belirleyici güç talep etmek ve bunu kökten ve radikal bir biçimde yapmaktır."²¹

¹⁶ Lefebvre, 2014, ss.68-69.

¹⁷ Cihan Uzunçarşılı Baysal, "Kent Hakkı Yeniden Hayat Bulurken", *Eğitim Bilim Toplum*, 9/36, 2011, s.39.

¹⁸ Lefebvre, 2014, s.111.

¹⁹ Lefebvre, 1996, ss.173-174.

²⁰ Mark Purcell, "Excavating Lefebvre: The Right to the City and Its Urban Politics of the Inhabitant", *GeoJournal*, 58, (2002), s.102-103.

²¹ Harvey, 2012, s.45.

Köhler ve Wissen'a göre kent hakkı talebi bugün kentteki maddi koşulların iyileştirilmesi anlamına gelmesinin yanında, demokratik katılım, insan hakları, mal ve hizmetlere eşit erişim, kamusal alan talebi, çevresel adalet ve toplum içinde dayanışma gibi onurlu bir yaşam için gerekli olan geniş bir kavramsal bütüne de tekabül etmektedir.²² UNESCO UN-HABITAT projesiyle de kent hakkı incelenmiştir, buna göre kentteki haklardan farklı olarak kent yaşamının faydalarına erişim, kent yönetiminde şeffaflık, eşitlik ve etkinlik; katılım ve yerel demokratik karar alma süreçleri; ekonomik, toplumsal ve kültürel yaşamda çeşitlilik, yoksulluğun, sosyal dışlanmanın ve kentsel şiddetin önlenmesi kent hakkı konusunda önemli rol almaktadır.²³

Eliçin'e göre: "Kent hakkı 2000'lerin kentsel hareketlerini ortak bir paydada buluşturan önemli bir kavram olarak yeniden öne çıkmaktadır. Adalet ve etik üzerine temellendirilen bu talep, aynı zamanda bir yeniden dağıtım hakkı talebidir ve küresel ölçekte sahiplenilmektedir."²⁴ Küreselleşmeyle birlikte kentsel planlama, kentsel mekânın kullanım ve yeniden üretiminde küresel sermayenin etkili olduğu, kentsel yaşamın her alanının bu bakımdan bir meta haline getirildiği, dahası kentlerin markalaşma yarışına sokulduğu, kamusal mekânların özelleştirilip kent sakinlerinin taleplerinin geri plana atıldığı bu dönemde kentler yaşam ve kullanım alanı olmaktan çıkarak tüketim/değişim mekânlarına dönüşmekte, eşitsizlikler, hak ihlalleri ve mağduriyetler artmakta buna karşılık kentliler de yaşam alanları üzerinde hak sahipliğini talep etmeye devam etmektedirler. Tam da bu noktada kent hakkı, kent sakinlerinin yaşadıkları kent üzerinde hak sahibi olma talepleriyle giriştikleri mücadelede neoliberal yapılanmaya karşı ortak bir mücadele oluşturulmasında önemli bir kavram haline gelmiştir.²⁵ Kent hakkı çoğunlukla küçük bir siyasi ve ekonomik elitin kendi çıkarlarına göre kenti şekillendirmesi olarak ortaya çıkmaktadır.²⁶ Hâlbuki kent hakkı bu baskın sınıfların kenti diledikleri gibi şekillendirmesi anlamına gelmemektedir. Bunun aksine, kent hakkı, "kentten kimlerin yararlanacağı ve kentin nasıl bir kent olacağı konularında yığınları örgütleyen... politik bir slogan ve ilham verici bir eylem çağrısıdır."²⁷

²² Bettina Köhler ve Markus Wissen, "Glocalizing Protest: Urban Conflicts and the Global Social Movements", *International Journal of Urban and Regional Research*, 27/4, (2003), s.946.

²³ Alison Brown ve Annali Kristiansen, *Urban Policies and the Right to the City: Rights Responsibilities and Citizenship*, UN-HABITAT-Policy Paper Series on Management of Social Transformation, 2009, s.36. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000178090>.

²⁴ Yeşeren Eliçin, "Küreselleşen Kent ve Sosyal Hareketler", *Mülkiye*, 35/270, (2011), s.155.

²⁵ Baysal, a.g.e., s.35-37.

²⁶ Harvey, 2008, s.38.

²⁷ Baysal, a.g.e., s.51.

Küresel değişimin etkisi yerelde gündelik yaşama doğrudan müdahale olarak kendini göstermekte, sosyal ilişki ve ağları da etkileyerek özellikle yoksul kesim için kent hakkına müdahalenin ötesinde yaşam hakkına müdahale noktasına gelmektedir.²⁸ Kent hakkı bağlamında kentsel dönüşüm uygulamalarına karşı çıkanların çoğunluğunu gündelik yaşamda bundan en çok etkilenen gecekondu mücadeleleri oluşturmaktadır.²⁹ Eliçin'e göre mutenalaştırma kavramı, yerinden etme, yoksullaştırma ve evsizleştirme gibi kötü sonuçları ile toplumsal ve mekânsal ayrışmayı derinleştirerek bazı sosyal gruplar için kent hakkını erişilmez kılmaktadır.³⁰

Eski bir Alman atasözünde dendiği gibi “Kent havası özgür kılar”. Kentsel haklara ek olarak içinde yaşadığımız kentin nasıl şekillendirileceğine karar verme süreçlerine katılarak özgürlüğü elde etme hakkı kent hakkını oluşturmaktadır. Kent hakkını elde etmek için verilen kentsel mücadelelere geçmeden önce kent olgusunu tam anlamıyla ele alan uluslararası belgelerden biri olan Avrupa Kentsel Şartı ve daha sonradan geliştirilerek yayımlanmış olan ve kent hakkı kavramını kabul eden Avrupa Kentsel Şartı 2 diğer bir adıyla “Yeni Bir Kentlilik İçin Manifesto” belgelerine değinmekte fayda var.

1.1.2. Kentli Hakları

Kentli hakları, kentte yaşayan insanların yaşamlarını daha iyi hale getirebilecek haklar bütünüdür. Tekeli'ye göre kentli hakları “kentlinin yaşamına bir anlam kazandırabilme arayışdır” ve kentli hakları tek tek maddeler halinde Avrupa Kentsel Şartı'nda konu edilmektedir.³¹

Avrupa Kentsel Şartı

1982-1986 yılları arasında Avrupa Konseyi tarafından düzenlenen “Kentsel Rönesans İçin Avrupa Kampanyası” kapsamında ağırlık verilen dört temel konu fiziki kentsel çevrenin iyileştirilmesi, mevcut konut stokunun iyileştirilmesi, yerleşmelerde sosyal ve kültürel olanakların yaratılması, toplumsal kalkınma ve halk katılımının teşvik edilmesi olmuştur. Bu çalışmalar Avrupa Kentsel Şartı'nın temelini oluşturmaktadır. *Avrupa Kentsel Şartı*³², Avrupa Konseyi'nin Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi

²⁸ Hakan Yücel ve Gizem Aksümer, “Kentsel Dönüşüme Karşı Kent Hakkı Mücadelesi: Kazım Karabekir Mahallesi'nde Mekansal Kimlik ve Dayanışma Örüntüleri”, *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, Cilt:9, Sayı:36, Güz 2011, s.124.

²⁹ Yücel ve Aksümer, a.g.e., s.119.

³⁰ Eliçin, a.g.e., s.146.

³¹ İlhan Tekeli, *Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm Yazıları*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2011, s.186-189.

³² Council of Europe. *The European Urban Charter*. Adopted by the Congress of Local and Regional Authorities of the Council of Europe in 1992 Strazburg. <https://rm.coe.int/168071923d> Ayrıntılı bilgi için

tarafından 1992 yılında kabul edilmiş olup, 20 maddelik Avrupa Kentli Hakları Bildirgesi ve 13 maddelik şart ilkelerinden oluşmaktadır. Kentte yaşayanların sahip olması gereken haklar bu bildirgede teker teker ele alınmıştır. Buna göre kentte yaşayanların güvenlik, sağlıklı çevre, istihdam, konut, dolaşım, sağlık, spor ve dinlence, kültür, kültürler arası kaynaşma, kaliteli mimari ve fiziksel çevre, işlevlerin uyumu, katılım, ekonomik kalkınma, mal ve hizmetler, doğal zenginlikler ve kaynaklar, kişisel bütünlük, belediyeler arası iş birliği, finansal yapı ve mekanizmalar, son olarak eşitlik hakları yirmi maddede açıklanmıştır. Tarihsel mücadelelere bakıldığında, kentsel hareketlerin çoğunun kaynağında bu haklardan bazılarının eksikliği bulunmaktadır ve kentlilerin bu haklara yönelik talepleri ileriki bölümlerde ele alınacaktır.

13 maddelik Şart ilkeleri şu şekilde özetlenmiştir: **Ulaşım ve Dolaşım**; özel araçlar yerine çeşitli ulaşım alternatiflerinin kabul edilmesi, sokağın sosyal bir arena olarak algılanması, sürekli eğitim ve öğretim çabası. **Kentlerde Çevre ve Doğa**; Doğal kaynakların uygun biçimde kullanım zorunluluğu, kirliliğe karşı politikalar, doğayı ve yeşil alanları koruma yükümlülüğü. **Kentlerin Fiziki Yapıları**; kent merkezlerinin kültür ve tarihin sembolü olarak korunması, açık alanlar, imarın kentsel görünümdeki önemi, tüm insanların sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı, kent canlılığının sağlanması. **Tarihi Kentsel Yapı Mirası**; kentsel korumada yasal çerçevenin ve bilgilendirme politikalarının, yeni finans mekanizmalarının, tarihi kentsel dokunun, eski el sanatlarının ve ekonomik kalkınmanın canlandırılması gerekliliği. **Konut**; birey mahremiyeti, her insanın güvenli konut edinme hakkı, yerel yönetimlerin çeşitlilik ve ulaşılabilirliği artırması, ev sahibi olabilmenin güvencesinin sağlanması, konut dokusu yenilemesinde bedelin sosyoekonomik durumu zayıf olan insanlara yüklenmemesi. **Kent Güvenliğinin Sağlanması ve Suçların Önlenmesi**; bu konuda güncel kapsamlı istatistiki bilgiye dayalı net politikalar, emniyet güçleri ve yerel halkın yardımlaşması, suç tekrarını önleyici programlar ve mali kaynakların yaratılması. **Kentlerdeki Engelliler ve Sosyoekonomik Bakımdan Engelliler**; herkes tarafından erişilebilir kent ve engellilere uygun ev tasarımı, engellilere ilişkin toplumla bütünleştirici politikalar, seyahat, iletişim ve kamu ulaşımının herkes için erişilebilir olması. **Kentsel Alanlarda Spor ve Boş Zamanları Değerlendirme**; Eğlence, dinlence ve spor faaliyeti hakkı, sağlıklı ve güvenli tasarılmış spor alanları. **Yerleşimlerde Kültür**; Kültürel faaliyetlerden faydalanma hakkı, kültürel oluşumun ekonomik ve sosyal gelişmeye katkısı, kültürel alışveriş,

Avrupa Kentsel Şartı orijinal metninin Türkçe çevirisine buradan ulaşılabilir:

http://www.tbb.gov.tr/online/kitaplar/avrupa_kentsel_sarti_2017/html5forpc.html?page=7&bbv=1&pcode=, Erişim tarihi: 03.03.2019.

dayanışma ve çoğulculuk. **Yerleşimlerde Kültürlerarası Kaynaşma**; her türlü ayrımcılık karşıtlığı, göçmenlerin etkin katılımının sağlanması, iş olanaklarından eşit faydalanma, göçmen topluluklarla kültürlerarası kaynaşma. **Kentlerde Sağlık**; kentsel çevrenin iyi sağlık koşullarını sağlaması, sağlık girişimleri ve katılımların teşvik edilmesi, yerel girişimlerin uluslararası programlarla ortaklaşa yürütülmesi. **Halk Katılımı, Kent Yönetimi ve Kent Planlaması**; halk temsilcilerini özgür ve demokratik olarak seçebilme hakkı, halkın yerel, politik ve idari yapılarda belirleyici olması gerekliliği, halka danışma, yeterli bilgiye dayandırılmış kent yönetimi ve planlaması, gençlerin toplum yaşamına katılımının sağlanması. **Kentlerde Ekonomik Kalkınma**; sosyal ve ekonomik kalkınmanın ayrılmaz bütünlüğü, yeterli altyapıyla sağlanacak ekonomik büyüme, kamu-özel sektör iş birliği.

Avrupa Kentsel Şartı 2 (Yeni Bir Kentlilik İçin Manifesto)³³

1992’de kabul edilen Avrupa Kentsel Şartındaki bazı ilkelerin yeniden tanımlanması gereği doğmuş ve 2008’de gözden geçirilerek yenilenmiş ve kabul edilmiştir. Kent hakkı kavramını kabul eden ve kentteki vatandaşların kentsel politikaların merkezinde yer alan vazgeçilmez rolünü vurgulayan uluslararası belgeleri de dikkate alarak yeni bir kentlilik şeklini yansıtan manifestoda bölümler halinde amaçlar sıralanmaktadır. **Avrupa Kent Müktesebatı ve Yeni Bir Kentlilik Olasılığı** başlıklı bölümde Avrupa kentlerinin kentlilere ait, gelecek nesillere aktarılacak, demokrasi taleplerini dikkate alan kentsel yönetim modeli inşa etme sorumluluğu bulunan sosyal, ekonomik ve kültürel değerler olduğu söylenmiştir. Avrupa kentleri çeşitliliği destekleyici, kimlikleri ve kültürleri bir araya getirme yetisine ve refahın öncü gücüne sahiptir. Talep edilen kentler öncelikle kentliler için yaratılmış olup sürdürülebilir, kendi içinde ve birbirleri arasında dayanışmayı teşvik eden, bilgi ve kültürün kentleridir. **Kentliler Olarak Kent ve Kasaba Halkları** kısmında kentlilerin kamuyu ilgilendiren konulardaki katılım hakkının özellikle yerel düzeyde, doğrudan, en etkin ve en başarılı şekilde yaşama geçirilebileceği inancı savunulmaktadır. Seçimlerde görülen yüksek katılmama oranları ve siyasi ilgisizlikle ortaya çıkan siyasi temsil kriziyle öncelikle yerel düzeyde mücadele edilmelidir. Yerel demokrasi kentlilerin demokrasi özlemini yeniden canlandırabilecektir, bu yüzden halk meclisleri, yerel referandumlar ve halkın doğrudan

³³ Council of Europe. *The European Urban Charter II - Manifesto for a New Urbanity*, Adopted by the Congress on the occasion of its 15th Plenary Session, in Strasbourg on 29 May 2008. Avrupa Kentsel Şartı 2’nin orijinal metninin Mimarlar Odası tarafından yapılmış olan Türkçe çevirisine buradan ulaşılabilir: http://kisi.deu.edu.tr/yakup.ozkaya/UIKDocs_kentselsart_.pdf

katılımını sağlayan her türlü düzenleme teşvik edilmelidir. Kent halkına doğrudan bilgi verilmesini, konuların kamuoyunda tartışılmasını ve kent planlama süreçlerinde iş birliğini engellemeyen farklı kentsel karar alma düzeylerinde seçimle göreve gelen meclisler kurulmalıdır. Göçmenlere de oy verme ve yerel kent meclislerinde aday olma hakkı verilmelidir. Kentsel projelerde halkın katılımını kolaylaştıracak yeni bilgi ve iletişim teknolojilerinden tam olarak faydalanılmalıdır. Güçler arasındaki ilişkileri yeniden düzenleyen yerinden yönetim ilkesi yerel yönetimler arasındaki sorumluluk dağılımında yol gösterici olmalı ve kent halkı ile sürekli bir yakınlık içerisinde bulunmalıdır. Yerel sorumlulukların yerine getirilmesinde mali kaynakların her yönetim düzeyinde sağlanabilmesi için kentler kendi harcamalarını kendileri denetleyebilmelidir. Yönetişim düzenli denetimlere tabi olmalı yerel seçim aşamalarında siyasi ve kamuoyu tartışmalarına açık olmalı, kentin seçilmiş yöneticisi de yerel faaliyetlerin itici gücü olmalıdır. Kentsel yayılma, ulaşım ve bilgi altyapısı, konut hakkı, çevrenin korunması gibi konular yalnızca yerel düzeyde kalmayıp bölgesel, ulusal ve Avrupa düzeyinde ortaklık içinde, devlet denetimlerinde zafiyete yer vermeyecek şekilde düzenlenmelidir.

Sürdürülebilir Kentler ve Kasabalar bölümünde küresel çevre krizinin kentsel alanlarda daha özel bir şekil aldığı göz önünde bulundurularak kentsel ekoloji kapsamında uygulamalar yapılması gerektiğinden ve bu noktada kentlerin önemli rollerinin bulunduğundan bahsedilmektedir. Bu kapsamda kentsel ekoloji geliştirilmeli, kentlerin çevresel ayak izleri azaltılmalı, doğal kaynaklar ve biyolojik çeşitlilikler korunmalı ve zenginleştirilmeli, enerji etkinliği sağlanmalı ve kamu değerleri herkes için erişilebilir olmalıdır. Otomobile alternatif olarak toplu taşıma araçları, bisiklet ve yürümek gibi yumuşak nitelendirilebilecek ulaşım tarzlarını destekleyecek sürdürülebilir ulaşım politikaları teşvik edilmelidir. **Uyumlu Kentler ve Kasabalar** başlığında; Sürdürülebilir kentsel gelişme sosyal eşitlik talebiyle birlikte ele alınmalı ve çevresel, ekonomik ve sosyal boyutlar arasında uzlaşma yerel ölçekte sağlanmalıdır. Özellikle eğitim, sağlık, kültür ve konut sektörlerinde sağlanan hizmetlere ve iyi bir yaşam kalitesine herkesin ulaşabildiğı kentler talep edilmektedir. Artan arazi ve emlak fiyatlarının tetiklediğı konut krizinin karşısında vatandaşların gelir ve ihtiyaçlarına uygun konut arzı sağlanmalı, sosyal dışlama ve her türlü ayrımcılığa karşı savaşılmalıdır. Mekânsal eşitsizlik süreçleri, kent merkezlerindeki arazi fiyatlarının denetlenemez bir şekilde yükselmesi, kent çeperlerindeki gettolaşma, mekânsal ayrımcılığı teşvik eden duvarlarla çevrili kapalı yerleşimlerin varlığı kaygı verici olarak görülmektedir. Sosyal ve mekânsal uyum kentsel politikaların temel amacı olmalı, yardımlaşma, karşılıklı diyalog ve gönüllü faaliyetler teşvik edilmelidir. **Bilgi Temelli Kentler ve Kasabalar**

bölümünde kentlerin medeniyetin kavşakları olduğu, kültürel farklılıkların kendilerini ifade edebildiği kozmopolit alanlar olduğu ve yerel alanların kültür ve kimliklerinin desteklendiği söylenmektedir. Bilgi temelli ekonomi oluşturulmalı, kültürel ve sanatsal faaliyetlere öncelik verilmeli, iletişim ve telekomünikasyon ağı geliştirilmeli, e-yönetişim genel kullanıma sunulmalıdır. Ruhsuz ve yaratıcılıktan uzak ticari kentsel planlamaya terk edilmiş kentlerde mimari kültür geliştirilmelidir. Sonuç olarak kentlerin her biri yerel kalkınmanın itici gücü ve kolektif siyasal aktörler olarak kültürel çeşitlilikleriyle birlikte kendi kişiliklerine sahip olduğuna dikkat çekilerek kentlerde daha fazla demokrasi, sürdürülebilirlik ve dayanışma teşvik edilmektedir.

Görüldüğü üzere uluslararası bir belgede temel kentsel haklar ve bunların kapsamı yer almış, kent hakkına yönelik kentlinin taleplerine yer verilmiş, yerel demokrasinin güçlendirilmesi bağlamında halkın karar alma süreçlerine doğrudan katılımına dair önerilerde bulunulmuştur. Günümüzde de yerel yönetimlerin işleyişinde geliştirilmesi düşünülen her konu, burada geçen konulardan hareketle ele alınmaktadır. Bu belgenin hazırlanmasından seneler önce kentsel hizmetlerden yoksun kentliler, kent hakkı için geniş çaplı mücadeleler vermiştir.

1.1.3. Kentsel Toplumsal Hareketler

Avrupa Kentsel Şartı'nda da konu edildiği gibi kentlilerin kentsel sorunlara yönelik ve bunun da ötesinde kent hakkına yönelik talepleri kent mücadeleleri olarak karşımıza çıkmıştır. Kent hakkı kavramı yer edindikçe sosyal hareketler de kentsel toplumsal hareket pratikleriyle tarih sahnesinde yerini almıştır. Manuel Castells'in yaptığı tanıma göre "kentsel toplumsal hareket: baskın sınıfın mantığı, çıkarları ve değerlerine karşı, kurumsallaşmış kentsel anlamın dönüştürülmesini hedefleyen kolektif bilinçli eylemdir."³⁴ Lowe'ye göre ise kentsel hareketler; kentsel kamu hizmetlerinin sunumu, güvenliğin savunulması veya sorgulanması amaçlarıyla bir araya gelen insanların oluşturduğu resmi parti-dışı örgütlenmelerdir.³⁵ Prujit kentsel hareketleri, yapılı çevre, kentin sosyal dokusu ve yerel siyasal süreci içeren kentsel çevre üzerinde vatandaşların kontrol sahibi olmaya çalıştıkları toplumsal hareketler olarak tanımlamaktadır.³⁶ Ertan'ın yaptığı bir tanıma göre ise: "Değişime direnen egemen çıkarların kurumsallaşmasına

³⁴ Castells, 1983, s.305.

³⁵ Stuart Lowe, *Urban Social Movements: The City After Castells*, New York: Macmillan Education, 1986, s.3.

³⁶ Hans Prujit, "Urban Movements", Preprint. *Blackwell Encyclopedia Of Sociology*. Ed. George Ritzer, Malden: Blackwell, (2007): 5115-5119.

karşı, kentin rolünde, anlamında ve yapısındaki değişimler aracılığıyla kentsel dönüşüme yol açan yurttaşların örgütlü mücadelesine kentsel toplumsal hareket adı verilir.”³⁷

Kentler, toplumda ve insanların yaşamında üstlendikleri rol ile yalnızca fiziksel mekân değil aynı zamanda kültürel olarak tarihsel ürünlerdir. Tarihsel toplum kentin ne olacağına karar vermektedir. Kentsel ise tarihsel toplumun tanımladığı belirli mekânsal biçime verilmiş toplumsal bir anlamdır ve tarihsel aktörlerin toplumu kendi çıkar ve değerlerine göre oluşturduğu süreçlerden biridir. Kısacası kent yalnızca mekânsal biçimiyle açıklanamaz ve tarihteki çatışma içindeki toplumsal dinamikleri şekillendirmede yapısal bir göreve sahiptir.³⁸ Castells’e göre “kent bir çerçeveden çok sürekli bir akış içinde bulunan toplumsal bir pratiği ifade etmektedir.” Toplumsal ve siyasi çelişkiler karşıtlıkların kaynağı olan kentte meydana gelmektedir. “Toplumsal hareketler toplumsal pratiklerin bir tür örgütlenmesi anlamına gelmektedir.”³⁹ Ertan’a göre kentsel hareketin oluşması sistemdeki temel yapısal çelişkilere ilişkin bir örgütlenme ile gerçekleşmektedir. “Kentsel siyasal hareketler, siyasal, toplumsal, ekonomik, kültürel, mekânsal sorunların ortadan kaldırılmasında ya da bireylerin temel yaşamsal gereksinimlerinin karşılanması sürecinde tıkanan kapitalist dizgenin örgütlenme biçimlerine başkaldırı sonucunda ortaya çıkar.”⁴⁰

Castells kentsel mücadele süreçlerinde üç tür süreçten bahsetmektedir. Bunlardan ilki konut ve kentsel politika gibi işgücünün yeniden üretilmesine yönelik talepler etrafında yoğunlaşan, işçi sınıfı ekonomik örgütlenmesine dayanan bir ekonomik protesto sürecidir. İkincisi, ulaşım gibi konuları da kapsayan, kentsel sistemin yeniden örgütlenmesi düzeyinde de yer alan çok sınıflı bir siyasi örgütlenmeye dayanan siyasi protesto sürecidir. Toplumsal bir güç oluşturabilen bu hareket kentsel sistemin mantığını sorguladığı ölçüde kentsel siyasal hareket olarak nitelendirilmektedir. Üçüncüsü, öğrencilerden oluşan toplumsal bir güçten ve çevre sorunlarına önem veren bir yaklaşımdan destek alan ideolojik örgütlenme sürecidir.⁴¹

Castells kentsel çelişkiler nedeniyle, değişen toplumsal ilişkilerin bir aracı olarak kentsel toplumsal hareketlerde bir artış olacağı hipotezini öne sürmüştür.⁴² Toplumsal,

³⁷ Kivılcım Akkoyunlu Ertan, “Kentsel Hareketlerden Yeni Toplumsal Hareketlere: Castells’in Sorgulanması Ve Türkiye Örnekleri”, *Amme İdaresi Dergisi*, 32/3, (1999), s.118.

³⁸ Castells, 1983, s.302.

³⁹ Castells, *Kent Sınıf İktidar*, Çev. Asuman Erendil, Ankara: Bilim ve Sanat, 1997, s.123.

⁴⁰ Kivılcım Akkoyunlu Ertan, “Paris Banliyö Hareketini Anlamak: Manuel Castells’i Yeniden Okumak”, *Amme İdaresi Dergisi*, 40/1, (2007), s.66.

⁴¹ Castells, 1997, s.167-168.

⁴² Castells, 1997, s.162.

sınıfsal ve kültürel olarak farklılıkların bir arada bulunduğu heterojen kentte yoksulluğun daha belirgin, örgütlenme düzeyinin düşük, enformel iş ve çalışma alanlarının çok daha geniş, kültürel farklılaşmaların sınırlarının daha belirgin olduğu, himayecilik ve kayırmacılığın daha yaygın olduğu ve bunların kentsel çelişkilere sebep olduğu söylenebilir.⁴³ İşlev, sayı ve büyüklük bakımından nüfus yoğunluğuna bağlı olarak çeşitlenen, toplumdaki yapılar arasındaki etkileşimle birlikte değişime uğrayan ve çoğalan kentsel çelişkiler, kentsel siyasallaşma süreciyle birlikte kentsel hareketlerin çıkış noktasını oluşturmaktadır.⁴⁴ Bu temel yapısal çelişkilerin kentsel toplumsal harekete dönüşebilmesi için örgütlenme şarttır.⁴⁵ Prujit'e göre, kentsel hareketlerde örgütlenme aşağıdan yukarıya veya yukarıdan aşağı yönlü olabilmektedir. Aşağıdan yukarı hareketlerde aktivistler ve katılımcı ağlarının kurulması, komitelerin oluşturulması, gazeteler ve mahalle merkezleri yer almaktadır. 1970'lerin Madrid Yurttaş Hareketi bunun bir örneğidir. Yukarıdan aşağı hareketler ise siyasal partilerin yerel örgütler kurmasıyla oluşmaktadır. Bunun örneğini de Şili'deki Santiago gecekondu hareketleri oluşturmaktadır.⁴⁶

Kentsel toplumsal hareket, baskın toplumsal çıkarlara karşı kentsel sistem, yerel kültür ve siyasal kurumlarda nitelikli değişimler üretebilecek, özünü kentsel meselelerin oluşturduğu bilinçli kolektif pratiktir.⁴⁷ Castells'e göre hareketler, sosyal hareketlerle kentler arasındaki ilişkiyi açıklayan üç amaç etrafında şekillenmektedir ve bunlar⁴⁸:

1.Toplu tüketim sendikacılığı: kent yaşamı ve hizmetlerin bir mal olarak algılandığı değişim değeri olgusuna karşı kullanım değeri çevresinde örgütlenmiş bir kent anlayışı,

2.Kültürel kimlik arayışındaki hareketler: medyanın tek yönlü haber akışının aksine özerk yerel kültürlerin korunduğu topluluk temelli hareketler,

3.Yurttaş hareketi: Yerel yönetim, mahallelerin âdemi-merkeziyetçiliği ve kentsel özyönetim arayışındaki özgür kent mücadelesi veren hareketler olarak ifade edilebilir.

Castells'in Madrid Yurttaş Hareketi üzerine yaptığı araştırmadan oluşturduğu yapısal formüle göre kentsel anlamı değiştiren bir kentsel hareketin dört önemli unsuru

⁴³ Şükrü Aslan, "Toplumsal Mücadeleler ve Kent Bir Yerel Deneyim: Mustafa Kemal Mahallesinin Kuruluşu ve Yasallaşma Süreci", *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3/9, (2004), s.108.

⁴⁴ Ertan, 1999, s.116.

⁴⁵ Ertan, 1999, s.118.

⁴⁶ Prujit, a.g.e., s.5115.

⁴⁷ Castells, 1983, s.278.

⁴⁸ Castells, 1983, s.319-320.

bulunmaktadır. 1.Bu hareketler üç ana amaç etrafında örgütleniyor olmalıdırlar: Toplu tüketim talepleri, topluluk kültürü ve siyasal özyönetim. 2.Hareketler, kentsel siyasal hareket olarak rolünün bilincinde olmalıdır. 3.Hareket, medya, profesyoneller ve siyasal partilerin oluşturduğu örgütsel operatörler aracılığıyla toplumla yakından ilişkili olmalıdır. 4.Ayrıca örgütsel ve ideolojik olarak herhangi bir siyasal partiden bağımsız olmalıdır. Bunlara ek beşinci kural olarak da bahsi geçen ilk koşulun diğerleri üzerinde etkin olması gerekliliği söylenebilir.⁴⁹ Castells şu sonuçlara varmıştır: Kent sosyal çıkar ve değerlerin çatışmasının sosyal bir ürünüdür. Bu hareketler kent yapısının dönüşümü olarak sonuçlanıyorsa bunlar kentsel toplumsal hareketlerdir.⁵⁰ “Kent ve ekoloji sorunu, gelişmiş kapitalizmde toplumsal örgütlenme ve toplumsal değişimin en temel eksenlerinden biri haline gelmektedir”.⁵¹ Kentsel toplumsal hareketler, küreselleşmeyle güç kazanan kapitalist, ataerkil veya ırkçı her türlü iktidar ilişkisine karşı farklı aktörler tarafından verilen bir mücadele olarak ortaya çıkmaktadır.⁵² Kentsel siyasal hareketler yalıtılmışlığa karşı koymayı ve finans, sermaye ve yerel devlet araçlarıyla şekillendirilen kenti yeniden şekillendirmeyi amaçlamaktadır.⁵³

Castells kentteki mücadelenin siyasileşmesinin kent düzeyinde etkinliğini arttırmadığını söylemektedir.⁵⁴ Protesto hareketinin başarıya ulaşabilmesi ve yönetilen sınıfların siyasal güç ilişkilerinde değişime yol açabilmeleri için protesto düzeyi ile siyasal düzeyin birbirinden ayrılması gerekmektedir.⁵⁵ Bu çalışmada da bir siyasal partinin öncülüğünde halk protestoları düzenlenmesinden halkın öncülüğünde yerel nitelikte örgütlenmeler şeklinde oluşturulacak bir hareketin daha etkin olacağı savunulmaktadır. İkinci bölümde bahsi geçecek olan mahalle derneklerinin karar alma süreçlerinde etkili olmasında bu durumun önemli bir yere sahip olduğu düşünülmektedir.

Armin Kuhn’a göre “Kentsel hareketler meşruiyetlerini, etki alanlarını ve kapasitelerini kurumsal müdahalelere dakik bir şekilde odaklanarak artırabilirler. Protestoların çeşitliliği, pragmatik talepler ve kapitalizm eleştirisi, kurumsal katılım ve halk tabanı örgütleri üzerine doğrudan eylem yapılması ve işbirliği yapmak siyasal talepleri geniş bir etkiyle bir ileri noktaya taşıyabilir ve onların uygulaması için gerekli

⁴⁹ Castells, 1983, s.322-323.

⁵⁰ Castells, 1983, s.291.

⁵¹ Castells, 1997, s.13.

⁵² Eliçin, a.g.e., s.148.

⁵³ Harvey, 2008, s.33.

⁵⁴ Castells, 1997, s.171.

⁵⁵ Castells, 1997, s.184.

olan siyasal baskıyı da artırır.”⁵⁶ Üretim ve artı değer üzerinde daha büyük bir demokratik kontrol bu hareketlerin başlıca talebi olup artı değerın kullanımıyla kentsel yayılma üzerinde demokratik yönetim kurmak kent hakkını oluşturmaktadır.⁵⁷ Özellikle kent hakkına yönelik olan hareketler kar amacı gütmeyip kabul edilebilir ve destekleyici yaşam ortamı peşinde koşmaktadır.⁵⁸ Kent hakkına yönelik, halkın talepleri, örgütlenme biçimleri ve karar alma süreçlerine katılımı ve mahalle düzeyinde gelişmeleri bakımından üç kentsel harekete değinilecektir. Amerika’daki Getto Hareketleri, Latin Amerika’daki Gecekondu Hareketleri ve Madrid Yurttaş Hareketi açıklanırken temel olarak Castells’in kapsamlı çalışması olan *the City and the Grassroots* kitabından yararlanılmıştır.

1.1.3.1. ABD Getto Hareketleri

Amerika’daki siyahi getto hareketi New York’ta 1964’te başlamıştır. Mahalle sakinleri, polis vahşeti, işsizlik ve barınma problemlerine odaklanmıştır. İsyançıların temsilcileri daha iyi bir eğitim, eğlence ve dinlenme tesisleri, yerel yönetimlerde yenilik talep etmiş, gettodaki yaşam koşullarını protesto ederek bunların iyileştirilmesini ve daha duyarlı bir yerel siyasal sistemin olmasını istemişlerdir. İsyanların yerel yönetimler üzerinde yarattığı baskıların sonucu olarak siyahlar iş, daha çok hizmet ve eğitimde iyileştirmeler elde etmişlerdir. Ayrıca isyanların çok olduğu şehirlerde beyaz olmayan halkın gelir seviyesi daha yüksektir. Bu bakımdan yoksulluk tüm siyahi gettoların temel durumu olmasına rağmen, siyahi isyanın çıkış noktası değildir. İsyanlar eski sanayileşmiş metropoliten yerlerdeki iç şehirlerde geniş siyahi gettoların ürünü olmuşlardır. İsyanlar özellikle polis şiddeti ve demokratik olmayan yerel yönetimlerin olduğu siyahi nüfusun büyüklüğüyle yakından ilişkilidir. Bunlara ek olarak konut krizi, kentsel yenileme ihlalleri gibi federal kentsel politikalar ve sosyal reform programı olan ‘Yoksulluk Savaşı’nın topluluğu örgütlemek için ortaya koyduğu olanakları meşrulaştırması isyanların şiddetini körüklemiştir. Getto şehir içinde bir şehir olmuştur.⁵⁹

Castells’in Mollenkopf’un çalışmasından yaptığı çıkarımlara göre hareketi tetikleyen üç faktör vardır: Bunlardan ilki kentsel yenileme programları, siyahların göçü, gergin konut piyasası, iş yapısındaki değişen kalıpların şehirlerde aksatıcı etkileridir. İkincisi, gönüllü dernekler, kiliseler ve devlet destekli mahalle merkezleri sayesinde

⁵⁶ Armin Kuhn, *The Citizenship of Urban Social Movements Participation as a point of Reference for Social Struggles in Berlin*, Conference Paper, Conference: Urban Citizenship Revisited. Rights, Recognition and Distribution in Berlin & Tel Aviv. International Symposium, At Humboldt University Berlin, 2011, s.6.

⁵⁷ Harvey, 2008, s.37.

⁵⁸ Marcuse, a.g.e., s.195.

⁵⁹ Castells, 1983, s.50-53.

yoksul ve etnik azınlıklar arasında sosyal ağların gelişmesidir. Sonuncusu, bastırılmış etnik azınlığın veya ekonomik olarak yoksun gruplardaki eğitilmiş kesimlerin oluşturduğu güçlü liderliğin etkisidir.⁶⁰

Park ve Burgess'ten büyük ölçüde etkilenmiş olan Saul Alinsky'nin aynı zamanda Amerika'daki kentsel hareketlilikte büyük etkisi vardır fakat pratikte tam olarak hedeflerine ulaştığı söylenemez. Yoksul ve güçsüz insanların sahip olduğu en önemli kaynağın örgütlenme gücü olduğunu düşünmektedir ve bu, hareketin çatışma ve uzlaşmanın, zenginliği paylaşmada ve karar alma süreçlerinde seslerini yükseltmenin önünü açabilecektir. Yerel kendine yetebilirlik ve topluluk temelli örgütlenmeler her türlü baskıcılığın ve siyasal merkezîyetçiliğin karşısında durabilecek araçtır. Çoğulculuk, hükümetin hesap verme zorunluluğu, yerel özerklik ve yaygın vatandaş katılımı Alinsky'nin kent siyaseti üzerindeki temel unsurlardır. Yozlaşmış, bürokratikleşmiş, merkezileşmiş siyasal kurumlar sebebiyle dışlanmış olan insanların katılımında topluluk örgütlenmeleri siyasal bir araç olarak kullanılacaktır. İnsanların birliği sağlandığında, demokratik kurumlar da bu şekilde çalışmaya başlayacak ve ekonomik çıkarlar da kontrol altına girecektir. Alinsky'nin modeline göre bu işlemin tetikleyicisi, topluluğun dışında, liderler seçildiğinde bulunduğu konumunu bırakacak uzman bir örgütleyicinin varlığıdır.⁶¹

Castells çalışmalarından üç sonuca varmıştır: 1960'ların iç şehir protestoları sosyal hareketlerin üç ayrı formundan oluşmaktadır: 1. Kent bozulması ve kent yenilemesine karşı popüler mahallelerin savunmacı tepkileri, 2. Yoksulluk çeken yerleşik nüfusun barınma, kentsel hizmetler ve refah hakları üzerinde federal hükümetin sosyal reform vaatleriyle teşvik edilen talepleri 3. Yarı özerk geniş kent gettolarını sosyal bir organizasyon olarak şekillendiren siyah güç hareketinin bir dışavurumu. Fakat bu üç hareket tipi birleşmemiş ve Alinsky modelinde olduğu gibi başarısız olmuştur.⁶² Taban hareketinin baskısıyla sosyal programlar Federal hükümet tarafından sağlanmış, refah hakları genişletilmiş, kamu işleri oluşturulmuş ve kentsel hizmetler anakentlerde yaşayan siyahi ve yoksulların etkisi altındaki yerel yönetimlerce verilmeye başlanmıştır. Amerika'da 1960'larda faal mahalle dernekleri yerel yönetim kurumlarında karar alma süreçlerine katılım çağrısı yapmıştır. Sonuç olarak bu hareket kolektif olarak yapılmış ve şehrin toplum içindeki rolünü değiştirmiş ve kentin tarihsel anlamını tekrar tanımlamaları

⁶⁰ Castells, 1983, s.59-60.

⁶¹ Castells, 1983, s.60-62.

⁶² Castells, 1983, s.65-66.

açısından önemli kentsel hareketler içine girmiştir. Amerikan siyahileri kentsel yenileme tehdidine karşı gettolarını örgütlemiş ve yaşadıkları ırkçı toplum düzeninde sosyal özerkliklerini korumaya çalışmış ve özgürlük alanlarını geleneksel sistemden ayrıcalık edinmek için verdikleri siyasal mücadelelerinde kullanmışlardır.⁶³

Ertan'a göre ABD'deki getto hareketleri göçmen ve azınlıklar üzerindeki siyasal baskı sonucu siyasetten dışlanmış getto gençliğinin de önemli bir sorunu olmuştur.⁶⁴ Gottdiener getto hareketlerinin sadece ırk veya etnik köken kaynaklı mahrumiyetin sonucu olmayıp 'sosyo-mekânsal praksis' olarak adlandırılabilir özel bir eylem tarzı olduğunu söylemektedir. Buna göre bu hareketler günlük yaşamın mekânın kullanım değeriyle olan ilişkisine göre gelişmektedirler.⁶⁵

1.1.3.2. Latin Amerika Gecekondu Hareketleri

Castells kent marjinalitesini 'piyasa ekonomisinin veya devlet politikalarının, ücretli işçilerden ve kayıt dışı ekonomide çalışanlardan oluşan artan orandaki kent sakinine yeterli ölçüde barınak ve hizmetleri sağlamakta yetersiz olması' olarak tanımlamaktadır.⁶⁶ Klaarhamer'e göre ise marjinalite, kent çeperlerinde yaşayan, kayıtlı ekonomide yer almayan ve sosyal hayatlarında topluma uyum sağlayamamış yoksul grupların varlığı sebebiyle oluşmaktadır.⁶⁷ Handelman Latin Amerika'nın ana kentlerinde büyük alanlarda göçmen nüfusun gecekondu yerleşimleri kurduğunu ifade etmiştir. Ona göre Lima'da *barriadas*, Caracas'ta *barrios*, Santiago'da *callampas*, Sao Paulo'da *favelas* isimleriyle bilinen yerleşim yerleri çoğunlukla siyasal sisteme karşı marjinal olarak bilinmektedir ve yerleşim sakinleri çoğunlukla kentsel hizmetlerden yoksundur.⁶⁸

Peru'da toprak sahipleri ve özel komisyoncular arazilerini emlak piyasasına sokmak için gecekondu sahiplerini kullanmışlardır: onlar için yetkililerden kentsel altyapı hizmetleri istemişler ve arazi üzerinde arsa değeri elde edince de gecekonduya yaşayanları yerlerinden etmişlerdir.⁶⁹ Kentsel hizmetlerden yoksun gecekondu sakinlerinin farklı sınıflar arasında bir bütünleşme sağlayarak örgütlenmesi, 1972-1976

⁶³ Castells, 1983, s.66-67.

⁶⁴ Ertan, 2007, s.64.

⁶⁵ Mark Gottdiener, "Mekan Kuramı Üzerine Tartışma: Kentsel Praksise Doğru", Çev. H. Çağatay Keskinok, *Praksis*, 2, (2001), s.265.

⁶⁶ Castells, 1983, s.185.

⁶⁷ Roel Klaarhamer, "The Chilean Squatter Movement and the State", *Urban Social Movements in the Third World*, Ed. Frans Schuurman ve Ton Van Naerssen, London and Newyork: Routledge, (2011), s.178.

⁶⁸ Howard Handelman, "The Political Mobilization of Urban Squatter Settlements. Santiago's Recent Experience and Its Implications for Urban Research", *Latin American Research Review*, 10/2, (1975), s.36.

⁶⁹ Castells, 1983, s.191.

yılları arasında gerçekleşen Peru Gecekondu Hareketi'nin en önemli başarısı olmuştur.⁷⁰ Castells'in Peru'daki Lima hareketinden önemli çıkarımları şunlardır: bir kent hareketi toplumsal bir değişim aracı olmak yerine mevcut siyasal düzenin kullanabileceği bir toplumsal bütünleştirme ve itaat aracı olarak ortaya çıkabilir. Hareketin bağlılığı yöneten sınıfın veya doğrudan devletin çıkarlarını temsil eden siyasal partiler tarafından ele geçirilebilir ve bir hareket hükümetle yakın bağlar kurduğunda bağımlı toplumlarda değişimin kritik bir yönü olabilir. Gelişmekte olan ülkelerde kentleşmeye gecekondu yaşayanların büyük bir kısmı damgasını vurur ve bu şekildeki bir kentleşme büyük ölçüde hükümet ve halka ait sektörler arasında kurulmuş ilişkiye bağlıdır. Gecekondu hareketi hükümete bağımlılık ilişkisini kestiğinde ise toplumsal değişimin potansiyel araçları olur.⁷¹

Castells'in yaptığı araştırmalara göre, "Caracas'taki gibi Mexico City'deki kent krizinin iki yönü vardır: ilki anakent nüfusun yoğunluğunun barınmadaki yetersizlik, ikincisi de hâlihazırdaki konut varlığının büyük bir yoğunluğunun su ve kanalizasyon gibi kentsel hizmetlerdeki eksikliklerdir."⁷² 1976'da kentsel hizmetlerden yararlanma amacını güden, yerel tabanını işsiz ve göçmen köylü nüfusun oluşturduğu Meksika Gecekondu Hareketi, kültürel kimliklerin korunması, yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve kendi geleceklerini belirleme hakkı talebiyle siyasal bilinç geliştirmiştir.⁷³ Mexico City'deki yeni kentsel hareketin oluşmasında yönetimin yenilikçi politikaları ve büyük yoğunluğunu öğrencilerin oluşturduğu yeni radikal sol etkilidir. Radikaller bu dönemde gecekondu yerleşimlerini kentsel taleplerine dikkat çekerek örgütlemeye ve siyasallaştırmaya çalışmışlardır.⁷⁴ Khaarhamer'a göre, daha geniş bir siyasal çatışma sürecinde bir kentsel hareketin gelişimi ve hızı, örgütlenme ve bilinç düzeyinden ayrı tutulamaz. Hükümetle olan ilişki ne baskıyla ne de bütünleşmeyle bitmez. "Bir hareket devletin iç çelişkileri üzerinde oynayarak özerkliğini artırabilir."⁷⁵

Şili'de 'campamentos' ismini verdikleri, kamp yeri anlamına gelen yerleşim yerlerinde siyasal olarak etkin kişiler örgütlenmiştir. Nuevo La Habana (New Havana) en etkili campemento oluşumlarından biridir ve burada yaşayan herkes kolektif işlerde görev almak ve karar alma süreçlerine katılmak zorundadır.⁷⁶ Şili'deki gecekondu hareketinde

⁷⁰ Ertan, 2007, s.69.

⁷¹ Castells, 1983, s.194.

⁷² Castells, 1983, s.187.

⁷³ Ertan, 2007, s.70.

⁷⁴ Castells, 1983, s.195.

⁷⁵ Castells, 1983, s.199.

⁷⁶ Khaarhamer, a.g.e., s.179.

örgütlü işçi sınıfı ile örgütlü olmayan ve bilinçsiz proleter kesimlerin ve hatta krizdeki burjuvazi arasında sosyal birlik oluşmuştur.⁷⁷ Handelman, Castells'in çalışmasına dayanarak Santiago'daki barınma krizinin ve buna bağlı olarak gelişen kitle hareketinin hâlihazırdaki sol siyasal partiler için büyük bir politik fırsat olduğunu ve bu partilerdeki aktivistlerin 1960'ların sonuna doğru göçmen yerleşimlerini örgütleyip politikleştirmede aktif rol aldıklarını ifade etmiştir.⁷⁸ Temel kentsel hizmetler, barınma ve yaşam koşulları etrafında şekillenen sorunların çözümü için halk tabanında örgütlenilmiş, el koyma, işgal, sokak protestoları ve gösteriler şeklinde eylemler yapılmış ve hareket, devrimci mahallelerin gelişmesi olarak kendini göstermiştir. Gecekondu mahallelerinde aşevleri, satın alma kooperatifleri, mesleki atölyeler oluşturulmuştur.⁷⁹ 1971'de Halk Birliği adıyla örgütlenen Şili Pobladores Hareketi, toplu tüketim sorunlarının çözümü ve kentsel hizmetlerin sunumunda başarı sağlamış ve örgütlü işçi sınıfının örgütsüz proletarya kesimiyle birleşerek toplumun dönüşmesinde etkili olmuştur.⁸⁰

Walton, yoksul ve gelişmekte olan ülkelerdeki kentsel çatışmaların sonuçlarını incelediği makalede, emek eylemleri, kolektif tüketim eylemleri ve siyasal haklar ve insan hakları eylemleri olmak üzere üç çeşit kolektif eylemden bahsetmektedir. Emek eylemleri, gelir ve istihdam temelli, işçilerin çıkarlarını yansıtan grev ve gösterileri içinde barındıran hareketlerdir. Kolektif tüketim ise kentsel hizmetler özelinde barınma, ulaşım, eğitim, sağlık, su, altyapı gibi taleplerle oluşan işgal, gecekondu protestoları ve sokak gösterilerini barındıran hareketlerdir. Adalet, temsil, güvenlik, özgürlük ve demokrasi taleplerinin dile getirildiği açlık grevleri, gece nöbeti, gösteriler gibi yollarla dile getirilen halk hareketleri de siyasal haklar ve insan hakları kategorisinde yer almaktadır. Ancak bunlar pratikte iç içe geçmiş haldedir.⁸¹ Walton kolektif eylemleri sınıflandırdıktan sonra bunlar üzerinde etkili olan kurumsal güçleri açıklamıştır. Ekonomik yapı; işgücünün oluşumu, sanayileşmesi, mesleki hareketlilik, kayıtlı ve kayıt dışı örgütlenme, iş potansiyeli ve büyüme modeli gibi kentsel ekonominin özelliklerini yansıtmaktadır. Devlet kolektif eylemlerin oluşmasında bir yandan önemli sorunları yaratırken bir yandan da olanakları da oluşturmakta rol oynamaktadır. Sivil toplum, kültürden kaynaklanan gönüllü oluşumlarla meydana gelmektedir ki sivil toplum üçüncü dünya ülkelerinde kent

⁷⁷ Castells, 1983, s.209.

⁷⁸ Handelman, a.g.e., s.39.

⁷⁹ Patricia L. Hipscher, "Democratization and the Decline of Urban Social Movements in Chile and Spain", *Comparative Politics*, 28/3, (1996), s.280-281.

⁸⁰ Ertan, 2007, s.69-70.

⁸¹ John Walton, "Urban Conflict and Social Movements in Poor Countries: Theory and Evidence of Collective Action", *International Journal of Urban and Regional Research*, 22/3, (1998), s.462-463.

mahalle dernekleri, gecekondu örgütlenmeleri, dini topluluklar, kadın grupları, bölgesel ve etnik derneklerden oluşmaktadır.⁸²

Klaarhamer'e göre Latin Amerika'da olduğu gibi gelişmekte olan birçok ülkede gecekondu hareketleri önemli bir politik konu haline gelmiştir. Süper güçlerin savaşı içindeki dünyada uluslararası rekabet ortamındaki ulus devletlerin oluşturduğu düzende yoksunluk çeken büyük orandaki kent nüfusuna barınak ve kentsel hizmetlerin devlet tarafından sunulması siyasal katılımın en önemli kanallarından biri olmuştur. Üçüncü dünya ülkelerinin büyüyen kent nüfusu mekânsal olarak tanımlanan yerel toplulukların kurulması ve devam ettirilmesine yönelmiştir. Gelişmiş kapitalist ülkelerdeki yabancı göçmenler nasıl gurbetçi/misafir işçi olarak görülüyorsa Latin Amerika anakentlerindeki gecekondu sakinleri de misafir vatandaş gibi görülmüştür.⁸³

1.1.3.3. Madrid Yurttaş Hareketi

İspanya'daki kentsel mücadeleler başladığında, demokratik olmayan bir hükümet vardır, kültürel gelenekler kontrol altına alınmış ve yerel yönetimler göz ardı edilmiş durumdadır. Madrid merkezi hükümetin doğrudan kontrolündedir ve merkeziyetçiliğin ilk kurbanı olmuştur.⁸⁴ İspanya'da hemen hemen çoğu merkez şehirde mahalleler kentsel mücadelelerin merkezi haline gelmiştir. Barınmadan açık alanlara, su temininden halk kutlamalarına kadar hayatın içindeki birçok meseleyle ilgilenmeyi hedefleyen mahalle derneklerini meydana getirmiştir. İspanya kentleri değişmiş, mahallelerdeki sosyal ilişkiler iyileşmiş, en önemlisi toplumun kent nasıl olmalı algısı değişmiştir. Yaşam koşulları iyileşmiş, yıkımlar durdurulmuş, gecekondu sakinlerinin yararına iyileştirme ve yenileme programları getirilmiş, gecekondu kasabaları yeniden imar edilmiş ve gecekondu oturanlara ayrılan toplu konutlarla değiştirilmiş, açık alanlar sağlanmış, kentsel hizmetler geliştirilmiş, çevrenin korunması için yasalar düzenlenmiştir. Kentin kendisi değişime uğramış, mahalleler kutlamalar organize etmiş, halk gelenekleri korunmuş ve yenileri yeni kurulmuş kent alanlarında icat edilmiş, dernek ve etkinlik ağları kurulmuş, anakent halk alanı haline gelmiş, sokak hayatı, kültürel etkinlikler ile zenginleşmiş, kent meclisleri ile güçlenmiştir.⁸⁵

Madrid'deki kentsel hareketlilik, kentsel krize sebep olan başlıca sorunlara yönelik talepler etrafında 1960'ların sonunda meydana gelmiştir. Yeni yapılmış ve

⁸² Walton, a.g.e., s.463.

⁸³ Klaarhamer, a.g.e., s.179.

⁸⁴ Castells, 1983, s.287.

⁸⁵ Castells, 1983, s.215-216.

hesaplı evler ve durumları iyileştirilmiş yaşam yerleri olarak *konut*, daha fazla okul ve daha kaliteli bir eğitim üzerinden *öğretim*, hem sağlık merkezleri hem de temiz suya erişim noktasında *kamu sağlığı*, geniş bir ulaşım ağı, güvenli ve düzenli trafik düzeni içeren *ulaşım*, parkların ve ağaçların korunduğu *daha fazla açık alan*, anıtların, mekânsal biçimin ve kültürel geleneklerin genel olarak *tarihsel kentin korunması*, kültürel etkinlikler, kutlamalar, sokak partileri gibi mahallede sosyal hayatın iyileştirilmesi, mahallelerin örgütlenerek gönüllü dernekler kurabileceği, yönetimlerini seçebilecekleri ve toplantılar düzenleyebilecekleri *siyasal talepler* farklı mahallelerin farklı zamanlarda ortaya koydukları talepler olmuştur.⁸⁶

Ayrıca kentsel durumların farklılıklarına göre mahalle hareketleri de farklılık göstermiştir. Mahalle hareketlerindeki farklılık, kanalizasyon ve kentsel hizmetlere erişim talebini içeren, iyileştirmeler yapıldığında yerinden etmeyle sonuçlanan kentsel yenileme projelerine karşı ve kendileri için kentsel yenileme talepleriyle *gecekondular hareketleri*, kamu konutlarının yapımı ve iyileştirmesine dayanan *toplu konut emlak hareketleri*, Madrid metropoliten alanlarında görülen en büyük katılıma sahip *kentsel hizmetlerin protesto edildiği hareketler*, mühendislerin, uzmanların ve üst düzey kamu görevlilerinin aktif olarak katıldığı *orta sınıfın ikamet ettiği mahallelerin isyanı*, merkez Madrid'in emlak spekülasyonlarıyla dönüştürülmesine karşı çıkan çeşitli grupların başlattığı *merkez Madrid'in korunması ve canlandırılması* olarak sıralanabilir.⁸⁷

Madrid Yurttaş hareketinin gelişimine bakılacak olursa 1969-1974 arasında genel olarak *gecekondular* ve *toplu konut* mücadelelerinde spekülâtörlerin suiistimaline karşı savaşılmıştır. 1974-1977 yılları devletin mahallelerin hareketlerini kontrol edemediği, hareketin yasal olarak tanınma savaşı verdiği zaman dilimi olmuştur. 1977-1979 arasında yasal olarak tanınıp yerini sağlamlaştırdığında yerel yönetimlerde katılımcı demokrasi kavramını ileri sürmüş, fakat 1979 belediye seçimlerinde sosyalist komünist koalisyon göreve geldiğinde bir sosyal hareket olarak siyasal kökenleri ve özerk duruşu arasındaki çelişkiyi anlamakta başarısız olmuş ve parçalanmıştır.⁸⁸ Hareket sokak protestolarını ve talebi bırakmış, eski otoriter elitleri demokratikleşme sürecinden hariç tutacak olan demokratik kopuş için siyasal taleplerinden feragat etmiş ve uzlaşmaya varmıştır.⁸⁹

İşçi sınıflarının yaşadığı ve yoksul durumdaki yerler daha örgütlü ve etkin olmasına rağmen hareketin farklı sosyal gruplarda meydana geldiği ve tam olarak

⁸⁶ Castells, 1983, s.224-225.

⁸⁷ Castells, 1983, s.228-229.

⁸⁸ Castells, 1983, 235-236.

⁸⁹ Hipscher, a.g.e., s.291.

sermaye ve emek arasındaki sınıf çatışmasının bir uzantısı olmadığı görülmüştür. Hareket, partilerin mahalle derneklerini manipüle etme çabalarına karşı koymuştur. Yurttaş hareketi tam olarak kent krizinin yapısal özelliklerinde ortaya çıkmıştır. Kent amaçları ve hizmetlerindeki ekonomik büyüme ve metropoliten yoğunlaşmanın yol açtığı krize toplumsal bir cevap olmuştur. Kentteki yaşam koşullarına dikkat çekilmiş, kent hayatının işlevsel, sosyal ve mekânsal model alternatifinin yanı sıra kentsel taleplerin ortaya konması olarak kendini göstermiştir. Bu hareketi başarıya ulaştıran aynı zamanda onu betimleyen üç boyut; kent, topluluk ve güç olmuştur. Hareketin asıl talebi yeni bir kent, yeni bir topluluk ve yeni bir güç arayışını ortaya çıkarmıştır. Bilinç kent değişimindeki en önemli bileşendir. Madrid hareketinde mahalle dernekleri kendilerini toplumsal değişimin ve kolektif temsilin yasal kaynağı olarak kabul etmişlerdir. Bu bakımdan kent değişimindeki en önemli bileşen bilinçtir. Hareketin bilinçli olmasının yanında toplum ile bir bütün olarak bağ kurabilecek unsurlar da önemlidir. Bunu sağlayacak aktörler medya, uzmanlar ve sol partilerdir. Farklı sektörlerdeki halk görüşleriyle iletişim halinde olan medya aynı zamanda medyanın tekeli haberlerine karşı hareketin sesini iletecek bir niteliğe sahip olmalıdır. Kentsel gelişmeye alternatif modelleri tanımlayacak ve mahallelerin talep ve ihtiyaçlarına göre yeni kente meşruluk kazandıracak olan uzmanlar, kapitalist kentin ekonomik mantıksallığına karşı çıkan alternatif meşruluk kaynaklarının bilgi sahibi ve uzmanı olarak yer almaktadır. Hareketin özerkliğine saygılı olup liderliği üstlenen sol partiler ise politikanın parçalarını demokratikleştirmeye gücü yeten, vatandaş temsiline yeni ve daha geniş olmasını garanti eden, merkezi devlete karşı çıkacak bir siyasal araç işlevini üstlenmektedir.⁹⁰

Castells'in Madrid Yurttaş Hareketi'nden yaptığı çıkarıma göre kentsel hareket; kent, topluluk ve güç olmak üzere üç boyuta dayanmaktadır. Kent; kentsel alanın değişim değerine göre belirlendiği kapitalist kente karşı duran, kentsel alan ve hizmetlerin kârlı bir meta olarak üretimi ve yönetimini reddeden, kullanım değeri ile belirlenen kent talebini de içinde barındıran ve kentsel sorunlarla alakalı bir boyuttur. Güç; merkezi devletin giderek otoriterleşen ve bürokratikleşen yapısına karşı bir tepkidir. Kamu otoritelerinin merkezileşmesi ve halkın yalıtılmasına karşı mahallelerin demokrasi ve katılım talebi olarak ortaya çıkması gibi siyasal konuları belirten boyuttur. Topluluk ise, mahallelerin yüz yüze ilişkilere dayanan, kültürün tarihsel mirasın bir parçası olduğu

⁹⁰ Castells, 1983, s.276-277 ve s.285.

toplumsal yapılar olarak varlıklarını sürdürme talepleriyle harekette ortaya çıkan kültürel boyuttur. Bu üç boyuta ek olarak öz bilinç de önemli bir yere sahiptir.⁹¹

Mahalle düzeyinde örgütlülüğün etkili olması, insanların bilinçlerinin artırılması, örgütlenen insanlar arasında birlik sağlanması, mahalle derneklerinin yerel yönetim kurumlarında karar alma süreçlerine katılım çağrısı yapması ve günlük yaşamın mekânın kullanım değeri ile ilişkisine göre gelişmesi bakımından Amerika'daki Getto Hareketleri'ne yer verilmiştir. Siyasilerce marjinal olarak adlandırılan, kentsel hizmetlerden faydalanamayan, araziler değerlendirildiğinde yerlerinden edilme tehlikesiyle karşılaşan gecekondu sakinlerinin kendi geleceklerini belirleme talebiyle bilinç geliştirerek kentsel toplumsal hareketlerin odağında yer almaları Latin Amerika Gecekondu hareketlerini önemli kılmaktadır. Kentsel hizmetlerin iyileştirilmesi ve demokrasi talebi ile birlikte öz bilince sahip mahallelinin gecekondu ve toplu konut konusunda spekülatoörlere karşı mücadele gösteren mahalle dernekleri şeklinde örgütlenmesi ve derneklerin kendilerini toplumsal değişim ve kolektif temsilin yasal kaynağı olarak görmesi bakımından, Madrid Yurttaş Hareketi'ni, kentsel toplumsal hareketler ve mahalle dernekleri ilişkisi bağlamında, Sarıyer Mahalle Dernekleri'nin verdiği mücadeleye benzetmek mümkündür.

Farklı zamanlarda farklı yerlerde meydana gelen kentsel toplumsal hareketlerin ortaklaştıkları nokta kentsel hizmetlere erişim ve kent hakkı ekseninde gelişmiştir. Amerika'daki Getto Hareketleri, Latin Amerika'daki Gecekondu Hareketleri, Madrid Yurttaş Hareketi ve Sarıyer ilçesindeki halk hareketinin ortak noktası da benzer sorunlara karşı mücadeleleri bilinçli ve örgütlü bir şekilde ve yerel düzeyde mahalle dernekleri aracılığıyla yürütmeleridir. Buraya kadar kent hakkı, kentli hakları çerçevesinde uluslararası belgeler, kentsel toplumsal hareketler, Sarıyer ilçesindeki mücadeleyle benzer yönleri olan üç kentsel hareket anlatılmıştır. Kentsel hareketler, kent hakkı mücadelesi üzerine geliştiğine ve kent hakkı yerel düzeyde karar alma süreçlerine katılımı içerdiğine göre, katılım kavramının yerel demokrasi ile ilişkisine bakmak gerekmektedir.

1.2. Yerel Demokrasi ve Katılım İlişkisi

Eğitim, çevre, barınma, işsizlik, sağlık, ulaşım gibi konularda **kamusal hizmetlerin sağlanması**, kırsal kesimden kentlere göç ile birlikte **kentleşme**, küreselleşmeyle birlikte ekonomik, politik ve teknolojik değişimler sonucu **ekonomik**

⁹¹ Castells, 1983, s.284-285.

canlılığın sağlanması ve etnik farklılıkların ve çeşitliliğin artmasıyla **toplumsal barışın sağlanması**, tüm dünyada yerel yönetimlerin karşılaştığı benzer meseleler olmuştur.⁹²

Seçilmiş otoriteler, özel sektör, topluluk temelli örgütler ve yurttaşlar arasında stratejik ortaklığın kurulması, karar süreçlerinde adem-i merkeziyetçilik ve yerel öz yönetim tanımlanması konusunda yerel yönetişim üzerinde uluslararası odaklanma, yerel demokrasiyi şekillendiren mevcut eğilimler olarak görülmektedir.⁹³ Yerel yönetimler, halkın kendi kendini yönetmesine olanak veren kurumlar olmasının yanında yerel toplulukların halkı ilgilendiren konulara ilgi duymasını, halkın kararları etkileme isteğinin artmasını ve halkın karar alma süreçlerine sürekli ve eylemli bir şekilde katılmasını da sağlamaktadır.⁹⁴

“Demokrasi, gelecek açık demektir ve bizim onu yaratmamıza bağlıdır.”⁹⁵ Demokrasinin işlemesi için etkin katılım; oylamada eşitlik, aydın anlayış kazanımı, gündem üzerine son kontrolü işletme ve tüm yetişkinlerin dâhil edilmesi gibi olanakları sağlamaktadır.⁹⁶ Yaman ve Küçükşen’e göre yerel demokrasi “yerel yönetimlerde özerklik, yerelde karar alma süreçlerine katılım, ifade ve yaşam özgürlüğü, siyasal ve toplumsal eşitlik, yönetimde verimlilik ve etkinlik, şeffaflık ve açıklık, halka dönük olma, hesap sorma ve hesap verme gibi demokratik değerlerin yerele yansması”⁹⁷ olarak tanımlanmaktadır. Görmez, yerel demokrasinin var olabilmesi için gerekli olan asgari ilkeleri şu şekilde sıralamıştır: karar organlarının oluşumu, kararların alınış süreci ve halk katılımı, merkezi yönetim ve yerel yönetimler ile merkezi yönetim ilişkileri.⁹⁸ Yerel demokrasinin anahtar kavramları yerel topluluk katılımı olarak *yurttaşlık ve topluluk*, topluluk içindeki sorunları çözme konusunda tüm paydaşlarla diyalog, tartışma bakımından *görüşme*, yurttaş katılımının bireylere topluluk işleri konusunda birikim kazandırması, daha bilgili ve eğitilmiş yurttaşların katılımıyla siyasal elit ve topluluk üyeleri arasındaki boşluğu kapatma konusunda *siyasal eğitim*, demokrasinin yurttaşlar

⁹² Timothy D. Sisk, ve diğerleri, *Democracy at the Local Level*, The International IDEA Handbook on Participation, Representation, Conflict Management and Governance, International IDEA, 4, 2001. s.16-20.

⁹³ Sisk, a.g.e., s.21.

⁹⁴ Ruşen Keleş, *Yerinden Yönetim ve Siyaset*, İstanbul: Cem Yayınevi, 2011, s.63 ve s.71.

⁹⁵ Mark Purcell, “For Democracy: Planning and Publics Without the State”, *derive*, Zeitschrift für Stadtforschung, 69, (2017), s.43.

⁹⁶ Dahl, a.g.e., s.38.

⁹⁷ Murat Yaman ve Murat Küçükşen, “Yerel Demokrasinin Gelişimi Sürecinde Kent Konseylerinin Rolü ve İşlevselliği: Bursa ve Yalova Kent Konseyi Örneği”, *İşletme Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 1, (2018a), s. 68.

⁹⁸ Kemal Görmez, *Yerel Demokrasi ve Türkiye*, Ankara: Vadi Yayınları, 1997, s.71.

arasında iyi ilişkiler oluşturduğu, kendine güvenen ve kamu ruhu taşıyan topluluk temelli *iyi hükümet ve sosyal refah* olarak açıklanmıştır.⁹⁹

Yerel demokrasi için karar organlarının seçimle işbaşına gelmesinin yanında bu organların karar alma süreçlerinde bağımsız olmaları gerekmektedir. Katılım yollarının imkânlar dâhilinde açılarak halk katılımının sağlanması da bir o kadar önemlidir.¹⁰⁰ Görmez'e göre "yerel demokrasi, demokratik değerlerin yerel yönetimler için geçerli kılınmasından öte bir şey değildir. Belki toplumun demokratik gelişmesine katkıları açısından önemlidir."¹⁰¹ Yerel demokrasi sosyal ve ekonomik yönden bireyleri etkileyecek kararlar üzerinde etki sahibi olmalarının yanında katılımcı yurttaşlık kavramlarını oluşturmakta ve sağlamlaştırmaktadır, sonuç olarak yerel düzeyde sağlanan demokrasinin ülke geneline de yayılması beklenmektedir.¹⁰²

Adem-i merkeziyetçilik hükümetin hesap verebilirliği ve şeffaflığını, sorunların çözümünü geliştirmekte, karar verme sürecinde teknik ve sosyal uzmanlığın paylaşılma olanaklarını, politika kararlarında etkili olmayı, hükümet dışı örgütlerin bu politikaları uygulamasında kontrol sahibi olunmasını sağlamaktadır.¹⁰³ Ayrıca kendi kendini yönetme, demokratik çoğulculuk, ekonomik etkinlik, bölgesel hedefler gibi konularda ve etkin ortaklık kurulmasında da faydaları bulunmaktadır.¹⁰⁴ Yerel demokrasi aynı zamanda yerel çeşitliliği de içinde barındırmaktadır ve bu bakımdan hizmetler de yerel ihtiyaçlara göre farklı yerlerde farklı seviyelerde hizmet anlamına gelmektedir.¹⁰⁵ Hizmetler yerel düzeyde kontrol edildiği ölçüde ve karar alma süreçlerinde yerel halk etkin olduğu sürece tüm sistem daha demokratik olacaktır.¹⁰⁶

Yerel demokrasiyi halkın karar alma süreçlerine doğrudan katılımını öngörmesi bakımından geliştirebilecek diğer bir kavram da yerel özerkliktir. Avrupa Konseyi Yerel Özerklik Bildirisi'ndeki tanıma göre yerel özerklik: "yerel otoritelerin, yerel halkın ihtiyaçlarını kendi sorumlulukları altında yasal sınırlar içinde düzenleme ve yönetme hak ve yeteneğidir." Kemal Görmez'e göre: "Özerkliğin koşullarından olan karar alma, bu kararları uygulama, karar organlarının serbest oluşumu, parasal bağımsızlık, demokratik

⁹⁹ Sisk, a.g.e., s.13.

¹⁰⁰ Görmez, a.g.e., s.72.

¹⁰¹ Görmez, a.g.e., s.70.

¹⁰² Lawrence Pratchett, "Local Autonomy, Local Democracy and the 'New Localism'", *Political Studies*, 52, (2004): 358-375.

¹⁰³ Sisk, a.g.e., s.24.

¹⁰⁴ Sisk, a.g.e., s.47.

¹⁰⁵ Danny Burns, "Can Local Democracy Survive Governance?", *Urban Studies*, 37/5-6, (2000), s.968.

¹⁰⁶ Burns, Danny, a.g.e.

yönetimin de temelleridir.”¹⁰⁷ Yerel demokrasinin katılımı ile ilişkili olduğu diğer bir kavram da yönetişimdir. Yönetişim için etkililik, eşitlik, katılım, hesap verebilirlik ve güvenlik olmak üzere beş ilke belirlenmiştir. Etkililik finansal yönetim ve planlamada ve hizmet sunumu ve sivil toplum meselelerine cevap vermede kurumsal etkinlik için sosyopolitik çevreyi ve mevcut mekanizmaları ölçmektedir.¹⁰⁸

Ruşen Keleş’e göre yerel yönetim ve demokrasi ilişkileri içinde en çok yer tutan kavramlardan biri de, merkezi yönetimden özerk yapıları ve üyelerinin katılımıyla demokratik bir yapıya sahip olmaları bakımından sivil toplum örgütleridir ve bu yapılar güçlendikçe demokrasinin de güçleneceği, toplumun daha katılımcı, çoğulcu ve özgürlükçü olacağı öngörülmektedir.¹⁰⁹ STK’lar; gönüllü grupları, kâr amacı gütmeyen kuruluşları, dernekleri ve vakıfları, hayır kurumlarını, coğrafi grupları veya ortak çıkar temelli örgütleri ve bir davanın savunucusu olan grupları kapsamaktadır. STK’ların amacı sosyal adalet, insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü konularına odaklanarak insanların yaşamını düzeltmektir.¹¹⁰

1.3. Katılım

Yasalar önünde tüm yurttaşların karar verme süreçlerine katılımda eşit olduğu, yani siyasal olarak eşit olmaları kabul edilmektedir.¹¹¹ Ahmet Taner Kışlalı’ya göre “yurttaşların devletin çeşitli düzeylerdeki karar ve uygulamalarını etkileme eylemlerine” siyasal katılım denmektedir ve “çağdaş demokrasilerin gelişmişliği, siyasal katılımın yaygınlığı ve etkinliğiyle ölçülür olmuştur.”¹¹² Birleşmiş Milletler Sosyal Kalkınma Araştırma Enstitüsü’nün yaptığı tanıma göre katılım: “kaynaklar ve düzenleyici kurumlar üzerinde daha fazla kontrol sağlamak için şimdiye kadar böyle bir kontrolden dışlanmış olan gruplar ve hareketler tarafından organize olmuş çabadır.”¹¹³ Cem Eroğul ise şöyle demiştir: “Katılmanın şaşmaz ölçütü, devletin her kuruluşunun yurttaşlarla ilgili her işleminde, yurttaşı ‘adam yerine koyması’, onu dinlemesi, önerilerini ciddiye alması, dahası onu temsil eden derneklerle görüşmelere girişmeyi ciddiyetle içine sindirebilmesidir. Gerçek anlamıyla katılma, bizi ilgilendiren her somut kararda,

¹⁰⁷ Görmez, a.g.e., s.71.

¹⁰⁸ UN-HABITAT, *Urban Governance Index Conceptual Foundation and Field Test Report*, 2004.

¹⁰⁹ Keleş, 2011, s.72.

¹¹⁰ Council of Europe, Conference of INGOs, *Code of Good Practice For Civil Participation in the Decision-Making Process*, 1 October 2009, s.5.

¹¹¹ Dahl, a.g.e., s.37.

¹¹² Ahmet Taner Kışlalı, *Siyasal Çatışma ve Uzlaşma*, Ankara: İmge Kitabevi, 1995, s.183.

¹¹³ Involve, *İnsanlar Ve Katılım Yurttaşlar Karar Almanın Merkezine Nasıl Yerleştirilir*, Çev. TEPAV, 2005, s.16.

öncelikle bilgi, sonra da pay sahibi olmaktır.”¹¹⁴ Arnstein’a göre yurttaş katılımı siyasal ve ekonomik süreçlerin dışında bırakılan kesimlerin gelecekte doğrudan dâhil edilmeleri için gücün yeniden dağıtımıdır, bilginin nasıl paylaşılacağı, amaç ve politikaların nasıl belirleneceği, vergi kaynaklarının nasıl dağıtılacağı, planların nasıl işletileceği, yararların nasıl bölüşürüleceği konusunda bir stratejidir.¹¹⁵ “Katılım, yönetim organları ya da kurumları ve bunların paydaşları arasında süregelen ve karşılıklı yarara dayalı ilişkiyi ifade etmektedir.”¹¹⁶

Katılım, halkın ihtiyaçları, değerleri ve sorunlarının yönetsel ve kurumsal karar alma süreçlerine dâhil edildiği, halkın genel olarak daha iyi kararlarını içeren iki yönlü iletişim ve etkileşimdir.¹¹⁷ Halkın katılımı halkın yaşamlarını etkileyen kararlarda etkin olmasını ve farklı görüşlerin bir araya gelerek birbirleriyle etkileşim halinde olmalarını sağlamaktadır.¹¹⁸ Castells’e göre katılımcı demokrasi, kentsel hizmetler aracılığıyla gerçekleştirilen ekonomik yeniden dağıtımın ve popüler kültürün gelişmesinin başarılı olması için politik ön koşuldur.¹¹⁹ Purcell, katılım hakkının sakinlerin kentsel alanın üretilmesindeki tüm kararlarda karar alma süreçlerine merkezi ve doğrudan katılması olduğunu ifade etmektedir.¹²⁰ Eroğul’a göre: “Katılma, tarihin oynacağı olmaktan kurtulup onun bilinçli yapımcısı durumuna gelmektir.”¹²¹ “Katılım, yönetim organları ya da kurumları ve bunların paydaşları arasında süregelen ve karşılıklı yarara dayalı ilişkiyi ifade etmektedir.”¹²²

Armin Kuhn yerel yönetimlerde karar alma süreçlerine katılımın temsili yurttaşlık modeline dayandığını söylemektedir. Buna göre öncelikle milliyet, ikinci olarak yurttaşların siyasal katılımını ve olası siyasi taleplerini hukuk mantığı ve yerel yönetim idarelerine dönüştürebilecek bir yolla kısıtlama, üçüncü olarak da uzmanlık, temsiliyet ve konuşma yeteneğine dayanan siyasal eylem şeklini destekleme bu temsili yurttaşlığın özelliklerini göstermektedir.¹²³

¹¹⁴ Cem Eroğul, *Devlet Yönetimine Katılma Hakkı*, Ankara: İmge Kitabevi, 1999, s.283-284.

¹¹⁵ Sherry R. Arnstein, “A Ladder Of Citizen Participation”, *Journal of the American Institute of Planners*, 35/4, (1969), s.216.

¹¹⁶ T.C. Kalkınma Bakanlığı, *Katılımcılığın İlkeleri: Katılımlı Çalışmaları Tasarlayan, Uygulayan ve Yönetenler İçin İyi Uygulama Kılavuzu*, Çev. Aslı Toksabay Esen, Ankara: T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2012.

¹¹⁷ James L. Creighton, *The Public Participation Handbook: Making Better Decisions Through Citizen Involvement*, USA: John Wiley & Sons, 2005, s.7.

¹¹⁸ Creighton, a.g.e., s.17.

¹¹⁹ Castells, 1983, s.285.

¹²⁰ Purcell, 2002, s.103.

¹²¹ Eroğul, a.g.e., s.285.

¹²² T.C. Kalkınma Bakanlığı, a.g.e.

¹²³ Kuhn, a.g.e., s.4.

Robert Dahl'a göre katılmanın dört boyutu vardır; *ilgi*; olayları izleme derecesini, *önemseme*; bunlara verilen önemi, *bilgi*; olaylarla ilgili sahip olunan verileri, *eylem*; kararları etkilemek için gösterilen çabaları ifade etmektedir.¹²⁴ Eroğul'a göre, katılmayı etkileyen çeşitli etmenler vardır. Ülkelerin tarihsel geleneklerine göre şekillenmektedir; örneğin Türkiye'de basına mektup yazma çok tercih edilen bir yöntem olmayıp alanları doldurma şeklinde ortaya çıkmaktadır. Tercih edilen katılım yöntemi ülkenin gelişmişliğine bağlıdır; örneğin internet kullanımının yaygın olmadığı bir yerde internet üzerinden katılım beklenemez. Eylemcinin sayısı da örgütlülük ve etki etmesi bakımından önemli bir ölçüttür.¹²⁵ Ruşen Keleş, katılımın üç temel ön koşulu olduğunu söylemektedir: Kentlinin katılma istek ve güdüsüne sahip olması, katılıma inanan ve katılımdan yarar bekleyen, kararlı siyasal toplum örgütü temsilcilerinin olması, katılımın beklenen yararı sağlaması gerekmektedir.¹²⁶ Katılımda gönüllülük esası vardır, yani katılım zorunluluktan değil özgür tercih sonucu olmalıdır.¹²⁷

Cem Eroğul'a göre katılımı artırmak için katılım yollarının artırılması ve çeşitlendirilmesi gerekmektedir. Yurttaşların günlük hayatta kendilerini ilgilendiren konularda yönetimde söz sahibi olmasını sağlamak katılım için önemlidir.¹²⁸ Yurttaşın katılımdan beklentisi, katılım için zaman ayırabilecek olanaklara sahip olması, yöneticilerin samimi olduklarına inanması ve onlara güven duyması, fikirlerinin dikkate alındığını görmesi, katılım güdüsünü etkileyen etmenlerdir.¹²⁹ Demokratik birim ne kadar küçük olursa halk katılımı potansiyeli o derece yüksek olmakta, kararların devri için temsilciye ihtiyaç azalmaktadır.¹³⁰

Başarılı bir yurttaş katılımı için altı ölçüt belirlenmiştir¹³¹;

1. Katılımcılar geniş bir kitlenin temsilcisi olmalı bu kişiler bazı çıkarların veya seçilmiş görevlilerin güdümlemesine kapalı bir şekilde seçilmiş olmalıdır,
2. Yöntemler etkili karar almaya yönelik olmalıdır. Doğru ve gerekli bilgiler kullanılmalı, kararı alan topluluk uygun büyüklükte olmalı, gündem önemli konuları düzenli bir şekilde içermeli, grubu yöneten kişi tartışmayı kolaylaştırmalı, katılımcıların görüşleri yeterince dikkate alınmalıdır,

¹²⁴ Kışlalı, a.g.e., s.185.

¹²⁵ Eroğul, a.g.e., s.188.

¹²⁶ Ruşen Keleş, *Kent ve Siyaset Üzerine Yazılar (1975-1992)*. İstanbul: IULA-EMME, 1993, s.22.

¹²⁷ Eroğul, a.g.e., s.174.

¹²⁸ Eroğul, a.g.e., s.282-283.

¹²⁹ Keleş, 1993, s.32.

¹³⁰ Dahl, a.g.e., s.110.

¹³¹ Ned Crosby, Janet M. Kelly ve Paul Schaefer, "Citizen Panels: A New Approach to Citizen Participation", *Public Administration Review*, 46/2, (1986): 170-178.

3. Yöntemler adil olmalıdır, dâhil edilen taraflara adil davranmak için çeşitli mekanizmalar kullanılmalıdır,
4. Süreç uygun maliyetli olmalıdır, bunun için politikalar dikkatlice hazırlanmalıdır,
5. Süreç esnek olmalıdır, farklı görev ve düzenlemelere uyulanabilmelidir,
6. Grubun önerilerine uyulma olasılığı yüksek olmalıdır, sürecin meşruluğunun sağlanması ve başka bir çıkar veya ideoloji tarafından yönlendirilmemesi resmi yetkililerin projeleri desteklemek için gönüllü olmalarını sağlayacaktır.

1.4.1. Katılımın Türleri

Katılım türlerine göre de sınıflandırılmaktadır. Ruşen Keleş'e göre katılımın dar-geniş, bireysel-toplu, gönüllü-zorunlu, kendiliğinden-uyarılmış, sürekli-geçici, yaygın-yaygın olmayan, olumlu-olumsuz olmak üzere çeşitli türleri bulunmaktadır. Sandık başında oy kullanmak dar ve geçici, tüzel kişilerin veya birden çok kişinin katılma eylemini gerçekleştirmesi toplu katılım türüdür, siyasal toplum kurumlarınca öncülük edilerek eğitici ve örgütleyici etkinliklerle katılım güdüsünün uyandırılması uyarılmış katılımdır. Seçimden seçime oy kullanmak geçici katılım türü iken, halk kurultayları gibi örnekler kalıcı katılım türüdür. Geniş kesimleri ayırt etmeden kapsayan katılım türü yaygın, yalnızca belli bir yerde yaşayanların katılımına izin veren katılım türü yaygın olmayan katılımdır. Halkın belli bir hizmetin edinilmesinde dilekçe, mektup, imza kampanyası, seminer, konferans, panel, kurultay gibi araçlarla veya belediye meclisi toplantılarında bulunarak katılım sağlamaları olumlu katılım türü iken kararların alınmasını geciktirmek veya durdurmak için protesto, imza listeleri ve gösteri yürüyüşleri olumsuz katılım türünde görülmektedir.¹³²

1.4.2. Katılımın Önemi

Kentsel katılım, halkın üretimine kendisinin de katıldığı hizmetleri daha kolay benimsemesi, halkın kendine güven duygularının geliştirilmesi, halk ve yönetim arasındaki kopukluğun ortadan kaldırılması, halkın ve yönetimin birbirine talep ve isteklerinin iletilmesi bakımından yararlı bulunmaktadır.¹³³ James Creighton katılımın yararlarını şu şekilde sıralamıştır¹³⁴:

1. Kararların niteliğinin gelişmesi: Politikalar halka danışıldığında ihtiyaçlar ve hedefler daha iyi anlaşılmakta, yeni alternatifler geliştirilebilmektedir.

¹³² Keleş, 1993, s.23-25.

¹³³ Keleş, 1993, s.21.

¹³⁴ Creighton, a.g.e., s.19.

2. Gecikmelerin ve maliyetlerin azalması: Karar verme sürecinde ilgili gruplar konuya yabancılaştırıldığında sonuçların maliyeti uzun vadede daha yüksek olmaktadır.
3. Uzlaşma sağlanması: Çeşitli gruplar arasında uzun süreli anlaşma sağlanarak siyasal karşıtlıklar azaltılmaktadır.
4. Uygulamanın kolaylığının artması: Karar verme sürecine dâhil olan insanlar o kararın sahibi olarak verilen kararın işe yarayıp yaramadığını görmek için çaba göstermektedir.
5. En kötü durum çatışmasından kaçınma: Bir uyuşmazlık durumunda taraflar ihtiyaç ve endişelerini dile getirerek topluluğun karşılaşılabileceği çatışma olasılığını azaltmaktadır.
6. Güvenilirlik ve meşruluğun sürdürülmesi: Özellikle tartışmalı kararlar verileceğinde verilen kararların sebepleriyle alakalı halk bilgilendirildiği için ve karar verme süreci şeffaf olduğu için meşruluk ve güvenilirlik sağlanmaktadır.
7. Halkın endişe ve tutumunu öngörme: Halkın kurumların işleyişine bakış açısı kurumlarda çalışanlar tarafından içselleştirildikçe bu kişiler, kurumun kararlarına halkın olası tepkisinin farkında olacaktır.
8. Sivil toplumun geliştirilmesi: Halk, devletin kararları neden ve nasıl verdiğini öğrenmekle kalmayacak, geleceğin liderleri de bu şekilde eğitilmiş olacaktır. Halkın katılımı diğerlerini etkilemenin ve güç birliği kurmanın, birlikte çalışmanın alıştırmaları gibi işleyecek, geleceğin liderleri sorunların çözümünde birlikteliği sağlamayı öğrenmiş olacaktır.

Devlet Planlama Teşkilatı'nın 9 yıllık kalkınma planında da katılımın önemi ve güçlendirilmesi gereği şu cümlelerle açıklanmaktadır: "Özellikle kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, her kesimden halk katılımının güçlendirilmesi gereği, e-yönetim olanaklarındaki yenilikler gibi gelişmeler, yerel yönetim ve merkezi yönetim ilişkilerinde yeniden yön çizilmesi gereğini doğurmaktadır. Kentte yasalar, kurumlar ve yetkiler arası uyum, eşgüdüm ve denetimin sağlandığı, bilinçli yurttaşların kararlara katılma yoluyla istek ve gereksinimlerini yaşama geçirebilecekleri bir yönetim anlayışı egemen kılınmalıdır. Yaşanabilir yerleşimlerin sürekliliği, yönetimin varlık nedeni olan yurttaşların yaşamsal gereksinimlerini sağlıklı ve nitelikli bir çevrede yaşama hakkının güvence altına alındığı bir yaşama kavuşturulmalarına bağlıdır."¹³⁵

¹³⁵ DPT, *Yerleşme-Şehirleşme Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, 9. Kalkınma Planı 2007-2013, Ankara: DPT, 2007, s.95.

Yurttaş katılımı çeşitli stratejilere de dayanak oluşturmaktadır. Burke, katılımın eğitim-terapi, davranışsal değişim, personel takviyesi, iş birliği, topluluk gücü olmak üzere beş farklı stratejiye temel oluşturduğunu söylemektedir. Buna göre eğitim stratejisinde insanlar topluluk sorunlarını çözmek için bir araya geldiklerinde demokrasinin nasıl çalıştığını öğrenmenin yanında sorun çözümünde iş birliğine değer vermektedir. Bireyler komşularıyla iş birliği yaptığında topluluklarını etkileyen değişimleri gerçekleştirebileceklerdir. Böylece birbirlerine ilham verecek ve kendilerine güveni geliştireceklerdir. Davranışsal değişim stratejisinin yürüyebilmesi için katılımcıların topluluklarıyla aralarındaki bağın güçlü olması, katkılarının ve etkinliklerinin anlam kattığını düşünmeleri ve karar alma süreçlerine aktif olarak katılmaları gerekmektedir. Çünkü bireyler toplulukça alınan kararları almaya eğilimlidirler. Personel takviyesi stratejisi, katılımcıların bireysel olarak değil topluluk için görev yerine getirme amacı taşımaları bakımından gönüllülük esasına dayanmaktadır. İş birliği stratejisinde katılımcıların politikaları etkileme gücü, gücün sorumluluğunu paylaşmaktan geçmektedir. Kentsel yenileme projelerinde yenileme kuruluşları bu stratejiyi kullansa da yurttaşlar buna direnmekte ve planlama kararlarında daha çok söz sahibi olmak istemektedir. Topluluk gücü stratejisine göre, kişilerin katılımının güvence altına alınması bireysel güçlerin birleştirilmesinde bir araç olarak kullanılan topluluk ile sağlanmaktadır.¹³⁶

Doğrudan yurttaş katılımı geliştirmeye yöneliktir, topluluk ruhlu, etik ve etkin bir karakter oluşturma bakımından ve insanların kendi potansiyellerini görebilmesi bakımından değerlidir. Bir kişi katılım sağladıkça yurttaşlık becerilerini ve davranış açısını geliştirmektedir, kolektif olarak doğru kararlar alabilmek için diğerlerinin çıkarlarını, karşı görüşleri dikkate almak gerektiğini öğretmesi bakımından doğrudan yurttaş katılımı eğiticiidir. Yabancılaşmaya karşı kendi hayatlarının üzerinde kontrol sahibi olarak topluma aidiyetlerinin gelişmesi bakımından iyileştirici, birleştirici ve özgürleştiricidir. Güçsüzlerin güçlüler karşısında seslerinin duyurulmasına yardımcı olmaktadır. Toplumun ortak bilgisinin ve bilginin kaynağı olarak kişilerin dâhil edilerek doğrudan katılımının sağlanması gecikmeleri önlemektedir ve yeni görüşlerin kaynağı olmaktadır.¹³⁷

¹³⁶ Edmund M. Burke "Citizen Participation Strategies", *Journal of the American Institute of Planners*, 34/5, (1968): 287-294.

¹³⁷ Nancy Roberts, "Public Deliberation in an Age of Direct Citizen Participation", *American Review of Public Administration*, 34/4, (2004): 315-353.

Creighton'a göre, halk katılımı planlamasının üç aşaması vardır. Karar analizi aşamasında karar netleştirilir, planın aşamaları veya karar alma adımları belirtilir, halk katılımına ihtiyaç olup olmadığı ve kararın hangi amacı taşıdığına karar verilir. Süreç planı aşamasında karar alma süreçlerinin her bir adımında hangi ihtiyaçların halkla tamamlanacağı belirlenir, iç ve dış paydaşlar, sürecin her bir adımında kullanılacak teknikler tanımlanır, birleştirilmiş planda tekniklerle bağlantı kurulur. Uygulama planı aşamasında ise bireysel halk katılımı eylemlerinin hayata geçirilmesi planlanır. Ne kadar atölye çalışmasına ihtiyaç olduğu, bunların nerede gerçekleştirileceği, toplantıları kimin düzenleyeceği gibi ayrıntılar bu kısımdadır.¹³⁸ Marcuse, "Kritik Planlama" olarak adlandırdığı kentsel planlama yaklaşımını üç kelimeyle özetlemektedir: Sorunların kaynağının analizi için *ortaya koy*, gerekli sonuçlar için uygulanabilir hedef, strateji, program ve önerilerle birlikte *tasarla*, maruz kalınan ve tasarlanana yönelik siyasal eylemi açıkça ortaya koymak üzere *siyasallaştır*.¹³⁹ Halkın işbirliği geniş ölçüde sağlandığı, halkın yardımı ve anlayışıyla denetimler bütünleştirildiği sürece kent planlaması daha verimli olacaktır.¹⁴⁰

Mahalle ölçeğinde ve aşağıdan-yukarıya yönlü örgütlenme ile mekânsal kararlar almada yetki sahibi bir yurttaş katılımı mekanizmasının, temsili demokrasi krizini aşmada önemli bir yere sahip olduğu ifade edilmektedir.¹⁴¹ Marcuse, kent hakkına ulaşmada en etkili şekilde siyasallaşmanın bir yolunun demokrasinin derinleştirilmesi, kamu kararlarında geniş katılımın sağlanması ve seçim ile hükümet kararlarında paranın rolünün kısıtlanması olduğunu söylemektedir.¹⁴² Adanalı'ya göre yerel yönetimlerde katılımcı bütçe uygulamaları, karar alma süreçlerine doğrudan katılımı teşvik ederek kent hakkının siyasallaştırılması noktasında etkili bir amaç olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca yerel yönetimlerde kayırmacılık söz konusu olabildiğinden yerelde örgütlü olmak sürecin sağlam bir şekilde ilerlemesi için önemlidir.¹⁴³ Örneğin Porto Alegre'deki katılımcı bütçe çalışmalarında Mahalle Dernekleri Birliği önemli rol oynamıştır.¹⁴⁴

¹³⁸ Creighton, a.g.e., s.28.

¹³⁹ Marcuse, a.g.e., s.194.

¹⁴⁰ Cevat Geray, *Kent Planlamasının Başlıca Uygulama Araçları*. Ankara: Palme Yayıncılık, 2017, s.145.

¹⁴¹ Yaşar Adnan Adanalı, "Dünyadan "Kent Hakkı" İçin Kentsel Mücadele Örnekleri: Hindistan, Dominik Cumhuriyeti, Brezilya, Venezüella Ve ABD", *Eğitim Bilim Toplum*, 9/36, (2011), s.26.

¹⁴² Marcuse, a.g.e., s.195.

¹⁴³ Adanalı, a.g.e., s.24-25.

¹⁴⁴ Benjamin Goldfrank, "The Politics of Deepening Local Democracy: Decentralization, Party Institutionalization and Participation", *Comparative Politics*, 39/2, (2007): 147-168.

Adanalı, mekânın yeniden üretilmesi sürecinde yeni demokrasi talebi ekseninde katılımın merkezi bir rolü olduğunu söylemektedir.¹⁴⁵ 1970'lerdeki kentsel toplumsal hareketler toplu tüketim araçlarının yalnızca iyileştirilmesini değil planlama yapılırken karar süreçlerine katılmayı da talep etmişlerdir.¹⁴⁶ Ertan, kentsel siyasal hareketleri yurttaşların talep ve ihtiyaçlarının olması gereken şekilde karşılanmadığı durumlarda yurttaşların bu ihtiyaçları siyasal iktidara duyurma aracı olarak kullandıkları yeni siyasal katılım yöntemlerinin arasında saymaktadır.¹⁴⁷

1.4.3. Katılımın Aşamaları

Arnstein, katılımın teoride demokrasinin köşe taşı olarak herkes tarafından saygıdeğer bir düşünce olarak alkışlandığı, fakat bu ilke dışlanan insanlar tarafından savunulduğunda nazik bir el çırpmaya dönüştüğü benzetmesini yapmaktadır.¹⁴⁸ Arnstein oluşturmuş olduğu sekiz aşamalı katılım merdivenindeki aşamaları şu şekilde açıklamaktadır:

Merdivenin en altında bulunan manipülasyon aşamasında katılım, idarecilerin halkla ilişkiler aracına dönüşmektedir. Yurttaş danışma kurullarının alt komiteleri kentsel yenileme planlarını yüceltme amacını taşımaktadır, resmi yetkililer yurttaşları eğitme, ikna etme ve bilgilendirme görevini üstlenmektedir. Plan ve programların halkla tartışılmadığı, halkın yalnızca imzalarının kullanıldığı bir aşamadır. Halk gerçekten önemli soruları sormadığının ve kendilerinin danışabilecekleri uzmanların olmadığının farkında değildir.

Terapi aşaması en sahtekâr ve küstah olan aşamadır. Çocuğu aşırı derecede hasta birinin hastaneye gidip doktorun bir müdahalede bulunmadan eve gönderip çocuğun ölmesi sonucu şikâyetle bulunmaya giden ailenin yetkililerce 'ebeveynler için çocuk bakımı seansları'na katılmasını önermesi ve buna benzer başka bir durum olmaması için birilerinin hastane yönetimini arayacağı sözünü vermesine benzemektedir. Bu aşama en çok barınma programlarında, sakinlerin yönetimce bir araya toplanarak değer ve davranışlarının toplum geneline uydurulması konusunda sakinlere yardım(!) edilirken, sakinler asıl önemli sorunlarından uzaklaştırılmaktadır. Yine bu aşama, terörden korkan insanlara korkularıyla nasıl başa çıkabileceklerini ve paranoyadan kaçınmaları gerektiğini söylemeye benzemektedir.

¹⁴⁵ Adanalı, a.g.e., s.20.

¹⁴⁶ Mayer, a.g.e., s.156.

¹⁴⁷ Ertan, 2007, s.59.

¹⁴⁸ Arnstein, a.g.e., s.216.

Şekil 1. 1: Arnstein'ın Sekiz Aşamalı Katılım Merdiveni

Kaynak: Arnstein, Sherry R., "A Ladder Of Citizen Participation", Journal of the American Institute of Planners, 35.4, (1969): 216-224.

Bilgilendirme aşaması resmi yetkililerin medya, broşür ve poster gibi tek yönlü iletişim araçlarıyla sakinlere, yurttaşların hak ve sorumluluklarının anlatılmasıyla gerçekleşmektedir. Yurttaş katılımı için önemli bir ilk adım gibi gözüktüğü de geri bilgilendirme ve uzlaşma için bir ortam sağlamadığından etkisiz kalmaktadır. Yapılan toplantılarda yüzeysel ve anlaşılması güç bir şekilde bilgilendirme, cesaret kırıcı sorular ve alakasız cevap verilmesi ile tek yönlü bir hale getirilmektedir.

Danışma da bilgilendirme için katılım için ön şartlardan biri olmasına rağmen halkın görüşleri tam olarak dikkate alınmamaktadır. Anket, mahalle toplantıları ve açık oturumlar bu aşamada sıklıkla kullanılan yöntemlerdir. Halkın görüşleri karar alma süreçlerine dâhil edilmedikçe istatistiksel bir bilgi edinmekten ve katılıma sözde katılmış olmaktan öteye gidemeyecektir. Anketlerde soruları cevaplayan halk tarafından bir ek bilgi dâhil edilmediği sürece tam olarak halkın görüşünü yansıtmamaktadır. Bu aşama, bir halk toplantısında oylama yapıp "Kimler daha iyi bir ortamda yaşamak ister, isteyenler ellerini kaldırabilir mi?" şeklinde bir soru sorulması ile halkın katılım gösterdiğini düşünmeye benzerdir.

Yerleştirme aşamasında yurttaş etkisi daha belirgin olmakla birlikte göstermelik yapıldığı görülmektedir. Topluluğun siyasal elitlerin önceliklerini bastırmak için hangi ölçüde örgütlendiğine göre bu önceliklere teknik destek sağlayan kişiler kurumlarda, çeşitli komite ve komisyonlarda bulunmaları için seçilmektedir. Yurttaşlar için politika

komiteleri kurulsa da sakinler kısıtlı otoriteye sahip olup hak ve sorumlulukları konusu belirsiz kaldığından bir yıllık planlama sürecinin sonunda karışıklıklar ortaya çıkmaktadır. Kurumların uzmanları halkın yenilikçi yaklaşımlarına karşı bürokratik bir tutum takınmakta, birçok sakin haklarının farkında olmamaktadır. Yine sonuç olarak halk planlama süreçlerine katılan değil “planlanan” olmakta ve yurttaş katılımı göstermelikten ibaret kalmaktadır.

Ortaklık aşamasında güç, yurttaşlar ve güç sahipleri arasında, ortak politika kurulları, planlama komiteleri ve çeşitli uzlaşma yolları ile dağıtılmış bulunmaktadır. Topluluktaki liderlerin hesap verebilir olduğu durumda ve lider zaman harcayarak çaba gösterdiği için makul bir ücret ödenmesi amacıyla topluluğun kendi teknik uzman, avukat ve organizatörlerini finanse edebildiği kaynaklara sahip olduğu durumlarda ortaklık daha etkin sürdürülmektedir.

Gücün devredildiği aşamada yurttaşlar ve resmi yetkililer arasındaki uzlaşma sonucu yurttaşlar kurul ve kurumlarda koltuk sayısında çoğunluğu elde ederek plan ve programlar üzerinde baskın bir karar alma otoritesine sahip olmaktadır. Bu aşamada uyuşmazlıkların çözülmesi için idare yurttaşlarla pazarlık sürecine başlamaktadır. Uyuşmazlıklar bir sonuca ulaştırılamadığında yurttaş vetosu gibi uygulamalar da bu aşamada görülmektedir.

Yurttaş kontrolü yerleşimcilerin politika ve yönetsel açıdan tam anlamıyla sorumlu olabilecekleri kontrolü elde etmeyi ve yabancıların değiştirebilecekleri durumlarda uzlaşabilmeyi talep etmesini ifade etmektedir. Bu noktada fon kaynakları ile kendisi arasında aracı bulunmayan bir mahalle derneği en çok savunulan model olarak karşımıza çıkmaktadır.

1990’larda küreselleşmeyle birlikte gelişen halk katılımı ihtiyacına cevap vermek amacıyla kurulan Uluslararası Halk Katılımı Derneği (International Association for Public Participation) bilgilendirme, danışma, dahil etme, iş birliği, yetkilendirme gibi beş aşamadan oluşan halk katılımını öngörmektedir.

Katılımı engelleyen etmenlerin başında gücü elinde bulunduranların tarafında ırkçılık, paternalizm (devletin yurttaşlarına himayeci davranması), güç dağıtımına karşı direnç bulunurken güçten yoksunların tarafında yoksul toplulukların siyasal sosyo-

ekonomik altyapı ve bilgi temeli, yabancılaşma ve güvensizlik temelinde yurttaşların temsilci ve sorumlu bir şekilde örgütlenmesinin zorlukları bulunmaktadır.¹⁴⁹

Çizelge 1. 1: Halk Katılımı Profili

	Bilgilendirme	Danışma	Dâhil Etme	İşbirliği	Yetkilendirme
HALK KATILIMI HEDEFİ	Halka, sorunu, alternatifleri, fırsatları ve/veya çözümleri anlamada yardımcı olacak dengeli ve objektif bilgi sağlamak.	Analizler, alternatifler ve/veya kararlar üzerine halktan geri bildirim almak	Halkın endişe ve özelemlerinin tutarlı bir şekilde anlaşılması ve dikkate alınmasını sağlama sürecinde doğrudan halkla birlikte çalışmak	Alternatiflerin geliştirilmesini ve tercih edilen çözümün tespitini içeren her bir karar bakımından halkla ortaklık yapmak	Son kararın alınmasını halkın eline bırakmak.
HALKA VERİLEN SÖZ	Sizi bilgilendireceğiz.	Sizi bilgilendireceğiz, dinleyeceğiz ve endişe ve özelemlerinizi kabul edeceğiz, halkın katkısının kararı nasıl etkilediğine dair size geribildirimde bulunacağız.	Endişe ve özelemlerinizin geliştirilen alternatiflere doğrudan yansımaları sağlamak için sizinle birlikte çalışacağız ve halkın katkısının kararı nasıl etkilediği konusunda geri bildirim sağlayacağız.	Çözümlerin oluşturulmasında tavsiye ve yenilikler için sizi arayacağız, tavsiye ve önerilerinizi mümkün olan en yüksek ölçüde kararlara dâhil edeceğiz.	Neye karar verirsiniz onu uygulayacağız.

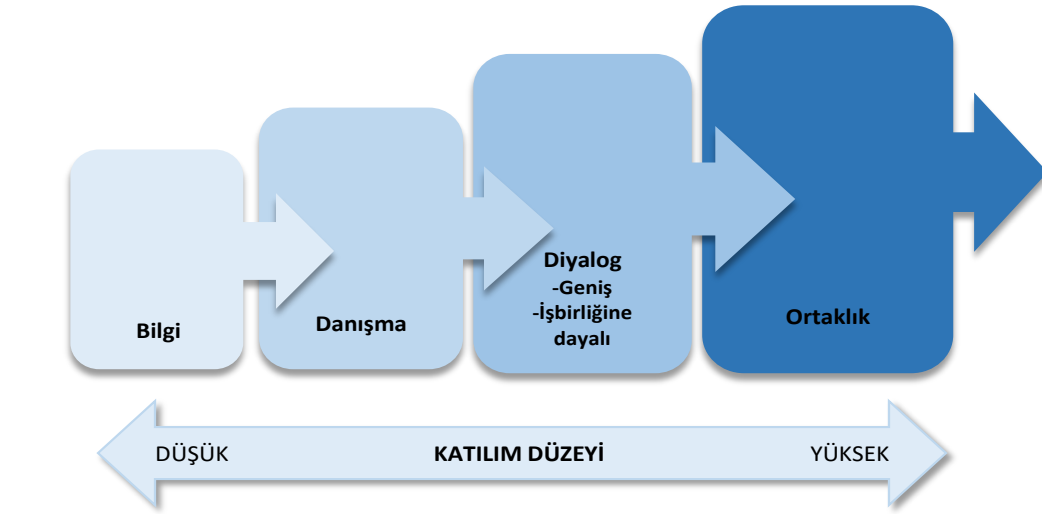
Kaynak: IAP2 International Federation 2018, www.iap2.org, Erişim tarihi: 23.02.2019.

Avrupa Konseyi'nin 01.10.2009 tarihinde gerçekleştirilmiş olan USTK'lar konferansı toplantısında sivil toplumun katılımıyla ilgili iyi uygulama ilkeleri kabul edilmiştir. Buna göre; açık ve erişilebilir katılım, şeffaflık, saygı ve karşılıklı güvenin tesis edilmesi, kamu otoriteleri ve sivil toplumun her iki tarafının da açıklık, sorumluluk, anlaşılabilirlik ve hesap verebilirlik içinde hareket etmesi ve sivil toplumun bağımsızlığı sağlandığı ölçüde yapıcı bir ilişki kurulacaktır.¹⁵⁰ Bu belgeye göre insanların katılımının yoğunluğuna göre dört aşama bulunmaktadır. En azdan en yoğun bilgi edinme, danışma, diyalog ve ortaklık olarak sıralanmıştır.

¹⁴⁹ Arnstein, a.g.e., s.217.

¹⁵⁰ Council of Europe, 2009, s.5-6.

Şekil 1. 2: Katılım Düzeyi

Kaynak: Council of Europe, Conference of INGOs, Code of Good Practice For Civil Participation in the Decision-Making Process, 1 October 2009, s.7.

Bilgi aşaması, otoriteler ve STK'lar arasında tek yönlü olması ve STK'ların etkileşimi beklenmediğinden en düşük katılım düzeyi olarak görülmekle birlikte karar alma süreçlerinin her aşaması için gereklidir. Danışma aşaması, kamu otoritelerinin belli bir konuda STK'ların görüşünü aldığı aşama olup karar alma süreçlerinin her birinde özellikle de izleme ve yeniden çözüm üretme aşamaları için önem arz etmektedir. Diyalog aşamasında, geniş ya da iş birliğine dayalı olarak oluşturulan diyalog her iki tarafın da başlatmasıyla oluşturulabilir. İki yönlü iletişime dayanan geniş diyalogda düzenli görüş alışverişi sağlamak amacı taşınırken iş birliğine dayalı diyalog ortak çıkarlara dayandığından ortak karar ve stratejilerle sonuçlanmakta ve bu sebeple geniş diyalogdan daha yetkin olarak görülmektedir. Ortaklık aşaması, her bir karar verme sürecinde kamu otoriteleri ve STK'ların bir araya gelmesiyle iş birliği içinde sorumlulukların paylaşıldığı, katılımın en yoğun yaşandığı aşamadır.

1.5. Yerel Katılım

Yerel katılım, Yaman ve Küçükşen'e göre: "Belirli mekânsal sınırlar içerisinde yaşayan halkın, kendi yöneticilerini seçmesi ve yine yöneticilerinin temsil gücü yetkisiyle kararları etkilemesi ve bu kararlara bizzat katılımı olarak tanımlanmaktadır".¹⁵¹ Yerel düzeyde halk katılımı yöneticilerin karar alırken halkın taleplerini göz önünde

¹⁵¹ Murat Yaman ve Murat Küçükşen, "Yerel Yönetimlerin Demokratikleşmesi Açısından Yerel Katılımın İncelenmesi", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 55, (2018b), s.250.

bulundurmasına, bu şekilde hizmet kalitesinin artmasına ve yönetimin denetimine olanak sağlamaktadır.¹⁵²

Yerel Topluluk Üyelerinin Temel Hakları ve Ödevleri Bildirgesi Önerisi'nde Avrupa Kentsel Şartı'ndan hareketle “yerel topluluk üyelerinin; yerel yönetim için seçmeye, seçilmeye, yönetime katılmaya ve işbirliğine, yerel girişimlerde bulunmaya, seçilmiş yerel yöneticileri geri çağırmaya, halkoylamalarına katılmaya, yerel işlerle ilgili bilgi edinmeye, denetime, dava ve şikayette bulunmaya ve her türlü aşırı düzenlemecilik ve kırtasiyeciliği reddetmesine olanak tanıyan yerel katılım hakkı”na sahip olduğu belirtilmiştir.¹⁵³ Önder, yerel katılımın her şeyden önce siyasal kültür sorunu olduğunu dile getirmiş, demokratik siyasal kültüre sahip olmayan toplumlarda yurttaş katılımı için olanaklar artırılrsa dahi katılımın biçimsel olmaktan öteye gidemeyeceğini vurgulamış ve katılım yöntemlerinin önünün açılması gerektiğini söylemiştir.¹⁵⁴ Yerel yönetimler, karar alma süreçlerinde yerel katılımı önemseydiği ölçüde yöneten ve yönetilen arasındaki mesafe azalacak, yerel yönetimlerdeki seçilmiş kişilerin yönetim anlayışı daha ılımlı ve dışa açık olacak, yurttaşları ciddiye alan bir anlayış hakim olacaktır, bunun için katılım kanallarının açık tutulmasının garanti altına alınması gerekmektedir.¹⁵⁵

Yerel katılım yerel demokrasiyi geliştirdiği için önemli bir yere sahiptir. Önder'e göre, yerel katılım yerel demokrasiye amaçsal ve araçsal olmak üzere iki boyutu ile etki etmektedir. Araçsal boyut, hukuki ve siyasi süreçler içinde gerçekleşen katılım ile iletilen taleplerin yönetim mekanizmasını etkilemesi ve alınan kararlarda etkili olabilecek potansiyele sahip olmasıdır. Amaçsal boyut ise yerel demokrasinin sürdürülebilir bir şekilde gelişmesini, yerel düzeyde temsiliyetin artmasıyla genel siyasi arenada toplumsal barışın sağlanmasına katkıda bulunmasını ifade etmektedir.¹⁵⁶ Kaypak'a göre ise “yerel yönetimlerin işleyişine halkın katılımı, merkezi yönetime göre daha kolaydır ve demokrasi katılımı ile gerçekleştiğinde uzun ömürlü olmaktadır.”¹⁵⁷ Ayrıca yerel katılım yerel yönetimlerin denetlenmesini sağlayarak kentlilik bilincinden yoksun yönetici ve

¹⁵² Özgür Önder, “Yerelleşme ve Yerel Demokrasinin Güçlendirilmesi Bağlamında Yerel Katılım”, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 9/18, (2013), s.314.

¹⁵³ T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı ve IULA EMME, *Türkiye’de Yerel Yönetim Sisteminin Geliştirilmesi*, İstanbul: IULA-EMME Yayını, 1993, s.207-208.

¹⁵⁴ Önder, a.g.e., s.322.

¹⁵⁵ Önder, a.g.e., s.323.

¹⁵⁶ Önder, a.g.e., s.322.

¹⁵⁷ Şafak Kaypak, “Yerel Yönetimlerde Katılımcı/Müzakereci Demokrasi Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Önemi”, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 8/17, (2012), s.172.

halkın engellediği demokratik ve katılımcı modele sahip yönetim yapısının hayata geçirilmesinde önemli bir yer tutmaktadır.¹⁵⁸

Yaman ve Küçükşen'e göre yerel katılım, yöneten ve yönetilenler tarafından aktif bir şekilde sağlanamamakta, karar alma süreçlerinde yöneten kesim birincil konumda dururken halk ikinci plana itilmekte, halkın yalnızca izleyici olarak kalması etkin, verimli ve demokratik bir yerel katılım süreci önünde engel olarak durmaktadır.¹⁵⁹ Yerel katılımın önündeki engeller kalktıkça yurttaşın sorunların çözülebileceğine inancı artacak, dolaylı olarak katılımı artıracak, karar alma süreçlerine aktif olarak katılan yurttaşın alınan kararlarda kendi payı olduğundan kararlara uyulması ve kararların uygulanması kolaylaşacak, bireyin topluma bağlılık ve sorumluluk duygusu artacak, yerel sorunlara yerel çözümler sunan toplumsal bir bilinç geliştirilecektir.¹⁶⁰ Etkin bir yerel katılım, yöneticilerin ve halkın bir arada hareket etmesine bağlıdır, bu kapsamda yöneticiler katılım kanallarını açık tutarak halkın görüş ve taleplerini dikkate almalı, halk da toplumsal çıkar elde etmek için yöneticiler üzerinde baskı kurmalı, yerel konular üzerinde fikir sahibi olarak örgütlenmelidir.¹⁶¹

Yerel katılım, yurttaşın yerel düzeyde kendilerini etkileyecek her türlü politika hakkında bilgi sahibi olma, kararları etkileme ve yerel yönetimi denetleme amacı ve güdüsüyle gerçekleştirmiş olduğu eylemler bütünü olarak tanımlanabilir. Yerel katılımın güçlendirilmesi yerel demokrasi arayışında politika ve planlarda önemli bir yere sahip olmuştur. Yerel yönetimlerde katılımcılık, 2019 yerel seçimleri öncesi siyasi partilerin seçim beyannamelerinde de yer almış, kentle ilgili önemli kararlarda halkın ve sivil toplum kuruluşlarının görüşlerinin dikkate alınacağı, doğrudan demokrasinin geliştirilmesi için halk girişimlerinin teşvik edileceği, kent konseylerinin yanı sıra mahallelerde kurulacak girişimlerin destekleneceği gibi vaatlerde bulunulmuştur.

1.5.1. Yerel Katılım Yöntemleri

Halk katılımı çok çeşitli şekillerde sağlanabilmektedir, bunun için birçok yöntem vardır. Yaman ve Küçükşen'e göre yerel katılım yolları geleneksel ve yeni olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Geleneksel yöntemde yerel seçimler ile halk belediye, köy ve mahalle gibi idarelerin yönetimlerinin oluşturulmasında karar alma sürecine katılmaktadır. Yerel referandum; diğer bir adıyla yerel halk oylaması da geleneksel

¹⁵⁸ Kaypak, a.g.e., s.191.

¹⁵⁹ Yaman ve Küçükşen, 2018b, s.256.

¹⁶⁰ Önder, a.g.e., s.322.

¹⁶¹ Yaman ve Küçükşen, 2018b, s.256-257.

katılım yollarından biridir ve yerel düzeyde alınacak kararlarda halkın doğrudan etkili olması hedeflenmektedir. Geleneksel yöntemin yanı sıra yerel katılım yöntemleri arasında halk toplantıları veya halk kurultayları, halk günleri ve yurttaş kurulları, danışma kurulları, meclis toplantılarına katılım ve ihtisas komisyonları, planlama çemberleri, gelecek atölyeleri, yuvarlak masa toplantıları, dilekçe, kişisel başvuru ve internet gibi enformasyon kanalları, kamuoyu yoklamaları, yerel gündem 21 ve kent konseyleri, gönüllü katılım ve sivil toplum kuruluşları sıralanmaktadır.¹⁶²

Yurttaşın örgütlü veya örgütsüz olarak yerel yönetimlerde politikalar ile ilgili görüşlerini, taleplerini ve sorunlarını iletmek için yapacakları girişimler özendirilmeli ve işbirliği yapılmalıdır.¹⁶³ Yurttaş kurulları; yaşlılar, kadınlar, çocuklar, yoksullar, engelliler ve yabancılar gibi toplumda ihmal edilmiş grupların yerel karar alma süreçlerine katılımını amaçlamaktadır ve danışmanlık işlevi ile birlikte idareyi etkilemeyi hedeflemektedir.¹⁶⁴ Plancılar yerel düzeyde plan önerisi sağlama, amaç belirlemede yardımda bulunma, ihtiyaçların karşılanmasına yardımcı olma konularında danışma komitelerini kullanmaktadır. Sınırlı otorite, belli bir kuruma örgütsel bağların olması, geniş üyelik ve nüfusun sosyo-ekonomik yapısını yansıtan üyelik danışma komiteleri katılım tekniğinin başlıca özellikleridir.¹⁶⁵

Açık oturumlar, kendilerini etkileyen konuların savunucuları ve muhalifleri, örgütlü çıkar gruplarının temsilcileri ve az sayıda kurul seyircisinin katılımıyla oluşmaktadır. Çok bilgili olan ve az bilgisi olup kendi sesini duyuran kişi için de eşit bir şekilde, konuşmacılara 2-3 dakikalık süre kısıtı verilmektedir. Yurttaşlar kurul üyelerinin oturduğu sahnenin altında konumlanmaktadır. Yalnızca gündemde belirlenmiş konu hakkında konuşulmaktadır. Etkileşimin, çok yönlü diyalogun ve gündemin kontrolünün eksikliği sebebiyle ‘bozuk iletişimsel eylem’lerden biri olması yönünde eleştiriler bulunmaktadır.¹⁶⁶ Halk toplantıları, dinleyicilerin toplantı boyunca birlikte oturdukları ve katılımcıların yorumlarını ilettikleri resmi olmayan toplantılardır.¹⁶⁷ Bu toplantılarda yerel yönetimler halkı bilgilendirmekte, yerel sorunlar ve idarenin işlem ve kararları uzmanlar ve halk tarafından tartışılmakta, halkın önerileri dinlenmekte olup yerel

¹⁶² Yaman ve Küçükşen, 2018b. ve DPT, *Yerel Yönetimler Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, 2001, s.116-120.

¹⁶³ TÜSİAD, a.g.e., s.64.

¹⁶⁴ DPT, *Yerel Yönetimler Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, 2001, s.119.

¹⁶⁵ James J. Glass, “Citizen Participation in Planning: The Relationship Between Objectives and Techniques”, *Journal of the American Planning Association*, 45/2, (1979): 180-189.

¹⁶⁶ Judith E. Innes ve David E. Booher, “Reframing Public Participation: Strategies for the 21st Century”, *Planning Theory & Practice*, 5/4, (2004): 419-436.

¹⁶⁷ Creighton, a.g.e., s.131.

yönetimlerin alacakları kararlara etki etmesi bakımından halk toplantıları önemli görülmektedir.¹⁶⁸ Yurttaşların yerel yönetim meclis toplantılarını izleyebilmesi için uygun yerlerde yapılması, toplantı gündeminin yerel halka duyurulması, meclis tutanaklarının olduğu gibi yayınlanması, meclis komisyonlarında uzmanlık bilgilerinden yararlanılabilecek yurttaşların üye olmalarının önünün açılması gerekmektedir böylece görüş ve sorunların mecliste yerel temsilcilere iletilmesi sağlanmaktadır.¹⁶⁹

Yurttaş panellerinde panel katılımcıları rastgele ya da anket sorularına verdikleri cevaplara göre veya bilgilendirme toplantılarına katılanlar arasından da seçilebilmektedir. Konunun önem derecesi, harekete geçme ihtiyacı, harcama karşılıkları, finansman kaynakları, yetkililerce harekete geçilmesi gereken özel konular belirlenmektedir. Sunumlar yapılmakta ve kararlar alınmaktadır.¹⁷⁰ Panellerde anketler, odak grupları ve atölyeler gibi derinlemesine araştırma teknikleri kullanılabilmektedir.¹⁷¹

Gelecek atölyeleri, geleceğe ilişkin fikirlerin gerçekleştirilmesi için ağırlıklı olarak planlama, sosyal sorunlar ve gençlerle ilgili çalışmalar yapıldığı, eleştiri, fantezi ve uygulama gibi üç temele dayanan, beyin fırtınası yapılan, küçük gruplar halinde oluşturulmuş çalışmalardır.¹⁷² Yurttaşların, uzmanların, siyasetçilerin katılımcı olarak bulunabileceği atölyeler ile insanlar yeni fikirlerin üretilerek hayata geçirildiği bütün bir stratejinin parçası olmaktadır.¹⁷³ Yerel bir sorun üzerinde çalışmak üzere 15-25 katılımcının oluşturduğu gelecek atölyelerinin daha geliştirilmiş bir versiyonu olan senaryo atölyelerinde toplanan bilgiler ve katılımcıların deneyimleri gelecek için alınacak eylemler açısından temel teşkil etmekte olup katılımcıların içinde siyasetçiler, kamu görevlileri, teknik uzmanlar, özel sektör ve sivil toplum örgütleri bulunabilmektedir.¹⁷⁴

Kamuoyu yoklamalarıyla hizmetlerin etkinliğinin sağlanması amaçlanmaktadır ve yurttaşın idarenin işlemlerini yakından izlemesi, hizmetlerin halk tarafından onaylanıp onaylanmadığının takibi sağlanmaktadır.¹⁷⁵ Halkın görüşlerini, deneyimlerini ve davranışlarını ölçmek ve karşılaştırmak amacıyla yapılmaktadır.¹⁷⁶ Anketler planlamada ve hizmetlerin geliştirilmesinde kullanılacak bilgilerin elde edildiği fakat yurttaşın

¹⁶⁸ DPT, 2001, s.117.

¹⁶⁹ TÜSİAD, a.g.e., s.64.

¹⁷⁰ Crosby, a.g.e., s.170-178.

¹⁷¹ <https://www.involve.org.uk/resources/methods/citizens-panel>, Erişim Tarihi: 02.02.2019.

¹⁷² DPT, 2001, s.119.

¹⁷³ <https://www.partizipation.at/future-workshop.html>, Erişim Tarihi:02.02.2019.

¹⁷⁴ <https://www.involve.org.uk/resources/methods/future-workshop>, Erişim Tarihi: 16.11.2019.

¹⁷⁵ DPT, 2001, s.119-120.

¹⁷⁶ <https://www.involve.org.uk/resources/methods/opinion-poll>, Erişim Tarihi: 16.11.2019.

planlama sürecine katılımının farkında olmadığı pasif bir yöntemdir.¹⁷⁷ Yüz yüze gerçekleştirilebildiği gibi telefon ve internet aracılığıyla da yapılabilmekte, yurttaşın özelliklerini, bir konuya yönelik görüş bildirimini ve katkısını içermektedir.¹⁷⁸ Dilekçe, anayasanın 74. Maddesinde belirtilmiş bir haktır, yurttaşın kendisi veya kamu hakkında talep ve şikayetlerini ilettiği ve sıklıkla kullanılan katılım yöntemlerinden biridir. Son zamanlarda e-dilekçe yöntemi yaygınlaşmış olup, oluşturulan imza kampanyaları ile sorunlar hakkında halkın farkındalığı artırılmaktadır.¹⁷⁹

İnternet, karar alma süreçlerinde kullanılan rapor ve dokümanlara ulaşmada, konuyla ilgili tartışmaların sürdürülebileceği konuşma ortamının sağlandığı, çalışılan konunun süreciyle ilgili insanlara e-posta gönderilen, fotoğraf ve videoların paylaşıldığı bir ortam olarak önem arz etmektedir.¹⁸⁰ Halkın, kent ve yerel yönetimler ile ilgili bilgilere erişiminin kolaylaştığı, kent ile ilgili etkinliklerin duyurularının yapıldığı, sınırları ortadan kaldıran internet, iletişim demokrasisi olarak da adlandırılmaktadır.¹⁸¹ Özellikle sosyal medya yoluyla yurttaşın örgütlenmek ve farkındalık oluşturmak için aktif bir şekilde kullanabildiği, yönetim ile doğrudan etkileşim içerisinde bulunabildiği etkili bir katılım yöntemi olarak görülmektedir.¹⁸² Kamu otoritelerinin bilgi ağları gizli, dışarıya kapalı, hiyerarşik ve katılıma açık olmayan bir şekilde yürütülürken bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi ile birlikte bireyin birey, toplum, yönetim ve dahası dünya ile kurduğu sosyal ağlar gelişmiş, internet ve Facebook, Twitter gibi sosyal medya araçları önemli katılım araçları haline gelmiştir.¹⁸³ Facebook grupları, e-posta listeleri, bloglar ve Twitter hesapları gibi sosyal medya araçlarıyla katılım sağlanmakta, internet ağları kısa vadeli katılım projeleri ile uzun vadeli katılım ihtiyaçlarını birbirine bağlamaktadır.¹⁸⁴

Yerel Gündem 21, 1992 yılında gerçekleştirilen Rio Yeryüzü Zirvesi'nde çevre ve kalkınma sorunlarına yönelik oluşturulan eylem planı içinde yerel yönetimler ile ilgili kısımda yer almıştır. Sürdürülebilir kalkınma konusunda yerel yönetimlerin, yerel kuruluşlar, özel sektör ve yurttaşlar ile işbirliği içinde kendi kentleri için karar alma, planlama ve uygulama süreçlerini içeren geniş katılıma dayalı ve uzun dönemli stratejik

¹⁷⁷ Glass, a.g.e.

¹⁷⁸ Tina Nabatchi ve Matt Leighninger, *Public Participation for 21st Century Democracy*, New Jersey: Wiley & Sons, Jossey-Bass, 2015, s.266.

¹⁷⁹ <https://www.involve.org.uk/resources/methods/e-petitions>, Erişim Tarihi: 02.02.2019.

¹⁸⁰ Creighton, a.g.e., s. 93.

¹⁸¹ DPT, 2001, s.120.

¹⁸² Yaman ve Küçükşen, 2018b, s.253-254.

¹⁸³ Önder, a.g.e., s.319.

¹⁸⁴ Nabatchi, a.g.e., s.273.

bir plan hazırlanması gereğinden bahsedilmiştir.¹⁸⁵ Kent konseyleri ise kentteki tüm paydaşların bir araya gelerek katılımcı bir platform oluşturdıkları, Türkiye’de merkezi yönetim, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının ortak akıl çerçevesinde bulunduğu yapıdır.¹⁸⁶ Yaman ve Küçükşen’e göre kent konseylerinin idari yapılanmaları, konseylerin siyasal tarafsızlığı sağlayamamaları, kent konseylerine bütçe ve personel sağlanması gibi konularda kararın belediyelere bırakılması ve halkın gönüllü olarak katılıma istek göstermemesi gibi iç yapılanma, mevzuat ve siyasal kültür sorunları, konseylerin işlevsel olarak sorunlu olmasına neden olmaktadır.¹⁸⁷

Gönüllülük, kamu otoriteleri ve hiyerarşik ilişkileri dışında zorunluluk olmaksızın toplumsal ihtiyaçları karşılamayı üstlenme olarak ifade edilmektedir ve bireysel veya örgütlü olarak yerel karar alma süreçlerine gönüllü katılımın sağlanması yerel demokrasinin güçlendirilmesine hizmet etmekte ve demokratik bir yönetim kültürünün oluşmasında etkili olmaktadır.¹⁸⁸ Kaypak’a göre sivil toplum, “devlet denetiminin ulaşamadığı veya belirleyici olmadığı alanlarda, bireylerin/grupların devletten izin almadan, ekonomik ilişkilerin baskısından büyük ölçüde bağımsız olarak hareket ederek tutum belirleyebildikleri, sosyo-kültürel etkinliklerde bulunabildikleri, gönüllü ve rızaya dayalı ilişkilerin, etkinliklerin ve kurumların oluşturduğu bir toplumu” ifade etmektedir ve “sivil toplum kuruluşları sivil toplumun oluşturduğu gönüllü örgütlenmelerdir.”¹⁸⁹

1.5.2. Yerel Katılımda Karar Alma Süreçleri

Katılım aşamalarının tümü, karar alma süreçlerinin her birinde kullanılmaktadır. Şekil 1.3’te görüldüğü üzere, bir döngü halinde devam eden süreçler gündem belirleme, politika taslağının hazırlanması, karar alma, uygulama, izleme ve politikanın yeniden oluşturulması sürecinden sonra tekrar gündem belirlemeye dönerek süreç baştan başlamaktadır.

¹⁸⁵ Sadun Emrealp, *Yerel Gündem 21 Uygulamalarına Yönelik Kolaylaştırıcı Bilgiler El Kitabı*, İstanbul: IULA –EMME Yayını, 2005, s.19-20.

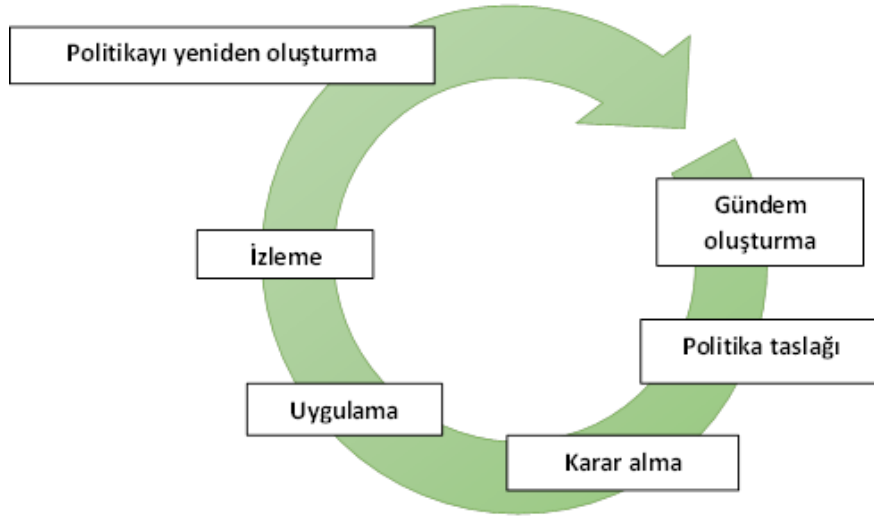
¹⁸⁶ Sadun, a.g.e., s.65-67.

¹⁸⁷ Yaman ve Küçükşen, 2018a, s.64-85.

¹⁸⁸ Önder, a.g.e., s.317-318.

¹⁸⁹ Kaypak, a.g.e., s.181.

Şekil 1. 3: Karar Alma Süreçleri

Kaynak: Council of Europe, Conference of INGOs, Code of Good Practice For Civil Participation in the Decision-Making Process, 1 October 2009, s.9.

Karar alma süreçleri USTK'lar konferansında kabul edilen İyi Uygulama Rehberi'nde ayrıntılı olarak incelenmiştir¹⁹⁰:

1.5.2.1. Gündem Belirleme

Gündem STK'lar tarafından ihtiyaç ve sorunlara göre oluşturulup kamu otoritelerince kabul edilmektedir. STK'lar ortak çıkarlar yararına politika yapıcılarını etkileme amacı gütmektedir. STK'ların, konuları, sorun ve ihtiyaçları, politika dokümanları kapsamına girmeyen genel kamu çıkarlarını ortaya koyma, bulgularını kamu otoriteleriyle paylaşma, yurttaşlara ulaşmada kanal görevi görerek onları dinleme, bilgilendirme ve bilinç oluşturma, belli önemli konularda uzman görüşü sağlayarak mevcut ve gelecekteki ihtiyaçlar için analiz, araştırma ve önerilerde bulunma, yeni çözüm ve yaklaşımların oluşturulması konusunda geliştirme faaliyetlerini gerçekleştirme, belli bir kullanıcı grup için olmayan hizmetler konusunda politika oluşturma ve mevcut olanlara alternatif üretme gibi katkıları bulunmaktadır. Kamu otoritelerinin sorumlulukları ise şu şekilde sıralanmıştır: erişilebilir, doğru ve zamanında bilgi sağlama, saydam bir karar alma sürecinin geliştirilmesi için açık, anlaşılır ve erişilebilir katılım ilkelerini sağlama, etkin bir katılım için kaynak temini, dinleme ve geri bildirim yapma. Politika süreci, belge ve siyasi karar alıcılar hakkında gerekli, doğru ve zamanında bilgiye kolay ve açık erişimi sağlayacak çevrimiçi veri tabanları, sorunları anlamaya ve önerilen

¹⁹⁰ Council of Europe, 2009.

çözümlerin geliştirilmesine yönelik araştırma yapılması, politika belgeleri, afiş ve broşür, internet sitesi, medya açıklamaları, halk gösterileri gibi bilinç artırmaya yönelik kampanya ve kulis faaliyetlerinde bulunulması, temel belgelere ve etkinlik duyurularına geniş kapsamlı erişim imkânı sağlayan internet sitesi bilgi edinme aşamasında kullanılan araçlardır. E-dilekçe veya internet üzerindeki forumlar gibi internet üzerinden taleplerin dile getirilmesi, düşünce ve önerilerin toplanması için internet üzerinden veya diğer araçlarla paydaşlara danışılması danışma aşamasında kullanılmaktadır. Diyalog aşamasında farklı grupların hassasiyet ve çıkarlarını belirlemek için ilgili paydaşlarla halk forumları ve oturumlar düzenlenmesi, yurttaşlar ve STK'lar ile konuları tartışmak için yurttaş forumları ve gelecek konseyleri oluşturulması, güncel politika girişimleri hakkında sivil toplumun bilgiye erişiminin sağlanması amacıyla kilit devlet yetkilileriyle iletişim kurulması gerekmektedir. Ortaklık aşamasında ise politika tercihleri üzerine öneride bulunacak geçici veya plansız odaklanmış gruplar olarak çalışma grupları veya komiteler oluşturulmaktadır.

1.5.2.2.Politika Taslağının Hazırlanması

STK'lar sorunları belirlemektedir ve görüşme veya araştırmalarla desteklenmiş çözüm önerilerini sunmaktadır. Taslak hakkında yurttaşları bilgilendirmektedir. Paydaşların sorunlarının dikkate alındığını ve sürecin dâhil edici ve saydam bir şekilde işlenmesini garantilemektedir. Politika dokümanlarına açık ve serbest erişim, temel belgelerin ve duyuruların olduğu bir internet sitesi, politika taslağını belirten mektup, bildiri ile kampanya ve lobi faaliyeti, toplantı ve tartışmaların eş zamanlı olarak izlenebileceği veya dinlenebileceği canlı internet yayınları, politika taslağı oluşturma sürecine çıktı sağlamak üzere araştırma yapılması bilgi aşamasının araçlarıdır. Danışma ve diyalog aşamasında oturumlar, soru cevap panelleri, uzman seminerleri ve toplantıları, sürekli veya plansız olarak bir araya gelecek STK temsilcilerinden oluşan danışma kurulları ve çok paydaşlı komiteler; ortaklık aşamasında ise yasal sürecin taslak kısımlarına etkin katılımı sağlayan birlikte taslak hazırlama ile katılım gerçekleştirilmektedir.

1.5.2.3.Karar Alma

Taslak kanunlar STK'ların katılımına açık olmalı ve kamu otoriteleri karar alınmadan önce farklı görüşleri değerlendirmelidir. Bu aşamada danışma çok önemlidir çünkü son karar, kamu vetosu, referandum veya ortak karar mekanizmaları ile alınmadıkça kamu otoriteleri tarafından alınmaktadır. Bilgi aşamasında karar alıcıları etkilemek için broşür, internet sitesi, medya açıklamaları, halk gösterileri gibi kampanya

ve lobi faaliyetlerinde bulunmaktadır. Danışma ve diyalog aşamalarında karar alma sürecinde tartışmalara açık erişimin garantilenmesini sağlayacak açık genel oturumlar; ortaklık aşamasında ise forum, uzlaşma konferansları ve diğer katılımcı toplantıları gibi ortaklaşa karar alma sürecinde etkili, katılımcı bütçe gibi ortak karar alma mekanizmaları kullanılmaktadır.

1.5.2.4.Uygulama

STK'ların hizmetlerin yerine getirilmesi ve projelerin uygulanmasında en etkin olduğu aşamadır. Diğer aşamalarda STK'ların etkileme çabaları görülmekte iken bu aşama, hedeflenen sonuçların kazanımı açısından oldukça önemlidir. Uygulama kararlarına açık ve serbest erişim, internet sitesi, gelecekteki proje ve finansman fırsatları ile ilgili e-posta uyarıları, yardım ve rehberlik sağlayıcı bilgileri içeren soru cevap şeklindeki sıkça sorulan sorular, hizmetlerin sağlanmasında açık ve şeffaf bir süreç sağlamak amacıyla kamuya ilan edilen ihale prosedürü bilgi aşamasının araçlarıdır. Danışma aşamasında, politikanın uygulanmasına dair bilgilendirme ve politikaların tartışılması için düzenlenmesi düşünülen etkinlikler, konferans, forum ve seminerlerdir. Diyalog aşamasında uygulamayla ilgili bilginin artırılması için kapasite geliştirici seminerler, satın alma, proje ve finansman sağlama konuları ile ilgili eğitim seminerleri düzenlenmesi bulunmaktadır. STK ve kamu otoritelerinin politikaları uygulamak üzere oluşturdukları küçük pilot uygulamadan geniş bir uygulama alanına uzanabilen stratejik ortaklık ise ortaklık aşamasında kurulmaktadır.

1.5.2.5.İzleme

STK'lar uygulanan politikanın sonuçlarını izlemektedir ve değerlendirme yapmaktadır. Şeffaf ve etkili bir izleme sisteminin oluşturulması politikanın hedeflenen sonuçlara ulaşmasını sağlamak bakımından önemlidir. Bilgi aşamasında politikanın kaydettiği ilerleme ile alakalı açık ve serbest erişim sağlanmakta, proje ile ilgili durum ve istatistiklerin toplanmasına yönelik kanıtlar, politika ve etkilerinin konferans ve raporlama ile değerlendirilmesi, temel derslerin edinilmesi için bağımsız araştırma çalışmaları yapılmaktadır. Danışma aşamasında anket, internet anketleri, kamuoyu araştırmaları gibi ilerlemeyi takip edecek geri dönüş mekanizmaları kullanılmaktadır. Diyalog aşamasında politikanın izleme ve değerlendirmesinde bulunacak STK üyelerinden oluşan çalışma grupları ve komiteler, ortaklık aşamasında ise STK ve kamu otoritelerinin bir araya geldiği çalışma grupları ve komiteler kullanılmaktadır.

1.5.2.6. Politikanın Yeniden Oluşturulması

Politikaların uygulanmasının değerlendirilmesinden elde edilecek bilgi toplumun değişen ihtiyaçlarıyla harmanlanarak politikanın yeniden oluşturulması sürecine girilmektedir. İhtiyaçları belirlemek için bilgiye erişim ve diyalog fırsatlarına dayalı olarak gelişen bu aşamayla birlikte yeni bir karar alma süreci döngüsüne girilmektedir. Bilgi aşamasında değerlendirme, çalışma sonuçları ve mevcut politika ile ilgili diğer kanıtları sağlayan bilgiye açık ve serbest erişim, danışma aşamasında kamu otoritelerince planlanan gelecekteki adımların tesisine yönelik konferans ve toplantılar bulunmaktadır. Diyalog aşamasında politika alanında yeni yönlerin geliştirilmesinde paydaşların içerildiği seminer ve forumlar, dünya kahvesi, açık alanlar ve diğer beyin fırtınası metotları kullanılmaktadır. Yeniden gözden geçirilmiş bir politikanın önerilmesi amacıyla STK ve kamu otoritelerinin ve diğer paydaşların ortaklaşa oluşturmuş bir uzman grubunun bulunduğu çalışma grubu ve komiteleri ise ortaklık aşamasındadır.

Çizelge 1. 2: Karar Alma Süreçlerinde Kullanılan Araçlar ve Mekanizmalar

Karar Alma Süreci	Gündem	Politika Taslağı	Karar	Uygulama	İzleme	Politikanın Yeniden Oluşturulması
Katılım						
Bilgi	*Bilgiye kolay ve açık erişim *Araştırma *Kampanya ve kulis faaliyetleri *Temel belgeler için internet sitesi	*Politika belgelerine açık ve serbest erişim *Temel belgeler için internet sitesi *Kampanya ve kulis faaliyetleri *İnternet yayınları *Araştırma girdisi	*Kampanya ve kulis faaliyetleri	*Bilgiye açık erişim *Bilgi erişimi için internet sitesi *E-posta uyarıları *Sıkça Sorulan Sorular *Kamu ihale ilkeleri	*Bilgiye açık erişim *Kanıt toplama *Değerlendirme *Araştırma çalışmaları	*Bilgiye açık erişim
Danışma	*Dilekçe *İnternet üzerinden veya diğer tekniklerle danışma	*Oturumlar ve soru cevap panelleri *Uzman seminerleri *Çok paydaşlı komiteler ve danışma	*Açık genel oturumlar veya komite oturumları	*Etkinlikler, konferanslar, forumlar, seminerler	*Geri dönüş mekanizmaları	*Konferans veya toplantılar *İnternet üzerinden danışma
Diyalog	*Oturumlar ve halk forumları *Yurttaş forumları ve gelecek konseyleri *Kilit devlet yetkilileriyle iletişim	*Oturumlar ve soru cevap panelleri *Uzman seminerleri *Çok paydaşlı komiteler ve danışma kurulları	*Açık genel oturumlar veya komite oturumları	*Kapasite geliştirme seminerleri *Eğitim seminerleri	*Çalışma grupları veya komiteleri	*Seminerler ve tartışma forumları
Ortaklık	*Çalışma grupları ve komiteleri	*Ortaklaşa taslak hazırlanması	*Ortak karar alma *Birlikte karar alma	*Stratejik ortaklık	*Çalışma grupları ve komiteleri	*Çalışma grupları ve komiteleri

Kaynak: Council of Europe, Conference of INGOs, Code of Good Practice For Civil Participation in the Decision-Making Process, 1 October 2009, s.17.

Görüldüğü üzere, halkın karar alma süreçlerine katılımının sağlanması halkın dayanışma duygusunu ve aidiyetini artıracak bir olgu olup yerel demokrasiyi geliştirmede

katkı sunacaktır. Yönetimlerin halkla bir araya gelme noktasında halkın temsilcisi olan sivil toplum örgütleriyle görüşmeyi kabul etmesi, halkın düşüncelerini önemseyerek dinlemesi, halkın çözüm önerilerini oluşturulacak politikalarda dahil etmesi yurttaşın katılımını artıracaktır. Yerel düzeyde sorunların birincil etkileneni olarak yurttaşın bilgisine başvurulması kentsel hizmetlerin verilmesi bakımından etkinlik ve verimliliği sağlayarak halkın yönetime güven ve bağlılığını güçlendirmenin yanında yaşam kalitesini de artıracaktır. Bunun için karar alma süreçlerine katılımın sağlanmasında aşağıdan yukarı yönlü, yani halktan gelen bir örgütlenmenin varlığı, halkın toplumsal konuları içselleştirmesi ve toplumla dayanışmasının sağlanması bakımından gereklidir. Günlük olarak yaşadığı kentteki sorunlardan etkilenen yurttaşın kentle ilgili kararlarda etkinliğinin sağlanması gerekmekte ve bunun mahalle dernekleri ile gerçekleştirilebileceği savunulmaktadır.

1.4. Mahalle ve Mahalle Dernekleri

Mahalle, 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda "Belediye sınırları içinde, ihtiyaç ve öncelikleri benzer özellikler gösteren ve sakinleri arasında komşuluk ilişkisi bulunan idarî birim" olarak tanımlanmıştır.¹⁹¹ Ayrıca Keleş'in yaptığı tanıma göre mahalle: "Bir kentin, bir kasabanın, büyükçe bir köyün yönetim bakımından bölündüğü, yapı bölgeliklerinden ve insan topluluklarından oluşan en küçük parçalardan her biri"dir.¹⁹² Mahalle, İngilizcede neighbourhood kelimesine karşılık gelmektedir ve neighbour-hood komşuluk anlamına da gelmektedir. Keleş, komşuluk birimini "Dar bir alanda yer alan, daha çok yüzyüze ve kişisel ilişkilerin egemen olduğu, üyeleri, yürüme uzaklığı içindeki ilkökul, oyunyeri, gezilik, bakkal ve manav gibi ortak kent kolaylıklarından güçlük çekmeden yararlanabilen küçük yerleşme birimi" olarak tanımlamıştır.¹⁹³

Ortaylı'ya göre "Geleneksel Türk şehirlerindeki mahalle; henüz sınıf ve statü farklarının biçimlendirmedeği bir fiziki mekandır." 18. yüzyılda ve 19. yüzyıl başlarında da bu toplumsal sınıflaşmaya göre ayrılmış bir mekânsal birim bulunmadığı ifade edilmektedir. Mahalleler sosyal sınıflara göre değil, etnik ve dini farklılıklara göre konumlanmıştır, bu sebeple mahallede mülki amirliği imam yaparken, azınlık mahallelerinde bu görevi papazlar üstlenmiştir. Altyapı sorunları mahalleliler tarafından çözülmektedir ve mahalleli, çevre temizliği, yangın, cenaze gibi konularda ortaklaşa sorumludur.¹⁹⁴ Cumhuriyet döneminde ise mahalle kavramı 1580 sayılı Belediye

¹⁹¹ Resmî Gazete, 13.7.2005/25874.

¹⁹² Keleş, 1980, s.85.

¹⁹³ Keleş, 1980, s.78.

¹⁹⁴ İlber Ortaylı, *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi*, Ankara: Cedit Neşriyat, 2008, s.305-307.

Kanunu'nda yer almıştır, 1933'te mahalle muhtarlığı kurumu kaldırılmış, 1944'te ise tekrar kurulmasına karar verilmiştir.¹⁹⁵ 2012'de 6360 sayılı kanunda yapılan değişiklikle köyler mahalleye dönüştürülmüş ve Türkiye genelinde mahalle sayısı artmıştır.

Keleş, nüfusu çoğunlukla birkaç bini geçmeyen komşuluk birimleri olan mahallelerin halkın katılımının özendirilmesinde yararlanılabilecek bir örgütlenme düzeyi olduğunu savunmaktadır.¹⁹⁶ TÜSİAD'ın raporuna göre büyükşehirlerde belediyeler ve halkın arasında sağlıklı ilişkilerin kurulabilmesi için halk katılımını kolaylaştırmak ve hizmetlerin etkili bir şekilde yürütülmesinde kurulacak mahalle birimleriyle mahalle halkının istek ve şikâyetleri belediyeye kolay bir şekilde iletilmeli ve çözüm bulunmalıdır. Mahalle birimleri mahalle için kültür, eğitim ve sosyal etkinlik merkezi olarak da işlev yapabilmeli, halk katılımının sağlanması için belli konularda komiteler kurulması özendirilmelidir.¹⁹⁷

Mahalle dernekleri, Pekkanen'in tanımlamasıyla üyelikleri küçük, coğrafik olarak sınırlı ve mahalle gibi belli bir yerleşim alanında oluşturulan ve o alan üzerinde yoğunlaşmış çok yönlü faaliyetlere sahip olan gönüllü gruplardır.¹⁹⁸ Bu çok yönlü faaliyetlerden kasıt yerel çevre, yerleşimcilere yönelik sosyal etkinlikler, güvenlik ve refah amaçlı faaliyetler, mahalleliler arasında bilgi yayarak yerel yönetimlerle işbirliği içinde olma ve yerel taleplerin idareye iletilmesinde sözcü olma gibi faaliyetlerdir.¹⁹⁹ Bir diğer tanıma göre ise mahalle dernekleri, yerel düzeyde kentsel hizmetler ile alakalı karar alma süreçlerine yurttaş katılımının ve özyönetimin önünü açarak yurttaş ve devlet arasında arabuluculuk yapan taban örgütlenmesidir.²⁰⁰ Mahalle dernekleri, yerel siyaset alanında mahalle sakinlerinin çıkarlarını temsil ederek kent yönetiminde kamu hizmetleri ve planlarında etkili olmaktadır.²⁰¹ Farklı ülkelerde mahalle dernekleri olarak örgütlenerek faaliyet gösteren halk, yerel düzeyde halkın karar alma süreçlerine katılımını

¹⁹⁵ Kumru Çılgin ve Funda Yirmibeşoğlu, "Yerel Demokrasi Arayışında Mahalle Yönetimi", *Planlama*, 29/2, (2019), s.105. doi: 10.14744/planlama.2019.55823.

¹⁹⁶ Keleş, 1993, s.23.

¹⁹⁷ TÜSİAD, *Yerel Yönetimler Sorunlar, Çözümler*, İstanbul, 1995, s.80-81.

¹⁹⁸ Pekkanen'den aktaran: Robert J. Pekkanen, Yutaka Tsujinaka, Hidehiro Yamamoto, "Neighborhood Associations and Local Governance in Japan", Çev. Leslie Tkach-Kawasaki, London: Routledge, 2014, s.1. <https://doi.org/10.4324/9781315797731>.

¹⁹⁹ Pekkanen, a.g.e., s.2.

²⁰⁰ Şenol, Fatma, "Differences in the Development of Citizenship: Residents' Motivations and Capacities for Participating in Neighborhood Associations in Los Angeles", Aktaran: Tahire Erman ve Meliha-Coşkun Yıldar, "Emergent Local Initiative and the City: The Case of Neighborhood Associations of the Better-off Classes in Post-1990 Urban Turkey", *Urban Studies*, 44/13, (2007), s.2549.

²⁰¹ Marvin Olsen ve Harry Perlstadt, Valencia Fonseca, Joanne Hogan, "Participation in Neighborhood Associations", *Sociological Focus*, 22/1, (1989), s.1.

özendirme amacı güderek çalışmalarda bulunmuş ve kentsel toplumsal hareketlerin baş aktörlerinden biri olmuştur.

1.2.1. Dünyada Mahalle Dernekleri

Mahalle dernekleri bazında başlayıp yerel girişimler şeklinde yayılan Madrid Yurttaş hareketi, sürekli ve çok hedefli olma özelliğiyle ülke geneline yayılmış ve kentsel sorunları çözme başarısını parti örgütlenmesine taşıyabilmiştir.²⁰² Madrid deneyimi üzerinden bir kentsel toplumsal hareket kapitalist kente karşı kentin kullanım değerinin kabul edilmesi, teknokratik kente karşı mekâna dayalı kültürel topluluk arayışı, devlet merkezîyetçiliği ve bürokratik politikalara karşı yerel yönetimin ve katılımcılığın savunulmasından ortaya çıkmaktadır.²⁰³

İspanya'nın Barselona şehrinde de mahalle dernekleri protesto, imza kampanyaları ve yürüyüş biçimlerinde kentsel toplumsal hareketleri yönlendirmiştir. İlk mahalle dernekleri 1830'larda kurulmuş, daha iyi yaşam ve çalışma şartları için mücadele etmiş, fakat Franco diktatörlüğü süresince mahalle derneklerinin faaliyetleri yasaklanmıştır.²⁰⁴ 1970'lerle birlikte kentsel planlama gibi kent ile ilgili sorunlarda baş aktör olmuş, mahalleleri bölen ve binlerce evi etkileyen planlara karşı mücadele etmiştir.²⁰⁵ 1976'da İspanya'da gençlerin Franco yanlısı konsey üyelerine “bağış istemiyoruz, hakkımızı istiyoruz” demeleri ve kent sakinlerinin yerel yöneticilere “yoksul olsak da katılmaya hakkımız var” söylemleri halkın haklarını savunduğunu göstermektedir.²⁰⁶ Ayrıca mahalle dernekleri demokratik örgütlenme ve dilin yeni katılımcı biçimlerini ortaya koymuştur ve bu San Pedro'daki mahalle derneğindeki herhangi bir üyenin genel toplantılara ve tartışmalara katılıp konuşup özgürce oy kullanabilmesinde görülmektedir. Hermano Falco'daki derneğin toplantılarında herkesin konuşabilmesi ve kararlarda yer almasını sağlamak için de girişimlerde bulunulmuştur.²⁰⁷ Boer ve Vries'e göre kent konseyleri, geçiş döneminde mahalle derneklerini sürecin dışına itmiş, 1986'da, Barselona'nın 1992 olimpiyatlarında ev sahibi olacağının duyurulmasıyla büyük planlar yapılmaya başlanmıştır. Kent merkezine yakın bir

²⁰² Ertan, 1999, s.122.

²⁰³ Castells, 1983, s.285.

²⁰⁴ R.W.J. Boer ve J. De Vries, “The Right to the City as a Tool for Urban Social Movements: The Case of Barceloneta”, The 4 th International Conference of the International Forum on Urbanism (IFoU), Amsterdam/Delft, 2009, s.1324.

²⁰⁵ Rafael de Balanzo ve Nuria Rodriguez-Planas. *Crisis and Reorganization in Urban Dynamics: The Barcelona Case Study*. Bonn: IZA Institute of Labor Economics, 2017.

²⁰⁶ La Verdad gazetesinden aktaran: O. Martin Garcia and Damian Gonzales Madrid, “The Social Factory of Democracy in Underdeveloped Spain”, *Democratization*, 21/6, (2014), s.1046.

²⁰⁷ Garcia, a.g.e., s.1046-1047.

konumda olan Barselona, yeni planlar ve ulaşım olanaklarıyla kent merkezine dahil olmuş, bununla birlikte emlak yatırımcıları ve şirketlerin hedefinde yer almıştır. Aynı zamanda kent sosyal ağlarıyla birlikte güçlü bir kimlik kazanmış, kültürel dernekler ve mahalle dernekleri yerel hayatta önemli bir rol üstlenmiştir. İlk zamanlarda tabanda örgütlenmiş olan mahalle dernekleri, zamanla kent konseyinde sandalye sayısının çoğuna sahip olan sosyalist partinin hakimiyeti altına girmiş, mahalledeki spekülasyon ve soylulaştırma politikalarına karşı çıkan mahalleliler, 2005'te siyasi partiden bağımsız olarak bir mahalle derneği kurmuştur. Planların yerleşimcilerin taleplerine göre şekillenmesini, mahalle kimliğinin korunmasını ve spekülasyonlara son verilmesini istemişlerdir. Mahalle derneklerinin dışında farklı yerel örgütlenmeler de olmuş ve Barselona'nın korunması için birlikte toplantılar düzenlemişlerdir.²⁰⁸

Almanya'daki 1970'li yıllardaki kent mücadeleleri, mahalle dernekleri biçiminde doğan “yurttaş inisiyatifleri” olarak örgütlenmiş, mahalle dernekleri toplantıları, protesto yürüyüşleri, ülke geneline yayılan bilgilendirme toplantıları, imza toplama, dilekçe verme gibi eylem ve çalışmalarda bulunmuşlardır.²⁰⁹ Örneğin 1973'te iki ev hanımının et fiyatlarının yüksek olması sebebiyle başlattığı boykot, yerel düzeyde büyüyüp bölgesel yurttaş inisiyatifine ulaşmış, toplanan imzalar ve medyanın da yönlendirilmesiyle bakan düzeyinde bir etki yaratmıştır.²¹⁰ Franz ve Warren'a göre yurttaş inisiyatifleri (Bürgerinitiativen) ilk çıktığında siyaset bilimindeki hiçbir teoride konumlandırılamamış, bu yerel gruplar çoğunlukla yüksek eğitilmiş, esnek çalışma saatleri ve konuşma yetenekleri olan insanların örgütlenmesi ile oluşmuştur. Çevre konularında halkın bilinçlenmesi, altyapı ve barınma sorunları ile mücadele eden mahalle sakinlerinin mücadelesinin önüne geçmiş, zaman içerisinde genişleyerek yerel ve bölgesel grupları temsil eden bir siyasal partiye evrilmiştir.²¹¹ Bu süreçlerde protestolara katılan halk siyasal partilere, bölgesel ve yerel otoritelere güven duymadıkları için sorunlara toplumsal çözüm bulmanın ve katılımı kolaylaştıran sivil eylemin gerekliliğine inanmıştır.²¹² Yapılan anketlere göre yurttaş inisiyatiflerin başarısında sınırlı amaçlarının olması, harekette etkiledikleri insan sayısının büyüklüğü, karar alma süreçlerinde otoritelerle kurulan yakın işbirliği ve medyada olumlu bir şekilde yer almaları etkili

²⁰⁸ Boer, a.g.e., s.1325-1326.

²⁰⁹ Ertan, 1999, s.124.

²¹⁰ Rob Burns ve Wilfried Van der Will, *Protest and Democracy in West Germany: Extra-Parliamentary Opposition and the Democratic Agenda*, London: Macmillan Press, 1988, s.168.

²¹¹ Peter Franz ve Donald I. Warren, “Neighborhood Action As A Social Movement Perspectives on Trends in the United States and West Germany”, *Comparative Political Studies*, 20/2, (1987), s.232-233.

²¹² Burns, Rob, a.g.e., s.166.

olmuştur.²¹³ Yurttaş İnisiyatifleri, hiçbir siyasi parti tarafından temsil edilemeyeceklerini düşünmüştür ve tepeden inme kararlara karşı ürettikleri somut öneri ve projelerle, sürekli ve çok hedefli bir yeni toplumsal hareket olma özelliğini taşımaktadır.²¹⁴ Ayrıca, cinsiyet, yaş, sınıf ve siyasi duruş farklılıkların sınırlarını aşarak insan topluluğunu bir araya getirmeyi başarmıştır.²¹⁵

Kanada'nın Ontario eyaletinde Kitchener şehrinde de mahalle dernekleri faaliyet göstermektedir. Downtown çevresindeki mahalleler birleşerek Downtown Neighbourhood Alliance isimli birliği oluşturmuşlardır. Central Frederick, Olde Berlin Town, Victoria Park, Auditorium mahalle dernekleri ve King East mahallesinin ortak sorunları ile ilgili forumlar düzenlenmekte mahalle toplantılarında halk bilgilendirilmektedir. "Kentın kalbinde insanları bir araya getirmek" bu birliğin sloganı olmuştur. Mahallelerde güvenli bir ortam oluşturulması ve topluluk farkındalığının artırılması amaçlanmaktadır. Mahalleyi etkileyen her konuda yurttaş katılımını desteklemektedir. Sosyal ve kültürel etkinliklerin yanında kentte yapılacak site planları ile ilgili mahalle toplantıları düzenlenmekte, yerleşimcilerin soru sormaları, görüşlerini belirtmeleri beklenmektedir. Mahallelerde yapılacak kentsel tasarım gibi konularda mahallelinin katılımını istemektedir.²¹⁶ Her ne kadar İspanya veya Amerika'daki örnekler gibi kentsel toplumsal hareket olarak ortaya çıkmamış olsa da halkın bilinçlendirilmesi ve kentsel mekân üzerinde alınacak kararlarda yerleşimcilerin dâhil edilmesi amaçlarını taşıması ve birlik çatısı altında hareket etmesi bakımından bu çalışmada Kanada'daki mahalle derneklerinden de bahsedilmiştir.

1.2.2. Türkiye'de Mahalle Dernekleri

Mahalle dernekleri kamu politikalarını etkilemek ve doğrudan iletişim kurmak için gönüllü olmuş, yurttaşla devlet arasındaki ilişkinin daha demokratik açıdan yeniden tanımlanması için ortam oluşturmuştur.²¹⁷ Türkiye'de yoksul kentli kesimin kendi yaratıcı güçleriyle yaptıkları gecekondu bölgelerinde devletin ve belediyelerin kentsel hizmetleri karşılamakta yetersiz kalması sebebiyle gecekondu sakinleri tarafından kurulmuş güzelleştirme dernekleri ve gönüllü örgütlenmeler ile yönetim üzerinde baskı grupları olarak faaliyet göstermişlerdir.²¹⁸ Bu bakımdan mahalle derneklerinin oluşumları

²¹³ Müller ve Kodolitsch'ten aktaran: Burns, Rob, a.g.e., s.172.

²¹⁴ Ertan, 1999, s.123-124.

²¹⁵ Burns, Rob, a.g.e., s.191.

²¹⁶ <http://www.kitchenerdna.com/>, Erişim Tarihi: 03.04.2019.

²¹⁷ Garcia, a.g.e., s.1045.

²¹⁸ Keleş, 1993, s.26.

ve faaliyetleri kentsel toplumsal hareket niteliğinde olup yaşam yerlerini iyileştirmeyi ve gecekondulu bölgelerinde oturan yer üzerinde söz sahibi olma isteğini içinde barındırmaktadır. Türkiye'deki mahalle derneklerinin oluşum sürecini anlamak için Türkiye'deki gecekondulaşma sürecine ve küresel kentleşmeye bakmak gerekmektedir.

1950'li yıllarda Marshall yardımlarıyla birlikte tarım sektöründe modernleşmenin getirdiği kırsalda oluşan ihtiyaç fazlası emeğin kentlere göçü başlamış, 1960'lı yılların ithal ikameci sanayileşme stratejileriyle de kırdan kente göç büyük hız kazanmıştır.²¹⁹ Türkiye'de kentleşme sürecinin daha az sermayeyle, hızlı, plansız ve düzensiz biçimde gerçekleşmesi, sermaye ve devletin yatırımlar ve denetim açısından yetersiz kalışı enformel kentleşmeyi beraberinde getirmiştir.²²⁰ Gecekonduları kentin görüntüsünü bozan, devlet veya şahıs arazilerinde kurulmasıyla yasal olmayan işgalci bir hareket olarak tanımlayanların yanı sıra toplumsal adaleti sağlama noktasında devletin vatandaşına konut sağlama yükümlülüğünün bulunduğu düşüncesini savunan ve kaynakların Türkiye'nin sanayileşebilmesine ayrılarak emeğin yeniden üretimi noktasında gecekonduları olumlu gören anlayışlar da mevcut olmuştur.²²¹ Kır yoksulları devlete veya şahıslara ait arazilerde yaşamlarını idame ettirmek için gecekondular yapmış, kente gelişlerinin ilk yıllarında yıkımlarla karşı karşıya kalmışlar, kentsel hizmetlerin yetersizliği ve dışlanmayla mücadele etmişlerdir.²²²

1963 yılında çıkarılan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda gecekonduların içinde oturanlara konut bulmadan yıkılmaması gerektiği, arsa mülkiyeti sorununu çözmek, kamu hizmetlerini tamamlayarak düzeltmek ve çok kötü durumdaki evlerin içinde yaşayanların konut ihtiyacını karşılamak konut planlamasında ana ilkeler içinde yer almıştır.²²³ 1966'da çıkarılan 775 sayılı Gecekondulu Yasasıyla ilk kez gecekondulu kavramına yer verilmiş, gecekondulu alanlarının varlığı ve imar kanununa uygun olmayan yeni bir meşruiyet çerçevesinin olabilirliği kabul edilmiş ve gecekondulu sahiplerine kentsel yaşamda güvence sağlanmak istenmiştir.²²⁴ 1980'li yıllarda gecekonduların kullanım değeri ile kullanımı yerini değişim değerine göre kullanıma bırakmış, 1985'te,

²¹⁹ Tarık Şengül, *Kentsel Çelişki ve Siyaset Kapitalist Kentleşme Süreçlerinin Eleştirisi*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2009, s.122-123.

²²⁰ Murat Yalçın, "Sarıyer Gecekondulu Mahalleleri Örneğinde Kentsel Dönüşüm Süreçleri ve Bu Süreçlerin Sosyo-Ekonomik ve Fiziki Etkileri", TÜBİTAK Projesi No: 110K404, İstanbul, 2014.

²²¹ Şengül, a.g.e., s.126-130.

²²² Şengül, a.g.e., s.127.

²²³ DPT, *Kalkınma Planı (Birinci Beş Yıl) 1963-1967*, 1963, s.429.

www3.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/13736/plan1.pdf, Erişim Tarihi: 03.03.2019.

²²⁴ İlhan Tekeli, *Modernizm, Modernite ve Türkiye'nin Kent Planlama Tarihi*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2009, s.127.

bu alanların iyileştirilmesini değil, dönüştürülmesini öngören gecekondu affı yasası çıkarılarak gecekonducuların kentsel ranttan pay almaya yönelmeleri adeta devlet tarafından teşvik edilir olmuştur.²²⁵ 2000’li yıllardan itibaren ise kentlilerin hayatına kentsel dönüşüm kavramı girmiş, gecekondu alanlarının yeniden üretilerek emlak piyasasına dâhil edildiği, gecekonducuların yerel siyaset ve karar alma süreçlerinin tamamen dışına itildiği bir süreç başlamıştır.²²⁶

Eliçin’e göre, 2000’li yıllara gelindiğinde sosyal ve mekânsal ayrışma hızla artan bir hal almış, yoksulların kentsel hizmetlere ulaşmaları zorlaşmıştır. Düşük gelirli insanların yaşadığı yerlerden yüksek duvarlarla ayrılan güvenli sitelerde yaşayan üst gelir gruplarının kent sorunlarına duyarsız davrandığı görülmektedir.²²⁷ Mayer’a göre, neoliberal şehirleşmenin getirdiği “...şehir merkezlerine yapılan yatırımlar, spor ve eğlenceye yönelik mega projeler, kamusal mekânın ticarileştirilmesi ve bunların bir gereği olarak artan güvenlik tedbirleri ve polisleşme, hepsi de ticari kentsel gelişimin baskın modelinin ayrılmaz parçalarıdır.”²²⁸ Küresel şehirleşmeyle birlikte iktidarlar marka kent yarışına girmekte ve bu amaçla kentsel dönüşüm projelerini hayata geçirmeye çalışmakta ve daha önceleri kent çeperlerinde yer alan, fakat kent genişledikçe merkezi konumda bulunmaları sebebiyle bu yerleşimlere müdahale etmektedir.²²⁹ Bu ticari kentsel gelişim insanlar arasında sosyal ve mekânsal ayrımı artırmakta, buna bağlı olarak özellikle mahalle düzeylerinde örgütlenmeler oluşmaktadır.

Görüldüğü üzere, gecekondu mahallelerinde içinde yaşanan mahalleyi geliştirme amacıyla mahalle güzelleştirme dernekleri kurulmuş, mülkiyet sorununa yönelik mücadeleler verilmeye başlanmıştır. Ayrıca küresel kentleşmenin getirdiği zengin ve yoksul kesimlerin arasına çizgi çeken, gecekondu yerleşimcilerinin yerinden edilmesi sonucunu doğuracak olan kentsel dönüşüm projelerine, karar alma aşamalarında kent sakinlerinin dahil edilmemesine ve halkın yönetimlerce yok sayılmasına karşı mücadele verilmiştir. Mahalleli arasında dayanışmanın artması, toplumsal bağların güçlenmesini, dernek ve kooperatif kurma pratiklerinin artmasını sağlamaktadır ve böylece mahalle içindeki din, etnik köken gibi farklılıklar bütünleşerek mücadele, kent geneline yayılmaktadır.²³⁰ Bilindiği üzere kentsel toplumsal hareketlerde kent hakkını

²²⁵ Şengül, a.g.e., s.144.

²²⁶ Yalçın, a.g.e., s.57-58.

²²⁷ Eliçin, a.g.e., s.154.

²²⁸ Margit Mayer, “Kentsel Toplumsal Hareketlerde “Kent Hakkı””, Çev. Aytaç Demirci, *Eğitim Bilim Toplum*, 9/36, (2011): 159.

²²⁹ Baysal, a.g.e., s.44.

²³⁰ Yücel ve Aksüner, a.g.e., s.137.

elde etmek için mahalle dernekleri şeklinde örgütlenerek verilen mücadeleler olmuştur. Günümüzde sosyal dışlanmaya karşı örgütlenen mahalle ve semt temelli topluluklar kent hakkı kavramının önemini anlamış ve mücadelelerini de bu çerçevede gerçekleştirmektedir.

Şükrü Aslan'a göre Türkiye'de İstanbul özelinde Ümraniye ilçesinde eski adıyla 1 Mayıs Mahallesi olan Mustafa Kemal Mahallesi, sakinlerinin yönetim ve üretim sürecine doğrudan katılmalarının bir sonucu olarak ortaya çıkan bir model olmuş, Kağıthane'de Nurtepe, Alibeyköy'de Güzeltepe, Maltepe'de Gülsuyu'nda ve Gaziosmanpaşa ilçesinde 1 Mayıs'takine benzer mücadele ve örgütlenme süreçleri gözlenmiştir. Konut yapım sürecinde sürecin hızlanması ve giderlerin karşılanması için bütçe oluşturulmasının yanında gider ve gelirler hakkında katılımcılara mahallenin merkezi toplanma yeri olan dernekte bilgi verilmiştir. Mahalle planlamasında mimar ve mühendisler odaları birliğinden, şehircilik bölümünde okuyan öğrencilerden, mühendislerden destek alınmış, dayanışma ilişkilerinin önemsendiği yaşanabilir çevre anlayışıyla, geniş caddeli, bahçeli konutlar inşa edilmiş, mahalle planlarında okul, sağlık kurumu ve oyun parklarına da yer verilmiştir.²³¹ 1977'de devletin tüm yıkım çabalarına karşın 1 Mayıs Mahallesi'nin örgütlü kent sakinleriyle kurulması devamında 1978'de karakol, okul, 1979'da kooperatif ve 1980'de sağlık merkezi resmi olarak var olmayan bir mahallenin ismini taşıyarak kurulmuş, kamusal hizmetler getirilmiş ve yasallaşma süreci 1980'de mahallenin yasal varlığı kabul edilinceye dek sürmüştür.²³²

Aksümer ve Yücel'in, Sarıyer ilçesindeki Derbent Mahallesi'nde gerçekleştirdikleri araştırmaya göre 1970'lerde gecekondü evleri artmış, 1975'lerden sonra elektrik altyapısı kurulmuş, 1985'li yıllarda ise mahallenin ilk otobüs durağı inşa edilmiştir. 2000'li yıllara gelindiğinde Maslak'a yakın olması sebebiyle mahallede zengin insanların oturacağı MESA konutlarının yapımına başlanmış, bölgede özel hastane kurulmuş, 2010'larda mahallenin yanı başında metro istasyonu yapılmış, Derbent Mahallesi riskli alan ilan edilmiş ve mahallede gerçekleştirilecek kentsel dönüşüm projesinin uluslararası fuarda sunumu gerçekleştirilmiştir. Mahalle sakinleri mahalle derneği ile birlikte kentsel dönüşüme karşı mücadelenin yanında gündelik yaşamın getirdiği sorunlarla da uğraşmaktadır.²³³ Sarıyer ilçesindeki örneğe bakıldığında riskli alan ilan edilerek veya mahallelilerin yaşadığı yerlerde plan değişikliği yoluyla

²³¹ Aslan, a.g.e., s.114-115.

²³² Aslan, a.g.e., s.116-118.

²³³ Gizem Aksümer ve Hakan Yücel, "Immaterial Dimensions of the Right to the City: The Case of Istanbul's Derbent Neighborhood in the Urban Transformation Process", *Planlama*, 28/1, (2018): 76-89.

gecekondu sakinlerinin yerlerinin değiştirilmesinin istenmesi mahallelilerin örgütlenerek haklarını aramalarıyla sonuçlanmıştır. Bir mahallede olan bir sorunda diğer mahallelilere danışılarak atılacak adımlar belirlenmiş, dernek olmayan mahallelerde mahalle dernekleri kurulmuş, yapılan toplantılarla yaşadıkları yer üzerinde söz sahibi olma talebini göstermişlerdir.

Türkiye’de mahalle sakinlerinin mücadelesi, kentsel hizmetlerin sağlanması için, kentsel toplumsal hareketler başlığında incelenen hareketlerle benzer süreçlerden geçmiştir. Yücel ve Aksümer’e göre mahalleler hukuki güvence arayışında aynı süreçleri izlemekte; dernekleşerek, dilekçe, yürüyüş, bilgilendirme toplantıları ve idareyle birebir görüşme gibi yöntemleri kullanarak sorunlarını çözmektedir. Örneğin; Sarıyer Kazım Karabekir Mahallesi’nde altyapı hizmetlerinin getirilmesi için dernek kurulmuş, dernek aracılığıyla belediyeye ve ilgili idarelere dilekçe gönderilmiş, mahallelilerin arasında toplanan paralarla elektrik ve kanalizasyon sorununu çözmüşlerdir.²³⁴ Ayrıca, halkın karar alma süreçlerine katılım isteği ve kullanılan katılım yöntemleri de mahalle derneklerinin çalışmalarıyla benzerdir. Yücel ve Aksümer’e göre, mahalleli mekânı kendisi şekillendirerek kurduğundan, mekânla özdeşleşmekte ve güçlü dayanışma ilişkileriyle birlikte, kuruluşları sürecinde büyük mücadeleler verilen mahallelerde mücadele süreklilik kazanmaktadır. Kazım Karabekir Mahallesi’ndeki kentsel dönüşüm mücadelelerinde de mahallelinin örgütlü olması verdikleri mücadelelerin kazanımları bakımından önemli bir nitelik taşımaktadır. Dernekleşme, eylemler, yürüyüşler, basın açıklamaları mücadele sürecinin başlıca bileşenlerini oluşturmaktadır. Mahalleye bağlılık arttıkça dayanışma da güçlenmekte ve bir kişinin uğradığı haksızlık çoğunlukça sahiplenilerek çözümlünceye kadar sorunun peşi bırakılmamaktadır.²³⁵

Buraya kadar, kent hakkı mücadelelerinde kentsel toplumsal hareketlere değinilmiş, yerel demokrasinin geliştirilmesine katkı sağlayacak olan ve kent hakkının da bir parçası sayılabilecek katılım kavramı anlatılmıştır. Kentlinin gündelik yaşamını etkileyen yerel düzeydeki kent politikalarına katılım talebi yerel katılım kavramı ile açıklanmıştır. Yerel katılım yöntemlerinden sivil toplum örgütü olan ve en küçük yönetim birimi mahalle düzeyinde örgütlenen mahalle dernekleri anlatılmış, dünyadaki örneklerine ve Türkiye’deki gelişimine değinilmiştir. İkinci bölümde, Sarıyer’in ilçe profilinden bahsedilecek, halkın karar alma süreçlerine katılımı, Mahalleler Birliği oluşumuna üye olan mahalle dernekleri ile yapılan görüşmeler sunularak irdelenecektir.

²³⁴ Yücel ve Aksümer, a.g.e., s.133-134.

²³⁵ Yücel ve Aksümer, a.g.e., s.123-126.

KARAR ALMA SÜREÇLERİNDE KATILIM: SARIYER İLÇESİ ÖRNEĞİ

2.1. Sarıyer İlçesi Profili

İstanbul’da 16 mahalle ile mücadele gösteren mahalle sayısı en fazla olan ilçe Sarıyer’dir. Oluşturmuş oldukları örgütlenmeler ve verdikleri mücadeleleri anlayabilmek için Sarıyer hakkında kısa bir ön bilgi sunulacaktır. Sarıyer’in ilçe profili ile ilgili bilgiler Sarıyer Belediyesi ile yapılan görüşmelerden, belediyenin ve kaymakamlığın internet sitelerinden ve yürütücülüğünü Murat Cemal Yalçınan’ın yapmış olduğu “Sarıyer Gecekondu Mahalleleri Örneğinde Kentsel Dönüşüm Süreçleri ve Bu Süreçlerin Sosyo-Ekonomik ve Fiziki Etkileri” isimli TÜBİTAK projesinden, istatistiki veriler TÜİK’ten, seçim verileri ise YSK’nın sitesinden derlenmiştir.

Şekil 2. 1: İstanbul İlçeleri Arasında Sarıyer İlçesinin Konumu

Kaynak: www.google.com, Görsel yazar tarafından düzenlenmiştir.

Boş arazi ve tepeleriyle bilinen bu yerleşim yeri Bizans İmparatorluğu döneminde kıyı kesimlerinde ayazma, kilise ve limanı bulunan ve geçimini balıkçılıkla sağlayan birkaç hanelik köylerden oluşmaktadır. İstanbul'un fethiyle Anadolu ve Adalar'dan getirilen göçmenler Sarıyer köylerinde iskân edilmiş ve köyler inşa edilen liman, cami, hamam, çeşme, konak ve sahilhanelerle gelişmeye başlamıştır. İki mahallesinde bağcılıkla geçinen Müslümanların, yedi mahallesinde balıkçılıkla geçinen Hristiyanların yaşadığı yaklaşık bin haneli bir semt haline gelmiştir. 19. yüzyılda Trakya'dan fes ve şayak boyama ustaları sanatı öğretmeleri amacıyla Boyacıköy'e yerleştirilmiş, 93 Harbi sırasında Balkanlar ve Karadeniz'den gelen göçmenlerle birlikte Sarıyer'in nüfusu büyümeye başlamıştır. Gayrimüslimlerin yalıları, köşkleri ve bahçelerinin bulunduğu,

büyükçelikliklerin yazlık sefaretlerinin sınırlarına inşa edildiği Sarıyer, kaynak suları ve korularıyla mesire alanı olma özelliğini sürdürmüştür. 20. Yüzyılda Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı ile birlikte yaşanan göçlerle Sarıyer merkez ve köylerinin Müslüman nüfusu artarken gayrimüslim nüfusu azalmıştır.²³⁶

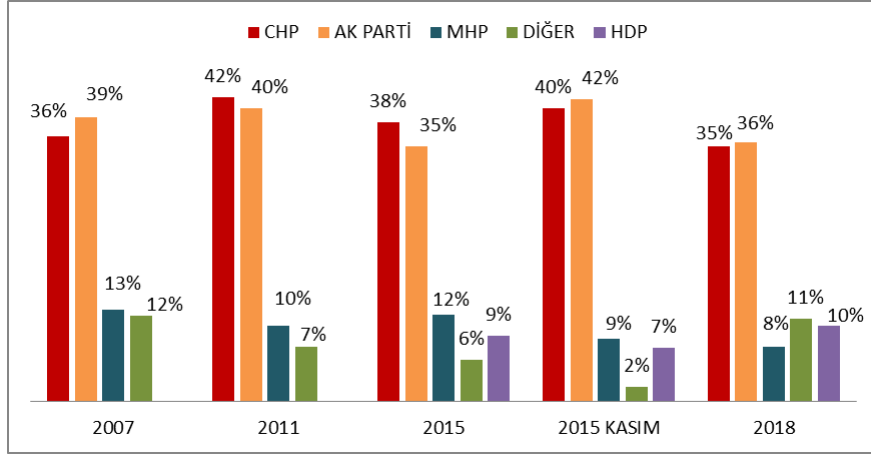
Şekil 2.1’de görüldüğü üzere Sarıyer ilçesi Eyüp, Şişli ve Beşiktaş ilçeleriyle komşu olup, boğazın diğer tarafında Beykoz’un karşısında yer almaktadır. Rumeli Hisarı’ndan Anadolu yakasına bağlanan Fatih Sultan Mehmet köprüsü ve Zincirlikuyu’dan Maslak hattına devam eden Büyükdere Caddesi Sarıyer’in önemli karayolu eksenlerini oluşturmaktadır. Sarıyer ilçesi boğazdaki konumu, deprem hattına uzaklığı, ulaşım olanakları bakımından kentsel dönüşüm için rant sahiplerinin odak noktası haline gelmiştir. 2016 yılında açılan Yavuz Sultan Selim Köprüsü, 2019 yılında açılan İstanbul Havalimanı ve çalışmaları devam eden Kuzey Marmara Otoyolu gibi büyük projeler, Sarıyer’i rant sahiplerinin gözünde daha da ilgi çekici kılmaktadır. Geri görünüm bölgesinde kalan mahallelerin dahi denizi gören manzarası, iş olanakları için zamanında ilçeye gelen insanların kendi çabalarıyla kurmuş oldukları İstanbul’un ilk gecekondulu mahallelerinden olan yaşam alanlarına ilgiyi çekmektedir.

2.1.1. Sarıyer İlçesinin Seçim Eğilimi

Sarıyer’de genel seçimlerde 2007’de AK PARTİ daha fazla oy almıştır. Şekil 2.2’de görüldüğü üzere 2011’den bu yana CHP oyları fazla çıkmaktadır. 2015 genel seçimlerinde hükümetin kurulamaması sebebiyle gidilen erken seçimde AK PARTİ daha fazla oy almıştır. 2018 yılında yapılan genel seçimlerde ise partiler arasında ittifak oluşturulduğundan CHP, İYİ PARTİ ve Saadet Partisi’nin oluşturduğu Millet İttifakı %45 oyla önde gelirken, AK PARTİ ve MHP’nin oluşturduğu Cumhur İttifakı %44 oy almıştır. (Şekil 2.3.’teki 2018 Diğer; %8,6 İYİ PARTİ, %1,3 Saadet Partisi, %0,8 Cumhur İttifakı, %0,4 Millet İttifakı, %0,4 diğer parti ve bağımsızların toplamından oluşmaktadır.)

²³⁶ <http://www.sariyer.bel.tr/Icerik/sariyer-tarihi/45>, Erişim Tarihi: 20.06.2019.

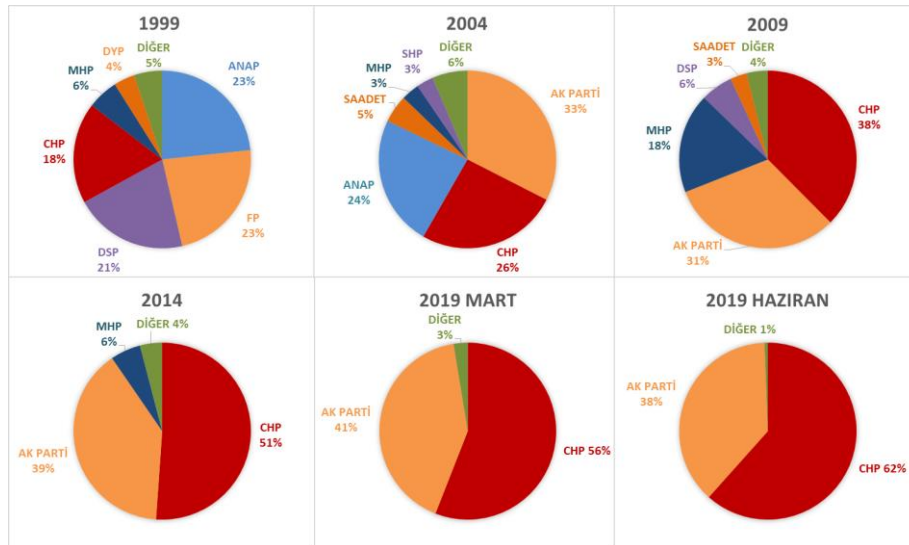
Şekil 2. 2: Sarıyer Genel Seçim Sonuçları

Kaynak: YSK'nın seçim sonuçları verilerinden yararlanılmıştır.

Sarıyer belediye başkanlığı için, 1999 yerel seçimlerinde ANAP, 2004 yerel seçimlerinde AK PARTİ, 2009 yerel seçimlerinde CHP, 2014 yerel seçimlerinde CHP önde gelmiştir. 2019 yerel seçimlerinde CHP ve İYİ Parti Millet ittifakını oluşturmuş ve İYİ Parti Sarıyer'den aday göstermemiş, AK PARTİ ve MHP Cumhur İttifakını oluşturmuş MHP aday göstermemiş, CHP %56, AK PARTİ %41 oy almıştır. 23 Haziran 2019'da yenilenen büyükşehir belediye başkanlığı seçimlerinde ise CHP %62, AK PARTİ %38 oy almıştır. Şekil 2.3.'te görüleceği üzere yerel seçimlerde 2009 seçimlerinden 2019 seçimlerine kadar CHP'nin oyu artmıştır. Bunda Sarıyer İlçe Belediye Başkanı adaylarının mahalle derneklerinin yerel seçimler öncesinde yapmış oldukları toplantılara katılıp taahhütname imzalamasının etkili olabileceği düşünülmektedir.

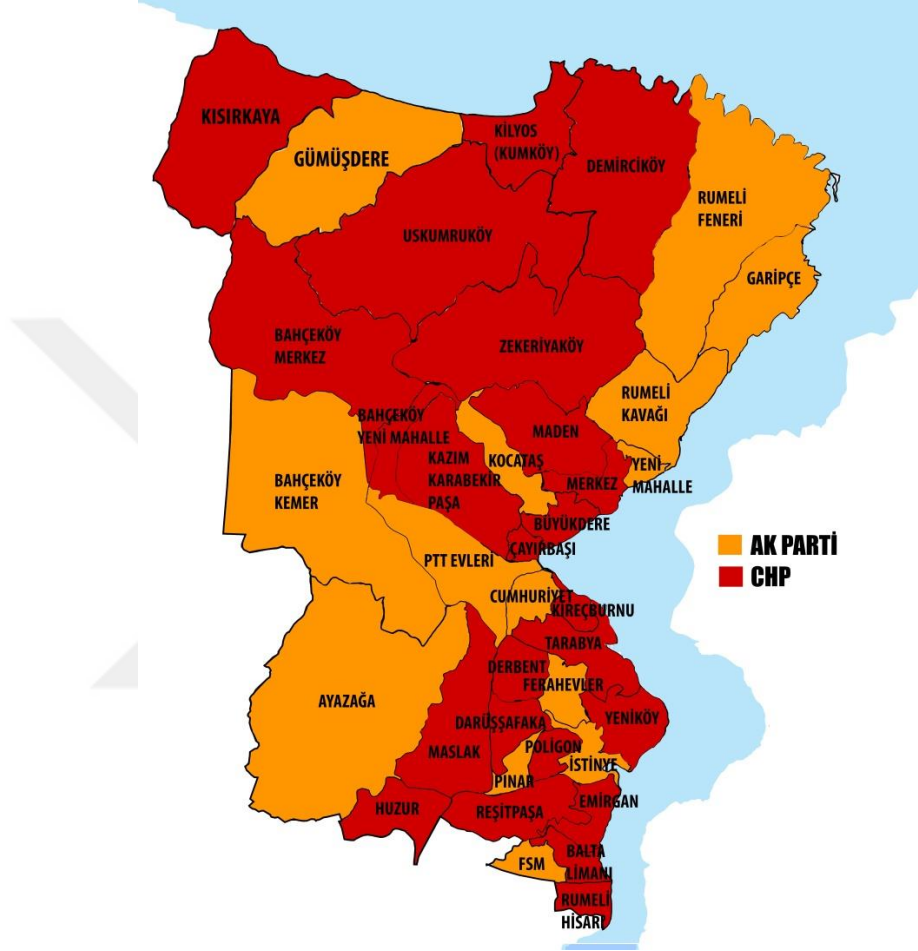
Şekil 2. 3: Sarıyer İlçe Belediye Başkanlığı Seçim Sonuçları

Kaynak: YSK'nın seçim sonuçları verilerinden yararlanılmıştır.

Mahalle bazında 2019 Sarıyer belediye başkanlığı seçim sonuçları Şekil 2.4.'te gösterilmiştir. Haritaya göre 24 mahallede CHP önde gelirken, 14 mahallede AK PARTİ'ye oy verilmiştir. Sarıyer Mahalleler Birliği'nde olan 6 mahallenin AK PARTİ'ye, 9 mahallenin ise CHP'ye oy verdiği görülmekte olup mahalleler ve seçim sonuçları arasında bir bağ kurulamamıştır.

Şekil 2. 4: Mahalle Bazında 2019 Yerel Seçim Haritası

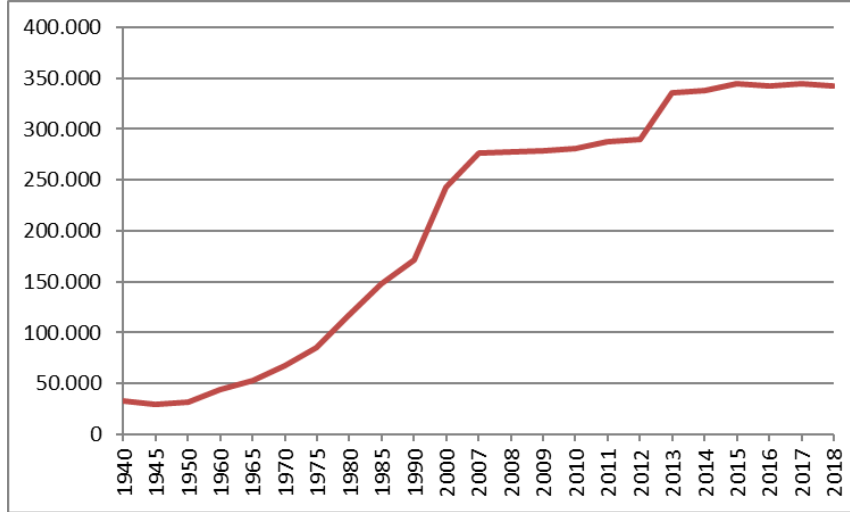

Kaynak: YSK'nın seçim sonuçları verilerinden yararlanılmıştır.

2.1.2. Sarıyer İlçesinin Demografik Yapısı

Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2018 yılı verilerine göre Sarıyer'in nüfusu 169 bin 304'ü erkek, 173 bin 199'u kadın olmak üzere toplam 342 bin 503 kişidir. 18 yaş üzeri toplam nüfus ise 270 bin 818 kişidir. Şekil 2.5.'ten de görüldüğü üzere 1970'li yıllarda nüfus hızla artmaya başlamıştır. Bu nüfus artış hızı, sanayi alanlarının arttığı yıllarda ilçeye işçi göçünün artmış olmasıyla açıklanabilir. 2013'teki nüfus artışında daha önceden Şişli ilçesinin sınırları içinde olan Ayazağa, Huzur ve Maslak mahallelerinin 2012 yılında Sarıyer'e bağlanmasının etkisi olduğu söylenebilir.

Şekil 2. 5: Sarıyer Toplam Nüfus Seyri

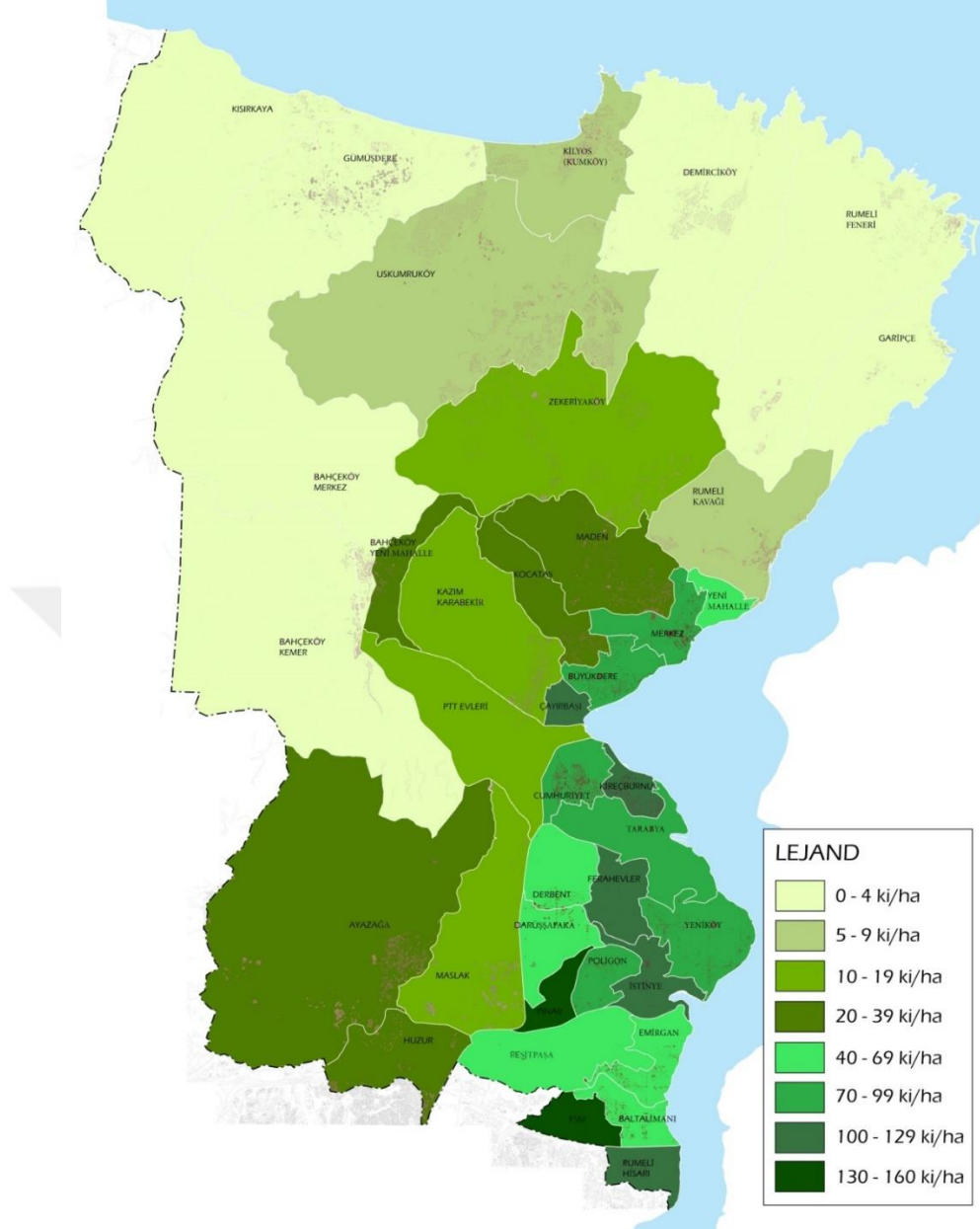

Kaynak: TÜİK istatistik verileri kullanılarak oluşturulmuştur.

TÜİK'in 2018 verilerine göre Sarıyer'de ikamet edenlerin nüfusa kayıtlı oldukları illerin başında İstanbul, Sivas, Giresun, Rize, Trabzon, Kastamonu, Samsun, Ordu, Sinop, Tokat, Erzincan, Ardahan, Amasya, Ankara, Erzurum, Malatya, Gümüşhane, Kars, Çorum, İzmir ve Bursa yer almaktadır.

2018 yılı itibarıyla mahalle bazında nüfus bilgisine göre en fazla nüfusa sahip mahalleler sırasıyla Ayazağa, Zekeriyaköy, Reşitpaşa, Tarabya, İstinye, Fatih Sultan Mehmet, Yeniköy, Ferahevler, Maden, Sarıyer Merkez, Pınar, Cumhuriyet, Rumeli Hisarı, Maslak, Darüşşafaka, Emirgan, Büyükdere, Uskumruköy mahalleleridir. Sarıyer'de nüfusun bölgeye göre en yoğun bulunduğu mahalleler Şekil 2.6'dan görüleceği üzere Fatih Sultan Mehmet ve Pınar mahalleleridir. Bunu İstinye, Ferahevler ve Rumeli Hisarı takip etmektedir.

Şekil 2. 6: Sarıyer Mahalleleri Nüfus Yoğunluğu

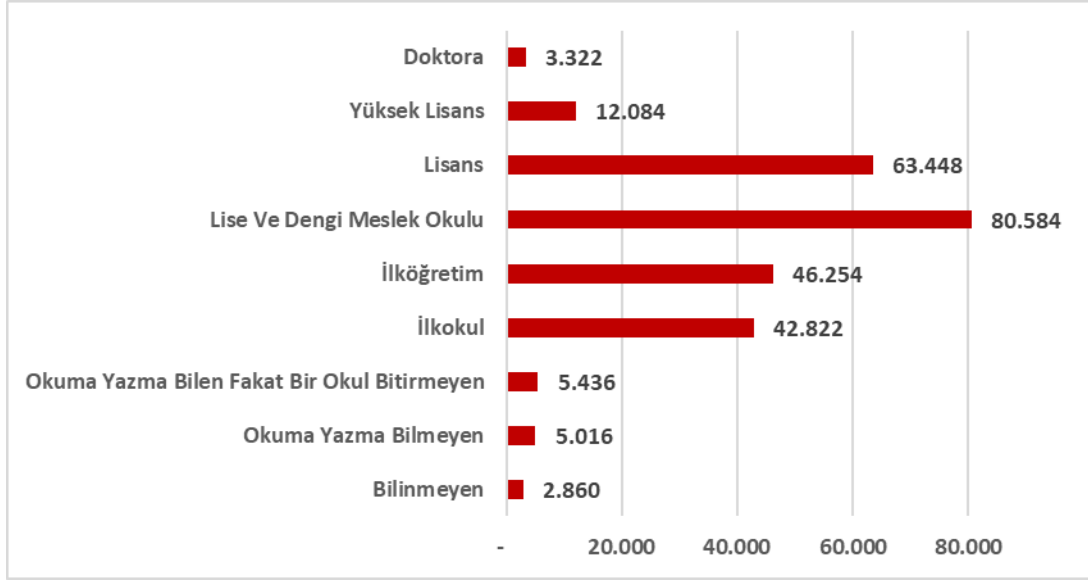

Kaynak: Sarıyer Belediyesi

2.1.3. Sarıyer İlçesinin Eğitim Durumu

TÜİK'in 2018 verilerine göre 18 yaş üzeri nüfusunun eğitim durumu incelenmiştir. Şekil 2.7'den görüleceği üzere %31'i lise ve dengi meslek okulu düzeyinde, %24'ü ise lisans düzeyinde yoğunlaşmaktadır. Bunu %18 ile ilköğretim, %16 ile ilkokul, %6 ile lisansüstü takip etmektedir. Okur yazar olup okula gitmeyenlerin sayısı %2, okur yazar olmayanlar %2 olup %1'lik kesimin eğitim durumu bilinmemektedir.

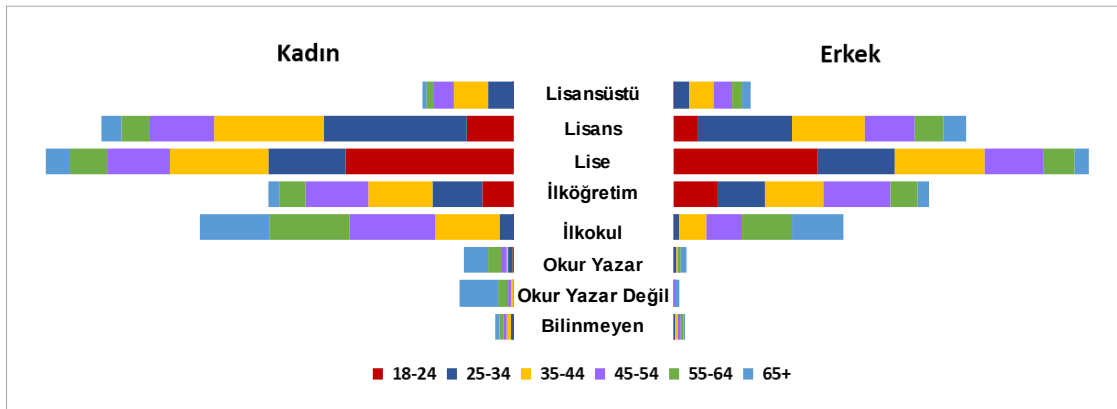
Şekil 2. 7: Sarıyer İlçesi Eğitim Düzeyi

Kaynak: TÜİK istatistik verileri kullanılarak oluşturulmuştur.

Eğitim durumu yaş grupları ve cinsiyete göre de incelenmiştir. Şekil 2.8’de görüldüğü gibi 55 ve üzeri yaş grubunda okuma yazma bilmeyen kadın sayısı erkeklerden daha fazladır. Okur yazar olup bir okul bitirmeyen kadınların sayısı 55-64 yaş grubunda aynı yaş grubundaki erkeklerden daha fazladır. İlkokul mezunu 25-64 yaş arası kadınların aynı yaş grubundaki erkeklere göre daha fazla olduğu görülmektedir. İlköğretim mezunu erkek sayısı 18-54 yaş grubunda kadınlardan daha fazladır. Lise mezunu erkek 18-64 yaş arasında kadınlara oranla daha fazla iken lisans ve lisansüstü mezunu olan 25-44 yaş arasındaki kadınlar erkeklere oranla daha fazladır.

Şekil 2. 8: Yaş Gruplarına ve Cinsiyete Göre Eğitim Durumu

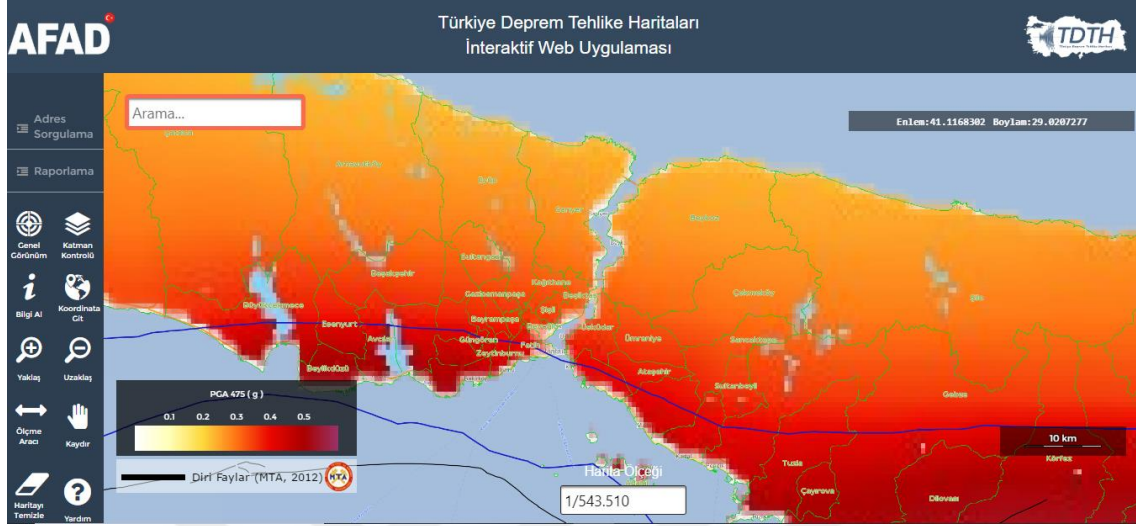
Kaynak: TÜİK istatistik verileri kullanılarak oluşturulmuştur.

18 yaş üzeri nüfusun %11’lik kısmı 18-24 yaş grubunda lise mezunu olarak yoğunlaşmaktadır. Bunu %8’lik 25-34 yaş grubundaki lisans mezunları izlemektedir. %7’lik oranla 35-44 yaş arası lise mezunu, %6’lık 35-44 yaş arası lisans mezunu, %5’lik 45-54 yaş arası ilköğretim mezunu ve 25-34 yaş arası lise mezunu öne çıkmaktadır.

2.1.4. Sarıyer İlçesinin Mekânsal Yapısı

Sarıyer'in Türkiye Deprem Tehlike Haritalarındaki konumu incelendiğinde orta riskli alanda bulunduğu Şekil 2.9'dan görülmektedir.

Şekil 2. 9: Türkiye Deprem Tehlike Haritasında Sarıyer İlçesi

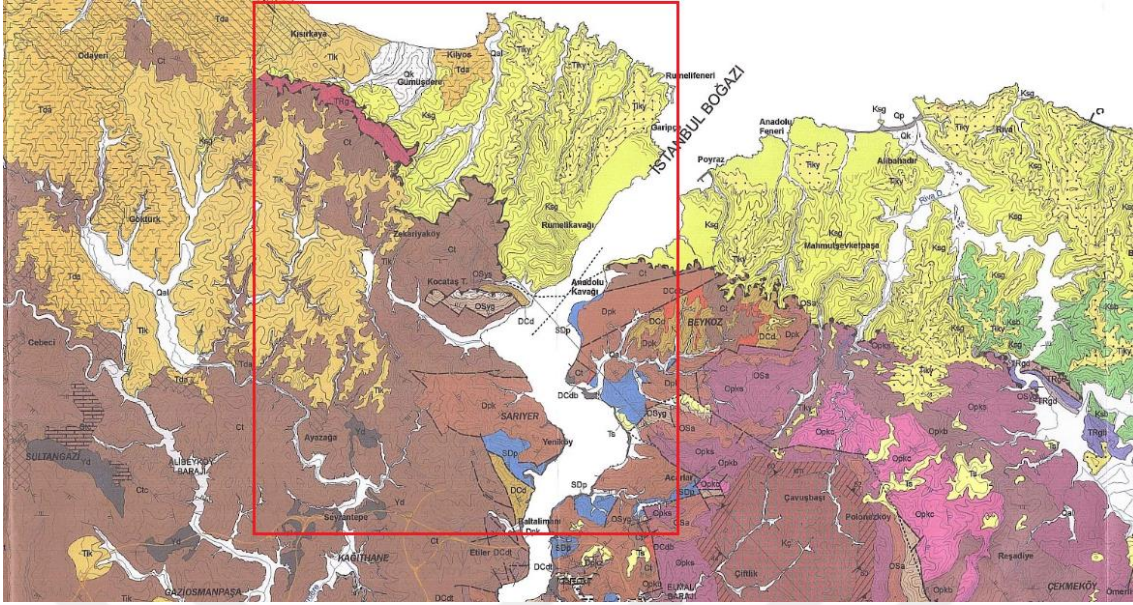
Kaynak: AFAD İnteraktif Web Uygulaması, Erişim Tarihi: 10.11.2019.

İstanbul ili jeoloji haritasına göre Sarıyer ilçesinin zemininin diğer ilçeler arasındaki yapısı Şekil 2.10'da görülmektedir. Açık kahve ile gösterilen DPK; Pendik Formasyonu Kartal Üyesi bol makrofosilli mikalı kıltaşı-miltaşı-şeyil istifinden oluşmaktadır. Koyu kahve ile gösterilen Ct; Trakya Formasyonu olarak adlandırılmış olup kumtaşı, miltaşı, şeyil ve yer yer çakıltaşı türünden kırıntılı kayalardan oluşmaktadır. Koyu sarı ile gösterilen DCD; Denizli Köyü Formasyonu, kireçtaşı, killi ve yumrulu kireçtaşından oluşmaktadır. Mavi ile renklendirilmiş olan SDP; Pelitli Formasyonu olarak adlandırılmıştır ve büyük oranda kireçtaşından oluşmaktadır. Açık yeşil ile gösterilen Ksg; Garipçe Formasyonu volkanitlerden oluşmaktadır. Karadeniz kıyıları kenarında olan ve açık sarı ile gösterilen Tiky; İstanbul Formasyonu Kayalı Tepe Üyesi çakıl-kaba kumdan oluşmaktadır.²³⁷ Sarıyer ilçesinin ormanlık alanlar dışında genel olarak zemininin Trakya formasyonunda olduğu görülmektedir. TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası'ndan Can Akın'ın yaptığı açıklamalara göre Trakya formasyonu orta ve sert kaya niteliğindedir. Ayrıca Pelitli Formasyonu kaya niteliğinde olup yer hareketlerinde sıvılaşma beklenmemektedir.²³⁸

²³⁷ Necdet Özgül, *İstanbul İl Alanının Jeolojisi*, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Deprem ve Zemin İnceleme Müdürlüğü, 2011.

²³⁸ <http://www.milliyet.com.tr/gundem/en-cok-merak-edilen-sorularin-basinda-geliyor-iste-ilce-ilce-risk-haritasi-6083917>, Erişim Tarihi: 21.11.2019.

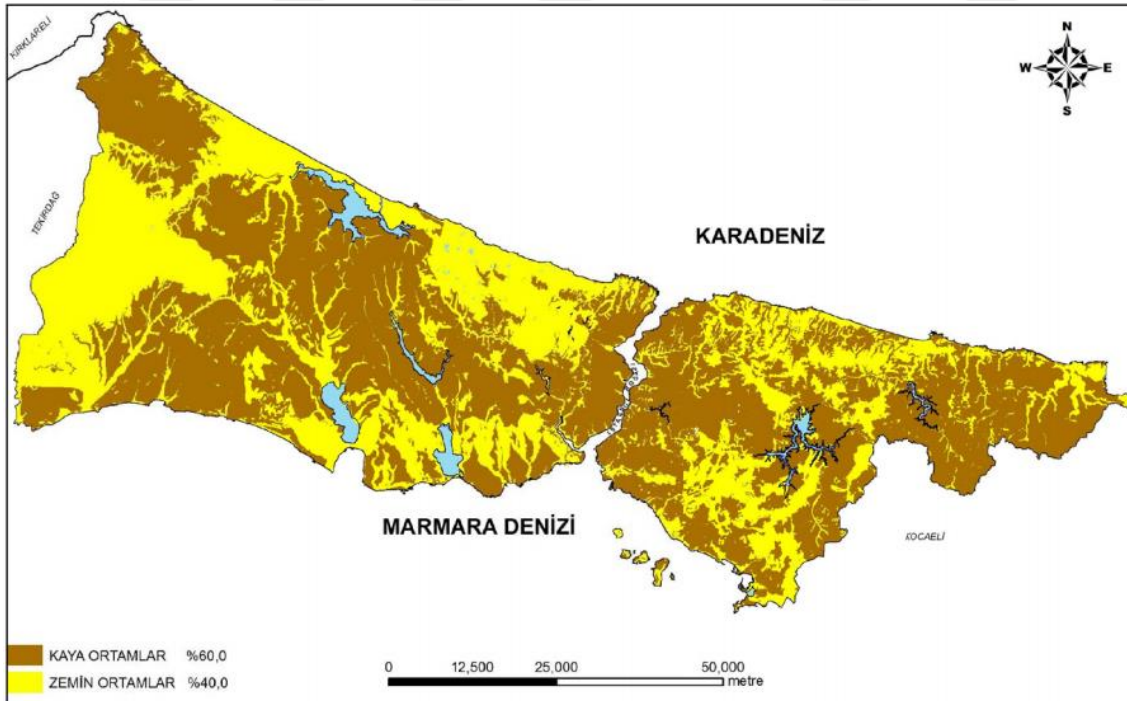
Şekil 2. 10: İstanbul İli Jeoloji Haritasında Sarıyer İlçesi

Kaynak: İstanbul İli Jeoloji Haritası, T.C. İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Kent Jeoloji Projesi, 2011, https://drive.google.com/file/d/1NO_ZwvPrsm9RcXLGyWgt5meGt8mWnDrY/view, Erişim Tarihi: 10.11.2019.

Zemin açısından da incelendiğinde Sarıyer ilçesinin İstanbul genelinde kaya alanlar üzerinde yer aldığı Şekil 2.11’de görülmektedir.

Şekil 2. 11: İstanbul İl Alanında Kaya ve Zemin Alanlar

Kaynak: Necdet Özgül, İstanbul İl Alanının Jeolojisi, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Deprem ve Zemin İnceleme Müdürlüğü, 2011, s.65.

Sarıyer ilçesinde yer alan ve ismini Belgrad köyünden alan Belgrad Ormanı, Bizans ve Osmanlı dönemlerinde şehrin içme suyu ihtiyacını karşılamış, İstanbulluların mesire alanı olmuştur. Türkiye'nin ilk arboretumu olan Atatürk Arboretumu da İstanbul'un en geniş ormanlık alanlarından biri olan Belgrad ormanının içinde yer almaktadır. İlçede birçok koru ve kaynak suyu, su bent ve kemerleriyle barındırmasıyla da hem mesire yeri hem de tarihi miras olması bakımından insanların dikkatini çekmektedir. Şekil 2.13'te de görüleceği üzere ormanlık alanlar Sarıyer'in büyük bir kısmını oluştururken ilçenin ormanlık alanlarının bulunduğu kıyılar Karadeniz hattında, ilçenin diğer kıyıları ise İstanbul Boğazı boyunca uzanmaktadır.

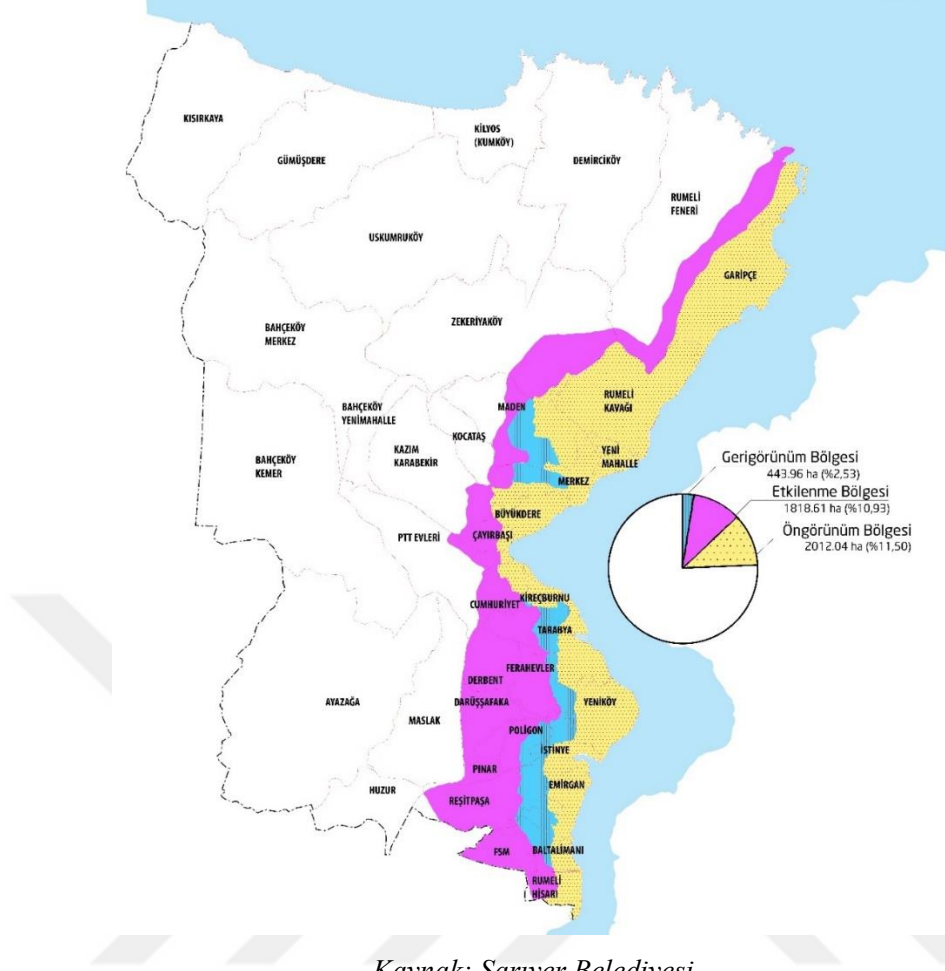
Sarıyer ilçesinin mekânsal gelişimi Yalçıntan'ın yürütmüş olduğu proje ile ortaya konmuştur. Buna göre, Sarıyer ilçesinde 1970'li yıllardan sonra sanayi alanları etrafında konumlanan gecekondu bölgeleri bulunmaktadır. 1988'de ikinci boğaz köprüsünün yapılmasıyla ilçenin kuzeyine ulaşım olanaklarının artmasıyla birlikte lüks ve kapalı siteler de bu yönde artmış ve zamanla gecekondu alanlarında da kapalı siteler yapılmaya başlanmıştır. Ayrıca Maslak hattında da küresel ekonominin sembolü olarak görülen gökdelenler artmış, lüks tüketime yönelik İstinye Park gibi AVM'ler bölgenin kapalı siteler şeklinde yapılaşmasında etkili olmuştur.²³⁹

Sarıyer, boğazda yer alan Beşiktaş, Beykoz ve Üsküdar ilçeleri gibi 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu'na tabidir. Yasaya göre Boğaziçi alanı Boğaziçi kıyı ve sahil şeridi, ön görünüm bölgesi, geri görünüm bölgesi ve etkilenme bölgesinden oluşmaktadır.²⁴⁰ Şekil 2.12'de görüldüğü üzere, görüşme yapılan mahalleler etkilenme bölgesinde bulunmaktadır.

²³⁹ Yalçıntan, a.g.e., s.95-97.

²⁴⁰ Resmî Gazete, 22.11.1983/18229.

Şekil 2. 12: 2960 Sayılı Boğaziçi Kanunu'na Göre Sarıyer

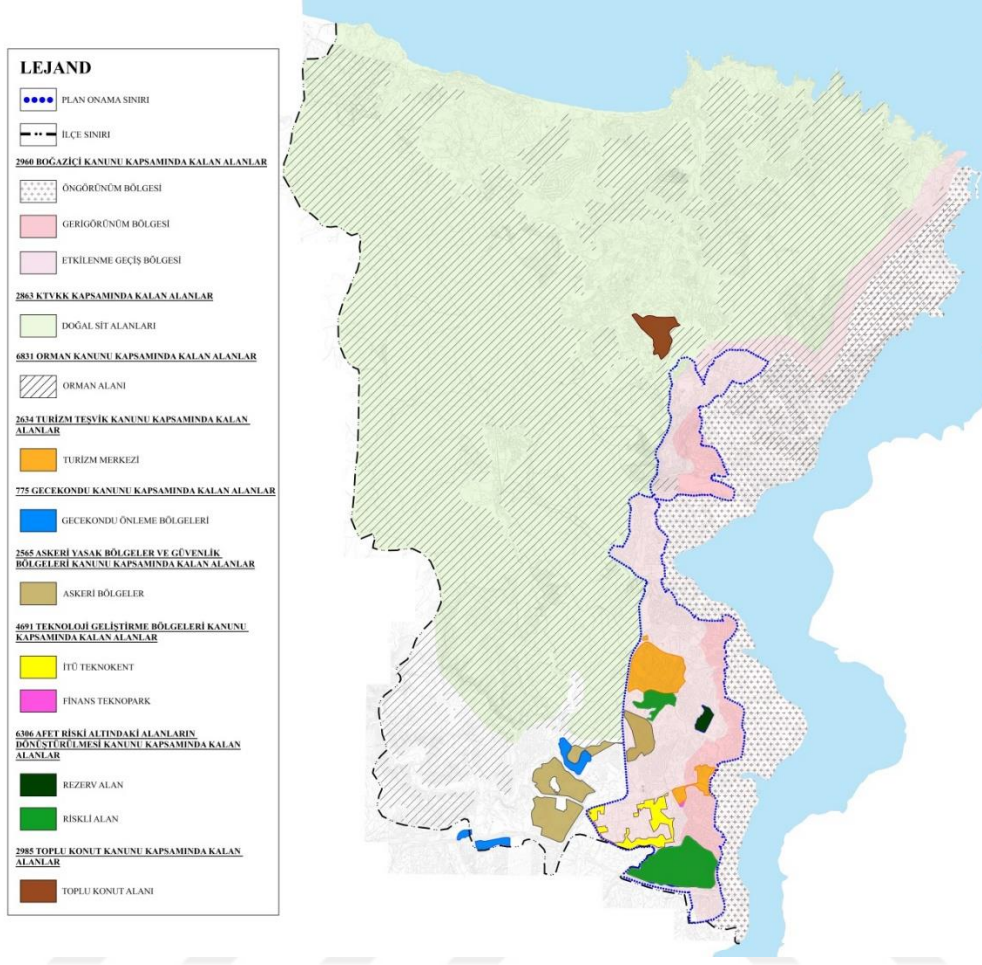

Kaynak: Sarıyer Belediyesi

Ayrıca 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Kanunu kapsamında üç mahalle riskli alan ilan edilmiştir. Yalçıntan'ın çalışmasına göre riskli alan ilan edilen mahallelerde yapı bazlı bir çalışma yapılmamıştır ve zemin analizlerine göre gecekondü mahalleleri büyük ölçüde sağlam zeminlerde bulunmaktadır. Ayrıca çalışmada gecekondü alanlarında yapılan görüşmelerden gecekondü sakinlerinin evlerini yaparken en sağlam malzemeleri ve en iyi inşaat tekniklerini kullandıkları ifade edilmektedir.²⁴¹

²⁴¹ Yalçıntan, a.g.e., s.81.

Şekil 2. 13: Özel Kanunlarla Sarıyer İlçesinin İmar Yapısı

Kaynak: Sarıyer Belediyesi

2.1.5. Sarıyer İlçesinin İdari Yapısı

Cumhuriyet'in ilanına kadar Sarıyer kırsalındaki köyler Çatalca vilayetine bağlı Kilyos nahiyesinin sınırları içinde yer alırken İstanbul Boğazı kıyısındaki mahalleler ise Beyoğlu kazasına bağlıdır. 1926'da Çatalca kaza yapıp İstanbul vilayetine bağlandıktan sonra 1930'da çıkarılan yasayla Fatih, Eminönü, Kadıköy, Beşiktaş ve Sarıyer kazaları kurulmuştur. Boğaz kıyıları 1960'lara kadar yazları daha çok kalabalıklaşan bir yazlık evi bölgesiyken kara yollarının yapılması ve sahil yolunun genişletilmesi ile yapılaşma hızlı bir şekilde artmış, kıyı bölgelerde lüks konutlar, yamaçlarda gecekondu mahalleleri inşa edilmiştir. 1980'lerde yeni yapılan yollar ile birlikte Sarıyer'in konut yapısı ve doğal görünümü değişmiştir. 1984'te yapılan yerel seçimlerde Sarıyer'de belediye teşkilatı kurulmuştur.²⁴² 1992'de belediye teşkilatı kurulan Bahçeköy Belediyesi 2009 yılında 5747 sayılı Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile mahalleye dönüştürülerek Sarıyer ilçesine

²⁴² <http://www.sariyer.bel.tr/Icerik/sariyer-tarihi/45>, Erişim Tarihi: 20.06.2019.

bağlanmıştır.²⁴³ Şişli sınırları içinde bulunan Ayazağa, Maslak ve Huzur mahalleleri 2012’de kabul edilen 6360 sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (bilinen adı ile Yeni Büyükşehir Yasası) ile Sarıyer ilçe sınırlarına dâhil edilmiştir.²⁴⁴ İlgili yasa gereğince 2014 yerel seçimleri ile birlikte Sarıyer’in sekiz köyü; Kumköy (Kilyos), Demirciköy, Garipçe, Gümüşdere, Zekeriyaköy, Kısıkkaya, Rumelifeneri ve Uskumruköy mahallelere dönüştürülmüştür.²⁴⁵

Sarıyer Belediyesi 1980’lerden bu yana sol ve sağ görüşlü partiler tarafından yönetilmiştir. 1984 yılında yapılan yerel seçimlerle Sarıyer ilçesinin ilk belediye başkanı ANAP’tan Ali Sandıkçı olmuştur. 1989 belediye başkanlığını SHP’den Mehmet İhsan Yalçın yapmıştır. 1994’te Refah Partisi adayı Yusuf Tülün belediye başkanlığı görevini devralmıştır. 1999 yılında ANAP’tan Mahmut Sedat Özsoy seçilmiştir. Yusuf Tülün 2004 yılında AK Parti’den aday olmuş ve belediye başkanlığı yapmıştır. 2009, 2014 ve 2019 yerel seçimlerinde CHP’den aday olarak seçilen Şükrü Genç üç dönemdir belediye başkanlığı görevini yürütmektedir. Sarıyer mahalle dernekleriyle yapılan görüşmelerde Sarıyer Belediyesi’nin kentsel hizmetlerin sağlanmasından semt evlerinin yapımına kadar birçok konuda mahalleliye yardımcı olduğu ifade edilmiştir.

2.1.6. Sarıyer İlçesinin Ekonomik ve Sosyal Yapısı

Bizans ve Osmanlı dönemlerinden bugüne balıkçılık Sarıyer ilçesinde önemli bir yer tutmaktadır. Yazın ve kışın olta, açık deniz ve kıyı boyunca ağ balıkçılığı da yapılmaktadır. Osmanlı döneminden itibaren fidanlık ve çiftliklerde sürdürülen tarım ve hayvancılık üretimi Cumhuriyet dönemine kadar azalarak devam etmiştir. Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinde İstinye ve Büyükdere’de sanayi tesisleri kurulmaya başlanmış, taş ve kireç ocaklarının bulunduğu İstinye’de 1886’da “Dersaadet Buz Osmanlı Şirketi” kurulmuş, 1890’ların başında “İstinye Lineros Kireç Fabrikası” üretime başlamış, 1912’de “Boğaziçi İstinye Havuz ve Destgahları Anonim Şirketi” açılmış ve 1991 yılına kadar İstinye Tersanesi ismiyle hizmet vermeye devam etmiştir. Büyükdere’de ise İstanbul’un en fazla üretimini yapan “Piere Salomon Tuğla Fabrikası” 1886’da kurulmuş, “Demirciyan Tuğla Fabrikası” gibi çok sayıda tuğla ve kiremit fabrikası açılmış, 1909’da “Büyükdere Nektar ve Bira Fabrikası” açılmış ve 1930’a kadar üretime devam ettikten sonra fabrikanın yerine Tekel Kibrit Fabrikası kurulmuş ve

²⁴³ Resmî Gazete, 22.03.2008/26824.

²⁴⁴ Resmî Gazete, 06.12.2012/28489.

²⁴⁵ <http://www.sariyer.bel.tr/lcerik/sariyer-tarihi/45>, Erişim Tarihi: 20.06.2019.

1988'e kadar faaliyet göstermiştir. 1950'lerden sonra açılan "Türkey Kibrit Fabrikası", "Kavel Kablo Fabrikası", "Beldesin Bisiklet Fabrikası" sonraki yıllarda teker teker kapanmıştır. Fabrikaların kapanmasıyla ilçe sınırları içinde Maslak Atatürk Oto Sanayi ve Ayazağa'daki birkaç fabrika ve Kazım Karabekir Mahallesi'ndeki Çay-Kur Çay Paketleme Fabrikası²⁴⁶ dışında sanayi tesisi kalmamıştır. Kapanan fabrika ve tesislerin yerine konutlar inşa edilmiştir. Sarıyer'de kıyı boyunca restoran, otel gibi işletmeler ile holding merkezleri, Borsa İstanbul gibi kuruluşlar, Rumeli Hisarı Mahallesi'nde bulunan Boğaziçi Üniversitesi ve Reşitpaşa Mahallesi'ndeki İstanbul Teknik Üniversitesi gibi üniversiteler ilçe ekonomisinde önemli yer tutmaktadır.²⁴⁷

Gecekondu mahallelerinin oluşumunda bir çekim etkisi yaratan eski sanayi alanlarının zaman içerisinde kullanım alanı değişmiş, yerlerine lüks kapalı siteler, büyük ofis ve iş merkezleri gibi farklı işlevsel yapılar yapılmıştır ve ilerleyen dönemlerde Maslak ve çevresindeki küçük sanayi alanlarının sermaye yatırımlarına konu olacağı öngörülmektedir.²⁴⁸

Sarıyer inanç, köken ve kültür bakımından çeşitlilikleri barındırmakta olup Türkler, Ermeniler, Rumlar ve Romanlar seneler boyunca ortak yaşam kültürüyle birlikte barış içinde yaşamışlardır. 150 yıldır Rumelikavağı'nda ikamet eden Romanlar ile 1923'teki nüfus mübadelesinde Çayırbaşı'na göçen Romenler Sarıyer'in kültürel mozaikinde geleneklerini yaşatmaya devam etmektedir. Aynı mahallelerde cami, cemevi, sinagog ve kiliseleriyle bir arada yaşama kültürünün korunduğu bir ilçe olarak Sarıyer'de dil, din ve kültür değerleri korunmaktadır.

2.2. Sarıyer İlçesinin Mahalleleri

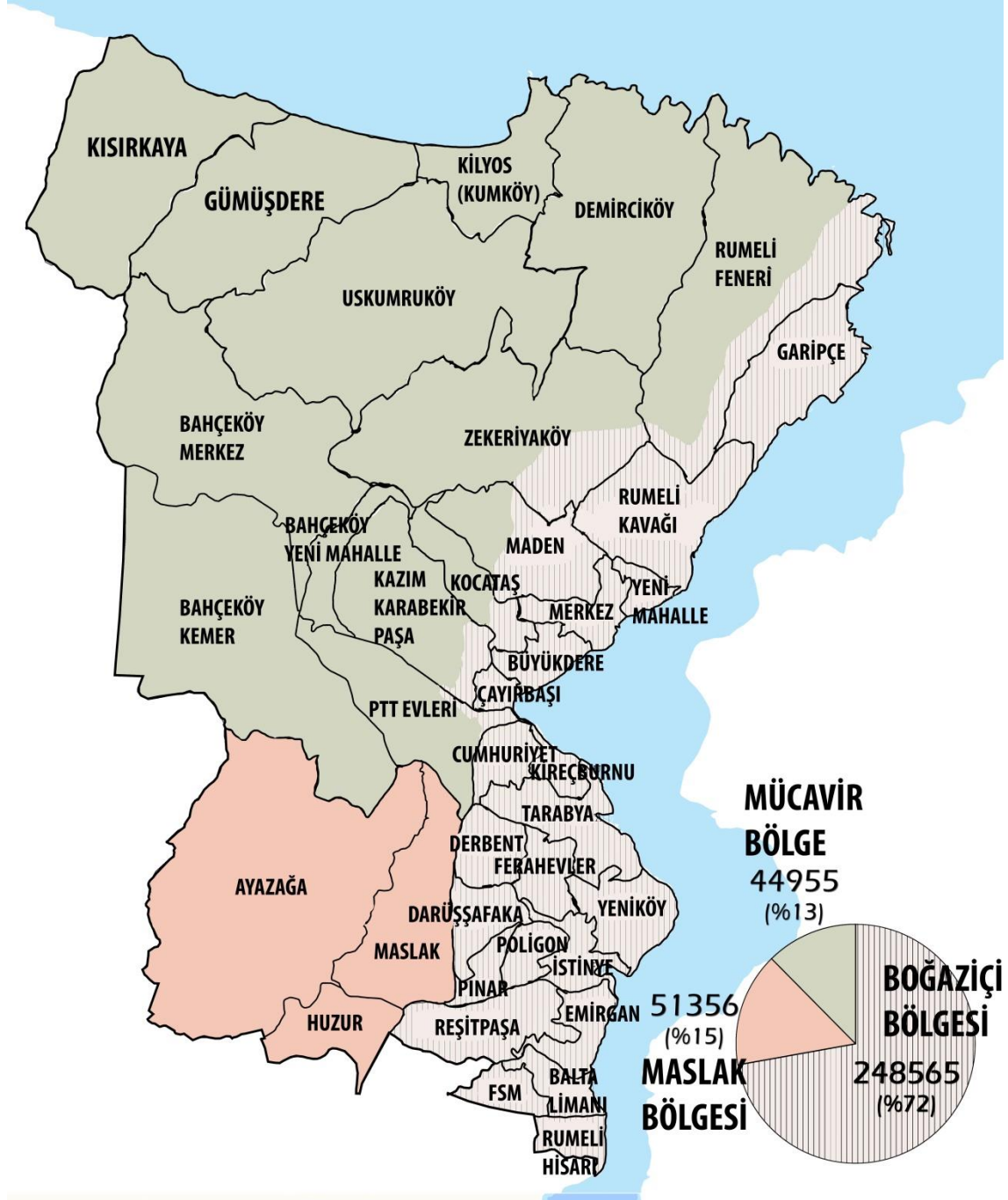
Sarıyer'de toplam 38 mahalle bulunmaktadır: Ayazağa, Bahçeköy Kemer, Bahçeköy Merkez, Bahçeköy Yenimahalle, Baltalimanı, Büyükdere, Cumhuriyet, Çamlıtepe (Derbent), Çayırbaşı, Darüşşafaka, Demirciköy, Emirgan, Fatih Sultan Mehmet, Ferahevler, Garipçe, Gümüşdere, Huzur, İstinye, Kazım Karabekir, Kısırkaya, Kilyos, Kireçburnu, Kocataş, Maden, Maslak, Merkez Sarıyer, Pınar, Poligon, PTT Evleri, Reşitpaşa, Rumelifeneri, Rumeli Hisarı (Hisarüstü), Rumelikavağı, Tarabya, Uskumruköy, Yeniköy, Yenimahalle, Zekeriyaköy.

²⁴⁶ Sarıyer Belediyesi

²⁴⁷ <http://www.sariyer.bel.tr/Icerik/sariyer-tarihi/45>, Erişim Tarihi: 16.03.2019.

²⁴⁸ Yalçın, a.g.e., s.124-125.

Şekil 2. 14: Sarıyer Mahalleler Haritası

Kaynak: Sarıyer Belediyesi

2.2.1. Sarıyer Mahalle Dernekleri ve Kooperatifleri

Dernekler

Mahallelerin herhangi bir sorununun kurumlara duyurulması ve çözüme kavuşturulması noktasında derneklerin önemli bir işlevi bulunmaktadır. Mahalle dernekleri sakinlerin ortak sorunlarına ortak çözümler getirmeyi hedeflemektedir. Mahallelerin birlik ve bütünlüğünü temsil ederek sorunların çözümünde adım atacak gücü oluşturmaktadır. Siyasi partilerin her birine eşit mesafede durmakta ve mahallelinin

taleplerini duyurmayı ve kararları mahalleler lehine etkilemeyi amaçlamaktadır. Mülkiyet sorunu olan mahallelerin hukuki güvenceye kavuşturulması ve plan iptalleri için İdare Mahkemelerinde gerçek kişilerin hak arama ehliyeti bulunmamaktadır. Ancak tüzüğü dava açmaya uygun şekilde düzenlenmiş mahalle dernekleri ve bu derneklere üye olan gerçek kişiler bu hakkı kullanabilmektedir. Ayrıca mahalle dernekleri, gündelik yaşamın getirdiği temel sorunlara cevap verebilecek, eğitim faaliyetleriyle mahallelinin gelişmesine katkıda bulunabilecek ve kültürel faaliyetlerle mahalle yaşamını zenginleştirebilecek yapılar olması sebebiyle mahalleye bağlılığı da artırmaktadır.²⁴⁹

Kooperatifler

İdarenin işlemlerinin durdurulması veya iptali için yargıya başvurulduğunda usul yönünden dava açma ehliyetinin olup olmadığına bakılmakta, tapu belgesi gibi mülkiyet hakkını gösteren bir belge sunulmadığında mahkemeler ehliyetsizlik gerekçesiyle açılan davaları reddetmektedir. Tüzüğünde idarenin tasarruflarına karşı dava açma konusu da bulunan derneklere ve bu derneklere üye olan gerçek kişilere dava açma ehliyeti tanındığından mahallelerde yaşayan ve bu riskle karşı karşıya olan mahallelinin sivil toplum kuruluşu olan mahalle derneklerine üye olması önemli bir gerekliliktir. Mülkiyetlerin hukuki güvenceye kavuşturulması noktasında arazi devrine yönelik taleplerin gerçekleştirilmesini sağlayacak iktisadi kuruluş olan kooperatiflerin de mahalleliler tarafından demokratik usullerle kurulması gerekmektedir. Mahallelerde mülkiyet sorununa yönelik taleplerde toplu bir şekilde muhatap alınabilmek için kapsayıcı, demokratik, açık, mahallelinin kuruluşundan, görüşmelerinden, bütçesine kadar her konuda söz ve karar sahibi olduğu şeffaf bir şekilde işleyen kooperatiflere ihtiyaç duyulmaktadır.²⁵⁰

Sorunları ortaklaştırarak ortak çözüme yönelik girişimleri daha güçlü kılmak, kaygıları, dertleri ve yapmak istedikleri aynı olan mahalle dernekleri arasında tecrübe paylaşımı ve bilgi alışverişi sağlamak amacıyla öncelikle 8 mahallenin bir araya gelmesiyle Sarıyer Mahalle Dernekleri Platformu kurulmuştur. Haftalık toplantılara her dernekten üç kişiyle katılım sağlanmış ve resmî kurumlarla girişimlerde bulunulacağı zaman belirlenen heyetle görüşmeler gerçekleştirilmiştir.²⁵¹ Facebook'taki sayfa isminde "Sarıyer Mahalle Dernekleri ve Kooperatifleri Birliği"²⁵² yazmaktadır. Mahalle

²⁴⁹ Mahalleden Gazetesi, 23 Aralık 2013, s.4.

²⁵⁰ Mahalleden Gazetesi, 23 Aralık 2013, s.4-5.

²⁵¹ Mahalleden Gazetesi, 23 Aralık 2013, s.5.

²⁵² <https://www.facebook.com/Sar%C4%B1yer-Mahalle-Dernekleri-ve-kooperatifler-birli%C4%9Fi-173982289332394/>, Erişim Tarihi: 16.11.2019.

dernekleri ve kooperatiflerin bir araya gelerek oluşturduğu yapılanmanın son ismi ise Mahalleler Birliği'dir.

Sarıyer'deki mahalle dernekleri ve kooperatifleri birlikte çalışmaktadır. Görüşülen mahallelerden 8'inde; Derbent, Emirgan, Kazım Karabekir Paşa, Kocataş, Pınar, PTT Evleri, Reşitpaşa, Rumeli Hisarı mahallelerinde derneğin yanı sıra kooperatif de bulunmaktadır. Sarıyer'de Mahalleler Birliği'nde olan 12 mahalle derneği ve 1 mahalle kooperatifi ile birebir görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Cumhuriyet, Çayırbaşı, Derbent, Emirgan, Fatih Sultan Mehmet, Kazım Karabekir Paşa, Pınar, Poligon, PTT Evleri, Reşitpaşa, Rumeli Hisarı, Sarıdağ Mahalle dernek başkanları veya üyeleri ile; Kocataş Mahallesi kooperatif başkanı ile görüşmeler gerçekleştirilmiş olup Baltalimanı Mahallesi'nin Fatih Sultan Mehmet Mahallesi ile birlikte mücadelede etkin olduğu ve birlikte hareket ettikleri öğrenilmiştir. İstinye Mahallesi'nde de belli bir bölgedeki hisse sahipleri kooperatif kurarak halk mücadelesinin içerisinde bulunmaktadır. Ferahevler Mahalle Derneği, 2019 itibarı ile Mahalleler Birliği'nde olmayıp davalara müdahillik noktasında katılım gösterdiğinden görüşmelere dahil edilmemiştir. Görüşme yapılan her mahalle hakkında kısa bir bilgi verildikten sonra derneklerle gerçekleştirilen görüşmeler, dernek ile ilgili bilgiler, derneğin faaliyetleri, mahallenin sorunları, komşuluk ilişkileri, dernek faaliyetlerine halkın katılımı alt başlıkları altında sistematik bir şekilde verilecektir.

2.2.1.1.Cumhuriyet Mahallesi

Cumhuriyet Mahallesi 113,75 hektarlık bir alan olup nüfus yoğunluğu 96 ki/ha'dır. TÜİK verilerine göre 2018 yılı itibarıyla mahallenin nüfusu 18 yaş üzeri 8.363 kişi, toplamda 10.887 kişidir.

Dernek ile İlgili Bilgiler

Cumhuriyet Mahallesi Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği 2017 Aralık ayında kurulmuştur.²⁵³ Üye sayısı 380 civarında olup üyeler mahallede yaşayan, mahallede mülkü olan mahalleliden oluşmaktadır. Fırıncıdan sinema oyuncusuna, akademisyenden tamirciye kadar her meslekten üye bulunmaktadır. Derneğin gelir kaynakları üye aidatlarıdır. 9 kişilik yönetim kurulu bulunmaktadır ve kendi içlerinde iş bölümü yaptıkları için profesyonel bir ekibe ihtiyaç duyulmamaktadır. Üyelerin içinde

²⁵³ Dernek başkanı ile yapılan 23.03.2019 tarihli görüşme.

avukat ve şehir plancıları da bulunmaktadır. Ayrıca Bir Umut Derneği'ndeki akademisyenlerden destek alınmaktadır.

Dernek mülkiyetlere sahip çıkma amacıyla kurulmuştur, bunun yanında yardımlaşma ve koruma amaçlı çalışmalar da yapılmaktadır. Mahalle ve komşuluk bilincini artırmak amaçlanmaktadır. Mahallenin çoğunluğunu Erzincan, Sivas, Kars ve Giresunlular oluşturmaktadır.

Derneğin Faaliyetleri

Mülkiyet konusunda mahallenin kazanımlarıyla ilgili 3 adet konferans verilmiştir. İslah imar planlarının İBB'ye gönderilmesi sürecinde konuyla ilgili toplantılar yapılmıştır. Yapılan her toplantıya Sarıyer Mahalleler Birliği de davet edilmiştir. Yeni kurulmuş bir dernek olmalarına rağmen çalışmaları birlik tarafından oldukça başarılı bulunmuştur. Bütün siyasi partilere ve inançlara eşit mesafede yaklaşmaya çalışılmaktadır. Dernekte her siyasi görüşten üye bulunmaktadır. Siyasi görüş ile değil mülkiyet konusu ile ve halkın hakkına sahip çıkıp çıkmaması ile ilgilenildiğinin altı çizilmektedir. 2981 sayılı kanunun uzatılması ile ilgili 100 bin imza toplanmış, 3-5 bin kişinin katılımı ile Ankara'ya gidilmiş, Güvenpark'ta basın açıklaması yapılmıştır. Hak arayışında bulunan insan profilinin 40 yaş üstü olmasından dolayı polisin fazla bir müdahalesi olmadığını düşünmektedirler. İmar ıslah planlarının görüşülmesi sırasında destek olmak için İBB önünde 3-4 bin kişi buluşmuştur. Engellenen hiçbir girişim olmamıştır.

Halkın toplantılara katılımı yüksek oranda olmaktadır. Toplantı konusunda periyodik bir sıklık bulunmamakla birlikte gerekli olduğu düşünüldüğünde halk, SMS ve gazete yolu ile toplantıya çağrılmaktadır. Öncelikle 9 kişilik yönetim kurulu tarafından oluşturulan gündem konuları, daha sonra tüm üyelerin katılımıyla karara bağlanmaktadır. Sarıyer Mahalleler Birliği'nin ortak bir organizasyonu olduğunda akademisyenlerden akademik bilgi bakımından destek alınmaktadır. Bundan önce yapılanlar ve yapılacaklar için, yol haritası belirlenerek aşamalı toplantılar yapılmaktadır.

Cumhuriyet Mahallesi'nde olan problemler aslında 16 mahallenin tümünde mevcuttur. Dernek üyesi şöyle demektedir: “Biz bir bütün gibiyiz Sarıyer Mahalleler Birliği olarak. O yüzden Sarıyer Mahalleler Birliği'nin başarısı veya başarısızlığı olarak görmek lazım, ferdi bir hareketimiz olmuyor genellikle çok iyi anlaşılan 16 tane dernekten oluşuyor.” Ferahevler, Kazım Karabekir Paşa ve Reşitpaşa derneklerinin reddedilen ıslah imar planlarının İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nde tekrar görüşülmesi yönünde Sarıyer

Mahalleler Birliği olarak mahkeme kararlarının olması, sonuç olarak reddedilse de planların mahkeme yolu ile İBB'nin meclis gündemine aldırılması büyük bir başarı olarak görölmektedir. Yapılan toplantılar gayet olumlu ve başarılı bulunmaktadır. Hak arama sürecinde her zaman demokratik yolları deneyen bir tutum içerisinde olunmaktadır. İslah imar planlarının çizilmesine dair 286 kişi tarafından dilekçe verilmiş ve davaya müdahil olunmuştur.

Yeni kuruldukları için henüz zorluklarla karşılaşılmamış, idare açısından bir baskı oluşmamıştır. Bundan sonraki süreçlerde de zorluk yaşanmaması adına bu oluşumların içinden geçmek istenmektedir. Dernek faaliyetlerinin çok yararlı olduğu şu şekilde açıklanmıştır: “İnsanlara hak arama bilinci aşılanmış oldu. Vurdumduymaz bir toplumdan, kendi haklarını arayabilen ve yapabileceklerini görmeye başlayan bir halk ortaya çıktı.”

Dernek, yeni olduğu için kendini tam olarak yeterli görmemekte, daha fazla üyesinin olması ve daha fazla aktivite yapılması gerektiğini düşünmektedir. Dernek faaliyetleri başarılı bulunmaktadır: “En büyük başarımız siyasi partileri etkilemede; üçüncüsü yapılan taahhütname toplantımız gerçekleşti, biz onları etkileyebilmişiz ki İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'na aday olan bütün adaylar gelip taahhütnameye imza attı. AK PARTİ haricinde diğer büyükşehir belediye adaylarının hepsi gelmişti. Ayrıca Cumhurbaşkanının da Boğaz'daki 16 mahalle diye işaret etmesi de aslında bizi takip ettiğini gösteriyor. Bu da çok büyük bir başarıdır.”

Mahallenin Sorunları

Mahallenin en büyük sorunu tapu meselesidir. Odaklanılan tek nokta tapuların halkın maddi durumuna göre alınmasıdır. Eşit bir şekilde tapulara kavuşmak, devletin veya müteahhitin istediği gibi bir dönüşüm değil, oturan halkın istediği gibi bir dönüşüm olması istenmektedir. En büyük sorunun bu olduğu düşünölmektedir. Dernek üyesi görüşünü şu şekilde ifade etmiştir: “Buraları bu halk kıymetlendirdi. Yollar yoktu, suyu tankerle çekerdik. Kışın ormandan kurtlar çıkardı, 1980'lere kadar akşam beşten sonra dışarı çıkamazdık. Komşularla birleşip mucur getirip çamurların üzerine döktük. Mahalleye girişte yol yoktu oradaki yolu kendimiz yaptırđık, dozerle kendimiz açtık. Vatandaşın sayesinde devlet burada bir yer olduğunu öğrendi, burada oturan insanlar buraya değer kattı. Büyük müteahhitlerin gözü burada, Sarıyer onların rant kapısı.”

Yol, su ve altyapı sorunlarını mahalleli kendi emekleriyle çözüme kavuşturmuştur. Dernek yönetiminden bir mahalleli de mahalleye verdikleri emeği şu

sözlerle anlatmaktadır: “Biz buraları yaşanacak hale getirdik, şimdi büyük müteahhitlerin, iş adamlarının gözleri burada. Bizi burada işgalci olarak adlandırıyorlar, biz işgalci değiliz, biz kendi tırnaklarımızla yaptık. Biz evimizi vermek istemiyoruz. Bizim için en kıymetli değer evlat ve yuvadır. Ev demek dört duvar demek değildir. Biz mahallemizi vermek istemiyoruz.”

Demokratik yolları kullanarak hukuk çerçevesinde hak arayan hareketleri desteklemektedirler. İnsanların gelir durumuna bakılmaksızın yaşadıkları kent içerisinde mesire yerleri ve plajlar gibi ortak alanlardan eşit şekilde yararlanması gerektiğini düşünmektedirler.

Komşuluk İlişkileri

1980'lerde mahalle nüfusunun 1500-2000 kişi olduğunu mahallelinin birbirini tanıdığını söylemektedirler. Zaman içerisinde Anadolu'daki birçok büyük ilçeden daha büyük bir mahalle haline gelmişler ve 1980'lerdeki komşuluk ilişkilerini geliştirmek istemektedirler.

Dernek Faaliyetlerine Halkın Katılımı

Halkın dernek faaliyetlerine katılım oranı %30 civarındadır. Karar alma süreçlerine halkın katılımı şu şekilde anlatılmaktadır: “Mahkemenin olduğu gün insanlar evlerinde duramayıp otobüslerle, toplu taşıma araçları ile mahkemenin önüne gidip sonucu bekledi. İlk mahkememizde yaklaşık 300 kişi mahkemenin önündeydi, sembolik olarak 20-25 kişi mahkemeye girdik, onlar dışarıda bizi beklediler. Sonra açıklamamızı yaptık.” Mülkiyet ile ilgili konularda halk derneğe sadık ve bağlıdır, mahallede kalabilmeleri adına destek vermektedir.

2.2.1.2.Çayırbaşı Mahallesi

Çayırbaşı Mahallesi 47,93 hektarlık bir alan olup nüfus yoğunluğu 102 ki/ha'dır. TÜİK verilerine göre 2018 yılı itibarıyla mahallenin nüfusu 18 yaş üzeri 3.954 kişi, toplamda 4.905 kişidir.

Dernek ile İlgili Bilgiler

Mahallem Çayırbaşı Sosyal Yardımlaşma ve Kültür Derneği 2014'te kurulmuştur, aktif olarak 171 dernek üyesi vardır.²⁵⁴ Her evden bir kişi ile tüm mahalleyi temsil etme amacı gütmektedir. Herkesi kapsamak istense de toplantılara daha çok sosyal demokrat ve sol görüşe sahip olanların katıldığı gözlemlenmektedir. Üye aidatları ve nadiren

²⁵⁴ Dernek başkanı ile yapılan 09.02.2019 tarihli görüşme.

yapılan bağışlar derneğin gelir kaynaklarıdır. Personel maliyeti bulunmamakta, emekli mahalle sakinleri bu tür görevleri üstlenmektedir. Belediyenin sağlamış olduğu ofiste çalışmalar sürdürülmektedir. Bir Umut Derneği bünyesinde gönüllü olarak çalışan yaklaşık yüz kişilik avukat grubu bulunmaktadır. Buradaki avukat ve şehir plancıları her türlü yardımı yapmaktadır.

Çayırbaşı Mahallesi'nde bulunan bir parsel için İBB tarafından ihaleye çıkılması derneğin kurulmasında çıkış noktası olmuştur. O parselde sekiz komşunun bulunması sebebi ile neler yapılabileceği konusunda diğer mahallelerle görüşülmüştür. Daha önceden beş mahallenin Bir Umut Derneği ile birlikte mücadele ettiği öğrenilmiştir. Böylece Mahalleler Birliği oluşumundan haberdar olunmuş ve diğer mahallelerin “Biz katıldık, ihaleyi durdurduk” sözlerinden sonra derneğin kurulmasına karar verilmiştir.

Derneğin Faaliyetleri

Dernek başkanının “Öğrendiklerimizi halka anlatıyoruz, anlamadıklarında suçu kendimizde görüyoruz, tekrar anlatıyoruz, hep anlatıyoruz.” sözleri ile bilgilendirme amacı taşıdıkları da görülmektedir. Kentsel dönüşümün yerinde gerçekleştirilmesi, sürecin nasıl olması gerektiği konularında ve mahallenin güzelleşmesi için ufak tefek ihtiyaçların sağlanmasında uğraş verilmektedir. Mahallenin bir tarafında yer alan ve yaklaşık 20 sene önce kurulmuş olan Sedadkent'te 88 tane villa bulunmaktadır. Burada yaşayanların Çayırbaşı Mahallesi yapılaşmasının kalkmasını istedikleri aktarılmıştır. Dernek aynı zamanda ekonomik durumu iyi olan üç site ile mahallelilerden oluşan iki farklı sosyolojik yapı arasındaki köprü olma görevini üstlenmektedir. Bu kapsamda öğrencilere ücretsiz ders verilmesi projesi ve sitelerin işçi alımlarını Çayırbaşı'ndan yapmaları konusunda derneğin talepleri bulunmaktadır.

Sarıyer Belediyesi'nin açtığı davaya müdahil olunmuş, mahallelilerin ıslak imzaları ve evrakları toplanmıştır. Sağlık ocağına yer tahsisi için belediyeye başvurulmuş ve kaymakamlığa doktor atanması için yazı yazılmıştır. Otobüs durağına bank konulması ve yağmur için ızgara kanalı yapılmasına ilişkin dilekçeler yazılmış ve hizmet alımı takip edilmiştir. Talep gerçekleşene kadar İBB'ye onlarca defa gidilmiştir. Halkın, semt evi yapılması, Çayırbaşı'ndaki işsizlik sorununa çözüm bulunması, çocuk parkı sayısının çoğaltılması, fidanlığın doğal park ve yürüyüş alanı haline getirilmesi, okul önüne mobese kameralarının yerleştirilmesi gibi talepleri de bulunmaktadır. Sarıyer Belediyesi'nin yaptığı imar ıslah planlarını İBB kabul ettiği anda mülkiyet sorununun çözüleceğine inanılmaktadır.

İnternet sitesinde yapılan duyurularla, müdahil olunan bir davada evrak vermiş olan 399 kişiye telefon mesajı ile iletişim sağlanmaktadır. İhtiyaç halinde çıkarılan ve dağıtılan Mahalleden gazetesini de iletişim araçlarından biridir. Yer sorunu varken; toplantılar sokaklarda, bahçelerde, kahvehanelerde, pastanelerde yapılmaktayken, belediye bir yer tahsis edince bu sorun ortadan kalkmıştır. Mahalledeki 42 sokakta düzenlenen sokak toplantıları ile halk bilgilendirilmektedir. Toplantılar düzenlenerek halka haklarının savunulması gerektiği anlatılmaya çalışılmaktadır. İhtiyaç halinde ofiste yapılan Yönetim Kurulu toplantılarında kararlar 9 kişinin oy birliği ile verilmektedir. Edinilen bilgiler toplantılarla halka aktarılmaktadır. Dernek üyeleri öğrendikleri bilgileri halka anlatsalar da, bazı mahalle sakinlerinin bu konuda bilgisi olup olmadığına bakmaksızın seçilmiş kişiler olduğundan zaman zaman muhtara da danıştıkları aktarılmıştır.

Engellendikleri tek konu tapuların verilmemesi konusudur. Bu durumun da İBB’de AK PARTİ’nin, Sarıyer Belediyesi’nde CHP’nin iktidarda olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. İslah imar planlarının görüşülmesi yönünde davaya müdahil olunmuştur. Ancak, İBB bu konuyu görüşmeden planları geri göndermektedir. Bu konuda yargıya başvurulmuştur. Dernek başkanının, “Mahkemede savunmada tek bir cümle okuyacağım dedim, ‘Bu tapu tahsis belgesi imar planı yapıldıktan sonra verilecek tapuya esas teşkil eder’. Benim buradan anladığım Sarıyer Belediyesi ıslah imar planlarını yaptı, İBB kabul edecek ben de tapumu alacağım. Benim başka lafım yok.” sözleri yargı yoluyla da nasıl mücadele verildiğini göstermektedir. Tapu tahsisleri tapuya dönüşmediği için bu konuda başarıya ulaşılamadığı düşünülmektedir.

2981 sayılı kanundan doğan hak ile tapu tahsisine tapunun verilmesi talebi için evraklar toplanmak istenmiş fakat evrakların teslim edilmemesi yönünde AK PARTİ İlçe Başkanlığı’nın telkinde bulunduğu görülmüştür. Halkın hakları ile ilgili çalışan derneklerin var olmasının önemli bir gereklilik olduğu düşünülmektedir. İmar ıslah planları aşamasında belediye ile çok sayıda toplantı yapılmıştır. Dernek olarak bütün partileri etkilemek istemektedir. Bütün siyasi partilerle ilişkiler bulunmakta ve dernek, partileri düşüncelerinin doğru olduğuna ikna etmeye çalışmaktadır. İmar barışında hazırlanan dosya Ankara’ya gidilerek verilmiştir. Bu noktada siyasete güzel bir şekilde yön verildiği düşünülmektedir. Diğer meslek odaları ile ilişki bulunmamaktadır. Bu konularla Barolar Birliği ve Şehir Plancıları Odası’nın ilgilenmesi gerekirken açıklama bile yapmadıkları belirtilmiştir.

Mahallenin en büyük sorunu mülkiyet sorunu olarak görülmektedir, bu sorun çözülmeden hiçbir meselenin çözülemeyeceği düşünülmektedir.

Komşuluk İlişkileri

Dernek başkanının “Mahallede herkes birbirini tanır, kim ölürse cenazesine herkes koşar. Sağlam bir araştırma yapılırsa bu mahalleden veya diğer mahallelerden mutlaka birbiriyle akraba çıkan olur. Mahallenin 200-300 yıllık geçmişi var.” sözlerinden mahalleliler arasında komşuluk ve dayanışma ilişkisinin yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Mahalle kültürünün bozulmaması istenmektedir. Mahalledeki dayanışma ve mahalle kültürü şu sözlerle anlatılmaktadır: “Ramazan ayında inşaat yaparken sahur için yemek hazırlamayı unutmuşuz. Komşu elinde ekmek ve bir tencere yemekle çıkageldi. Mahalle böyle bir şeydir. Mahallede biri vefat etti, onun için masa sandalye temin edildi belediyeden, bir iki gün içinde başka bir komşu daha vefat etti. Cenazeyi almaya gidenler geri geldiklerinde diğer cenazenin masa sandalyeleri dizili, hazır bir şekilde karşılandılar. Böyle şeyler başka yerde, sitede olmaz. Sitede biri ölse taşıyacak adam bulamazlar, ya akrabası çok olacak ya da bir iki adam tutacak. Bizde burada cenaze yerde kalmaz. Bir gün kolum kırıldı, yola çıktım; arabayla bakkal geçiyordu, durdu. Kapıyı açtım, bindim. Hiçbir şey demeden doğrudan Baltalimanı kemiğe götürdü. Bakkal demek ambulans demek, faizsiz bankamatik demek. Kargo gelir bakkal teslim alır. Bunu marketlerde yapamazsınız.”

Kentsel dönüşümün yerinde, mahalle kültürünü bozmadan gerçekleşmesi gerektiği düşünülmektedir. Dernek başkanı şöyle söylemektedir: “Sarıyer çok değerli bu yüzden kentsel dönüşümde ranttan başka bir şey anlamıyoruz. Aslında 1999 depreminden sonra boş alanlara bina yapmak yerine devletin bir politikası olmalıydı; boş araziye ev yapıp satacağına halkı mağdur etmeden, halkla beraber uygun bir şekilde bu evlerin yerinde dönüştürülmesi lazımdı. 1999'dan bu yana aslında hiçbir yer doğru düzgün dönüşmedi, hep yeni binalar yapıldı. Mahalleler Birliği bu işlerle uğraşan tek hareket oldu. Çayırbaşı'nın buradan kalkması gerekiyor diyorlar, Romanların kalkması lazım diyorlar, onlar 200-300 yıldır burada yaşıyor ve ötekileştiriliyor, villada oturanların güvenliği var, duvarı 5 metre ama yine de korkuyorlar.”

Dernek Faaliyetlerine Halkın Katılımı

Halkın dernek faaliyetlerine katılımı zayıf bulunmaktadır. Dernek başkanının, “1000 civarı hane bulunmasına rağmen 389 haneden imza alabildik. Hükümet her şeyi veriyor, size ne oluyor, CHP niye versin, AK PARTİ verir, siz katılmayın diyorlar.

Hâlbuki bizim bir parti üyeliğimiz yok. CHP Belediyesi AK PARTİ'ye zarar vermek için yapıyor diyorlar. Katılmayan haneler devlet yapar diye düşünüyor, size ne oluyor diyerek katılmıyorlar, ama biz bir hakkın sonucunu görsek hepsi koşa koşa gelir. Şimdilik siz yapın duruma göre bakalım gibi bir anlayış var.” sözleri mahallelinin dernek faaliyetlerine katılımında etki altında kaldığını göstermektedir. Mahallelerin bu şekilde kalması, kötü binaların kimsenin hakkının kaybolmayacağı bir şekilde projelendirilerek yenilenip yapılması istenmektedir. Her şeyin yerli yerinde kalması şartı ile kediden köpeğe, Türk, Kürt, Laz, Roman ayırt etmeden tüm hak sahiplerinin mahallede durması gerektiği düşünülmektedir.

2.2.1.3.Derbent (Çamlıtepe) Mahallesi

Resmi adı Çamlıtepe olan Derbent Mahallesi 132,38 hektarlık bir alan olup nüfus yoğunluğu 41 ki/ha'dır. TÜİK verilerine göre 2018 yılı itibarıyla mahallenin nüfusu 18 yaş üzeri 4.512 kişi, toplamda 5.950 kişidir.

24 Ocak 2013 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile Derbent Mahallesi riskli alan ilan edilmiş, buna karşı mahalle derneği ve kooperatifi tarafından iptal davası açılmıştır. Kararın öğrenilmesiyle itirazda bulunan mahalleliye yaşayanların rızası alınmadan hiçbir projenin gerçekleştirilmeyeceği sözü verilmesine rağmen mahallelinin hiçbir görüşü alınmadan lüks konut projesi hazırlanmış ve Fransa'nın Cannes şehrinde gerçekleştirilen MIPIM Gayrimenkul Fuarında yabancı yatırımcıların ilgisine sunulmuştur. Bu projeye göre %30'luk kısmında mahallelinin oturacağı sosyal konut, geri kalan %70'lik kısımda da lüks konutlar bulunacaktır. Mahallede 2100 konut bulunmasına rağmen 1650 konut içerecek ve 52-72 metrekairelik konut planları net veya brüt olup olmadığı ve diğer sosyal donatılar ve işyerlerinin de durumu belirsizdir. Konutların mahallenin en kuytu yerine yapılması planlanırken lüks konutların mahallenin en merkezi bölgesinde 126-250 metrekairelik yapılması planlanmıştır.

Mahalle Derneği ve Kooperatifi tarafından açılan riskli alan ilan edilmesine karşı iptal davası Danıştay'da görülmüş ve “Bakanlar Kurulu kararıyla riskli alan olduğu kararlaştırılan İstanbul ili Sarıyer İlçesi Çamlıtepe (Derbent) Mahallesi Sarıyer Geri Görünüm ve Etkilenme Bölgesi sınırları içerisinde yer alan alanın öngörülen şekilde zemin yapısı ve üzerinde bulunan yapılaşma sebebiyle can ve mal kaybına yol açma riski taşıdığını kanıtlayacak yeterli bilgi ve belge bulunmadığı, bu alanda daha önce afet meydana geldiğinin de ortaya konulmadığı” gerekçesiyle karar iptal edilmiştir.²⁵⁵

²⁵⁵ Mahalleden Gazetesi, 17 Mart 2014, s.5 ve 29 Eylül 2014, ss.1-2.

Şekil 2. 15: Derbent'te Yapılması Planlanan Lüks Konut Projesi

Kaynak: Mahalleden Gazetesi, 29 Eylül 2014, s.3.

Ayrıca Şekil 2.15'te gösterilen lüks konut projesinin dayandırılmış olduğu 1/5000'lik nazım imar planına karşı da Mahalle Derneği, Mahalle Kooperatifi ve binlerce yurttaş tarafından iptal davası açılmıştır. İdare Mahkemesi, “Boğaziçi alanında yapılacak yapılarda 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu hükümlerinin uygulanması gerektiği, anılan kanuna bağlı olarak da geri görünüm ve etkilenme bölgesinde kalan davaya konu planlama bölgesinde plan yapma yetkisinin İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'na ait olmasına karşın, davalı Bakanlıkça yapılan planda yetki yönünden hukuka uyarlık bulunmadığına hükmederek 1/5000'lik planın iptaline karar vermiştir. Lüks konut projesinin ruhsatı da Sarıyer Belediyesi'nin açmış olduğu dava ile iptal edilmiştir.²⁵⁶

Dernek ile İlgili Bilgiler

Derbent Çamlıtepe Güzelleştirme Dayanışma Yardımlaşma Derneği ve kooperatif 2012'de kurulmuştur.²⁵⁷ Üye sayısı 325'tir. Üyeler genellikle işçi kesimi olan mahalle halkından oluşmaktadır. Derneğin gelir kaynakları aidat ve nadiren bağıştır. Dernek kendi imkânları ile çalışmaktadır. Kooperatif binası ile aynı yerde ofis bulunmaktadır. Kooperatifin aidatı daha fazladır. Ayrıca kurban bayramlarında kurban derisi toplanmakta ve bağışlanmaktadır. Dernek maddi olarak sıkıntı çekmektedir. Mahkeme sürecinde Mimar Sinan Üniversitesi'nden ve Bir Umut Derneği hukukçularından destek alınmaktadır.

Derneğin ortaya çıkış sebebi mülkiyet sorunudur, mahallelinin bu sorunu çözebilmesi için birleşmesi gerekmiştir.

²⁵⁶ Mahalleden Gazetesi, 29 Eylül 2014, s.3.

²⁵⁷ Kooperatif yönetim kurulu üyesi ile yapılan 10.04.2019 tarihli görüşme.

Derneğin Faaliyetleri

Mülkiyet konusunda, kentsel dönüşüm ve riskli alan plan iptali için dilekçe ve imza toplanmıştır. Fatih Sultan Mehmet ve Derbent mahalleleri Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından yerinde inceleme yapılmadan, sosyolojik olarak çalışmalar yapılmadan sadece harita üzerinden riskli alan ilan edilmiş, dava açılması üzerine Danıştay kararı iptal etmiştir ve dava mahalleli lehine sonuçlanmıştır. 2016'da yapılan değişiklikle yasaya göre "en az %65'i ruhsatsız yapılardan oluşan alanlar riskli alan ilan edilebilir" maddesi getirilmiş, bölge 2017 yılının Ocak ayında ikinci kez riskli alan olarak ilan edilmiş ve buna karşı tekrar iptal davası açılmıştır. İptal davası şu an temyiz aşamasındadır. Bu davalara katılım sağlanmış, dilekçeler ve binlerce imza toplanmıştır. Halk dernek ve kooperatiflerin yanında olarak destek vermektedir. Kentsel dönüşümüne karşı halk uyarılmış olmasına rağmen mahallelinin eski muhtarının müteahhitlerle iş birliği yapması sonucu 40 ev satılmıştır. 2012 yılında 14 kişi çeşitli gerekçelerle gece operasyonları ile gözaltına alınmış ve mahkemeleri 7 yıl sürmüştür.

Birebir bilinçlendirme ve bilgilendirme toplantıları yapılmaktadır. İnsanlar, mahallelinin buradan gitmemesi gerektiğine dair bilinçlendirilmekte, halkla birebir toplantılar yapılmaktadır. Toplantı sıklıklarını dernek ayarlamaktadır, acil bir gelişme olduğunda, imar planları askıya çıktığında en kısa zamanda toplanılmaktadır. Normalde her hafta 300-600 kişinin katıldığı toplantılar gerçekleştirilmektedir. Özellikle kadınlar sürece dâhil edilmektedir, her çarşamba toplanılmaktadır. Bugün bir sorun olduğunda ertesi gün hemen toplanılmaktadır. Mesaj ve anons sistemi ile üyeler haberdar edilmektedir. Kooperatif üzerinden mesaj sistemi ve sosyal medya ile zaman zaman mülkiyetle ilgili sıkıntı olduğunda çıkarılan dergi ve gazetelerle iletişim kurulmaktadır. Her sokağın kanaat önderlerinden oluşan 80 kişilik mahalle danışma kurulu vardır. Bu danışma kurulları kooperatifi olan her mahallede bulunmaktadır ve danışma kurulu olmadan karar alınamamaktadır. Dernek yazışma ve dilekçe işlemlerini takip ederken, alınacak köklü kararlarda danışma kurulunun kararı alınmaktadır. Bu danışma kurullarından çıkan kararlarla herkese görev verilmektedir.

Derbent Mahallesi'nin mücadelesinde göstermiş olduğu başarıların birincisi riskli alan iptal davası, ikincisi ise 8 tane askıya çıkarılmış kentsel dönüşümle ilgili proje planlarının iptali davalarına müdahil olunmasıdır. Bu davaların hepsi mahallenin lehine sonuçlanmıştır. Planlar askıya çıktıktan sonra mahalleli itiraz etmektedir, planları mahkemeye vermektedir. Bilirkişi parasını toplarken, mevcut planın itiraz davası sürerken aynı planlarda ufak tefek değişikliklerle bakanlık tarafından tekrar tekrar plan

çıkartılmaktadır ve bunu İBB onaylamaktadır. Önce Fatih Sultan Mehmet sonra Derbent Mahallesi'nde ufak tefek değişiklikler ile 60 gün arayla planlar çıkmaktadır. Ayrıca ıslah imar çalışmaları davasına da müdahil olunmuştur.

Metro ulaşımına yakınlığı, deniz manzarası ve yanı başındaki ormanla birlikte mahallede büyük bir rant oluştuğundan Derbent Mahallesi'nde kentsel dönüşüm gerçekleştirilmek istenmektedir ve bu kapsamda çalışacak olan Cemre İnşaat'ın Maslak'ta bulunan ofisine mahalleden yaklaşık 3000 kişilik bir yürüyüş gerçekleştirilmiş, kamuoyunun duyması adına basın açıklaması yapılmış ve siyah çelenk bırakılmıştır. Ayrıca Ferahevler Mahallesi'nde bulunan ve kentsel dönüşüm sürecinde kalmaları için mahalleliye ayrılan prefabriklere de yürüyüş gerçekleştirilmiştir.

Sürekli yapılan bilgilendirme toplantıları bulunmaktadır. Gençler bunlara çok ilgi gösterse de 50 yaş üzerine anlatmak daha zordur. Bütün davalara asaleten katılım sağlanmıştır. Derbent Mahallesi'nin yanı başındaki orman arazisi de yapılaşmaya açılmak istenmektedir. Bütün toplantılar mülkiyet ile ilgilidir ve gönüllülüğe dayalı çalışmalar yapılmaktadır. Maddi güçlükler ve sürekli mahkemelerle uğraşılması sebebiyle mülkiyet dışındaki etkinliklere zaman ayıramamaktadır. Fatih Sultan Mehmet ve Derbent mahalleleri fiziki müdahale yaşayan mahallelerdir. Bu bakımdan Derbent Mahallesi isminin özelliklerini taşımaktadır. Çünkü derbent aslında durak adı olup “kale”, “geçilmez” anlamlarını taşımaktadır.

Kaymakamlıkla iletişim muhtar aracılığıyla kurulmaktadır. Dernek faaliyetleri muhtarlıkla iç içe yürütülmektedir, ilçe belediyesi ile şu zamana kadar bir sıkıntı yaşanmamıştır. Her partiden her siyasi görüş bulunmaktadır. Derneğin en büyük başarısı particilik yapılmamasından kaynaklanmaktadır. Halk doğal olarak partilerden etkilenmektedir. Halkı bilgilendirici toplantılar yapılmakta ve karar halka bırakılmaktadır. Mahalle dernekleri kendi içinde görüşmektedir. Mimarlar odasından bireysel olarak fikir almanın dışında destek alınmamaktadır. Meslek odalarının davalara müdahil olma, mahallelerin arkasında durma gibi girişimleri olmamıştır.

Mahallenin Sorunları

Mahallenin en büyük sorunu mülkiyet sorunudur, mahallede kentsel dönüşüm istenmemektedir. Ayrıca kanalizasyon borularının eski olmasından dolayı yolların sürekli olarak kazılması ve mahallede çok fazla çukurun oluşması mahallelinin yaşadığı diğer bir sorundur.

Komşuluk İlişkileri

Komşuluk ilişkileri çok iyi bulunmaktadır, yörecilik yapılmamaktadır. Hastaya ve cenazeye önem verilmektedir. Mahalleli epeyce örgütlenmiş ve birlik içindedir, dernek ve kooperatif kararlarını önemsemektedir. Mahalle halkı dernek ekibine ve muhtara gerçekten inanmaktadır. Mahallenin örgütlülüğü bu inanca dayalıdır. Panzer ve dozerlerle mahalleye yıkıma gelindiğinde bu örgütlülükle mücadele gösterilmiştir. Mahalleliden habersiz mahallede anket yapılamaz, evlerin fotoğrafları çekilemez. Mahalleli birbirinden haberdardır.

Dernek Faaliyetlerine Halkın Katılımı

Halkın dernek faaliyetlerine katılma oranı %65 civarındadır. Karar alınacağı zaman yönetim önce kendi arasında toplantı yapmaktadır. Daha sonra 80 kişilik danışma kurulu ile toplantı yapılmaktadır.

2.2.1.4.Emirgan Mahallesi

Emirgan Mahallesi 132,38 hektarlık bir alan olup nüfus yoğunluğu 66 ki/ha'dır. TÜİK verilerine göre 2018 yılı itibarıyla mahallenin nüfusu 18 yaş üzeri 7.082 kişi, toplamda 8.751 kişidir.

Dernek ile İlgili Bilgiler

Emirgan Sosyal Yardımlaşma Derneği ve kooperatif 2013'te kurulmuştur.²⁵⁸ Üye sayısı 180'dir. Mahallede mülk sahibi olan kişilerden oluşan üyelerin çoğu emeklidir. Her evden en az bir üye olması beklenmektedir. Hiçbir partinin arka bahçesi olmamakla birlikte, her partiden üye bulunmaktadır. Derneğin aidattan başka gelir kaynağı bulunmamaktadır. Çoğunluk emekli olduğu için giderler dernektekiler tarafından karşılanmaktadır. İçlerinde avukat, çevre mühendisi ve inşaat mühendisleri bulunan ve mahalleliliye gönüllü olarak destek veren Bir Umut Derneği, 2981, 4706 ve 4775 sayılı yasalar hakkında halka eğitim vermiştir. İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimar Sinan Üniversitesi ve Yıldız Teknik Üniversitesi'nden akademisyenlerden de akademik destek alınmaktadır.

Derneğin kuruluş amacı tapu tahsis belgelerinin tapuya çevrilerek mülkiyet sorunun çözülmesidir. Tapu tahsis belgeleri için önceki yıllarda Ziraat Bankası'na taksitlerle para yatırılmıştır. Dernek başkanı mahalle ile ilgili şu sözleri söylemektedir: "Sarıyer bölgesi şehir dışı gibiydi, buraya yazın gayrimüslimler ve Kürtler gelirdi, bu

²⁵⁸ Dernek başkanı ile yapılan 30.03.2019 tarihli görüşme.

sahil boyunca evler kiralanırdı. İstinye'de bir tersane, 5 tane fabrika, Çayırbaşı'nda 3 tane büyük fabrika vardı. Devlet göz göre göre gecekondu yapıtırdı, kendin yap kendin otur dedi. Buraların çoğunluğu hazine arazisi, şahıs arazileri de var, vakıf arazileri de var. 83 yılında Turgut Özal zamanında 2981 sayılı kanunla imar affı çıktı. Özal'dan sonra bu hazine arazilerinin büyük bir kısmı İBB'ye devredildi. Biz zamanında kazanılmış olan haklarımızı istiyoruz. Maltepe'dekiler de 17 sene bekledi, sonunda tapuları verildi, biz de burada tapuların verilmesini bekliyoruz.”

Sarıyer rant bölgesi haline geldikçe mahalleliler tarafından çantacı olarak adlandırılan müteahhitler gelmeye başlamış, halkın elinden oturdukları yerleri çok düşük tutarlardan almıştır. Bu yüzden öncelikle mülkiyet bakımından en sorunlu olan mahallelerde; Derbent, Kazım Karabekir, Rumeli Hisarı, Fatih Sultan Mehmet ve Ferahevler'de dernekler kurulmuştur.

Derneğin Faaliyetleri

Derneğin mahalleli ile iletişimi Whatsapp, anons ve broşür ile sağlanmaktadır. Önemli durumlarda yönetim kurulu ve mahallelilerle birlikte birebir olarak evlere gidilmektedir. Sokak temsilcileri seçilmiştir. Kent konseylerinin toplantılarına katılım sağlanmış, fakat kent konseylerinin toplantıları mahallelinin derdine çözüm bulacak nitelikte yararlı bulunmamıştır. Halkı tüm süreçlerle ilgili bilgilendirmek için dernekçe toplantılar yapılmaktadır. Halkın dernek toplantılarına katılımı değişkenlik göstermektedir. Halk meclisi bulunmaktadır. Büyük gelişmeler için meclis kararının çıkması ve toplantının geniş katılımı olması gerekmektedir. İslah imar planları için çalıştaylar yapılmıştır. Yaklaşık 2000 kişi ile mahkeme sürecine destek amacıyla idare mahkemesinin önüne gidilmiştir. Yasal olmayan hiçbir faaliyette bulunulmamaktadır. Dernek kurulduktan sonra mahalleli bilgilenemeye başlamıştır. Bilgilene ile birlikte bir şeylerin değişmeye başladığı görülmüştür. Dernek üyesi şöyle anlatmaktadır: “Biz eğitim almaya başladık, eğitim aldıktan sonra insanlar anladı ki eğitimsiz bu iş olmayacak. 2015'te 2981 sayılı yasanın geçerliliği bitiyordu o bitince bizim elimizdeki defterlerin hepsi düşmüş olacaktı. Sarıyer Mahalleler Birliği ve İstanbul'daki Mahalleler Birliği ile TBMM'ye gittik. 4 tane grubu olan partilerin başkan yardımcılarıyla hatta başkanları ile görüştük. O zaman Ahmet Davutoğlu başbakanı, 4 partinin oy birliğiyle 2018'e kadar 3 yıllık daha uzatıldı.”

Dernek maddi zorluklarla karşılaşmaktadır. Ayrıca katılımı geniş tutamamak, insanların “haydi sen git biz arkadayız” demesi ama elini taşın altına koymaması

derneğin karşılaştığı zorluklardandır. Başarı için örgütlenmenin şart olduğu düşünülmektedir. Bu sebeplerden dernek faaliyetleri yeterli görülmemektedir.

Sarıyer Belediyesi ile iyi ilişkiler kurulmaya çalışılmaktadır. İBB'den randevu alınamamakta ve bu durumun nedeni öğrenilememektedir. Dernek, Barolar, Mimarlar Mühendisler Odası ve üniversitelerdeki akademisyenler başta olmak üzere mahalleyle ilgili konularla ilgilenebilecek herkesle irtibat halindedir ve sorunlar paylaşılmaktadır. Tüm siyasi partilere eşit davranılmaktadır. Bir toplantı yapılacağında tüm partiler davet edilmekte, seçim dönemlerinde ilçe ve büyükşehir belediye başkan adaylarına taahhütname imzalatılmaktadır. Bazı partiler mahallelilere toplantılara gidilmemesi yönünde baskı yapmaktadır. Böyle bir durumda baskı altına alınan kişilerin toplantılara katılması zorlaşmaktadır.

Mahallenin Sorunları

Mahallenin en büyük sorunu mülkiyet sorunudur. Dernek başkanı mahallenin sorunlarını şu şekilde anlatmaktadır: “Yaşlı insanların bir sözü vardır: Ahirette iman, dünyada mekân. Mekân belli, 40-50 senedir insanlar tapu alamıyor. Biz buraya geldiğimizde sadece 12 ev vardı. İnsanlar sınırlarını ağaçlarla çevirir o yüzden ağaçlar var, gecekondu bölgelerinin en büyük özelliği budur, tel koymayı çok istemezler, hayvanlar tellere takılmasın diye ağaç dikmişlerdir.” Eski zamanlarda yol, elektrik, doğalgaz ve kanalizasyonu olmayan, “kuş uçmaz kervan geçmez” şeklinde nitelenen yerlerin rant bölgesi haline geldiği söylenmektedir. Ayrıca gecekondu bölgelerinde dik yokuş bulunan yerlerde istinat duvarlarının yapılması ile uğraşmaktadır.

İmar barışındaki 14 maddenin altının doldurulması gerektiği savunulmaktadır. Rayiç bedel nedir, hangi maddeden satılacak, donatı alanları nasıl olacak, ne zaman ödenecek, nasıl ödenecek, taksit olacak mı gibi soruların cevaplanması gerektiği düşünülmektedir. Gecekondu bölgelerinde yükselti ortalaması düşük olarak nitelenmiştir. Sarıyer'deki bazı mahallelerin rant amacıyla riskli alan ilan edildiği düşünülmektedir. Dernek başkanı bunu şu sözlerle ortaya koymaktadır: “1999 depreminden sonra İstanbul'un haritası çıkarıldı, deprem haritasının 11 bölgesi en riskli bölge; Silivri'nin köşesinden başlıyor, Büyükçekmece, Küçükçekmece, Bakırköy, Zeytinburnu devam edip Gölcük'e gidiyor. Oraların hiçbirisi riskli alan ilan edilmedi. Baltalimanı'ndaki taş ocakları kapandıktan sonra dinamitle kayalıklar zor kırılıyordu. Ama Baltalimanı riskli alan ilan edildi. Neden?”

Komşuluk İlişkileri

Dernek başkanının “Kırk dairesi olan bir apartmanda kimse kimseyi tanımaz, arkadaşlık dostluk yok, yanındaki komşunun kim olduğunu bilemezsin. Bizde öyle değil.” sözleri mahalledeki komşuluk ilişkilerinin çok iyi bulunduğunu göstermektedir.

Dernek Faaliyetlerine Halkın Katılımı

Halkın dernek faaliyetlerine katılım oranı yüksek bulunmaktadır. Dernek faaliyetlerine yaklaşık 850 kişi katılım göstermektedir. Dernek başkanı şöyle söylemektedir: “Mahalleliye dokunduğu an zıplar gelir yoksa gelmez, yürüyemeyen teyze bile geldi, ya biz şimdi örgütlenip devlete mi karşı gelelim zihniyeti dayatıldı.”

İstinye’de hisseli tapulu 400 civarı ev olduğu, bir müteahhitin giderek metrekaresini 2.000 TL’ye aldığı yerleri tapuda metrekaresini 13.500 TL olarak şerh ettirdiği, bir süre sonra da gelip 13.500’den satmak istediği, mahalleliiden satın alması durumunda ise 2.000 TL’ye alacağını söylediği ifade edilmiştir. Burada mahallelerde kooperatif kurulmasının önemi vurgulanmıştır. Kadıköy Fikirtepe Mahallesi’nde de benzer bir durum olduğu söylenmiştir. 15 kişiden imza toplayan bir müteahhitin, 20 kişiden imza toplayan bir müteahhite elindekileri sattığı, bu kişinin de 50 imza toplamış olan başka bir müteahhite bunları sattığı ifade edilmiştir. Şu anki durumda mahalleli ilk sattıkları müteahhiti bulamamanın sıkıntısını yaşamaktadır. Kira yardımı olmadan evleri yıkılan insanlar çadırda yaşamaktadır. Dernek başkanı şöyle söylemektedir: “Buralarda büyük bir rant var. Buralar zenginleşti, çevreye yapılan evlerden zenginler mutlu olmadı. Mahmutbey Gişelerinden sonra Hadımköy’e giderken çok güzel binalar var ama canlılık yoktu. Oraları zenginler beğenmediler. Gecekondu bölgelerinden işçi, emeklileri gönderip zenginlerin buraya gelmesi için bu planlar yapıldı. Biz hiçbir mahallelinin dışarıda kalmasını, yer değiştirmesini istemiyoruz.”

2.2.1.5.Fatih Sultan Mehmet Mahallesi

Fatih Sultan Mehmet Mahallesi 98,84 hektarlık bir alan olup nüfus yoğunluğu 157 ki/ha’dır. TÜİK verilerine göre 2018 yılı itibarıyla mahallenin nüfusu 18 yaş üzeri 11.945 kişi, toplamda 15.557 kişidir.

Fatih Sultan Mehmet ve Baltalimanı Mahalleleri, 24 Aralık 2012 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile 20 Ocak 2013 tarihinde Resmî Gazetede yayınlanarak riskli alan ilan edilmiştir. Kararı öğrenen mahalleli Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğüne 10 bin mahalleli ile yürüyüş gerçekleştirmiş, basın açıklaması yapmış ve dilekçeleri teslim edip sessizce dağılmıştır. Mahallelinin toplu itirazı üzerine dönemin Çevre ve Şehircilik Bakanı

Erdoğan Bayraktar Fatih Sultan Mehmet Mahallesi'ne gelerek yaşayanların rızası alınmaksızın hiçbir projenin gerçekleştirilmeyeceği sözünü vermiştir. Fakat bu sözün üzerinden çok geçmeden Derbent projesi planlanmıştır.²⁵⁹

Dernek ile İlgili Bilgiler

Fatih Sultan Mehmet Dayanışma ve Güzelleştirme Derneği 1997 yılında kurulmuştur.²⁶⁰ Üye sayısı 35 kişi olup mahalle esnafı ve halkından oluşmaktadır. Esnaf ve emekliler çoğunluğu oluşturmaktadır. Aidat çok fazla ödenmemektedir. Derneğin başka bir gelir kaynağı olmayıp, gereksinimler dernek yönetiminin cebinden karşılanmaktadır. Akademik ve hukuki konularda Bir Umut Derneği'nden destek alınmaktadır.

Derneğin Faaliyetleri

Mahallenin mülkiyet sorunu vardır. Fatih Sultan Mehmet Mahallesi riskli alan ilan edilmiş, buna karşı dava açılmış ve ilk dava kazanılmıştır. Bunun üzerine ikinci kez riskli alan ilan edilmiştir. Bu dava ise Danıştay'da devam etmektedir. Sosyal medya, gazete ve dergi aracılığıyla mahalleli ile iletişim sağlanmakta, muhtarlık ve kahvehane toplantıları yapılmaktadır. Engellenen girişim yoktur. Komisyon ve yürütme bulunmakta, halk duyarlı davranmaktadır. Dernekte oy birliği ile karar verilmektedir. Başarıya ulaşan yargı kararlarından ilki riskli alan iptalinin sağlanmış olması, ikincisi de mahkemenin talep ettiği keşif ve bilirkişi raporunun mahallenin lehine çıkmasıdır.

Mülkiyet sorunu ile ilgili gelişme olduğunda istenildiği zaman toplantı yapılmaktadır. Bilgilendirme toplantılarına her siyasi görüşten insan katılmaktadır. Mülkiyet konusunda tüm mahalleli aynı fikirdedir. Mali konularda zorluk çekilmekte, araç temininde zorlanılmakta, yemek ve gece organizasyonları yapılamamaktadır. Toplantı salonunun olmaması, kırtasiye masraf ve giderlerinin karşılanamaması derneğin karşılaştığı diğer zorluklardır. Dernek binası, kütüphane, bilgisayar ve eğitim merkezi, halkevi taleplerinde bulunulmuştur. Bilirkişi ücretini ödeme konusunda belediye başkanı söz vermiş olmasına rağmen ödememiş, mahalleli bunu kendi cebinden ödemiştir. Hükümetle veya İBB ile görüşmek için randevu alınamamaktadır.

Dernek faaliyetleri son derece yararlı bulunsa da yeterli bulunamamaktadır. Tüm siyasi partilere eşit durulmaktadır. Siyasi partilerde aktif olarak görev yapan yoktur, mahallede bir sorun olduğu zaman herkes siyasi görüşünü bir kenara bırakmaktadır.

²⁵⁹ Mahalleden Gazetesi, 29 Eylül 2014, ss.1-2 ve 23 Aralık 2013, s.13.

²⁶⁰ Dernek başkanı ile yapılan 30.03.2019 tarihli görüşme.

Mahalle dernekleri ve kooperatiflerle iletişim kurularak onlarla uyum içinde çalışılmaktadır. Meclise gidilmiş, Mahalleler Birliği'nin talebi sunulmuş, 2981 sayılı yasa ertelenmiştir. Riskli alan ilan edilmesinde insanları yerlerinden yurtlarından etme amacı güdüldüğünden Şehir Plancıları Odası'nın açtığı davalar ve Bir Umut Derneği'nin gönüllü avukatlarının da katılmış olduğu Ankara'daki davalar bulunmaktadır. Bunların karşılığında herhangi bir ücret talep edilmemiştir. Mahallenin mülkiyet konusunda gelen evraklarla ilgili olarak ne yapılması gerektiğine dair her an avukatlar ile görüşülebilmektedir.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı mahalleyi riskli alan ilan etmiş ve bu durumun ortadan kaldırılması için davalar açılmıştır. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı planı uygulamaya çalışmış ve buna iptal davası açılmıştır. Bu dava devam etmektedir. Yaklaşık 9000 konut bulunmaktadır. Fakat bakanlık 3500 konutla çözüm üretmeye çalışmıştır, en az 5-6 bin hanenin açıkta kalmasına karşı dava açılmıştır. 3128 kişi davaya müdahil olmuştur. İki duruşmaya katılım sağlanmıştır. Bilirkişi raporu çıkmıştır. Ancak günü belli olmadığından dava henüz görülmemiştir.

Mahallenin Sorunları

Mahallenin en büyük sorunu mülkiyet sorunu, ikincisi ise çarpık yapılaşmadan doğan mağduriyetler olup, diğer sorunlar altyapı sorunu, sağlık hizmetlerinin tam alınamaması, yeterince lise dengi okulun olmaması, cemevinin eksik kalması maddiyattan dolayı bir türlü tamamlanamaması olarak sıralanmıştır. Bu süreçte yardım talep edilmiş fakat bu talebi ciddiye alan olmamıştır.

Dernek üyelerine göre kentte yaşamanın zorluklarını en çok çeken yoksul mahallelerdir, en çok emek veren, zor şartlarda yaşayan, gelir dağılımı yönünden geri kalmış sosyal olanakları kısıtlı insanlardır. Fatih Sultan Mehmet ve Baltalimanı mahallelerinde toplam yaklaşık 40 bin nüfus, 9000 konut bulunmaktadır. Buralarda gerekli yatırımlar yapılmamıştır. Yerel ve merkezi yönetimden gerekli hizmetler alınmamaktadır.

Komşuluk İlişkileri

Mahalle lokasyon olarak güzel bir mevkide bulunmaktadır, komşuluk ilişkileri ve köy kültürü devam etmektedir. Şehrin merkezinde olmasına rağmen sosyal yaşantısı kısıtlı ekonomik geliri az, Anadolu'dan gelerek İstanbul'daki yaşama tutunmaya çalışan insanlardan oluşmaktadır. Komşuluklar Anadolu'dan geldiği gibi durmaktadır, yozlaşma pek olmamıştır. Yardımlaşma ve dayanışma içinde yaşamayı sürdürmek istemektedirler.

Mahalleli bu kültürün bozulmadan yeniden yapılanmaya gidilmesini temenni etmektedir. Fatih Sultan Mehmet Mahallesi birçok mahalleye örnek teşkil edecek hareketlilikte, daha önce yaşanan hareketlerden dolayı haksızlığa en güçlü direnen mahallelerdendir. Hiçbir siyasi parti veya inanç üzerinden kendini temellendirmemektedir.

Dernek Faaliyetlerine Halkın Katılımı

Mahallelinin eğitim seviyesi yüksektir. Her evde en az bir üniversite mezunu genç olsa da bunların çoğu işsizdir. Kadınlar, Etiler, Bebek, Arnavutköy gibi yerlere ev temizliği hizmeti vermektedir. Derneğin çağrılarına halk mutlaka ilgi göstererek katılım sağlamaktadır. Gelecekleri ile ilgili konuda bütün kararlar mahallenin geneli ile alınmaktadır. Danışma Komisyonu bütün halkı toplamaktadır, karar alma yetkisi vardır. Dernek başkanı ve iki muhtarlık toplanmakta, ne yapılması gerektiği halkla tartışılarak karar alınmaktadır. Mahalleye yönelik bütün sıkıntılar mahalleliyle paylaşmakta, mahalleli bilinçlendirilmektedir, bugün burada yapılacak herhangi bir değişikliğin bilgisi verilmektedir.

Halkın asıl isteği, yasalar çerçevesinde, yurttaşın üzerinde oturduğu arsanın tapusunu emlak beyannamelerine göre belirlenerek almasıdır. Tapular alındıktan sonra 1000'lik veya 5000'lik ölçeklerle yeni dünya şehir normlarına göre yapılması, bu yapılaşmada hiçbir komşunun mağdur olmaması istenmektedir. Bu konuda mahalle olarak defalarca İBB'ye ve ilçe belediyesine dilekçeler verilerek talepte bulunulmuş, ancak kesin bir sonuç alınmadığı gibi duyarlı bir yaklaşım da görülmemiştir. Bu nedenle mahalle halkı mülkiyet konusunda her zaman aynı fikirde olduğunu belirtmektedir. 6306 sayılı yasanın kaldırılarak 2981 ve 775 sayılı yasalar çerçevesinde sorunun çözüme ulaştırılması beklenmektedir. Mahalleliler, bu konuda mahalleliye yardımcı olacak siyasi partileri ve belediye başkanlarını destekleyeceklerini bildirmektedir. Üzerinde oturanlara tapusunun verilmesi en iyi çözüm olarak görülmektedir. Sosyal donatısı, yeşil alanı, otoparkı ve çocuk parkları olan bir mahallede yaşamak istenmektedir. Siyasilerin rahat uyuyun demelerine karşın mahalleler rahat uyumamış ve mücadelelerini devam ettirmiştir.

2.2.1.6.Kazım Karabekir Paşa Mahallesi

Kazım Karabekir Paşa Mahallesi 529,09 hektarlık bir alan olup nüfus yoğunluğu 15 ki/ha'dır. TÜİK verilerine göre 2018 yılı itibarıyla mahallenin nüfusu 18 yaş üzeri 6.301 kişi, toplamda 7.998 kişidir.

Kazım Karabekir Mahallesi'nde bir sakinin konutuna ait tapu tahsis belgesinin iptal edildiğini evine gelen ecrimisil tebligatla öğrenen vatandaşın bu karara karşı dava açması üzerine davayı kazanmış ve tapu tahsis belgesini geri almıştır.²⁶¹

Dernek ile İlgili Bilgiler

Kazım Karabekir Paşa Mahallesi Yardımlaşma Güzelleştirme Dayanışma Derneği 1992 yılında kurulmuştur.²⁶² 232 üyesi olup üyeler mahalle sakinlerinden oluşmaktadır. Üyelerin meslekleri ve siyasi duruşları çeşitlilik göstermektedir. Derneğin gelir kaynakları aidat, bağış ve neredeyse her sene düzenlenen dayanışma gecelerinden elde edilen gelirlerden oluşmaktadır. Belediye tarafından yapılan, içinde muhtarlığın da bulunduğu semt evinde faaliyetler yürütülmektedir. Bir Umut Derneği'nden hukuki konularda ve şehir planlama konularında destek alınmaktadır. Tez hazırlayan veya saha çalışması yapan yerli ve yabancılar dâhil farklı çalışmalarda bulunanlardan da yararlanılmaktadır.

Derneğin kuruluş amacı dayanışmanın geliştirilmesidir. Kooperatifleşmeye önem verilmiştir. Muhtarlık, mahalle derneği ve iki kooperatif koordineli ve problemsiz bir şekilde bir arada çalışmaktadır.

Derneğin Faaliyetleri

Sosyal medya kullanılmaktadır, belirli noktalarda insanların yoğun toplanabileceği semt evi ve mahallenin en üst noktasındaki yaşam evinde, yöresel dernekler ve kahvelerde sokak toplantıları yapılmaktadır. Yaz mevsiminde pikniklerle açık alan toplantıları da yapılmaktadır. Birebir çalışmakta, hızlı bir şekilde organize olunmaktadır. İlk mahalle tüzüklerinin oluşturulmasında Kazım Karabekir Paşa Mahallesi Derneği büyük rol oynamıştır. Her siyasi görüşten, her dinden mahalleli bulunmaktadır. İnsanlar dini inanç veya siyasi görüşlerine bakılmadan organize edilmektedir. Türkiye genelinde bunlar sorun olduğu için organize olunamadığı düşünülmektedir.

Sarıyer ilçesinin ıslah imar planı yapıp İBB'ye göndermesinin akabinde İBB'nin bunu usulsüzce reddetmesi gibi engellemelerle karşılaşmaktadır. Sarıyer Belediyesi'nin bile engellediği durumlar olmaktadır ancak derneğin buna tutumu serttir. Buna yönelik gazete çıkarılmış, 1500 gazete kapı kapı dolaşarak tüm komşulara dağıtılmıştır. Gazeteler dağıtılırken aynı zamanda halk bilgilendirilmiştir. Ne durumda olduğu ne

²⁶¹ Mahalleden Gazetesi, 29 Eylül 2014, s.5.

²⁶² Dernek başkanı ile yapılan 23.03.2019 tarihli görüşme.

yapıldığı ve sonrasında ne yapılacağıyla ilgili halkı bilinçlendirme amaçlı geniş katılımlı toplantılar yapılmaktadır. Örneğin yaklaşık 430 misafirin geldiği bir yemekte derneğin gönüllü hukukçuları ve dernektekiler konuşma yapmış, halkı bilinçlendirmişlerdir. Mülkiyet ile ilgili toplantılara yoğun katılım sağlanmaktadır.

Dernek üyelerinin içinde hem AK PARTİ'den, hem de CHP'den meclis üyesi adayları bulunmaktadır. Bu adaylar, yapılan toplantılara gelerek kendilerini tanıtmışlardır. Dernek toplantıları yoğun olmakta, kararlar oybirliği ile alınmaktadır. Kararlar oy birliği ile alınmazsa başarı yakalanamayacağı düşünülmektedir. Çekinceli duranlar kararı neden istemediklerini açıklayarak karşılıklı fikir birliğine varırlarsa daha başarılı olunacağı düşünülmektedir. Normalde haftada bir gün yönetim kurulu toplantısı yapılmakta, ihtiyaca göre haftada iki kere de toplanılabilmektedir. Mülkiyet ile ilgili bir problem olduğunda önce dernek yönetimi kendi arasında oturup konuşmakta, daha sonra halk toplantıları gerçekleştirilmektedir. Dernek, kooperatif yönetimi ve muhtarlık birlikte heyet olarak bilinçlendirme toplantılarında vatandaşlara nelerin nasıl anlatılabileceğinin değerlendirmesini yapmaktadır. Sonrasında toplantılar düzenlenmektedir. Sürecin ilerleyişi ile ilgili her konuda halk bilgilendirilmektedir.

İslah imar planlarının geri gönderilmesine karşı dava açılmış, usul yönünden hatalı olduğuna İBB Meclisi ile görüşülmesi gerektiğine karar verilmiştir. Bu mücadele kazanılmış olup, süreci devam etmektedir. TBMM'de 2015'te süresi biten 2981 sayılı yasa için Sarıyer'in öncülüğünde Ankara'ya gidilmiş, tüm siyasi partiler, siyasi partilerin il başkanları, Ankara'da tüm grup başkanvekilleri ve dönemin başbakanı ile görüşülerek, yasa 3 yıl uzatılmıştır. 2018 yılında dolan süre 5 yıllığına 2023'e kadar tekrar uzatılmıştır. Derbent ve Fatih Sultan Mehmet mahalleleri riskli alan ilan edilmiş ve bunlar iptal ettirilmiştir.

Cumhurbaşkanı ve Sarıyer belediye başkan adayları Sarıyer'de mülkiyet sorunu olduğunu ve bu konu odaklı siyasi projeler veya çalışmalar yaparsa seçimi kazanacağını anlamıştır. Dernek başkanının şu sözleri önemlidir: “Türkiye gündeminde bile Sarıyer'in mülkiyet sorunu konuşuluyor. En son Üsküdar mitinginde Cumhurbaşkanı ‘boğazda 16 mahallenin sorununu biliyorum, 16 mahallenin sorunu için gerekli şeyleri yapacağız’ dedi. Bu bizim en büyük kazancımız, ki daha 10 senedir bu işle uğraşıyoruz. Demek ki bir 20 sene önce olsaydı farklı bir yere gelirdi, bu büyük bir başarı bizim için. Siyasetin gündemini değiştiriyoruz.”

Mahalleli yalnızca tapu değil mülkiyet ve hukuki güvenceye kavuşmak istemektedir. İnsanlar tapunun tek başına bir şey ifade etmediğini anlamış ve bu bilinçle

davranmaya başlamıştır. Dernek başkanının sözleri bunu kanıtlamaktadır: “Eskiden gelen siyasetçilere tapularımız ne zaman verilecek diye soruluyordu, onlar da bagajda diyordu. Şimdi diyalog böyle geçmiyor, insanlar sorusunu soruyor; tamam tapuyu vereceksin hangi kanuna göre, nasıl vereceksin, bizim problemimizi nasıl çözeceksin diyor. Bunlar bizim yaptığımız toplantıların sonucunda sorulan sorular, bu da halkın artık bilinçlenmeye doğru gittiğini, eğitiminin arttığını gösteriyor.”

Mahalle dernekleri siyasilerden kaynaklanan zorluklarla karşılaşmaktadır, dernek üyesi bunu şu sözlerle açıklamaktadır: “Biz hak mücadelesi veriyoruz, siyasileri alkışlamak zorunda değiliz. Bu konuda yöneticiler yıpratılmaya çalışıldı. Hatta Sarıyer'de isimle değil de ‘o sarı kadın’ demeye başladılar. Her insanın bir adı var, lakap takarak insanı çağırmak hoş değil. Mahalleye gelip ‘onların ne olduğu belli değil’ diye konuşuyorlar, hak mücadelesi verdiğin için seni karşısında bir duvar olarak görüyor. Hâlbuki dinlese belki anlayacak ama dinlemiyor, tek kendi penceresinden bakıyor. Siyasilerden çok çekiyoruz, herkes kendi tarafından bakıyor, halkın tarafından kimse bakmak istemiyor.”

Mahalleler Birliği’nin, net bir siyasi duruşu olmadığı ve siyaset ile anılmadığı için daha hızlı yol aldığı düşünülmektedir. Hiçbir partiye yakınlık duyulmamaktadır. Mahalle olarak öncelikle hak mücadelesinde bulunduklarından mahallelinin katılımı yüksek olmaktadır. Mahallede her görüşten insanın bir arada tutulabilmesi için yoğun olarak çalışılmaktadır. Dernek kendi imkânlarıyla insanları toplantılara getirmekte ve mahalleliden siyasi görüşlerini belirtmemelerini ve belediyelerin araçları ile bu toplantılara gelmemelerini istemektedir.

Dernek faaliyetleri yararlı ve yeterli bulunmaktadır. Anneler günü ve kadınlar günü gibi özel günler kutlanmakta, iftarlar ve yemeklerde toplanılmaktadır. Şu anda orta yaş kesim mücadele etmektedir. Ancak okumuş gençler sürece dâhil edildiği takdirde daha fazla başarı gösterilebileceği, daha hızlı sonuca varılabileceği düşünülmektedir.

Sağlık Ocağı ile ilgili dernek ve muhtarlık olarak Kaymakamlık ile görüşülmüştür. Belediye ile mülkiyet problemi nedeniyle görüşülmektedir. Belediyenin yapması gereken işlemleri uzun bir zaman sonra da olsa sonunda yaptırmışlardır. Bir sıkıntı veya halkın yararına bir durum olduğu zaman görüşülmekte, takip edilmekte sonra da sonuçlandırılmaktadır.

Mahallenin Sorunları

Mahallenin en büyük sorunu mülkiyet sorunudur. Hastanenin yapıldığı yerde eskiden kibrit fabrikası, Kocataş fabrikası, İstinye’de elektrik kablosu fabrikası, Sedadkent’in olduğu yerde tuğla fabrikası gibi civarda 20'nin üzerinde fabrika olduğu aktarılmıştır. 70'li yıllarda iş gücüne ihtiyaç duyulduğundan, fabrikalarda çalışmaları için insanlar köylerden getirilip bu alanlara yerleştirilmiştir. Zamanında bu alanlar için insanlar bedel ödemiş fakat 1984’ten beri yatırılan bedellerin karşılığı verilmemiştir. Dernek başkanı bu durumu şu şekilde açıklamaktadır: “Bizim büyüklerimiz 2 bin lira makbuz vermiş şu anın parasıyla 250 bin lira ediyor. Yeminli bürolar kurulmuş 5 bin lira bir para yatırılmış, 15 bin lira da bir para yatırılmış toplamda 20 bin. Buranın bedelini aslında bizim büyüklerimiz ödemiş ama siyasilerin ihmalkârlığı var. Devlet planlarını çizdir demiş. Halk ondan sonrasında devlete güvenmiş yatırmış. Değerlerini kat kat ödedik, şimdi imar barışı çıkardılar, vatandaş devlet güvencesine sığındığı için para yatırıyor.”

İnsanlar bilinçlendikçe ve okuma kültürü arttıkça yerleşim alanlarının hukuki zemine oturtulması, tapu verilmesi ve hiçbir komşunun suiistimal edilmemesi için mücadele etmeye başlamışlardır. Mahallelinin ve komşuların mahalleden gönderilip dönüşüm adı altında bu alanların ranta açılmak istendiği düşünülmektedir. Sosyal adaletsizliğin devlet tarafından çözülmesini isteyen dernek yöneticisinin “Anadolu kültürü bizim mahallelerimizde hala devam ediyor o kültür hiç bozulmadı. Önce yaşam alanı sonra siyaset, burada doğmuşum, büyümüşüm, geçmişimiz var, mezarımız var hepsi burada. Burayı bırakabilir miyiz?” sözleri mahalleye bağlılığı göstermektedir.

Dernek Faaliyetlerine Halkın Katılımı

Dernekte her partiden, her siyasi görüşten insan bulunmaktadır. Bu bir mozaik olarak görülmekte, siyasi düşüncelerin ön plana çıkarılmasına müsaade edilmemektedir. Bazı siyasi partiler halkı çalışmalara katılmamaları yönünde etkilemeye çalışmaktadır. %10’luk sabit fikirli kesim etkilense de %90’lık kısım bu durumdan etkilenmemekte ve çalışmalara katılım göstermeye devam etmektedir.

Bilinç olmazsa katılımın olmayacağı düşünülmektedir. Sürece ve duruma göre toplantılar yapılmaktadır. Örneğin ıslah imar planlarının mahkeme sürecinde gece geç saatlere kadar çalışılmış, imzası eksik olan vatandaşın kapısına gidilmiştir. Tüm mahalle seferber olmuş ve dernek çalışmalarına sahip çıkmıştır. Bu noktada muhtarın da dernekle iş birliği içinde çalışması mahallelinin mücadeleyi sahiplenmesi konusunda etkilidir.

Muhtar resmi olarak devlet kurumunu temsil ettiğinden mahalleliler dernekle konuştuktan sonra konuları tekrar muhtara sorarak muhtarın da görüşünü almaktadırlar. Bazı mahallelerde katılımın az olmasında bu durumun etkili olduğu; muhtarların yalnızca seçim zamanlarında göz önünde olmalarından ziyade sürece dâhil olmalarının katılımı artıracığı düşünülmektedir.

2.2.1.7.Kocataş Mahallesi

Kocataş Mahallesi 197,87 hektarlık bir alan olup nüfus yoğunluğu 22 ki/ha'dır. TÜİK verilerine göre 2018 yılı itibarıyla mahallenin nüfusu 18 yaş üzeri 3.433 kişi, toplamda 4.383 kişidir.

Kocataş Mahallesi'ndeki mahalle derneği aktif olarak işlemediği onun yerine kooperatifin daha etkin olduğunun söylenmesi üzerine kooperatifle görüşülmüştür.

Kooperatif ile İlgili Bilgiler

Kocataş Mahallesi Konut Yapı Kooperatifi 2013'te mülkiyetin hukuki güvenceye kavuşturulması için kurulmuştur.²⁶³ Parsel bazında 287 haneden 137 üye bulunmaktadır. Üye olan kişiler parsel üzerinde evleri bulunan şahıslardan ve çoğunlukla sosyal demokratlardan oluşmaktadır. Mahallenin %50'si emeklilerden, %35'i çalışanlardan, geri kalan kısım ise genç ve öğrencilerden oluşmaktadır. Memur, işçi, belediye çalışanı, özel sektörde güvenlik görevlisi olarak görev yapan, otomotiv sanayide birinci sınıf tamir yapan, özellikle Maslak'ta Atatürk Oto Sanayii'nde çalışan üyeler bulunmaktadır. Derneğin gelir kaynakları üye aidatıdır. Belediyenin sağlamış olduğu konteynerda toplantılar yapılmaktadır. Hukuk ve planlama konusunda İTÜ ve Mimar Sinan Üniversitesi akademisyenlerinden, mezunlarından ve Bir Umut Derneği'nden destek alınmaktadır.

Kooperatifin kuruluş amacı mülkiyet sorunudur. İBB arazisinde görüldüğü için tapuların alınması amacıyla bir araya gelen mahalledeki kişilerin “biz bu sorunu çözmezsek yarın çocuklarımız çözemez” fikri ile yola çıkılmış, çevredeki mahalleler araştırılmış ve kooperatifin kurulmasına karar verilmiştir.

Derneğin Faaliyetleri

Mahallenin %70'i donatı alanında gözükmemektedir, bu yüzden hiçbir komşunun mağdur olmaması için 2981 sayılı yasanın da uygun gördüğü ıslah imar planları talep ile belediyeye yaptırılmıştır. Bir buçuk yıla yakın mahallede mücadele verilmiş, 2981 sayılı

²⁶³ Kooperatif başkanı ile yapılan 09.02.2019 tarihli görüşme.

yasanın tanıdığı haklar mahalleliye anlatılmıştır. Sonuç olarak %50'lik bir potansiyele ulaşılmıştır.

Anonsla duyurular yapılmakta ve konferans salonunda halk toplantıları gerçekleştirilmektedir. Verilen dilekçelerle ulaşım sorunu çözülmüştür. Günde bir kez olan otobüs seferi sayısı İETT'ye yazılı başvuru yapılarak yarım saatte bir olacak şekilde artırılmış ve yeni bir hat daha eklenmiştir. Elektrik voltaj düşüklüğü nedeniyle yaşanan sıkıntıların giderilmesi, yağmur suyunun yer altına alınması için duvar inşaatının yapımı gibi konularda sokak sakinleri dilekçelerle belediyeye başvurmuştur. Çeşme ve istinat duvarı yapılması, belediye otobüs güzergâhının hastane güzergâhından geçecek şekilde değiştirilmesi, elektrik direklerinin yenilenmesi, otobüs duraklarının yapılması gibi konularda da yine dilekçe ile çözüme ulaşılmıştır. Çalışan anneler için kreş, PTT şubesi, mahalle sakinlerinin dinlenmeleri için bir yaşam evinin yapılması, mahalle güvenliğinin sağlanması için mahalle bekçisi görevlendirilmesi gibi hizmet taleplerinin de zaman içerisinde yapılması planlanmaktadır.

İnternet ve sosyal medya aracılığıyla, zaman zaman da broşürlerin kahvehane, cami ve otobüs güzergâhlarına asılmasıyla örgütlenilmektedir. Mahalleliler 2981 sayılı yasanın önce 3 yıl, sonra da 5 yıl uzatılmasını bir başarı olarak görmektedir. Din, dil, ırk, mezhep ve siyasi görüş ayrımcılığı yapmadan insanları bir araya getirmeye çalışmaktadır. Mülkiyet ıslah imar planlarının İBB'ye sunulduktan sonra iade edilmesi üzerine İdare Mahkemesinde dava açılmıştır ve Yargıtay süreci devam etmektedir. Dava süreçlerinde halk İBB önünde bulunmuştur.

Kooperatif faaliyetleri şu sözlerle başarılı bulunmaktadır: “Geçmişte bize deniyordu ki, biz burada kentsel dönüşüm yapacağız sizi Alibeyköy Kayabaşı ve Pendik civarlarına taşıyacağız. Buralarda yeni kentler kurma politikası güdülyordu. Ama bu dernek ve kooperatif ile yerinde dönüşüm projeleri konuşuluyorsa bu mücadelenin sonucudur.”

Mahallede karşılaşılan zorluklardan biri mahallelinin siyasi olarak ikiye bölünmesidir. Bir kesim, 3194 sayılı imar barışından haklarını alacaklarını düşünürken siyasal söylemleri yasa maddesi gibi kabul etmektedir.

Yerel yönetimlerle ilişkiler iyidir, Sarıyer Belediyesi taleplere cevap vermektedir. Dernek ve kooperatif bütün siyasi partilere eşit durmaktadır. Bir hizmet talebinde takibin önemli olduğu kooperatif başkanının “Bildirim ve talep yaparsanız o hizmeti alırsınız, yeter ki takip edin.” sözleriyle görülmektedir.

Komşuluk İlişkileri

Vatandaş kentsel dönüşüme karşı durmaktadır, çeşitli yörelerden gelen insanların mahalleye yerleştiklerinde kendi kültürleri ile gelmeleri münasebetiyle şu andaki mahalledeki yaşama biçiminin korunması, gelenek ve göreneklerin devam etmesinin sağlanması istenmektedir. Komşuluk ilişkilerinin bu haliyle daha sıcak ve daha yakın olduğu söylenmektedir. Mahalleli düğün ve cenaze gibi olaylarda hep birlikte hareket etmekte, dayanışma içinde olmaktadır. Dar gelirli komşulara, mahalleliler kendi imkanları dahilinde yardımcı olmaya çalışmaktadır. Bir komşu hasta olduğunda ameliyat olacaksa tedavisini yaptırıp getirmektedirler.

“Hepimizin bir dünya görüşü var ama kooperatif ismi altında partilere yakın durmuyoruz.” sözleriyle yönetim olarak herhangi bir partiye yakın olmadıklarını belirtmektedir. Komşuluk ilişkileri “mükemmelin üzerinde” olarak tanımlanmıştır, “komşu hasta olsa yanındaki komşu yemek yapar, yatırır, evinde herhangi bir yardıma ihtiyacı varsa yardımcı olur.” sözleri ile komşuluk ilişkileri yüceltilmektedir. Mahallenin çoğu kent hakkından habersizdir. Bu bilinçte olmasa da okuma oranı eskiye göre daha yüksektir. Otuz sene önce bir yüksekokullu yokken şimdi mahallede yaşayanlardan avukat, doktor, mimar ve mühendis olanlar bulunmaktadır. Bütün insanların problemi mülkiyet sorununun çözümü olarak görülmektedir.

Halkın toplantılara katılım oranı %50-55 civarında olmuştur.

2.2.1.8.Pınar Mahallesi

Pınar Mahallesi 75,78 hektarlık bir alan olup nüfus yoğunluğu 148 ki/ha’dır. TÜİK verilerine göre 2018 yılı itibarıyla mahallenin nüfusu 18 yaş üzeri 8.293 kişi, toplamda 11.248 kişidir.

Dernek ile İlgili Bilgiler

2007’de kurulan Pınar Mahallesi Koruma Yaşatma ve Sosyal Yardımlaşma Derneği’nin yaklaşık 600 dernek üyesi bulunmaktadır.²⁶⁴ Yönetim kurulu 9 asil, 9 yedek, 3 denetleme üyesinden oluşmaktadır. Üye aidatları ve bağışlar gelir kaynaklarını oluşturmakta olup, belediyeden yer talep edilmesi ile konteyner tahsis edilmiştir. Kararlar oy çokluğuyla verilmektedir. Gönüllü hukukçularla Bir Umut Derneği aracılığı ile iletişime geçilmektedir. Taksim hukukçuları ve Sarıyer Mahalleler Birliği ile 15 günde

²⁶⁴ Dernek başkanı ve dernek yönetim kurulu üyeleri ile yapılan 29.01.2019 tarihli görüşme.

bir toplantı yapılmaktadır. İTÜ ve Mimar Sinan Üniversitesi'nden gönüllü akademisyenler ve mühendislerle görüşülmektedir.

Dernek, İstinye Park yapılırken okul yerindeki gecekonduların yıkılma kararına direnç göstermek ve evleri yıktırmamak amacıyla kurulmuştur. Bu süreçte 40 ev yıkılmış, bu evlerin sahiplerine Kağıthane'de birer daire teslim edilmiştir. İstinye Park'ın içinde kalan okul alanının yerine İstinye Park'ın dışına bir okul yapılmıştır.

Derneğin Faaliyetleri

Diğer mahalleler ile birlikte arazi devri için İBB'ye toplu dilekçe verilmiştir. Dilekçe sonuçları geldiğinde belediyeden “devir işlemi mümkün değildir” cevabı alınmıştır. Tapu tahsis belgelerinin tapuya dönüştürülmesi için ıslah imar çalışmalarına başlanmıştır. 6306 sayılı yasada belirtilen tapu tahsisinin 2015 yılının Mayıs ayında yürürlükten kalkacağına öğrenilmesi üzerine toplu karar alınmış, örgütlenilmiş ve hukukçularla birlikte kanun teklifi hazırlanarak TBMM'ye gidilmiştir. Grup başkan vekili ile siyasal parti temsilcileri, il ve ilçe başkanları, partilerin genel başkanları ve dönemin başbakanı olan Ahmet Davutoğlu ile görüşülmüştür. Kanun teklifi, yerleşimcilerin kanundaki haklarını almaları amacıyla tüm partilerin oy birliğiyle üç yıl daha uzatılmıştır. Bu süreci tüm siyasi partiler desteklemiştir. Daha sonra ilçe belediyesiyle görüşmeler başlamış, bir buçuk sene sonra ıslah imar plan çalışmaları yapılmıştır. Üç mahallenin (Emirgan, Kazım Karabekir, Rumeli Hisarı) ıslah imar planları AK PARTİ ve CHP'nin oybirliğiyle geçmiş, diğer dokuz mahallenin planları ise oyçokluğuyla belediye meclisinden geçmiştir. Geçen planlar Sarıyer Belediyesi ve Mahalleler Birliği tarafından İBB'ye teslim edilmiştir. Fakat İBB'de çalışan bir bürokrat kanunu usulsüzce; meclisle görüşmeden Sarıyer Belediyesi'ne geri göndermiş, bu yapılan hukuksuzluktan dolayı ise Sarıyer Belediyesi İBB'ye dava açmıştır. Bu yalnızca Sarıyer Belediyesi'nin davası değil, orada yaşayanların da davası haline gelerek davaya binlerce kişi müdahil olmuş, dava idare mahkemesinde kazanılmış ve İBB, Sarıyer Belediye Meclisi ile görüşmeyi kabul etmiştir. 2018 yılına kadar uzatılmış olan yasa için, kanun teklifi ile birlikte siyasi partilere gidilerek gruplarla görüşülmüştür. Kanun teklifi meclise sunulmuş ve torba kanunla tapu tahsisleri beş yıl daha eklenerek 2023 yılına kadar uzatılmıştır. 1987'de yapılan Boğaziçi Kanunu'nda öngörünüm ve etkilenme bölgesi sebebiyle iptal edilip bu gerekçelerle Sarıyer genelinde “ıslah imar çalışması yapılamaz” şeklinde meclisten geri dönen kararlar için dava açılacak olup, bu süreçler devam etmektedir.

Süreçte dilekçe, toplu güç gösterisi amacıyla belediye önünde bulunma şekillerinde katılım gösterilmiştir. Açık halk toplantıları yapılmakta olup, mesaj, sosyal

medya ve kahvehane toplantı yerlerinde bilgilendirme ile örgütlenilmektedir. Bu zamana kadar 6'ya yakın dava kazanılmış ve ıslah imar planı çalışmaları yapılmıştır. 16 mahalleden 30 bin hak sahibi sürece müdahil olmuştur.

Mahalleli, mülkiyet sorununun çözülmesini istemekte bunu şu sözlerle dile getirmektedir: “Güvencemiz olan tapuların verilmesini istiyoruz. Öncelikle toprak güvencesi sağlanmalı, arazi üzerindeki hakkımızın sabit kılınmasını istiyoruz. Barınma hakkı anayasada belirlenmiş bir hak. Devlet asli görevini yapmadı, burada yerleşimler kurulmasına göz yumdu, hatta zamanında konut sorununu kendileri çözdüler diye sevinçe kurdele keserek açtılar. Dünün çamurunu çiğneyen, elektrik yokken gaz lambası ile aydınlanan bizleriz. Ben 45 senedir burada yaşıyorum, tüm ömrümü burada harcadım, kültürümden ayrılmak istemiyorum. Yenilemeye karşı değiliz, birlik beraberlik sağlansın, sınıfsız, imtiyazsız kaynaşmış bir millet olmak istiyoruz. Hapis gibi binalar içinde kalmak istemiyoruz.”

Evlerini satıp giden mahallelilerin saç tıraşı için bile mahalleye geldiği, başlarda yeni evlerde oturdukları için mutlu oldukları fakat mahalle kültürünün olmamasından yakındıkları ifade edilmiştir. Devlete bağlı oldukları, kanun dışında hareket etmedikleri vurgulanmıştır. Mahallenin yüzde sekseni emekli, çalışan kesim de işçi veya memur olduğundan, İstinyepark'ın yanı başında bulunan mahalle için rayiç bedel üzerinden belirlenecek bedelleri vatandaşın ödeyemeyeceği söylenmiştir.

Mahallelinin öncelikli talebi sağlıklı yaşam ortamında, dışlanmayacakları bir şekilde, kendi yerlerinde arazi tapusu alarak oturmalarıdır. Dernek, belediyeden mahallede eksik bulunan noktaları talep etmekte, hasta ziyareti, ihtiyacı olana yardım, çeşitli faaliyetler, şehir turu, kültürel gezi, cami ve medrese gezileri gibi etkinlikler ile komşularla gece toplantıları düzenlemektedir. Yeme-içme ve yardımlaşma faaliyetleri ortak olarak gerçekleştirilirken, otobüs talebi belediyeden gerçekleştirilmektedir.

Komşuluk İlişkileri

Dernek üyesi mahalle kültürünün bozulmaması gerektiği ile ilgili şu sözleri söylemektedir: “Hiçbir siyasi partiye yakın değiliz, uzak da değiliz. Mahalle kültürümüzün bozulmasına karşıyız, mahallemize ve komşu dayanışmasına sahip çıkmak istiyoruz ve bunun için elimizden geleni yapacağız. Mahalle kültürünün gelişmiş olması, İstanbul için hatta tüm Türkiye için iyi bir şey. İnsanlığın ölmediği, ülkemizin birlik, beraberlik ve dayanışma içinde olduğu, komşunun komşuya sahip çıktığı bir kültür istiyoruz. Bu herkesin hayrına olur.”

Yine bir dernek üyesi mahalle kültürünü şu şekilde açıklamaktadır: “Dünyada mekân, ahirette iman diye bir söz vardır, biz dünyada mekânımızı istiyoruz. Kültürümüzün bozulmaması, beton içine sıkıştırılmaması için mücadele ediyoruz. Sağlık içinde olsun, komşu komşuya güvensin, eski komşuluk ilişkileri devam etsin, manav, berber, bakkal güven olsun. En ufak bir şeyde birbirlerinin ihtiyacını komşular karşılıyor, yardımına onlar koşuyor. Mahalle kültürünün kaybolmamasını istiyoruz. Kentsel dönüşüm bu tür ilişkilere ters. Apartmanlarda aynı binadaki insanlar birbirini tanımaz. İnsanlar bir arada olabilmeli, burada bir cenaze olduğunda ana cadde kitlenir, 400-500 kişi toplanır. Cenazede de düğünde de birlik içindedir, komşuluk ilişkileri çok gelişmiştir.”

Bir dernek üyesinin “Zengin kesim varoş gözüyle bakıyor, İstanbul'un en güzel yerlerinde oturuyor diyorlar. Ama onlar gelmeden önce de biz buradaydık, burada yaşamsal alan yarattık. Onlar bizim burada olduğumuzu bilerek, bizimle yaşayacağımız kanaati ile geldiler. Biz buradan gitmeyeceğiz.” sözleri kararlılıklarını göstermektedir.

Dernek Faaliyetlerine Halkın Katılımı

Ayda bir halk toplantısı yapılmaktadır. Mahallede ve Sarıyer Kültür Merkezi'nde toplanılmaktadır. Bu toplantılarda mahalle sorunları ile ilgili bilgi verilmektedir. Dernek üyesi halkın katılım konusunda şunları söylemektedir: “Halkın katılımı iyi, sokak toplantılarında, halk sıcak, ilgili ve duyarlı davranıyor. Gecekondu mahallelerinden geliyorlar ve kendi konuları olduğu için daha duyarlılar. Daha profesyonel bir yerimiz olsa yardım ve bilgi almak için hep gelirlerdi.” Yer sıkıntısı yaşadıklarını belirten dernek üyeleri, yerel yönetimlerden kültürel faaliyetlerin gerçekleştirilebileceği yer sorununun çözülmesini ve mahalle derneklerine sahip çıkılmasını talep etmektedir.

2.2.1.9. Poligon Mahallesi

Poligon Mahallesi 90,35 hektarlık bir alan olup nüfus yoğunluğu 74 ki/ha'dır. TÜİK verilerine göre 2018 yılı itibarıyla mahallenin nüfusu 18 yaş üzeri 5.127 kişi, toplamda 6.667 kişidir.

Dernek ile İlgili Bilgiler

Sarıyer Poligon Mahallesi Koruma Sosyal Dayanışma Derneği 2015'te kurulmuştur.²⁶⁵ Yaklaşık 150 üyesi vardır. Mahallelinin çoğunluğu işçi ve emeklilerden oluşmaktadır. Derneğin gelir kaynağı aidattır. Dernek binası bulunmamaktadır, geçici

²⁶⁵ Dernek yönetim kurulu üyesi ile yapılan 23.03.2019 tarihli görüşme.

olarak kullanılan bir yer vardır ancak orası da artık kullanılamamaktadır. Yer talep etmelerine rağmen seçim sürecine denk geldiğinden yer meselesi çözülememiştir.

1950'lerden beri devam eden mülkiyet sorununa karşı birlikte hareket ederek çözüm üretmek derneğin kurulma amacıdır. Mahalleye gelenlerin mahalleden gitmemeleri, birlikte çalışmaları ve mülkiyet sorununun olduğu yerde çözülmesi için çalışılmaktadır. Başka mahallelerde müteahhitlerin gelip gittiği ve belli parselleri satıp giden insanların olduğuna dair duyumlar olmuştur. Bunun üzerine aynı sorunu mahalle olarak yaşamamak ve mahalleden gitmek zorunda kalınırsa hakların alınabilmesi için dernek kurulmuştur.

Derneğin Faaliyetleri

Kahvehanelerde, pastanelerde bir araya gelinmektedir, hava güzelse parkta toplanılmaktadır. Mahalleler Birliği ile hareket edildiği için toplantılar sorun bazında olmaktadır. Poligon Mahallesi'nin sorunu veya başka bir mahallenin sorunu hakkında Mahalleler Birliği'ndeki insanlar bilgilerini paylaşmaktadırlar. Çok fazla engellenen bir girişim bulunmamaktadır. Toplantı yapma konusunda belirli bir periyot bulunmamakla birlikte ayda en az bir kez bir araya gelinmektedir. Ne olup bittiği ve bir etkinlik varsa o etkinlik bazında hazırlık konuları tartışılmaktadır.

Herhangi bir etkinlik olduğunda etkinliğin duyurusu halka yapılmaktadır. Broşür, internet, SMS veya Whatsapp yolu ile iletişim kurulmaktadır. Diğer mahallelerde parsel bazında sorunlar olduğu için parsel bazında kooperatifler kurulmaktadır. Poligon Mahallesi'nde henüz öyle bir problem olmadığı için sadece genel konularda toplantılar yapılmaktadır, herhangi bir sokak veya ada bazında bir durum bulunmadığından kooperatif de yoktur.

Sarıyer Belediyesi ıslah imar planlarını hazırlamış ve İBB'ye göndermiştir. İBB'nin bunları meclis gündemine almadan geri göndermesine tepki olarak bir araya gelinmiş ve belediyeye gidilmiştir. Sarıyer Belediyesi'nin açmış olduğu davaya müdahil olunmuştur. 2981 sayılı yasanın süresinin uzatılması için toplantı yapılmıştır, Ankara'ya gidilmiş ve parti temsilcileri ile görüşülmüştür.

Servis arabalarının mahalledeki cadde boyunca park ederek yolu daraltma suretiyle kapatmaları hususunda kaymakamlığa dilekçe verilmiştir. Mahalle adına mahalle özelinde başarıya ulaşan bir yargı kararı bulunmamaktadır, tüm mahalleler adına ıslah imar planlarına karşı belediyenin açmış olduğu davaya müdahil olma durumu söz konusudur.

Derneğin toplantılarını gerçekleştirebilecekleri bir yerinin olmaması ve dar gelirli vatandaşlardan alınan aidatların tam olarak toplanamaması nedeni ile gelir sıkıntısı yaşanması, derneğin karşılaştığı zorluklardandır. Toplumsal bilinç açısından dernek faaliyetleri yararlı bulunmaktadır. Her meslekten insanın bulunması, çeşitli yaşam tecrübelerine sahip olan insanların bilgi birikimini birbirine aktarması ve sorunları hukuki, şehircilik ve mimari anlamda bütünsel olarak görebilmek anlamında faydalı olmaktadır. Tüm mevzuata hâkim olmak, tüm boyutları görmek açısından bir sonuca gitmeyi kolaylaştırmaktadır.

Dernek faaliyetleri yeterli bulunmamaktadır. Emekli ve işsizlerin yaşadığı geçim sıkıntısı sebebiyle mahallenin tamamına ulaşmak mümkün olmamıştır. Kaymakamlıkta çok fazla bir diyalog yoktur. Başlangıçta çözüm kaynağı belediyede olduğu için belediyeye gidip gelme şeklinde diyalog geliştirilmektedir. Hem Sarıyer Belediyesi hem de İBB toplantılarına katılım sağlanmaktadır. Ancak İBB'nin biraz daha duyarlı olduğu görülmektedir. İlçe belediyesi bu konuda daha duyarlıdır ve mahalleliyi daha çok muhatap almaktadır. Mahallede her siyasi görüşten insan olduğu için hem mahalledekilere hem de diğer siyasi partilere eşit mesafede durulmaktadır. Mülkiyet sorunları, mahalle ve kültür meselelerinin çözüme kavuşturulması için hangi siyasi görüşe sahip olunduğuna bakılmaksızın ortak hareket etmeye çalışılmakta ve siyasi düşüncelere karşı mümkün olduğu kadar karşılıklı anlayış geliştirilmektedir. Seçimlerden önce taleplerde bulunulmakta, parti ayırt etmeksizin siyasetçileri topluca etkilemeye çalışılmaktadır. Mahalle derneği ilçedeki tüm siyasi partilerin temsilciliklerine giderek mahallelinin sesini duyurmaya çalışmaktadır. Sarıyer Belediye Meclisi toplantılarına katılım sağlanmakta ve oradaki fikirler değerlendirilmektedir.

Mahallenin Sorunları

Mahallenin en büyük sorunu mülkiyet sorunudur. Mahalle halkı 2981 sayılı yasadan doğan haklarını elde etmek istemektedir. Tapu tahsis belgelerinin zaman içerisinde tapuya dönüşmesi gerektiği halde o günden bugüne hiçbir adım atılmamıştır. Mülkiyet sorunu çözülmeden imar durumu da çözülememekte, kalıcı bir adım atılamamaktadır.

Komşuluk İlişkileri

Mahalleli birbirini akraba, aile gibi görmekte, bir araya gelerek mahalle kültürünü canlı tutmaya çalışmaktadır. Mahalleli sorunları sahiplenerek ortak bir çözüm üretmeye çalışmakta ve bunun gelecekte de böyle devam etmesi için mücadele vermektedir. İbadet

yeri, okul, çocuk parkı ve sağlık ocağı gibi ihtiyaçlar bireysel değil toplumsal olduğundan insanların birlikte hareket ederek birlikte talep etmesi gerektiği düşünülmektedir.

Dernek Faaliyetlerine Halkın Katılımı

Halk dernek faaliyetlerine yaklaşık %15 oranında katılmaktadır. Mahallenin tamamına ulaşılabilmesi için iletişim bilgilerinin eksikliği nedeniyle biraz zaman alsa da ulaşılan mahallelinin katılım sağlaması olumlu bir durum olarak görülmektedir. Halkın katılımı konusundaki görüşler şu şekildedir: “Herhangi bir plan, program, proje yapılacağı zaman veya yapmaktan vazgeçileceği zaman oradaki insanlarla bunun paylaşılması lazım, insanların düşüncesinin alınması lazım, niye yapılıyor, niye yapılmıyor, ne için yapılması gerekiyor bilgisinin paylaşılması lazım. İnsanların en doğal hakkı kentsel yaşam hakkıdır.”

Ekonomik sıkıntılar insanları olumsuz etkilemekte ve halk öncelikle geçim sıkıntısı ile uğraşmaktadır. Ancak kendi mahallelerinin bir sorunu olduğu zaman halkın katılım yüksek olmaktadır. Dernek olarak mahallenin tamamına ulaşamadığı için faaliyetlerin yeterli olmadığı ve daha bilimsel ve hukuki bir yapının olması gerektiği düşünülmektedir. Dernek başkanı şöyle söylemektedir: “Ne kadar çok insana ulaşırsak, toplantılarda insanlar yasal haklarını ne kadar çok öğrenirlerse, bunun farkına varırlarsa o kadar çok da onun takipçisi olur ve talepte bulunurlar veya talepte bulunamıyorsa dernek yönetimi veya görevlendirilen insanlar onun takipçisi olur.”

2.2.1.10. PTT Evleri Mahallesi

PTT Evleri Mahallesi, 445,77 hektarlık bir alanda olup nüfus yoğunluğu 12 ki/ha’dır. TÜİK verilerine göre 2018 yılı itibarıyla mahallenin nüfusu 18 yaş üzeri 4.213 kişi, toplamda 5.342 kişidir.

Dernek ile İlgili Bilgiler

PTT Evleri Mahallesi Sosyal Yardımlaşma, Dayanışma ve Kültür Derneği 2010’da kurulmuştur.²⁶⁶ Dernek üye sayısı 186 olup AK PARTİ, CHP, HDP ve MHP’li üyeler de bulunmaktadır. Emekliler daha duyarlıdır ve öğretmen, serbest meslek, lojistik, kamu görevlisi, belediye çalışanı mesleklerinden üyeler bulunmaktadır.

Derneğin gelir kaynakları dernek üyelerinden yıllık olarak alınan aidatlardır. Üyelerden çok fazla bir tahsilat yapılmamakta ve ihtiyaçlar kolektif olarak çözülmeye çalışılmaktadır. Belediyenin kurmuş olduğu semt evinde muhtarlığın yanında derneğe de

²⁶⁶ Dernek başkanı ile yapılan 17.04.2019 tarihli görüşme.

bir oda tahsis edilmiştir. Bir Umut Derneği'ndeki akademisyen, şehir plancısı ve hukukçulardan destek alınmaktadır. Ayrıca derneklerin yapısı içinde de benzeri meslekten üyeler bulunmakta ve ihtiyaç olduğunda fikirlerini beyan ederek yardımcı olmaktadır.

Dernek, mülkiyet üzerindeki hakların iade edilmesi ile ilgili mücadele için kurulmuştur. Mahallede kooperatif de bulunmaktadır.

Derneğin Faaliyetleri

Mahalleli ile iletişim ev ziyaretleri, yönetimdeki kişilerin kişisel ilişkilerini kullanması, sosyal medya, Facebook, Twitter, Whatsapp grupları ve SMS yoluyla sağlanmaktadır. Derneğin bu zamana kadar özerk olarak yapmış olduğu bir girişim bulunmamaktadır. Mahalle meclislerinde temsil hakkı olan kişilerin dernekte almış olduğu kararlar mahallelerde tekrar yayınlanmaktadır. Sarıyer'i ilgilendiren kısımlarda Sarıyer'deki 15 mahallede Mahalleler Birliği olarak karar alınıp uygulamaya geçilmektedir. Yasa teklifi vermek için Ankara'ya gidildiğinde ya da davaların açılması sürecinde %90 oranda Türkiye Mahalleler Birliği olarak hareket edilmiştir.

2981, 775, 4706 gibi mülkiyet ve tapu sorunu ile ilgili yasaların uygulanması yaklaşık 35 yıldır engellenmektedir. Bununla ilgili olarak en son İBB, Sarıyer Belediyesi'nin meclisten geçirmiş olduğu ıslah imar planlarını geri göndermiştir. Bunun üzerine Sarıyer Belediyesi dava açmış ve Mahalleler Birliği olarak bu davalara müdahil olunmuştur. Burada asıl engelleyici İBB'dir ve bu durum mahkemede de dile getirilmiştir. 2981 sayılı yasa 1984 yılında gecekondu af yasası olarak çıkmıştır, devletin vatandaşa bulunduğu yerlerde af getirme amacını taşımaktadır. Bu yasanın uygulanması 2015 yılında bitecekken kaldırılmaması için Ankara'ya Mahalleler Birliği olarak yasa teklifi verilmiş ve 3 yıl uzatılmıştır. Cumhurbaşkanlığı tarafından onanan ve Resmî Gazetede yayımlanan yasayı İBB uygulamaya almama konusunda ısrarcı olmuştur. Dernekler, kooperatifler ve mahalle sakinleri olarak hukuksal boyuta geçilmiş ve davalar kazanılmıştır.

Dernek 15 günde bir veya ayda bir kez toplanmaktadır. Genellikle Mahalleler Birliği çatısı altında toplantılar gerçekleştirilmektedir. Alınacak kararlar, yapılacak işler, ziyaret edilecek yerler, mahalleliyi etkileyecek konularda haftada 1-2 veya ayda 2 kez olmak üzere sürecin yoğunluğuna ve gündemdeki konulara bağlı olarak toplantı sıklığı değişiklik göstermektedir.

Hazine arazisi olarak geçen, Milli Emlak ve eskiden İl Özel İdaresi'ne ait olan yerlerde ve şahıs arazilerinde 50 yıldır ikamet eden mahalle sakinleri bulunmaktadır. PTT Evleri Mahallesi'nde %70'lik kısım hisse tapulu olup problem daha çok Hazine arazisi ve Milli Emlak'a ait %30'luk olan alanda yaşanmaktadır. Hisse tapulu olan yerlerin bir an önce mülkiyet sorunlarının çözölerek müstakil tapuya kavuşturulması, hazine arazilerinde oturan mahalleliye arazi devrinin yapılması ile alakalı çalışmalar yapılmaktadır. Mahalle dernekleri kendi mahallesindeki yapıyı ortaya koyduktan sonra mahalleye özgü kararlar toplanıp Sarıyer mahalleleri adına çatı bir karar olarak çıkmaktadır. Daha sonra bu kararların uygulamasına geçilmektedir. Mahalle olarak karar alınıp tek başına devam edilmemektedir.

En son İBB'ye karşı 15 mahalleden 13'ü davayı kazanmıştır. Topluluğun her geçen gün büyüyerek faaliyetlerine devam etmesi ve imar barışının hükümet tarafından seçim öncesi çıkartılması da aslında bu topluluğun bir başarısı olarak görölmektedir. İmar barışının çıkartılmasının aceleye getirilmiş olduğu ve mevcut yönetime karşı güven tazeleme adına çıkartıldığı düşünölmektedir.

Derneğin karşılaştığı zorluklar daha çok dernekte siyaset yapılması olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan dernekte, mahalle toplantılarında, Whatsapp veya Facebook gruplarında siyaset konuşulması ve siyasi partilere ait renklerle broşür kullanılması derneğin kendi içinde yasaklanmıştır. Herkesin siyasi görüşüne saygı duyulmakla beraber siyasetin derneğin dışında yapılması gerektiği sürekli olarak vurgulanmaktadır. Derneğin siyasetten uzak tutularak bugönlere kadar getirilmesi büyük bir başarı olarak görölmektedir. AK PARTİ, mahalle derneklerine antipatik yaklaşmakta ve derneklerin başka partilerin arka bahçesi olduğunu düşünmektedir. Bundan dolayı mahallelerde kişiler üzerinde baskı oluşturmaktadır. Derneğin mevcut yönetim kurulunda AK PARTİ, CHP ve MHP'li kişiler bulunmaktadır. Yönetim kurulu değişikliğine gidildiğinde de özellikle değişik siyasi partilerden görüşleri olan insanların yönetimde bulunmaları için çaba gösterilmektedir. Tüm bu çabalara rağmen AK PARTİ'li kişilerin katılım sağlamadıkları gibi önyargılı davranışlarını devam ettirdikleri görölmektedir. Dönemsel olarak yapılan geniş katılımlı toplantılara ve yerel seçimler öncesi gerçekleştirilen taahhütname toplantılarına hiçbir siyasi görüş ayırt etmeksizin siyasi partiler davet edilmektedir. Fakat AK PARTİ ne il ne de ilçe düzeyinde yapılan bu toplantılara uzun zamandır katılmamıştır.

Dernek faaliyetlerinin işlevselliğinin artırılabilereği, ancak sorunun çıkış noktası mülkiyet olduğu için bunun üzerinden devam edilmesinin daha doğru olacağı

düşünülmektedir. Dernek faaliyetleri çok faydalı bulunmaktadır. İnsanların örgütlenmeden kazanması zor olarak görülmektedir. Devletin mahalleliyi hak sahibi olarak muhatap kabul etmediği, karşısında bir kurum görmek istediği dikkate alındığında derneğin bu tür işleri yürütmesinin kesinlikle faydası olduğu düşünülmektedir. Dernek faaliyetlerinin işlevselliğinin genişletilmesi, yeterli hale getirilebilmesi gerektiği ifade edilmektedir.

Merkezi yönetimle herhangi bir sorun yaşanmamıştır. Yerel yönetimlerle ilişkiler gayet iyi bulunmaktadır. Bazı muhtarlar derneklere destek olmadıkları gibi dernek faaliyetlerinin içinde bulunmak istememektedir. Fakat genel düşünce derneklere destek olma yönündedir, sorunların çözülmesinde mahalleliden destek alınmaktadır. Dönemsel olarak uluslararası kuruluşlarla ilişki kurulmaktadır, geçmiş senelerde Mahalleler Birliği olarak yurtdışında çeşitli toplantılara katılım sağlanmıştır. Bir Umut Derneği dışında görüşülen STK yoktur, başka kuruluşlardan yardım alınmamaktadır.

Mahallenin Sorunları

Mahallenin öncelikli sorunu mülkiyet sorunudur. Mahalle sakinleri için sosyal alan, park ve spor alanı eksikliği, okulların eski ve depreme dayanıklı olmayışı, mahallenin yanında bulunan İBB'ye ait tuz deposunun orman kenarında ilköğretim okuluna bitişik olmasının yarattığı sağlık problemi, ıslah edilmiş ama tamamen bitirilmemiş derenin problemi ikinci sırada gelmektedir.

Komşuluk İlişkileri

Mahalledeki komşuluk ilişkileri 1940-1950'lere dayanan ilişkilerdir. İktidardaki siyasetçilerin kullandığı dil sebebiyle 50 yıllık komşular arasında da son 5-10 yıl içinde kutuplaşma başlamıştır.

Dernek Faaliyetlerine Halkın Katılımı

Dernek ilk kurulduğunda katılım yoğun olarak gerçekleşmiş fakat zaman içerisinde bu yoğunluk azalmıştır. İnsanların mücadelelerinde elle tutulur bir sonuç görmek istedikleri ve kısa zamanda bunu göremediklerinden çabuk yorulmuş oldukları düşünülmektedir. 2981 sayılı yasanın uzatılması ile ilgili gündem yaratılması ve mahkeme süreçlerinin açılması ile insanların bu yönde bir sonuç alabileceklerine inancı artmıştır. Üye sayısı 186 olmasına rağmen yapılan son toplantılara üye olmayan mahalleli ile birlikte yaklaşık 250-300 kişi katılım sağlamıştır. Her mahallenin yapısı farklı olduğu için mahalleler kendi yapısına uygun olarak karar almaktadır.

Halkın dernek faaliyetlerine katılım oranı bazen üye sayısından daha fazla da olabilmektedir. Mahalle ile ilgili karar alma süreçlerine mahallenin katılımı konusunda insanların çok profesyonel bir yaklaşım sergilemediği düşünülmektedir. Mahalleli, birilerinin kendileri için bir şeyler düşündüğünü, onlar adına doğru kararlar aldığını ve kendileri adına koşturduklarını düşünebilmektedir. Bu yüzden karar alma süreçlerine katılımları da az olmaktadır. Bu yaklaşıma engel olmak adına el broşürleri dağıtılmakta, gazeteler çıkarılmakta, yapılanlar, yapılması gerekenler ve sonraki süreçlerdeki hukuki haklar halka sosyal medya aracılığıyla da anlatılmakta ve sürekli duyurular yapılmaktadır. Bu konuda bilinçlendirmeye önem verilmektedir. PTT Evleri Mahallesi için %70'lik kısmı hisse tapulu olan yerlerin dışında kalan %30'luk kısım için mücadele verilmekte ve buradan yaklaşık %65 oranında katılım sağlanmaktadır.

Kentin sorunlarını bilen kurumların ve derneklerin ortaya koyduğu çalışmalarla halkın bilinçlendirilmesi, karar alma noktasında bu kurumlara paydaş sağlanması, halkın bir bütün olarak bu karar alma mekanizması içinde bulundurulması gerektiği düşünülmektedir. Bulunulan ilçe veya mahalle içerisindeki her vatandaşın tüm sosyal alanlardan, eğitim ve sağlık hizmetlerinden aynı ölçüde yararlanması ve komşuların birbiriyle sosyalleşmesi gerektiği savunulmaktadır.

2.2.1.11. Reşitpaşa Mahallesi

Reşitpaşa Mahallesi 296,08 hektarlık bir alanda olup nüfus yoğunluğu 60'tır. TÜİK verilerine göre 2018 yılı itibarıyla mahallenin nüfusu 18 yaş üzeri 15.037 kişi, toplamda 17.902 kişidir.

2007'de İstinye Park AVM'ye ulaşımı kolaylaştıracak ve Reşitpaşa Mahallesi'ndeki 72 binanın yıkılmasını öngören plan tadilatı yapılmıştır. İstinye Park ve Fatih Sultan Mehmet köprüsü arasında planlanan yolun yapılan plan tadilatına karşı 2009'da açılan iptal davası sonucunda plan iptal edilmiştir. Bunun üzerine 2011'de İBB tarafından benzer içerikli plan tadilatı tekrar onaylanmıştır. Buna karşı mahalle derneğinin girişimiyle 2012'de İdare Mahkemesinde açılan dava mahallelinin lehine sonuçlanmıştır.²⁶⁷

Dernek ile İlgili Bilgiler

Reşitpaşa Mahallesi Koruma ve Dayanışma Derneği 2007'de kurulmuştur.²⁶⁸ 150'ye yakın üye bulunmaktadır ve üyeler mahallede yaşayan insanlar olup aralarında

²⁶⁷ Mahalleden Gazetesi, 29 Eylül 2014, s.4.

²⁶⁸ Dernek başkanı ile 27.03.2019 tarihinde yapılan görüşme.

herhangi bir siyasal ayrım gözetilmemektedir. Mahalle sakinleri daha çok dar ve orta gelirli insanlar ile emeklilerden oluşmaktadır. Sarıyer'in en büyük problemlerinden biri olan mülkiyet probleminin çözümü konusunda mücadeleler; evlerini çeşitli zorluklar ile yapmış olan insanlar ve bu mücadelelere tanık olan insanlar tarafından yürütülmektedir. Asıl itici güç olması beklenen kesim olan gençlerin ve nispeten daha eğitimli olan insanların bu konulara çok ilgi göstermediği gözlenmektedir.

Derneğin aidat dışında herhangi bir gelir kaynağı bulunmamaktadır. Eskiden üyelerin nişan, kına gecesi gibi toplantılarına ev sahipliği yapabilecek lokal olarak da kullanılan bir merkez varken, aidatlardan toplanan para ile kira ödenirken aidatların düzenli ödenmemesi sebebiyle giderlerin karşılanmasında zorluk çekilmiş, bunun üzerine komşulardan birinin sağlamış olduğu küçük bir ofis kullanılmaya başlanmıştır. Mahalleler Birliği ile ortak hareket etmeye çalışılmaktadır. Gönüllü danışmanlar hukuk ve şehircilik konusunda destek vermektedir. Bir Umut Derneği, bu konuda tüm mahallelerin en büyük destekçisi konumundadır.

Derneğin ortaya çıkış sebebi, Türk şehirciliğinin en önemli problemlerinden bir tanesi olan, bu konuda yapılması gereken şeyler açık olmasına karşın sorumlu idarelerin görevlerini yerine getirmediği gecekondulaşma sorunudur. Mülkiyetin orada yaşayan insanların üzerinde olmamasından kaynaklanan mülkiyet problemlerini çözüme kavuşturmak, yol ve benzeri çeşitli planlama faaliyetlerine karşı vatandaşın haklarını korumaya çalışmak derneğin temel amaçlarındanıdır. İdare malik olmayan insanların dava açma süreçlerinde müdahil olmasını dava ehliyetinin bulunmaması bakımından kabul etmemektedir. Bu nedenle dernekleşme mahallelerde son derece önemlidir. Öncelikle dernekleşmenin gerekliliği insanlara anlatılmış, sokak sokak gezilerek çeşitli toplantılar yapılmış ve dernek kurucu heyeti olabildiğince geniş bir tabandan seçilmiştir.

Derneğin Faaliyetleri

Whatsapp grupları, mesaj grupları, anonslar, afiş ve pankartlar, el bildirileri, Sarıyer mahalleleri ve İstanbul mahalleleri ile birlikte hazırlanan gazeteler halkla iletişim araçlarındandır. Mevcut ya da oluşması muhtemel tehlikelere karşı komşuları uyarmaya yönelik çeşitli bilgilendirme toplantıları yapılmakta, mahalleliler mülkiyet problemi ve bunların çözümü konulu panellere davet edilmektedir. Etiler tarafından gelen ulaşımı rahatlatmak adına belediyenin girişimleri olmuş, fakat bunun için mahallede yaşayan komşularının evlerinin yıkılması gerekmektedir. Bu yıkım kararlarına karşı dernek komşuları uyarmakta, onları çeşitli toplantılarla aydınlatmakta, birlikte hareket etme ve ortak karar alma konularında yönlendirmektedir. İdarenin yapmış olduğu plan

değişikliklerine karşı idare mahkemesine dava açılmasının takipçisi olunmakta, hem dernek olarak hem de dernek üyesi gerçek kişiler olarak, davalara müdahil olunmaktadır.

Derneğin başarılı sayılabilecek çeşitli girişimleri olmuştur. 2007 yılında Borsa İstanbul'un doğusundan bir yol geçirilmek istenmiştir. Buna karşı açılan davada müdahil olunmuş, mahkeme yürütmeyi durdurma kararı almış ve bir bilirkişi atamış, bu bilirkişi de mahallenin lehine karar vermiştir. Sonra, çeşitli Danıştay içtihatlarına dayanarak mülkiyeti gösterir bir belgenin olmaması sebebiyle ehliyet yönünden davanın reddine karar verilmiştir. Aynı dönemde Borsa İstanbul da dava açmıştır ve onlar da kazanmış olduğu için Borsa İstanbul'un doğusundan geçecek yola karşı mahalleli mücadelede zaman kazanmıştır. Daha sonra Borsa İstanbul'un batı tarafından bir yol açma girişimi olmuştur. Mahalleli bu planlara da itiraz etmiştir, yerel mahkeme bilirkişi atamış, bu bilirkişi mahalleli lehine karar vermiş ve davayı mahalleli kazanmıştır. İBB bu olayı Danıştay'a taşımış ve Danıştay, bilirkişi heyeti içerisinde ulaşım uzmanı bulunmaması sebebiyle yerel mahkemenin kararını bozmuştur. Bunun üzerine ilk mahkeme, içinde ulaşım uzmanı da bulunan yeni bir bilirkişi heyeti tespit etmiştir. Yerinde incelemeler sonrasında yapılan planlamanın şehircilik açısından, teknik koşullardan ve sosyolojik bakımdan uygulanmasının mümkün olmadığı, oradaki yerleşim yerlerindeki insanların sosyal hayatına zarar vereceği ileri sürülerek mahkemede oybirliğiyle iptal kararı verilmiştir. İBB, kararı Danıştay'a temyize götürmüş, Danıştay ilgili dairesi yerel mahkemenin kararını bilirkişi heyetinin yazmış olduğu rapor çok açık bir şekilde mahallelinin lehine olmasına karşın bu rapora dayandırarak bozmuştur. 5 kişilik heyetteki daire başkanı mahkemenin kararına iptal şerhi koymuştur ve "bozma nedenlerinin hiçbiri gerçekleşmediğinden dairenin vermiş olduğu karar yerinde değildir" şeklinde karar vermiştir. Kararın mahalleliye tebliğinden sonra karar düzeltme talebi ile tekrar Danıştay'a başvurulmuştur. Mahkeme süreci şu anda bu aşamada hala devam etmektedir.

Özal döneminde çıkartılan 2981 sayılı yasa kamu arazilerinde bulunan mülkiyetin yapısına, kimin olduğuna bakılmaksızın üzerinde yaşayanlara bu arazilerin devrini öngörmektedir ve bu yasa hala yürürlüktedir. Bu zamana kadar çözülmemiş olması yöneticilerin bir şey yapmamış olmaları bakımından bir görev kusuru ve hatta bir görev suçu olarak görülmektedir. Yerleşimciler hala çeşitli vaatlerle yönlendirilmeye çalışılmaktadır, oysa mahallelinin istediği yalnızca yerleşimcilerin haklarının verilmesidir. Gecekonduların nasıl tapuya kavuşacağı mevzuat açısından bellidir; 2981 sayılı yasaya göre ilçe belediyeleri önce bir durum tespiti yapar, bir ıslah imar planı hazırlar ve bu ıslah imar planını Büyükşehir Belediyesi'ne sunar. Büyükşehir Belediyesi

ıslah imar planını kabul eder ve bundan sonra koruma amaçlı bir plan hazırlanarak doğal süreç başlatılmış olur. Bu Sarıyer Belediyesi'nin kendi inisiyatifi ile vermiş olduğu bir karar değildir. Mahalle derneklerinin baskısı ve uzun müzakereler sonucunda Sarıyer Belediyesi ikna edilmiştir. Hatta bu konuda İstanbul Üniversitesi'nde bir kamu hukukçusundan 2981 sayılı yasanın Boğaziçi'nde de uygulanacağına dair yaklaşık 16 sayfalık bir hukuki mütalaa alınmıştır. Boğaziçi'nde İstanbul ve Çanakkale boğazlarını kapsayan yasa birtakım kısıtlamalar getirmekte ve boğazı kıyı ve sahil, öngörünüm, geri görünüm ve etkilenme bölgesi olarak ayırmaktadır. Yasada kıyı öngörünüm sahil bandında herhangi bir imar affının yapılamayacağı ve buralarda bir imar yasağı olduğu, bunun için birtakım özel izinler alınması gerektiği belirtilmektedir. Sarıyer Belediyesi mevzuatın nasıl işletileceğinden emin olmak için İBB'ye yazı yazarak durumu sormuş, İBB Hukuk Müşavirliği "2981 sayılı yasa boğazın öngörünüm kıyı sahil bandında uygulanamaz, ancak geri görünüm ve etkilenme bölgelerinde uygulanabileceği açıktır, plan uygulanabilir" şeklinde cevap vermiştir. Buna gerekçe olarak da birden çok Danıştay kararını göstermiştir. İstanbul Habibler Mahallesi'nden bir vatandaş İBB'ye bir yazı yazarak tapuların verilmesini talep etmiş, Büyükşehir Belediyesi'nin Gecekondu Mesken Müdürlüğü bu vatandaşla hitaben yazdığı yazıda belediyenin tapu verebilmesi için içinde bulunulan ilçe belediyesi tarafından önce ıslah imar planlarının yapılması gerektiğini söylemiştir. Mahalle derneklerinin gelişmesi sonucunda ıslah imar planları yapılmış ve İBB'ye gönderilmiştir. İBB, 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'nun 7 ve 11. maddeleri gereğince ilçe belediyeler tarafından hazırlanmış olan ıslah imar planlarını reddetme hakkı olmamasına rağmen, bunu bir bürokrat eli ile Sarıyer Belediyesi'ne iade etmiştir. Bu konuda çeşitli emsal kararlar bulunmaktadır. Örneğin Sakarya Serdivan ilçe belediyesi ıslah imar planı yaparak bunu Sakarya Büyükşehir Belediyesi'ne göndermiştir. Sakarya Büyükşehir Belediyesi'nin planı reddetmesi üzerine Serdivan Belediyesi, İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü'ne bunun nasıl olması gerektiğini sormuş, Genel Müdürlük ise kararların aynen veya değiştirilerek kabul edilmesi gerektiğinden Büyükşehir Belediyesi'nin reddedemeyeceğini söylemiştir. Böylece reddetmenin usulsüz bir davranış olduğu anlaşılmıştır. Sarıyer Belediyesi bu durumu dava konusu yapmış, Sarıyer'de oturan mahallelilerden de yaklaşık 5.000 kişi bu davalara müdahil olmuştur. Mahkemelerde savunmalar yapılmış, mahkemenin mahalleliler lehine karar vermesi üzerine İBB, istinaf mahkemelerine başvurmuştur. İstinaf Mahkemesi idare mahkemelerinin vermiş olduğu kararı 2981 sayılı yasanın yürürlüğünün kalmadığı gerekçesiyle esas yönünden bozmuştur. Mahalleli itirazlarını yapmış ve davayı Danıştay'a götürmüştür.

Derneğin yönetim kurulu genelde haftada bir gün, ayrıca kritik dönemlerde ve çok acil ihtiyaç olduğunda toplanmaktadır. Dernek genel olarak açık tutulmaktadır. Halk başı sıkıştığında zaman dernek toplantılarına ilgi göstermektedir.

“Dernekler bazı partilerin arka bahçesidir” gibi doğru olmayan söylemler karşıt görüşlü kişilerin derneklerden uzak durmasına sebep olmaktadır. Dernek yapılanların yanlış olduğunu, siyasilerce söylenenlerin yasayla hiçbir ilişkisi olmadığını halka anlatmaktadır. AK PARTİ ilçe belediye başkan adayları ve büyükşehir belediye başkan adayları mahalle derneklerinin düzenlemiş olduğu toplantılara katılmamaktadır ve bu konuda bir taahhüname imzalamaya yanaşmamaktadır.

Dernek ekonomik zorluklar yaşamaktadır. Derneğin faaliyet alanı olabildiğince kısıtlı tutularak zorluklar aşılmaya çalışılmaktadır. İnsanlara ulaşmada ve onların ilgisini toplamada güçlük çekilmektedir. Genç kuşaklar bu konuyla çok ilgilenmemektedir. Derneğin hukuki açıdan haklı bir zeminde olduklarını söylemesine karşın, psikolojik etki altında kalmalarından dolayı insanların çözüm konusunda çok fazla umutları yoktur. İnsanlar devletin sözlerinin daha değerli ve geçerli olduğunu düşünmelerinden dolayı pozisyon değiştirmekte güçlük çekmektedirler.

Dernek faaliyetlerinin yararlı bulunduğu şu sözlerle açıklanmaktadır: “Bunun en belirgin örneği şudur, dernek olarak bu yol kararlarına itiraz etmemiş olsaydık Borsa İstanbul’un hem doğusundan hem batısından orayı İstinye Park'a bağlayan ama şehircilik ilkelerine ve İstanbul ulaşım planına aykırı bir yol geçmiş olacaktı. Orada trafik yoğunluğu artacaktı, 100'e yakın bina yıkılmış olacaktı, yüzlerce komşumuz oradan uzaklaşmış olacaktı. Biz bunları derneğin çabası ve varlığıyla sağladık.” Dernek faaliyetlerini yeterli bulmanın mümkün olmadığı düşünülmekte ve şu sözlerle ifade edilmektedir: “Bizim gibi mahallelerin birçok problemi var, dernek amaçlarımız sadece mülkiyet sorununu çözmek, onunla sınırlı tutmak değil. Maddi ve kişisel imkânlarımızın engelleri olabiliyor, her şeye yetecek gücümüz, zamanımız yok.”

Merkezi yönetimle çok fazla ilişki bulunmamaktadır. İBB ya da siyasi partileri kanunların emrettiği şekilde davranmaya davet etmektedirler. Siyasi partilerden etkilenilmemekte partilerin bilinçsiz insanlar üzerindeki çaresizliği geliştirdikleri, insanları kendilerinden bir şeyler bekler duruma getirdikleri düşünülmektedir. Meslek odalarının çok genel ve çok soyut birtakım sözler dışında bir girişimleri olmadığı, yaşadığı ülkenin sorunlarından ve sokakta olup bitenlerden bağımsız konuştukları düşünülmektedir. Siyasi partiler, meslek odaları, üniversiteler ve baroların kentsel dönüşüm konusunun öneminin farkında olmadıkları veya farkında olup çekindikleri,

baskı altında olduklarından bu konuda girişimde bulunmadıkları, akılcılıktan uzak ve toplumdan kopuk bir anlayışın mevcut olduğu düşünülmektedir.

Mahallenin Sorunları

Dernek başkanına göre zamanında eğitim, sağlık, iş ve aş talepleri ile gelen insanların barınma probleminde çözüm olarak görülen gecekonduların ıslah edilmesi gerekmektedir. İnsanların sağlıklı ve güvenli bir çevrede, konforlu konutlarda oturması ihtiyacı doğmuştur. Mahallenin problemleri bu düzensiz kentleşmenin getirmiş olduğu problemler; yolun, sağlık alanlarının, yeşil alanların, parkların ve otoparkların olmamasından kaynaklanan sorunlardır. Mülkiyet problemi ile ilgili şunlar kaydedilmiştir: “İstanbul'un veya kentlerin daha değişik yerlerinde yaşayan, gecekondulaşmaya bulaşmamış insanlar buraların bir işgal hareketi olduğunu düşünüyor. Kendisi para verip arsa aldığı anda, tapulu bir konut sahibi olduğunda gecekonduda yaşayan insanlara karşı bakış açısı daha farklı oluyor. O insanların bu alanlardan atılmasına karşı tepki göstermekten biraz uzak duruyorlar. Onların zaten şimdiye kadar oturdukları kârdır gibi bir anlayışları var.”

Dernek başkanına göre yerleşimciler başlangıçta bütün altyapı yatırımlarını kendi yapmıştır. Yol, kanalizasyon, elektrik direkleri, ağaçlandırma, cami ve okul yapımında bizzat kendileri katkıda bulunmuştur. Ayrıca bu arazilerin mafya veya aracılar tarafından insanlara satıldığı ifade edilmiştir. Özal döneminde, 1984'te yapılan işlemler de aslında bir satış işlemi olarak görülmektedir. Kentlerdeki kentsel hizmetlerin tamamı toplumun ödediği vergilerle ortaklaşa yapılmaktadır ve gecekondulu bölgelerinde yaşayan insanlar kentsel hizmetlerden yıllardır en az ölçüde yararlanan insanlardır. Bu sebeplerle kent yaşamına başlangıçta borçlu olarak başlamış olsalar bile bu borcun artık ödendiği ifade edilmiştir. Ayrıca gecekondulaşmanın Türkiye'nin ekonomik ve sosyal hayatında önemli katkıları olduğu, bunun göz ardı edilmemesi ve altının çizilmesi gerektiği, eğitim, sağlık, iş ve aş için buraya gelen insanların Türkiye sanayileşmesini hızlandırdığı, Türkiye'deki insan kalitesi ve eğitim düzeyine katkıda bulunduğu düşünülmektedir.

Sulukule, Tarlabası ve Kirazlıtepe örneklerinde de görüldüğü gibi İstanbul'un çeşitli semtlerinde yapılmaya çalışılan mülkiyet değişikliği; insanları yaşadıkları, çalıştıkları yerlerden, anılarından koparmaya çalışan bir sürgüne benzetilmektedir. Bu yerleşimciler buralardan uzaklaştırıldığında buraların kamu yararına kullanılmayıp üst gelir gruplarına ya da siyasi çevrelere peşkeş çekileceği endişesi duyulmaktadır. Dernek başkanının bu konudaki sözleri önemlidir: “Aslında biz bu arazilerin bize devrini isterken bunların ranta kapalı olarak devredilmesi gerektiğinin altını çiziyoruz, bu arazileri bize

verin biz de Ağaoğlu gibi plazalar yapalım gibi bir amacımız yok. İlk olarak kentin rantı kurban edilmemesi gerektiğini savunuyoruz. Bu yaşanmışlıkları sosyal, ekonomik, sosyolojik nedenlerini ve sonuçlarını göz ardı ederek bu konuya yaklaşılması gerektiğinin altını çiziyoruz. Fakat akademik çevreler, sosyal bilimciler, barolar, meslek odaları ve politikacılar bunu dikkate almıyor.”

Komşuluk İlişkileri

Mahalledeki komşuluk ilişkileri hala sürmektedir. Mahalleler insanların birbirini tanıdığı, selamlaştığı, özel günlerinde, zor günlerinde birbiriyle yardımlaştığı, kapı önü sohbetleri yaptığı yerlerdir. Komşuluk ilişkilerinin önünde engel oluşturan yeni fiziki mekânlarla yapılaşmalar artmaktadır.

Dernek Faaliyetlerine Halkın Katılımı

Katılım oranı nüfus ile kıyaslandığında çok düşük bulunmaktadır. Halkın dernek faaliyetlerine katılım oranı yaklaşık %40 civarındadır. Dernek yönetimince çeşitli konular gündeme taşınmaktadır, bunun olası sonuçlarının ne olacağı ve ne olması gerektiği konusunda insanlar bilgilendirilmektedir. Buna göre kararları halkın vermesinin gerektiği savunulmaktadır. Buna örnek olarak; imar barışı ile ilgili 16 madde hakkında önce insanlar aranmış, vatandaşları hangi boyutuyla ilgilendirdiği anlatılmıştır. İnsanlar ortak karar almaya davet edilmiştir. Bu konu hakkında dernek başkanı şu sözleri söylemektedir: “Biz insanlara diyoruz ki bizim haklarımız var hukuki anlamda biz haklıyız, bu hakkımızı alamıyoruz, çünkü vermiyorlar. Bizim bu işi kitlesel olarak talep etmemiz gerekiyor. Biz eskiden bunları bilmiyorduk, bilgisizlik, bilinçsizlik, çaresizlik vardı. Fakat şeffaflık, hesap verilebilirlik yok. Stratejik planın hazırlanmadan önce halka sorulması, mevcut ilçe önceliklerinden, mahalle ihtiyaçlarından yola çıkılarak düzenlenmesi gerekmektedir.”

2.2.1.12. Rumeli Hisarı Mahallesi

Rumeli Hisarı Mahallesi, 95,51 hektarlık bir alanda olup nüfus yoğunluğu 112 ki/ha’dır. TÜİK verilerine göre 2018 yılı itibarıyla mahallenin nüfusu 18 yaş üzeri 9.519 kişi, toplamda 10.736 kişidir.

Dernek ile İlgili Bilgiler

2008 yılında Rumeli Hisarı Mahallesi Güzelleştirme Sosyal Dayanışma ve Kültür Derneği’nin kuruluş çalışmalarına başlanmış, mahallenin çeşitli çevreleri ile tüzük toplantıları yapılmış, mahallenin bütün bileşenlerini ve demokratik yapısını gözetken bir süreç olması için yaklaşık 6 aylık bir toplantı sürecinden sonra 2009’da kurularak tüzel

kişilik kazanmıştır.²⁶⁹ Üye sayısı 1080 olup, üyeler mahallede oturanlar ve kiracılardan oluşmaktadır. Kooperatifte mahallede oturma şartı aranırken, dernekte esneklik bulunmaktadır. Siyasi görüş, etnik ve mezhep ayrımı olmaksızın bütün mahalleliye açık bir dayanışma derneğidir. Gelir kaynağı üye aidatlarıdır. Yaklaşık 2 senelik bir sürede mahallenin çeşitli sokaklarında büro ve ofis kiralandıktan sonra, Sarıyer Belediyesi Rumeli Hisarı semt evini yaparak ve derneğe burada yer vermiştir. Mimar Sinan Üniversitesi, Yıldız Teknik Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi'nden hukukçu, şehir plancıları ve akademisyenlerden oluşan, mahallenin hukuki güvenceye kavuşması adına gönüllü çalışmalar yapan danışmanlar bulunmaktadır.

İstanbul'un ilk gecekondu semtlerinden olan Rumeli Hisarı Mahallesi'nin kuruluşu 1950'lere dayanmaktadır ve tapu tahsisi dışında hiçbir hukuki güvencesi yoktur. İstanbul, İzmir ve Kocaeli merkezde kentsel dönüşüm uygulamaları görülmüş, kentsel dönüşüm uygulamalarında mahallenin heba olmaması adına, tapusu olmayan yerlere girip insanların yerleşim alanlarını alma amaçlı rant emelleri olan müteahhit çevrelerine karşı hakların savunulması amacıyla mahalle derneği kurulmuştur. Mahalle Derneği'nin kuruluş amacı tapu tahsislerin tapuya çevrilmesi bağlamında mahallenin hukuki güvenceye bağlanması olarak açıklanmıştır.

Derneğin Faaliyetleri

Sokak sokak, ev ev gezilerek mahalleliyle örgütlenme sağlanmaktadır. Sarıyer Mahalleden gazetesi mahallelerin hukukçuları, akademisyenleri ile dernek ve kooperatif başkanlarının görüşleri doğrultusunda çıkmaktadır. Bu gazetede mahallelinin beklentileri, sorunları ve hakları konusunda, tapu alma süreciyle ilgili bilgiler bulunmaktadır. Mahalle derneği olarak mahalleliyi bilgilendirmek için gazete dağıtılırken ev ev, kapı kapı dolaşmaktadır. Yüz yüze iletişim en önemli iletişim ağı olarak nitelenmiş olup diğer örgütlenme araçları olarak SMS, sosyal medya ve Whatsapp grupları gösterilmiştir.

Kaldırılacak olan otobüs durağının kaldırılmaması ve tapuların verilmesi için dilekçeler toplanmış, basın açıklamaları ve yürüyüşler yapılmıştır. İBB önünde, Bölge İdare Mahkemesi önünde defalarca basın açıklaması yapılmıştır. Mahkemelerde dilekçeler sunulup savunmalar yapılmıştır. Birkaç ayda bir tüm üyelerin toplanıp açık havada geniş mekânlarda bulunduğu halk toplantıları yapılmaktadır ve yönetim kurullarında tartışılıp karar haline getirilen konular ve içinde bulunulan süreçler halka

²⁶⁹ Dernek başkanı ile 09.02.2019 tarihinde yapılan görüşme.

anlatılmaktadır. Kentsel dönüşüm ve tapuların alınmasına ilişkin konunun uzmanları ile birlikte bir araya gelinip paneller organize edilmektedir. Semt evinde, salonlarda 300-500 katılımlı, daha geniş çaplı toplantılar da düzenlenmektedir. Her beş yılda bir yerel seçimler öncesinde siyasetçiler çağrılıp onlara tapuların alınmasına ilişkin rapor verilmekte, siyasetçilere rapor hakkında fikir ve düşüncelerini anlatma fırsatı verilmekte, önceden hazırladıkları taahhütname imzalatılmaktadır. İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı adaylarına da bu taahhütname çalışması imzalatılacaktır.

İBB önünde basın açıklaması yapmak isteyen kalabalığa müdahale edilmiştir. Toplanan 600-700 kişilik grup yine de mikrofon kullanmadan basın açıklaması yapmış; geliş nedenleri ile imar ıslah planlarının İBB tarafından görüşülüp onaylanma süreci anlatılmıştır. Fakat imar ıslah planları AK PARTİ grubu tarafından Sarıyer İlçe Belediyesi'ne iade edilmiştir.

Bir parsel veya ada üzerinde insanların hakkını alıp, o parsel içerisindeki diğer hissedarlara dava açarak insanların hisselerini satın alan ve kentsel dönüşüm başlatan uygulamalar yapan müteahhitlere mahallelerde çantacı denilmektedir. Burada bu durumla bir kez karşılaşmış ve halk buna tepki göstermiştir. Bu nedenle müteahhitler mahalleye bir daha gelmemiştir.

İki haftada bir yönetim kurulu toplantısı olmaktadır. Değişen sürece göre, konu ve talebin sıklığına, aciliyetine göre değişen, daha sık yapılan toplantılar, imar barışı ile ilgili daha geniş toplantılar yapılmaktadır. Toplantılar yazın daha az olmasına rağmen sonbahardan itibaren çoğalma eğilimi göstermektedir. Seçim sürecine ilişkin toplantılar devam etmektedir, sorunlara ve çalışmalara duyarlılık gösteren halk ile büyük toplantılara da katılım sağlanmaktadır.

Dernek faaliyetlerinde daha sahiplenici, daha nitelikli insanların bulunmasının gerektiği düşünülmektedir. Mahallede tanınan, belli konularda duyarlı olan öğretmen, imam ve kanaat önderleri ile birlikte, herhangi bir siyasi parti ayırt etmeden bütün mahallenin sahiplenilmesi, hukuki güvenceye kavuşturulması ve tapuların alınması amacıyla mücadele edilmektedir.

Verilen hukuki mücadelelerde kazanılan davalar olmaktadır. Örneğin, Bölge İdare Mahkemesi'nden bir dava kazanılmıştır. İBB bunu istinafa götürmüş, bu davayı da İBB kazanmıştır. Dernek, tekrar itiraz hakkını Danıştay'da kullanmıştır ve davayı kazanmayı beklemektedir. Her mahalle davasına çok büyük kalabalıklarla katılmıştır, yalnızca bu mahalleden kendi tapu davaları için 650 kişiyle birlikte gidilmiş ve Bölge İdare

Mahkemesi tamamen doldurulmuştur. Temsili düzeyde kalınan ve toplumsal baskının olmadığı davaların başarısız olduğu “Burada en etkin şey toplumun katılması ve sahiplenmesidir bunu yapmayanların mahkemelerini kaybettiklerini düşünüyoruz.” Sözleriyle dile getirilmektedir. Başarılı olan faaliyetler şöyle anlatılmaktadır: “2981 sayılı tapu tahsis yasası 2011'de bitiyordu, bunu 3 yıl uzattık. Sonra 2018'de tekrar bitiyordu, yeniden 100 bin imza toplayarak TBMM'ye gittik, mecliste grubu bulunan dört siyasi partinin başkanlarına imzaları verdik, bu imzalar ve diplomatik temaslar sonucunda süreyi 5 yıl daha uzattık, bu bizim en büyük başarımızdır.” Yaşanan en büyük sıkıntının hakların elde edilmesi konusunda olduğunu dernek üyesi şu sözlerle anlatmaktadır: “Kendi yasal hakkının yasa koyucular tarafından engellendiğini görünce bu senin en büyük sıkıntın oluyor. Hâlbuki yasayı yasa koyucular uygulamakla yükümlü olmalarına rağmen uygulamıyorlar. En moral bozucu durum budur.”

Kaymakam ile zaman zaman bir araya gelinmektedir, kaymakam uğraşılan konuların öneminden haberdardır. Geçmiş on yıl içerisinde Sarıyer ilçesinde CHP’li bir belediyenin yönetimde olması, AK PARTİ’nin merkezi hükümette ve İBB’de iktidar olması Sarıyer’de sorun olmuştur. Derneklere pek çok farklı siyasi görüş, etnik köken ve mezhepten vatandaş olmasına rağmen, Sarıyer’de CHP’nin iktidar olması sebebiyle AK PARTİ, derneklere CHP’nin kurdurduğu dernekler ve arka bahçesi gibi yaklaşmıştır. Bunu defalarca anlatmalarına rağmen bu şekilde görmeye devam etmiş ve derneğe görüşmek için randevu vermemişlerdir. Çeşitli partilerde görev alan kişiler dernek veya kooperatif başkanı olmak için o görevlerini lağvetmek durumundadır. Mahalle dernekleri 2981 sayılı kanununda tapu tahsislerini tapuya çevirmenin uzatılması konusunda partileri etkilemiş, kanun ve yönetmelikler hakkında bilgilendirmiş, müzakere sürecinde partililerin desteğini almıştır.

Mahalleler Birliği’nin hiçbir baro veya meslek odasıyla bir etkileşiminin olmamasının şaşırtıcı olduğu düşünülmektedir. Mahalle riskli alanlara karşı tapu almak için diğer meslek odalarından hiçbir yardım görememiş ve mahallenin onlarla hiçbir etkileşimi olmamıştır. Süreçte imar barışı ile ilgili tek rapor hazırlayan kuruluş mahalle dernekleri olup Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği’nin ve Şehir Plancıları Odası’nın imar barışına ilişkin itirazlarının olmaması hayret edilen bir durum olarak nitelendirilmektedir.

Bir kez Portekiz ve İspanya’dan davet gelmiş, Mahalleler Birliği olarak gidilmiş, kentsel dönüşüm ve mülkiyet sorunları ile ilgili panellerde kardeş mahalle dernekleri olarak bulunulmuştur. Mahalleler Birliği’nin İzmir, Eskişehir, Kocaeli ve İstanbul’da

olmak üzere yaklaşık 86 mahallesi vardır ve bu mahalleler Bir Umut Derneği'nin çatısı altında toplantılarını yapmaktadır. Mahalleden gazetesi imar barışı gibi konularda tüm mahallelerin bilgilendirildiği genel bir gazete olma özelliğini sürdürürken, Sarıyer Mahalleden Gazetesi Sarıyer'de çıkarılmakta ve Sarıyer özelinde dağıtılmaktadır.

Mahallenin Sorunları

Mahalledeki başlıca sorunlar spor alanlarının olmaması, elektrik direklerinin devrilmek üzere olması ve otopark sorunu olarak sıralanabilir. Ancak en önemli sorun mülkiyet sorunudur; yerleşim alanlarının hukuki güvenceye alınması sorunudur. Daha imarlı, planlı, sağlıklı ve güvenli bir yerleşim alanının mahalleliye danışılarak, onların fikirleri alınarak oluşturulması istenmektedir.

Mahalle derneği, mahallede gerçekleştirilen faaliyetleri kentsel hareket olarak görmektedir. Yalnızca mülkiyet sorunuyla sınırlı olmadıklarını, kendi mahallelerinin sorununu kentli ile beraber kentin sorunu haline getirip gündemlerine soktuklarını, çevre sorunu, ağaç sorunu, hava kirliliği, deniz ulaşımının yaygınlaştırılması ve temiz suya erişim konularında da etkinliklerde bulunduklarını ifade etmişlerdir.

Komşuluk İlişkileri

Mahalle ilişkilerinin, kıt kanaat geçinilen zamanlarda çok iyi; dayanışma kültürünün çok üst seviyede olduğu söylenmektedir. Günümüzde yozlaşmayla birlikte dayanışma duygusunun eskiye nazaran azaldığı, televizyon ve internet yokken insanların birbirlerine söyleyeceği sözlerin daha değerli olduğu ve bunların komşuluk ilişkisini etkilediği belirtilmiştir. Dernek üyesinin “Eğer bir mahalle mülkiyet sorununa sahip çıkıyorsa, kültürene sahip çıkıyor demektir. Mahallenin sorununu kendi sorunu olarak görüyorsa, taşın altına elini sokuyorsa mahalle kültürü vardır demektir.” sözleri mahalle kültürünü önemsediklerini göstermektedir. Burada da mahallelinin sorunlarla ilgilendiği, görev aldıkları, çağrıldıklarında geldikleri ifade edilmiştir.

Dernek Faaliyetlerine Halkın Katılımı

Halkın dernek toplantılarına katılımı iyi bulunmaktadır. Halkın dernek faaliyetlerine katılımı yaklaşık %75 oranındadır. Derneğin bilgili olduğunu gördükçe mahallelinin güveni artmakta, sorunları çözmede derneğin etkili olacağına inandıklarından katılım yüksek olmaktadır. Kent hakkı ve katılımın önemi konusunda dernek başkanın şu sözleri önemlidir: “Kent hakkını insan hakkı olarak görüyoruz. İnsanların katılımı şart, insanların fikrine, düşüncesine başvurulmalı, onların demokratik haklarını kapsaması gerekir diye düşünüyoruz. Ulaşım hakkından tutun çevrenin

temizliği, havanın kirliliği bunlara benzer hakların hepsini kentlinin, kentte yaşıyan insanların hakkı olarak sıralayabiliriz. Demokratik katılım çok önemli, katılımcı demokrasi dedikleri şey lafta kalıyor. Aslında bizden görüş ve destek almaları lazımken, mahalle derneklerinin görüşünü kendimiz dayatıyoruz.”

Yapılan toplantılarda dernek üyeleri bilgilenmekte, edindikleri bilgileri mahalleliye anlatmakta ve mahalleliyi bilinçlendirmektedir. Halk bu tür toplantılara ilgi göstererek katılmaktadır. Dernek başkanı şöyle söylemektedir: “Biz mahalleyi kurduğumuzda 2981 sayılı yasayı kimse bilmiyordu. Biz de bilmiyorduk, bir gün belediye veya devlet yetkilileri gelecek ve bize tapu verecek sanıyorduk. 30-50 yıldır oy verdiğimiz parti gelecek bizim bu hakkımızı verecek diye bekliyorduk.” Mahalleler, Mahalleler Birliği ile değişmiş ve mücadelede etkin olmaya başlamıştır. Bu konuda dernek başkanının sözleri önemlidir: “Daha fazla mücadele etmek lazım, sadece hakkının olduğunu bilmek yeterli değil bu hakkın yasa koyucularına karşı savunulması, mücadele edilmesi, insanların haklarının rantçılara ve müteahhitlere değil asıl hak sahibi olan insanlara verilmesi, bunun için de daha fazla mücadele, çalışma ve özveri gerekiyor.”

2.2.1.13. Sarıyer Merkez (Sarıdağ) Mahallesi

Sarıyer Merkez Mahallesi, 137,67 hektarlık bir alanda olup nüfus yoğunluğu 91 ki/ha’dır. TÜİK verilerine göre 2018 yılı itibarıyla mahallenin nüfusu 18 yaşı üzeri 10.307 kişı, toplamda 12.568 kişidir.

Dernek ile İlgili Bilgiler

Sarıdağuüstü Güzelleştirme ve Okul-Cami Sosyal Tesisler Yaptırma Derneği 1993’te kurulmuştur.²⁷⁰ Üye sayısı 117 olup üyeler, çoğunluğu işçi ve memur kökenli mahalle sakinlerinden oluşmaktadır. Siyasal duruşları farklılık göstermektedir, örneğin yerel seçimlerde CHP’ye, genel seçimlerde ise AK PARTİ’ye oy verildiği gözlemlenebilmektedir. Derneğin gelir kaynağı aidat ve bağışlardır, giderleri genellikle dernek yöneticileri karşılamaktadır. Sarıyer Mahalleler Birliği’nden, avukat ve gönüllülerden yardım alınmaktadır.

Derneğin ortaya çıkışı sebebi, çeşitli bölgelerden gelip mahalleye yerleşmiş insanlara kentsel hizmetlerin; su, elektrik, kanalizasyon, toplu taşımanın sağlanmasıdır.

²⁷⁰ Dernek başkanı ile 23.03.2019 tarihinde yapılan görüşme.

Derneğin Faaliyetleri

Yaklaşık 450 hane bulunmaktadır ancak insanlar duyarsız davranmaktadır. Bu durumun eğitimle çözüleceğine, mahallenin eğitimle değişeceğine inanılmaktadır. Örgütlenme Whatsapp ve Facebook gruplarından yapılan duyurularla ve anons sistemiyle sağlanmaktadır. Derneğin bahçesine çocuk parkı yaptırılmış, doğalgaz getirtilmiş, kanalizasyon yaptırılmış ve patika halindeki yollar genişletilmiştir.

Mahalleli kültürel yozlaşmadan dolayı dernek faaliyetlerini engellemeye çalışmaktadır. Her toplantıda tüm yönetim toplanarak karar alınmaktadır. Derneğin, yaşam evi, psikolog, kadınlar için pilates, nakış dikiş kursları, gençler için spor hocası gibi talepleri bulunmaktadır. Mahallede çocukların kötü alışkanlıklara bulaşmaması ve bilgisayar başından kalkmaları için etkinlik yapabilecekleri bir yerin olması istenmektedir.

Dernek, mülkiyet sorunu ile ilgili çalışmalara da katılmaktadır. 44 evin yıkım kararı varken, karar durdurulmuş, imar barışıyla da ortadan kaldırılmıştır. Fakat burası doğal sit alanı olduğundan bu konuyla ilgili 2017'de Çevre Şehircilik İl Müdürlüğü'ne müracaat edilmiştir. Doğal sit ve ön görünümdeki alanların ekolojik temelli sürdürülebilir konut alanına indirilmesi ile ilgili çalışmalar yapılmaktadır. Tespitler yapıldıktan ve bakanlık onayı alındıktan sonra ıslah imar planlarını ilçe belediyesinin yapması ve 2981 sayılı yasaya göre tapusuz yerlerin tapu alması, tapulu olan yerlerin ise kat mülkiyeti alması beklenmektedir.

Dernek faaliyetleri yararlı bulunmaktadır. Belediyeden çok faydalanılmamaktadır. Dernek siyasi partilerin hepsine aynı mesafede bulunmaktadır ve siyasi partilerden etkilenmemektedir. Mahalleler Birliği ve diğer derneklerle görüşülmekte, karşılıklı bilgi alışverişi yapılmaktadır. Mahallenin temel sorunu mülkiyet olup, toplu ulaşım, eğitim, sağlık ocağı ve yaşam evi talepleri de diğer meselelerdir.

Komşuluk İlişkileri

Komşuluklar eski düzeyde görülmemektedir. Dernek üyesi şöyle söylemektedir: “Eskiden Ardahanlıysak biz peynir getirir size dağıtırdık, siz Giresunluysanız fındık getirirdiniz, bir tabak size bir tabak bize dağıtırdınız. Sokakta sacda ekmek pişirilirdi, herkes hamur yoğururdu, yoldan geçen doyardı. Akşam herkes birer elektrik lambası çekerdi, kadınlar ekmek pişirir, yağlama yapardı. Bir ahenk, neşe duygusu vardı. Bunlar bir sosyalleşmedir, komşuluk bağlarını geliştirir.”

Dernek başkanı örgütlenmenin önemini şu sözlerle ortaya koymaktadır: “Kentler birlik beraberlik içinde olmazsa örgütlenmezse, bölünüp parçalanırlar. Şimdi ulaşılamayan rakamlarla devasa binalar görüyoruz. Böyle bir kent istemiyoruz. Eskiden halkın duyguları, düşünceleri göz önünde bulundurulurdu. Şimdi 560 bin nüfuslu Sarıyerlileri buradan atmak istiyorlar.”

Dernek Faaliyetlerine Halkın Katılımı

Halkın dernek faaliyetlerine katılımının %50 oranında olduğu söylenmektedir. Mahalleden gazetesi ile evlere gidip bilinçlendirmeye çalışılmakta, fakat bazı kişilerin “bunu bana getiriyorsun da okusana” şeklinde cevapları ile karşılaşabilmektedir.

2.2.2. Mahalle Dernekleri Faaliyetleri ve Katılım

Halkın karar alma süreçlerine mahalle dernekleri aracılığı ile katılımı etkin bir şekilde gerçekleşmektedir. Yerel gazete, mahalle toplantıları, mahalle yürüyüşleri ile sağlanan katılımın başarılı sonuçları yargı kararlarından anlaşılabilmektedir.

2.2.2.1. Mahalleden Gazetesi

İlk olarak 23 Aralık 2013'te Sarıyer'de çıkarılmaya başlanan Mahalleden gazetesiyle verilen mücadele yazın alanına taşınmış mahallelinin dertleri, sorunları, talep ve beklentileri, sevinçleri ve başarıları gazetede yazılarak dağıtılmaya başlanmıştır. 23 Kasım 2013'te düzenlenen atölye çalışmasıyla gönüllü mahalle habercileri deneyimli gazetecilerden haber teknikleri öğrenmiştir. Haber atölyesinin tekrarlarının yapılacağı, fotoğraf ve yazı atölyelerinin de düzenleneceği gazeteden duyurulmuştur.²⁷¹

Şekil 2. 16: Sarıyer Mahalleden Gazetesi

Kaynak: Mahalleden Gazetesi, 23 Aralık 2013, s.1.

²⁷¹ Mahalleden Gazetesi, 23 Aralık 2013, s.2.

Mahalleden gazetesinin ilkeleri şu řekildedir²⁷²:

1. Çaresizlik ve umutsuzluk karşısında çözümlü yaşatmak,
2. Vaatlerin değil taleplerin gazetesi olmak,
3. Yerleşimlerinde hukuki güvenceye kavuşmak isteyen ve rantçı olmayan, emeği ile geçinen; her cinsiyetten, etnik kökenden, mezhebi inançtan, siyasi görüşten insana eşit mesafede olmak,
4. Doğanın rant uğruna yok edilmesine karşı doğayı ve birlikte yaşamı savunmak,
5. Sağlıklı, güvenli mahallelerin ve kentsel hizmetlerin takipçisi olmak,
6. Her adımda, mahallelerdeki birlikte düşünme, birbirini yok saymadan beraber hareket etme alışkanlığını artırmaya çalışmak,
7. Gönüllü mahalle habercileri oluşumunu ve matbuatın onlar üzerinden yürümesini desteklemek,
8. Mahalle Dernekleri Platformu ve Mahalle Kooperatifleri'nin anlaşılabilirliğini, görünürlüğünü artırmak,
9. Mahallelerin taleplerini yüksek sesle dillendirmek ve bu taleplerin takipçisi olmak, siyasetin ve siyasetçilerin gündemini oluşturmak,
10. Yönetmeye talip olan adayları, sözlü vade değil yazılı taahhüde davet etmek, seçim taahhütnamelerinin mahallelerde oluşması ve sahiplenilmesi sürecini desteklemek,
11. Rızaları dışında geliştirilen veya katılımlarını gözetmeyen plan, proje ve kararlara yönelik tepkilerinde mahallelerine sahip çıkanların yanında olmak.

Sarıyer Mahalle Dernekleri 2009 yerel seçimlerinde de taahhütname çalışması yapmış, bunu gerçekleştiren toplantılarda hem mahallelilere hem de seçimlerdeki belediye başkan adaylarına sunmuştur. “İmzalamayana oy yok” sözüyle yola çıkmış ve derneklerin ve halkın bu çabasını küçümseyerek görmezden gelen siyasetçilerin seçimi kaybettiğini söylemiştir.

2009 yerel seçimleri öncesi adayların imzasına sunulan taahhütname şu řekildedir²⁷³:

“1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı da dâhil olmak üzere, yapılmış, yapılacak ve devam etmekte olan bütün planlama çalışmalarında yerleşimcilerin yaşadıkları alanlar

²⁷² Mahalleden Gazetesi, 23 Aralık 2013, s.2.

²⁷³ Mahalleden Gazetesi, 23 Aralık 2013, s.3.

ve çevreleriyle ilgili olarak taleplerini dikkate alan değişiklikler yapacağıma;
Projelendirilmiş bütün imar uygulamalarını durduracağıma,

Mahallelerdeki mevcut yerleşimcilerin yerinde kalmasını sağlayacak hukuki güvenceyi temin etmeden yeni çalışmalar yapmayacağıma;

Yerleşimcilerin mahalleden ayrılması konusunda, kendi rıza ve isteği dışında hukuki, maddi, manevi herhangi bir zorlamada bulunmayacağıma;

Yetkim dâhilinde yapılacak planlarda yerleşimcinin mahallede kalmasını esas alarak, mahallelinin talepleri doğrultusunda tadilat yapacağıma veya tadilatın yeterli olmadığı durumlarda, planların yeniden yapılmasını sağlayacağıma;

Bütün planlama çalışmalarını, uygulama etapları ve proje süreçlerini, yerleşimcinin mahallede kalmasını sağlama amaçlı, mahallelinin tamamıyla tartışarak, en az %70'inin onayıyla hazırlayacağıma;

İmar programları ve bütçe hazırlığı çalışmalarında, öncelikle mahallelerin belediye yetkililerince önerileri alındıktan sonra hazırlanacak imar programı taslağı ve bütçe taslağının her çalışma döneminde yeniden mahallelilerin bilgisine sunacağıma;

Bağımsız ve özgür irademle Taahhütte Bulunarak SÖZ VERİYORUM.”

2019 yerel seçimleri öncesinde de taahhütname çalışması yapılmış, 2009'dan sonra 2014'te yapılan taahhütnameye birkaç madde daha eklenmiş, seçimle başa gelinirse dahi süreçlerin takipçisi olma sözü alınmak istenmiştir. İmzalatılan 6 maddelik taahhütname şu şekildedir²⁷⁴:

“1-Üzerinde mahalle yerleşimi mevcut olup, arazilerin mülkiyeti henüz tamamlanmamış yerleşim yerlerinde; 775 sayılı kanun, 2981 sayılı kanun, 4706 sayılı kanun ve Büyükşehir Belediyesi Kanunu, Belediye Kanunu ve diğer yasal mevzuat hükümlerine dayanarak; mahalle yerleşik alanının tamamının, bu alanlarda halen yaşamakta olan hak sahiplerine toplu devredilerek yerleşimlerin hukuki güvenceye kavuşturulmaları konusunda yetkilerimi kullanacağıma,

2- Bütün planlama çalışmalarını, uygulama etapları ve proje süreçlerini, yerleşimcinin mahallede kalmasını sağlama amaçlı, mahallelinin tamamıyla tartışarak, en az %70'inin onayıyla hazırlayacağıma,

²⁷⁴ Sariyer Mahalle Dernekleri Platformu'nun Facebook paylaşımından elde edilmiştir. Erişim Tarihi: 28.08.2019.

3- Hâlihazırda onaylı her ölçekte planda yerleşimcilerin mahallede kalmasını esas olarak, mahallelinin çoğunluk olarak iletmiş yazılı taleplerini dikkate alarak bu yönde tadilat yapacağıma veya tadilatın yeterli olmadığı durumlarda, planların yeniden yapılmasını sağlayacağıma,

4- İmar programları ve bütçe hazırlığı çalışmalarında, öncelikli mahallelerin demokratik örgütlülükleri tarafından sunulan yazılı önerileri, belediye yetkililerince aldıktan sonra hazırlanacak imar programı taslağı ve bütçe taslağının her çalışma döneminde yeniden mahallelerin bilgisine sunacağıma,

5- İmzalamak suretiyle söz verdiğim bu talepleri seçimlerden sonraki stratejik plan çalışması hükümleri haline getireceğime,

6- 6306 sayılı kanun kapsamındaki bütün kararları yeniden değerlendirerek, hükümet ve yargı süreçleri kapsamında ilgili yerleşim alanında yaşayanların talepleri doğrultusunda yeniden ele alınması ve bilimsel esasların gözetilmesini temin etmeye çalışacağıma,

Desteklediğiniz / İttifak halinde bulunduğumuz Başkan Adayı, ilgili ilçe Belediye Başkan Adayları ve Belediye Meclis Üyesi Adayları seçilse de seçilmese de gerekli takibi yapacağımıza, ŞEREFİM ÜZERİNE SÖZ VERİYORUM.”

Mahalleden Gazetesinde mahallelinin çeşitli talepleri, mahalledeki gelişmeler ve bilgilendirici yazılar yer almaktadır. Gazetede hizmetlerin mahalle boyunca yaygınlaşması ve mahalle sorunlarının tespit edilmesi ve katılımcılığı artırmak semt evlerinin amacı olarak belirtilmiştir. Mahallelinin birlikte hareket etme pratiklerini artırması, muhtar ve dernekler için modern ve erişilebilir çalışma alanları sağlaması, mahalleyle ilgili konularda toplantı imkânı sunması bakımından semt evlerine olumlu yaklaşılmaktadır. 2013 itibarıyla Bahçeköy, Kazım Karabekir Paşa, Kireçburnu, İstinye, Rumeli Hisarı, Rumelikavağı ve PTT Evleri olmak üzere 7 mahallede semt evi kurulmuş, mahalleler her mahalleye bir semt evinin yapılması talebini belediyeye iletmışlerdir.²⁷⁵ 2019 itibarıyla ise bu taleplerin büyük bir kısmı gerçekleşmiş, fakat hala semt evi olmayan mahalleler bulunmaktadır. Mahallelilerin mülkiyet sorunu dışındaki talepleri çeşitlenmektedir. Mahallelerdeki baz istasyonlarının kaldırılması, park düzenlemeleri ve kanalizasyonun yapılması, çeşmelerin ıslah edilmesi gibi talepler, yollarda araba yarışlarının yapılması ve gece saatlerinde silah seslerinin gelmesi gibi sorunlar ve mahallede gerçekleştirilen hizmet takibi gazetede halkın bilgisine sunulmaktadır.

²⁷⁵ Mahalleden Gazetesi, 5 Şubat 2014, ss.14-15.

Yerleşimlerde daha sağlıklı ve daha güvenli yaşama isteği belirtilmiş ve uyuşturucuyla mücadele konusunda gazete yoluyla bilgilendirme yapılmıştır.

Şekil 2. 17: Bilgilendirici Gazete Yazıları

Kaynak: Mahalleden Gazetesi, 05 Şubat 2014, s.10.

Mahalleler Birliğini oluşturan Mahalle Dernekleri ve Kooperatifleri'nin katkılarıyla çıkarılan Mahalleden Gazetesi'nde birlik çatısı altında faaliyet gösteren İstanbul, İzmir, Eskişehir ve İzmit mahallelerinin mülkiyet sorunlarına yönelik genel bilgiler verilmektedir. Mahalleden gazetesinde nasıl bir muhtarlık istendiği, arazilerin devrinin hukuki dayanakları, belediye meclisinin görev ve yetkileri, imar barışı düzenlemesinin içerdiği maddelere yönelik bilgilendirici yazılar ve Mahalleler Birliği'nin imar barışıyla ilgili soru ve önerileri bulunmaktadır.

2.2.2.2. Mahalle Toplantıları

Mahallelerde yerleşim alanlarının hukuki güvenceye kavuşturulması ve yerel seçimler öncesinde ortaya konulacak taleplerin belirlenmesi amacıyla hukukçuların, şehir plancılarının katıldığı toplantılar düzenlenmiş her mahallenin kendine özgü sorunları tartışılmış, arazilerin toplu devrinin hukuki olanakları mahalleliye anlatılmıştır. 2014 yılı itibarıyla yerinden edilme tehlikesiyle karşı karşıya olan 12 mahallede; Derbent, Fatih Sultan Mehmet, Baltalıman, Pınar, Kazım Karabekir Paşa, PTT Evleri, Hisarüstü,

Çayırbaşı, Kocataş, Emirgan, Ferahevler ve Reşitpaşa mahallelerinde yapılan toplantılarda diğer mahallelerde yaşanan gelişmeler de paylaşılmıştır.²⁷⁶

Yoğun bir şekilde kapı kapı dolaşarak çalışan mahalleliler, İBB ve Sarıyer Belediyesi'ne verilmek üzere arazilerin devri için hazırladıkları dilekçeleri gerçekleştirilen açık hava toplantısında toplamıştır. Şekil 2.18'deki gibi geniş katılımlı toplantılar da gerçekleştirilmektedir.

Şekil 2. 18: Geniş Katılımlı Taahhütname Toplantısı

Kaynak: Mahalle Dernekleri ve Kooperatifleri Birliği Facebook sayfasından alınmıştır.

Seçim broşürlerinde “Yerinde ve birlikte”, “İsteyene tapu, isteyene yerinde dönüşüm”, “Mülkiyet sorununu birlikte ve istediğiniz şekilde çözeceğiz”, “Halkın rızası olmayan ve yok sayan hiçbir proje yapmayacağız” vaatlerinin yer aldığı görülmüştür. Yerel seçim öncesi Sarıyer mahalleleri olarak mahallelinin taleplerine yönelik görüşlerini dinlemek üzere İstanbul Büyükşehir ve Sarıyer İlçe Belediye Başkanlarının davet edildiği açık hava toplantısında buluşulmuştur.²⁷⁷

2.2.2.3. Mahalle Yürüyüşleri

20 Ocak 2013'te Fatih Sultan Mehmet Mahallesi, 24 Ocak 2013'te Derbent Mahallesi'nin riskli alan ilan edilmesi üzerine mahalle sakinleri hazırladıkları binlerce dilekçeyi Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Müdürlüğü'ne teslim etmek üzere yürüyüş gerçekleştirmişlerdir.²⁷⁸

²⁷⁶ Mahalleden Gazetesi, 17 Mart 2014, s.2 ve 20 Mart 2014 tarihli Mahalleden Gazetesi.

²⁷⁷ Mahalleden Gazetesi, 20 Mart 2014, s.4.

²⁷⁸ Mahalleden Gazetesi, 23 Aralık 2013.

Şekil 2. 19: Sarıyer Mahallelerinin Gerçekleştirdiği Yürüyüş

Kaynak: Mahalleden Gazetesi, 20 Mart 2014, s.1.

Derbent Mahallesi'nde yapılmak istenen Yorum İnşaat ve İBB ortaklığında yürütülen, mahallenin dörtte birine mahalleli için sosyal konutlar, geri kalan alanda 3.000 kişinin yaşayacağı lüks konut projesine karşı 12 Ocak 2014'te Sarıyer Mahalle Dernekleri ve Mahalle Kooperatifleri Birliği olarak mahallelerden binlerce kişi kitlesel bir yürüyüş gerçekleştirmiştir. Ferahevler Mahallesi'nde proje süresince mahallelilerin 5 yıl süreyle barınacakları prefabrik konutlar için ayrılan yere “Evine sahip çık” yazılı tişörtler giyen halkın yaptığı yürüyüşte, “İstilacılara Geçit Vermeyeceğiz”, “Kentsel Dönüşüme Hayır”, “Uzak Durun Evimizden”, “Ranta Geçit Yok”, “Mimar ve Hukukçularımızla Birlikte Müzakereye Açığız” yazılı pankart ve dövizler taşınmıştır.²⁷⁹

2.2.2.4.Yargı Kararları

Mahalleler Birliği olarak iki önemli konuda hukuki mücadele verilmiştir. 1984'te çıkarılan 2981 sayılı yasanın geçerliliğinin uzatılması amacıyla TBMM'de 4 siyasi partinin genel başkanları ve grup başkanvekilleri ile görüşülmüş ve Mahalleler Birliği'nin önergesi sunulmuştur. Hakların henüz elde edilememesinden dolayı sürenin uzatılması talep edilmiştir. Oybirliği ile kabul edilen sürenin uzatılması talebi ile 4 siyasi partinin desteğiyle yasanın süresi 2015 yılından 2018 yılına 3 yıl daha uzatılmıştır. Bunun üzerine Sarıyer Belediye Meclisi'ne iki önerge verilmiş ve önergeler mecliste CHP ve AK PARTİ meclis üyelerinin oybirliğiyle kabul edilmiştir. Sarıyer Belediyesi, İstanbul Üniversitesi'nden alınan hukuk mütalaası ile 2981 sayılı yasanın Sarıyer'de uygulanacağını kabul etmiş ve çalışmalara başlamıştır. Akademisyenlerin desteğiyle hazırlandığı için Emirgan, Kazım Karabekir ve Rumeli Hisarı mahallelerinin ıslah imar planları ilçe meclisinden oy birliğiyle geçmiştir. 10 mahallenin ıslah imar planları ise oy

²⁷⁹ Mahalleden Gazetesi, 05 Şubat 2014, s.3.

çokluğuyla ilçe meclisinden geçmiştir. Sarıyer Belediyesi tarafından yapılan ıslah imar planlarının İBB tarafından iade edilmesi üzerine Sarıyer Belediyesi'nin açmış olduğu davaya mahalleli 6000 kişi ile müdahil olmuştur. Davaların çoğunluğu kazanılmış ve İBB Meclisi ile görüşmeler başlamıştır.

2012 yılında çıkarılan 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun ile Sarıyer'de riskli alan ilan edilen Derbent, Fatih Sultan Mehmet ve Baltalimanı mahallelerinin de riskli alan kararlarına ve imar planlarına karşı açılan ilk dava kazanılmış ve ikinci dava sürecine geçilmiştir. 2001 yılında İBB ve Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı'nın birlikte yürüttüğü Afet Önleme Azaltma Planı'nda ilçe ve mahallelerde yaralı sayısı ve ceset torbası rakamlarına kadar ayrıntılı senaryolar ve riskli bölgeler belirtilmiştir. Riskli alan ilan edilerek bu kararlarla mücadele eden mahallelerin Afet Önleme Azaltma Planı'nda riskli alanlarda bulunmaması ve zemin bilgilerinin sağlam olması, bu ilanların deprem nedeniyle ortaya çıkacak tahribatın önlenmesi amacı taşımadığını göstermektedir.

2.2.2.5.Mahallelinin Karar Alma Süreçlerine Katılımı

Birinci bölümde bahsedilen gündem belirleme, politika taslağının hazırlanması, karar alma, uygulama, izleme, politikanın yeniden oluşturulmasından oluşan karar alma süreçlerine katılımın ne şekilde gerçekleştiği Mahalleden gazetesi ve internet sitesi haberlerinden derlenerek ortaya konulacaktır.

Gündem Belirleme

Bu aşamada gündeme getirilen konular talep olarak iletilmektedir. Mahalleden gazetesinde Büyükdere Fidanlığı başlığıyla verilen habere göre 1928'de kurulan fidanlık ve 1936'da açılan pratik bahçıvan yetiştirme okulu 2001'de okulun kapatılmasıyla âtil durumda kalmış ve devlet dairelerinin eskimiş mallarının atıldığı bir ardiye olarak kullanılmaktadır. Sarıyer'in mesire alanı olarak bilinen bu yerde Afet Koordinasyon Merkezi binasının inşaat çalışmaları başlamıştır. Sarıyerliler 89 yıllık tarihi olan Büyükdere Fidanlığı'nın yok olmaması için "Sarıyerliler tarihi fidanlığın park olmasını istiyor" sözleriyle gündeme getirmişlerdir.²⁸⁰

Arazi devri talebi haberinde şu bilgiler verilmektedir: 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun ile beraber Fatih Sultan Mehmet

²⁸⁰ Mahalleden Gazetesi, 23 Aralık 2013, s.14.

ve Derbent Mahalleleri riskli alan olarak ilan edilmiştir. Mahalleli bu alanda yaşayanların hukuki haklarının arazi devriyle güvence altına alınmasını talep etmiştir.²⁸¹

Kocataş Mahallesi'nde, ilk kurulduğu zamanlarda mahallelinin su ihtiyacını karşılayan Kocataş suyunun kurumak üzere olduğu, suyun ıslah edilmesi gerektiği söylenmiş, herkesin kaynaktan rahatça yararlanabilmesi için yol düzenlemesinin ve kullanılabilir bir çeşmenin yapılması, dezenfekte edilmesi taleplerini “Kocataş suyunu geri istiyor” diyerek iletmışlerdir.²⁸²

“Her mahalleye bir semt evi”²⁸³, “Yerleşimlerimizde daha sağlıklı ve güvenli yaşamak istiyoruz, uyuşturucu ve uyuşturucu bağımlılığıyla mücadele etmek idari ve toplumsaldır”²⁸⁴ yazıları, mahallelinin yalnızca mahalledeki sorunlara yönelik değil, konut, sağlıklı ve güvenli sürdürülebilir yaşam, tarihi ve kültürel değerlerin korunması ve geliştirilmesi üzerine de gündem oluşturmaya çalıştığının kanıtıdır.

Taslak Oluşturma

Bu aşamada belirlenen gündem üzerinden çözüm sürecine yönelik tartışmalar sürdürülmektedir. Yerel seçimler öncesinde “istediğimiz dünyayı kurmakta ilk adım olabilir” diyerek tanımladıkları muhtarlık kurumunun nasıl olması gerektiğine yönelik bir yazı hazırlamışlardır. Muhtar ve heyetini seçerken rantçıların emellerine alet olmayan, haktan ve halktan yana olan adayların seçileceğini belirtip muhtarlığın nasıl olması gerektiğine dair dokuz ilke sıralamışlardır.²⁸⁵

Atölyeleri, folklor, sanat eğitimi, yabancı dil kursları, meslek edindirme ve beceri kursları, tüketici bilinçlendirme kursları, sağlık seminerleri, çevre ve afet bilinci geliştirme eğitimleri, kadınların el emeği ürünlerini sergileme ve mahalleyle ilgili konularda toplantı yapma olanağı sağlayan semt evlerinin olmayan mahallelerde açılmasını isteyen mahalleliler bunların kurulması için yer önerisinde bulunmuşlardır.²⁸⁶

Daha önceden dile getirdikleri arazi devri talebi için İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'na ve Sarıyer Belediye Başkanlığı'na olmak üzere evlerin hukuki güvenceye kavuşturulması için iki çeşit dilekçe hazırlayarak taslakları halka sunmuşlardır.²⁸⁷

²⁸¹ Mahalleden Gazetesi, 23 Aralık 2013, s.13.

²⁸² Mahalleden Gazetesi, 23 Aralık 2013, s.7.

²⁸³ Mahalleden Gazetesi, 29 Eylül 2014, s.9.

²⁸⁴ Mahalleden Gazetesi, 29 Eylül 2014, s.6-8.

²⁸⁵ Mahalleden Gazetesi, 5 Şubat 2014, s.8-11.

²⁸⁶ Mahalleden Gazetesi, 5 Şubat 2014, s.14-15.

²⁸⁷ Mahalleden Gazetesi, 17 Mart 2014, s.3.

Ayrıca 2009, 2014 ve 2019 yerel seçimleri öncesinde belediye başkan adayları için hazırlanan taahhütnameler de taslak oluşturma aşamasında örnek gösterilebilir.

Karar Alma

Bu aşamada hazırlanan taslak çerçevesinde kararların ortak bir şekilde alınması gerçekleştirilmektedir. Düzenlenen mahalle toplantılarında mahalleli karar almaktadır. Yerinden edilme tehlikesiyle karşı karşıya olan on iki mahallede yerleşim alanlarının hukuki güvenceye kavuşturulması ve yerel seçim taleplerinin belirlenmesi için düzenlenen, hukukçular ve şehir plancılarının katıldığı toplantılarda mahalleliler sahip olunan hakları ve çözüm yollarını tartışarak dilekçe toplamak ve toplanan dilekçeleri seçtikleri heyet ile birlikte ilgili kurumlara teslim etme kararı almıştır.²⁸⁸

İstanbul'un en güvenilir yerleşim bölgeleri olmasına rağmen riskli alan ilan edilen Derbent ve Fatih Sultan Mehmet mahalleleri için 12 Ocak Mitingi gerçekleştirilmiştir. "Mahalleme, evime, komşuma dokunma" sloganıyla gerçekleştirilen yürüyüş ve basın açıklamasıyla yapılmak istenen uygulamanın kendi taleplerine uymadığını belirtmişlerdir.²⁸⁹

Uygulama

Bu aşamada alınan kararın hayata geçirilmesi söz konusu olmaktadır. Kararlar alındıktan sonra uygulamaya geçilmiştir. Riskli alanlar için verilen yürüyüş yapma kararı sonrası yürüyüş yapılmıştır. Arazi devri konusunda toplanan dilekçeler ilgili kurumlara teslim edilmiştir. Yerel seçimler öncesinde mahallelinin belediye başkan adaylarından talep ettiklerinin 6 aylık stratejik planda yer alması sağlanmıştır. Bunların dışında mahallelinin imece usulü yaptığı işler de vardır. Kazım Karabekir Paşa Mahallesi'nde mahallelinin içme suyunu karşıladığı Kestane suyu çeşmesinin çevre düzenlemesi imece usulü yapılmış ve kullanılabilir hale getirilmiştir.²⁹⁰

İzleme

Alınan kararların ve iletilen taleplerin uygulaması izlenmekte ve değerlendirilmektedir. Reşitpaşa'da 2007'de İstinye Park AVM'ye ulaşımı kolaylaştırmak amacıyla 72 binanın yıkımını öngören plan tadilatı açılan davalarla iptal edilmiştir. Benzer bir plan tadilatı 2011'de İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından

²⁸⁸ Mahalleden Gazetesi, 20 Mart 2014, s.2-3.

²⁸⁹ Mahalleden Gazetesi, 23 Aralık 2013, s.3.

²⁹⁰ Mahalleden Gazetesi, 5 Şubat 2014, s.16.

tekrar onaylanmıştır. Mahallelinin açtığı dava sonucu 2012’de İstanbul 2. İdare Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir.²⁹¹

Gündeme aldıkları Kocataş Suyu haberi sonrasında çeşmenin çevresi ıslah edilip çeşmenin yanına gelenler için küçük bir mesire alanı yapılmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda yalnızca mahalleli değil çevre mahalleler de çeşmeden yararlanmaya başlamıştır.²⁹²

Gümüşdere bostanlarına İSKİ tarafından kurulmak istenen ileri biyolojik atık su arıtma tesisi başvurusu sonrasında İl Toprak Koruma Kurulu 80 dönümlük alanı tarım dışı kullanılması amacıyla İSKİ’ye tahsis etmiştir. Bu karara tepki gösteren mahalleli Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı’na (bugünkü adı Tarım ve Orman Bakanlığı) başvurmuştur. İtirazı değerlendiren bakanlığın yaptığı incelemeler sonucunda bu alanın ‘sulu özel ürün arazisi’ olduğu sonucuna varılmış ve İl Toprak Koruma Kurulu’nun kararı iptal edilmiştir.²⁹³

Son olarak stratejik planda yer almasını istedikleri talepleri kapı kapı dolaşarak, açık hava toplantısıyla bildirimlerini yaparak, düzenleyecekleri çalıştaylarda birlikte topladıkları talepleri belediyeye iletecekleri sözünü vermişlerdir. “Sıra verilen sözlerin takibini hep birlikte yapmakta” diyerek sürecin takipçisi olacaklarını ilan etmişlerdir.²⁹⁴

2.2.2.6. Sarıyer Mahalle Dernekleri’nin Değerlendirilmesi

Tüm bu bilgiler ışığında Sarıyer’deki mahalle dernekleriyle yapılan görüşmelerden şu çıkarımlar yapılabilir:

- Karar alma süreçlerine halkın katılımı, mahalle derneklerinin öncülüğünde dilekçe, halk toplantıları, sokak toplantıları, paneller, yürüyüşler ile gerçekleştirilmektedir.
- Mahallelinin birbiri ile iletişimi genel olarak yüz yüze görüşme, telefon mesajları, internet, sosyal medya, yerel gazete, broşür, el ilanı ve afişler ile sağlanmaktadır.
- Mahalle derneklerinin kuruluş amacı mülkiyet sorununu çözmek olup mahalle ile ilgili sorunlar konusunda gündem oluşturma ve taleplerin yönetime iletilmesi, hak ihlallerine karşı mücadele edilmesi konusunda çalışmalar yapılmaktadır.

²⁹¹ Mahalleden Gazetesi, 29 Eylül 2014, s.4.

²⁹² Mahalleden Gazetesi, 29 Eylül 2014, s.10.

²⁹³ Mahalleden Gazetesi, 23 Aralık 2013, s.15.

²⁹⁴ Mahalleden Gazetesi, 29 Eylül 2014, s.15-16.

-Mahalleli yasal hakları konusunda bilgilendirilerek bilinçlenmiş, bu bilgi ve bilincin getirdiği haklılık ve özgüvenle haklarını savunmaya başlamıştır.

-Hakların savunulması noktasında örgütlü ve birlik halinde hareket etmenin gerekliliği anlaşıldığı için mahallelerde herhangi bir ayrışmaya yer vermeyecek şekilde toplumsal dayanışma sağlanmaya çalışılmaktadır.

-Halkın kendisini etkileyen bir sorun olduğunda ve mücadelelerin sonuçlarını gördüklerinde katılıma ilgi gösterdiği; buna karşılık zaman ve finansal kısıtlardan dolayı veya siyasi partilerin etkisiyle katılımın zayıf kaldığı görülmektedir.

-Mahallelerde çoğunlukla emekli ve bilinçli kesim mücadele vermektedir.

-Bazı mahallelerde devlet kurumlarına duyulan güvenden dolayı bu tür sorunların mahallelinin mücadelesiyle aşılamayacağı, yerel düzeyde yetkili olarak gördükleri muhtarın bu konularda daha bilgili ve güvenilir olduğu düşüncesinden dolayı mahalle derneklerinin çalışmalarına katılımın az olduğu fakat mücadeleler ile somut kazanımlar ortaya kondukça bu anlayışın değişmeye başladığı görülmektedir.

-Mahalle dernekleri ile mahallelinin katılımı arasındaki ilişki karşılıklıdır. Diğer bir deyişle, halkın mahalle derneklerinin faaliyetlerine katılarak örgütlü ve bilinçli bir topluluk olarak mücadelelerde dernekleri başarıya ulaştırması aynı zamanda halkın mücadeleleri içselleştirmesini ve başarılı sonuçlar elde ederek katılıma daha fazla ilgi göstermesini sağlamaktadır.

-Mahalle derneklerinin yerel yönetimler ile ilişkisine bakıldığında ilçe belediyesinin büyükşehir belediyesine göre iş birliğine daha yakın olduğu söylenebilir. Gönüllü akademisyen, şehir plancıları ve hukukçular, mahalle derneklerine mücadelelerinde meslek odaları ve yerel yönetimlerden daha fazla destek olmaktadır.

-Mahalle derneklerinin başarısı öncelikle halkın bilinçli, komşuluk ilişkileri güçlü, mahalleye bağlılıkları yüksek, örgütlü olmasına ve birlik olarak hareket etmelerine bağlıdır.

-Mahalle derneklerinin kent hakkı ve kentsel hakların elde edilmesi noktasında mahalle ile ilgili alınacak kararlarda mahalleliyi yerel karar alma süreçlerine dâhil ederek yerel katılımı etkili bir araç olduğu görülmektedir.

2.3.Mahalleler Birliği

2.3.1. Sarıyer Mahalleler Birliği

Mahalle derneklerinin bir birlik olarak faaliyet göstermeleri sürecinde öncelikle Sarıyer Mahalle Dernekleri Platformu çatısı altında buluşulmuştur. Hukuk danışmanlarının önerisiyle bazı mahallelerde kooperatifler kurulmuş, Mahalle Dernek ve Kooperatifler Birliği olarak anılan birlik son olarak Sarıyer Mahalleler Birliği olarak adlandırılmıştır. 2007’den 2014’e kadar mahallelerin kuruluş işlemleri, mahallelinin yasal haklarının ne olduğunu öğrenmesi gibi meselelerle ilgilenilmiş, büyük toplantılar gerçekleştirilmiştir. 2014’te ise Mahalleler Birliği’nin oluşumunda rol alınmıştır.²⁹⁵ Sarıyer Mahalleler Birliği 15 mahalleden oluşmaktadır. Bunlar Baltalimanı, Cumhuriyet, Çayırbaşı, Derbent Çamlıtepe, Emirgan, Fatih Sultan Mehmet, İstinye, Kazım Karabekir Paşa, Kocataş, Pınar, Poligon, PTT Evleri, Reşitpaşa, Rumeli Hisarı ve Sarıdağ mahalleleridir.

16 Nisan 2011’de Sarıyer Mahalle Dernekleri Platformu olarak mahalledeki evlerin hukuki güvenceye kavuşturulması için çözüm önerilerinin sunulduğu “burada yaşayan var” başlıklı toplantı gerçekleştirilmiştir. 21 Ocak 2012’de Sarıyer Mahalle Dernekleri ve Kooperatifleri olarak evlerin, yerleşimlerin geleceğinin konuşulduğu “Çözüm Bizde” isimli toplantı yapılmıştır. 7 Nisan 2013’te Sarıyer Mahalle Dernekleri ve Kooperatifleri olarak “İşte Çözüm” isimli toplantı gerçekleştirilmiştir.

Şekil 2. 20: Sarıyer Mahalleler Birliği Logosu

Kaynak: Mahalle Dernekleri ve Kooperatifleri Birliği Facebook sayfasından alınmıştır.

²⁹⁵ Sarıyer Aktüel, Sarıyer’de Mücadele’nin Adı “Sarıyer Mahalleler Birliği”, s.2.

Mahalle derneklerinin tüzüklerinde hangi amaçla kuruldukları yazmaktadır ve bu her mahallenin kendine özgü sorunlarına göre çeşitlenmektedir. Örneğin Mahallem Çayırbaşı Derneği'nin kuruluş amaçları şu şekilde sıralanmıştır:

“Mahallede yaşayanların sosyal, sportif ve kültürel etkinliklerinin artırılması, çalışma hayatından kaynaklı sorunlara çözümler üretmek, eğitim ve öğretim hizmetlerinin güçlendirilerek ihtiyaç sahibi öğrencileri desteklemek, afetlere dair toplumsal duyarlılığı artırarak önlemler almak ve hazırlık çalışmaları yapmak, toplumda ekolojik bilinci geliştirerek gündelik hayat alışkanlıklarını kapsar nitelikte etkin kılmak. Yerleşim alanlarını etkileyebilecek, resmi ve özel kurumların her ölçekte planlama, yenileme, dönüşüm, rehabilitasyon, restorasyon, inşaat proje ve çalışmalarını takip ederek mahalle sakinlerinin bilgi sahibi olmasını sağlamak, üniversite, meslek odaları ve diğer uzman kişi ve kuruluşların görüşlerinden de yararlanmak suretiyle bu konularda girişimlerde bulunmak. Hizmetlerin yerindeliği ve yeterliliği hususunda vatandaşların şikâyetlerini, dileklerini saptayarak ilgili kurumlar nezdinde girişimlerde bulunmak, belirtilen amaçlar doğrultusunda öneriler geliştirerek sunmak ve takip etmek.”²⁹⁶

Mahalle dernekleri, mahallelerde kooperatiflerin de kurulmasına ön ayak olmuştur. Kooperatiflere üye olabilmek için mahalle sakini olunması gerekmektedir. Kooperatiflerin yönetim kurulu dışında bir de her sokaktan temsilcilerin olduğu mahalle meclisi bulunmaktadır. Kararlar alınırken bu meclis karar almakta yönetim kurulu da bunu uygulamaktadır. Derbent, Emirgan, Kazım Karabekir Paşa, Kocataş, Pınar, PTT Evleri, Reşitpaşa ve Rumeli Hisarı mahallelerinde kooperatif bulunmaktadır.

Sarıyer Mahalleler Birliği'nin talepleri şu şekilde sıralanmıştır: İlki, Derbent, Fatih Sultan Mehmet ve Baltalimanı mahallelerinde riskli alan kararlarının kaldırılmasıdır. İkincisi, İstinye, Kazım Karabekir Paşa, PTT Evleri ve Poligon mahallelerinde özel parselasyonla hisseli satılmış arazilerde yasaların uygulanıp satış sonrasında arta kalan kamu paylarının rantçılardan alınıp kamu adına tescil edilmesidir. Üçüncüsü, Sarıdağ Mahallesi'nin üst kısmındaki SİT derecelendirmesinin bir an önce yapılması, koruluk özelliği olmayan yerleşim alanlarının SİT'ten çıkarılmasıdır. Son olarak, her mahallede 2981, 4706, 775, 3194 sayılı yasanın geçici 16. Maddesine göre hiçbir komşu dışarıda kalmayacak bir şekilde arazilerin toplu devri, ardından mahallede

²⁹⁶ Mahalleden Gazetesi, 29 Eylül 2014, s.12.

olabilecek yenileme, sağlıklılaştırma veya dönüşüm süreçlerinin her aşamasının mahallelinin katılım ve onayı ile yapılmasıdır.²⁹⁷

2.3.2. İstanbul Mahalleler Birliği

İstanbul'un 12 ilçesinden 42 mahalle ve 3 siteden dernek ve kooperatiflerin bir araya gelmesiyle İstanbul Mahalleler Birliği oluşmuştur. Sarıyer Mahalleler Birliği'nin yanında Gaziosmanpaşa'da Karayolları, Yıldıztabya, Sarıgöl, Mevlana, Pazariçi; Eyüpsultan'da Akşemsettin; Başakşehir'de Bayramtepe; Küçükçekmece'de Cumhuriyet, Yarımburgaz; Kadıköy'de Fikirtepe; Pendik'te Batı, Kavakpınar, Harmandere; Beykoz'da Çiğdem, Tokatköy; Üsküdar'da Kirazlıtepe, Kuzguncuk, İcadiye, Bahçelievler; Sultangazi'de Cumhuriyet, Habibler, Uğur Mumcu; Beyoğlu'nda Piyalepaşa, Keçecipiri, Fetihtepe, Kaptanpaşa, Piripaşa, İstiklal (Hacıhüsrev); Şişli'de Mahmut Şevket Paşa Mahalleleri, Mahalleler Birliği oluşumunun içinde yer almaktadır.

İstanbul Mahalleler Birliği'ndeki mahalleler, birbirleri ile benzer sorunlarla mücadele etmektedir. Kentsel dönüşümden olumsuz etkilenen mahalleler olduğu gibi adil planlama talep eden mahalleler de bulunmaktadır. Riskli alan kararlarına, mahallelinin düşüncesinin sorulmadığı kentsel dönüşüm uygulamalarına, tapu tahsis belgelerinin tapuya dönüştürülmemesinden kaynaklanan hak ihlallerine karşı faaliyet göstermektedirler.

Gaziosmanpaşa ilçesindeki Karayolları, Mevlana, Pazariçi, Sarıgöl ve Yıldıztabya mahalleleri 2013 yılından bu yana riskli alan kararları ve planlarla mücadele etmektedir. 2013 yılında ilan edilen riskli karar ilanlarına itiraz edilip dava açılmış, Danıştay'ın kararı iptal etmesinin üzerine 2016 yılında yaklaşık 5500 parselde 30 bin evi kapsayacak şekilde acele kamulaştırma kararı çıkartılmıştır. Gaziosmanpaşa Mahalleler Birliği'nin her karar için parsel başına dava açması üzerine acele kamulaştırma kararları iptal edilmiştir. 2016 yılında parça parça riskli alan ilanları başlamış ve bu kararlara karşı mücadeleler devam etmektedir.

Başakşehir ilçesinde Yeni İstanbul ve Kanal İstanbul gibi projelerin güzergâhında kalan Bayramtepe Mahallesi'nin sakinleri 2016 yılında alınan toplu konut ve yol açmak için kamulaştırma kararları ile mücadele edebilmek için Bayramtepe Koruma ve Dayanışma Derneği'ni kurmuştur ve 4706 ile 775 sayılı yasalardan yararlanarak tapuların alınabilmesi için mücadele vermektedir. 1989 yılında Bulgaristan'dan gelen göçmen

²⁹⁷ Sarıyer Mahalleler Birliği'nin düzenlediği 10.03.2019 tarihli taahhütname toplantısında gösterilen bilgilendirme videosundan alınmıştır.

yurttaşların kurduğu Göçmenkent 2018 yılında rezerv yapı alanı ilan edilmiş ve buna yönelik planlar çıkmıştır. Karar ve planlara dava açan site sakinleri aynı zamanda site yönetiminin yetkilerini kötüye kullanması ile de mücadele etmektedir.

Beykoz ilçesi Çiğdem Mahallesi'nde %95'i tapu tahsis belgesine sahip olan mahalleli 2981 sayılı kanundan doğan tapu haklarını elde etmek için ilçe ve büyükşehir belediyelerine başvurularını yapmış, İBB'nin 2017 tarihli planına karşı açtıkları dava süreci devam etmektedir.

Beyoğlu Okmeydanı'nda Kulaksız, Piripaşa, Kaptanpaşa, Keçecipiri, Fetihtepe ve Piyalepaşa Mahalleleri 2012 yılında çıkarılan 1000 ve 5000'lik planlara dava açmış ve planları iptal ettirmiş, 2016 yılında küçük değişikliklerle tekrar çıkan plana itiraz edilmiş ve riskli alan kararına dava açılmıştır. Şişli ilçesi sınırlarında kalan alan için Okmeydanı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği; Beyoğlu ilçesi sınırlarında kalan alan için ise Okmeydanı Çevre Koruma Derneği çatısı altında açılan davalar hakkında yürütmeyi durdurma kararı verilmiştir. Mahalleliler arazilerin devri için muvafakatname zorunluluğunun kaldırılması, projelerde mahallelinin haklarının garanti altına alınması ve sözleşmelerdeki keyfiyetlerin kaldırılması mücadelesini vermektedir.

Eyüpsultan Akşemsettin Mahallesi Öğretmen Blokları sakinleri %75 çoğunlukla bir araya gelerek riskli alan kararına karşı dava açmış ve süreç devam etmektedir. Mahalleli komşuluklarının ve bahçelerinin bozulmayacağı bir adil planlama talep etmektedir. Alibeyköy deresi sırtlarında kurulu bölgede yaşayan Çırçır ve Akşemsettin Mahalleleri sakinleri 2981, 4706 ve 775 sayılı yasalardan doğan tapu hakkını talep etmektedir ve Öğretmen Blokları ile birlikte riskli alan kararına dava açmıştır.

Kadıköy ilçesinde Fikirtepe 2010 yılında kentsel dönüşüm için pilot bölge ilan edildikten sonra mahallenin sözleşme imzalayan %70'lik kısmı vaat edilen evlere kavuşamamış, kira yardımı alamayan ve evleri yıkılan mahalleli evsiz kalmış ve bazı mahallelilere süreçte tapuları verilmemiştir.

Küçükçekmece ilçesinde Cumhuriyet Mahallesi Azim Blok Evler'de 2014 yılında müteahhit eliyle kentsel dönüşüm süreci başlamış, elinde proje olmayan şirket kat karşılığı sözleşme imzalatmış ve 2016 yılında proje olmadan evlerin yıkımı gerçekleştirilmiştir. 2018 yılı itibarıyla onaylanan projeye güven duymadıklarından bir grup mahalleli sözleşmeye dava açmıştır.

Pendik Batı Mahallesi 2013 yılında riskli alan ilan edilmesinin üzerine mahalleli birleşerek Batı Mahallesi Dayanışma Derneği'ni kurmuş ve karara karşı iptal davası

açmıştır. Kararın iptal edilmesinden sonra ikinci kez riskli alan kararı çıkmış, buna karşı tekrar dava açılmış ve mahalleli davayı kazanmıştır. Kavakpınar Mahallesi sakinleri ise Sabiha Gökçen ve E-5 yolunun baskısı altında 2981 ve 4706 sayılı yasalardan doğan tapu hakları için mücadele etmektedir.

Sultangazi Cumhuriyet Mahallesi Siteler Mevkii'ne komşu “Venezia-Viaport” projesinin rantı için mahalle riskli alan ilan edilmiştir. 1000’lik ve 5000’lik planlara karşı iptal davası açılmış ve mahalleli davayı kazanmıştır. Sakinler, siteleri içinde kalan açık alan ve bahçelerini olası planlarla alınacak rant odaklı kararlardan korumak amacıyla Sultangazi Cumhuriyet Mahallesi Siteler Yaşam ve Dayanışma Derneği’ni kurmuş ve mücadele etmektedir. Habibler Mahallesi 40 senelik ikamet ettikleri yerde “Paşa Torunları” olarak anılan bir grubun hak iddia etmeleri üzerine 2015’te dernekleşerek İBB ve Maliye ile birlikte Merkez Habibler Mahallesi Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği olarak davalara müdahil olmuştur. Uğur Mumcu Mahallesi komşu parsellerde yapılan yanlış dönüşüm uygulamaları tehdidine karşı bir araya gelmiş, planlara ve kamulaştırma kararlarına iptal davası açmıştır.

Şişli Okmeydanı Mahmut Şevket Paşa Mahallesi sakinleri 2016 yılında hazırlanan kentsel dönüşüm planına karşı dava açmıştır. Mahallenin bir bölümünde ıslah imar planları yapılmasına rağmen tapu süreci tıkanmıştır ve mahalleli 2981 sayılı yasadan doğan tapu hakları için mücadele vermektedir.

Üsküdar Kirazlıtepe Mahallesi kentsel dönüşüm alanı ilan edilerek belediye ve TOKİ iş birliğiyle sözleşme, ruhsata esas proje ve teminat olmaksızın belirsiz bir sürecin mahalleliye dayatılması üzerine dernek kurulmuştur. Daha sonra çıkan riskli alan kararına karşı açılan dava süreçleri devam etmektedir. Evlerin yıkımına yönetmeliklere aykırı bir şekilde, asbest ölçümü yapılmaksızın ve önlem alınmaksızın başlanmıştır. Sabah 04.00 saatlerinde çevik kuvvet polisleri ile birlikte gelen Üsküdar Belediyesi ekipleri herhangi bir tahliye ve tebligat olmaksızın mahallelinin halen kullanmakta olduğu yapı kayıt belgeli ve ruhsatlı Esentepe Camii’ni yıkmıştır. Kuzguncuk ve İcadiye Mahalleleri 2981 sayılı yasadan doğan tapu haklarını talep etmektedir. Bunun için 2017 yılında bir araya gelerek dernekleşen mahalleli olası bir kentsel dönüşüm projesinden önce tapuların devri için mücadele etmektedir.

İstanbul Mahalleler Birliği şöyle söylemektedir: “Kentsel dönüşüm ve yerinde dönüşüm şeklinde ifade edilen süreçler biz mahallelerin aleyhine işletiliyor. Riskli alan ve rezerv yapı alanı kararlarının bilimsel ve demokratik esaslara dayanmadan bizleri mağdur eden dönüşüm kararlarına bahane edilmesine ve her ölçekte planlama

alışmasının yerleşimlerimizi ve bizleri yok sayarak yapılmasına karşı mücadele ediyoruz. 2981, 4706, 775 sayılı kanunlardan doğan tapu haklarımızın güvenceye kavuşturulması, adaletli dönüşüm taleplerimizin dikkate alınması ve yanlış uygulamalarla komşuluğumuzun yok edilmesini engellemek için bir aradayız.”²⁹⁸ Mahalleleri ilgilendiren yasalar hakkında bilgili olmalarının yanı sıra planlama çalışmalarında sürece dahil olma isteğini dile getirerek bilinçli ve örgütlü bir şekilde mücadele etmeleri faaliyetlerinde başarılı olmalarını sağlamaktadır.

2.3.3. Türkiye Mahalleler Birliği

Türkiye genelinde İstanbul, İzmir, Eskişehir ve İzmit’te Mahalleler Birliği’ne katılım gösteren mahalleler bulunmaktadır. İzmir’de Karabağlar ilçesinde Limontepe, Uzundere, Cenneteşme; Kemalpaşa ilçesinde Soğukpınar ve Atatürk mahalleleri, İzmir Mahalleler Birliği içindedir. Eskişehir’de Tepebaşı ilçesinde Mustafa Kemal Paşa, Mamure, Işıklar, İhsaniye, Hacı Ali Bey, Yeni Mahalle; Odunpazarı ilçesinde Deliklitaş ve Kurtuluş mahalleleri, Eskişehir Mahalleler Birliği’nin içindedir. İzmit’te ise ayırova ilçesinde İnönü ve Emek mahalleleri katılım sağlamaktadır.

İzmir’de Karabağlar ilçesinde Uzundere köyünde zeytinliklerde jeotermik elektrik santrali yapım planına karşı 2017 yılından bu yana mücadele verilmektedir. Uzundereliler iş makinaları alanı terk edinceye kadar bölgede nöbet tutmuştur. Mahalleler Birliği gönüllülerinin desteğiyle bu projeye karşı dava açılmış ve mahkeme sondaj kuyusu açma işlemlerini durdurma kararı vermiştir.²⁹⁹

Eskişehir’de Mustafa Kemal, Mahmure, Işıklar, Yeni Mahalle, Kurtuluş, Deliklitaş, İhsaniye ve Hacı Seyit Mahalleleri Afet Riskli Alan Mağdurları Derneği olarak örgütlenmiştir. 2013 yılından beri riskli alan ilan kararlarıyla mücadele etmektedir. Huzur, Gündoğdu, Yenidoğan ve Emek Mahalleleri’nde de afet riskli alan ilan edilmelerinin üzerine 257 komşu bir araya gelerek karara dava açmıştır.³⁰⁰

7 Ocak 2018’de Eskişehir, İzmir ve Kocaeli mahalle dernek ve kooperatiflerinin temsil heyetlerinin de katılımıyla 3. İstişare Toplantısı gerçekleştirilmiştir. Bu toplantıda 6306, 2981 sayılı yasalar ve Belediye Kanunu’nun 73. maddesi kapsamındaki uygulamalar ile mahalle sakinlerinin tasfiyesine yönelik planlama çalışmaları adı altında

²⁹⁸ İstanbul Mahalleler Birliği’ndeki mahallelerin mücadeleleri ile ilgili bilgiler 03.03.2019 tarihinde gerçekleştirilen toplantıda gösterilen bilgilendirme videosundan derlenmiştir.

²⁹⁹ <http://mahallelerbirligi.org/uzundere-koylulerinin-jes-zaferi/>, Erişim Tarihi: 23.07.2019.

³⁰⁰ <http://mahallelerbirligi.org/eskisehirde-afet-riskli-alan-ilani-ve-porsuk-plani/>, Erişim Tarihi: 23.07.2019.

gerçekleştirilmeye çalışılan uygulamalar hakkında sunum yapılmış, bu konular tartışılmış ve hak mücadelelerine ilişkin bilgiler mahalleliyle paylaşılmıştır. Yüzlerce mahallelinin katılımıyla gerçekleştirilen istişareler sonucunda idarenin açıklamaları ve uygulama süreçleri arasında çelişki olduğu, daha önceden elde edilmiş hakların yeni yasal ve idari düzenlemelerle ortadan kaldırıldığı, muhalefet partisince yönetilen belediyelerin de tutumlarının merkezi yönetimle benzer uygulamalara sahip olduğu, mecliste grubu olan siyasi partilerin bu uygulamalar karşısında çözüme yönelik bir anlayışlarının olmadığı, çeşitli baro ve meslek kuruluşlarının hak ihlallerinde mahallelinin yanında yer almadığı, hak sahiplerinin kendileri ile ilgili konularda katılımını güçlendirecek bir siyasi anlayışın oluşmadığı tespit edilmiştir. Katılımcılar, hak ihlallerinin tespiti ve çözüme yönelik taleplerin metine dönüştürülerek imzaya açılması, mahalle, ilçe ve il düzeyinde kamuoyu bilgilendirme çalışmaları yapılması, hak ihlallerinde hakların iadesine ve adil bir dönüşüm sürecine ilişkin talep ve önerilerin bulunduğu dosyaların Cumhurbaşkanlık, Başbakanlık, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, TBMM’de grubu bulunan parti Genel Başkanlıkları, TMMOB, Baro Başkanlıkları ve Tabipler Odası, Ulusal ve yerel medya kuruluşları, ilçe ve il düzeyindeki merkezi ve yerel idari kurumlara sunulmasına karar vermiştir.³⁰¹

Ayrıca yerel seçimler öncesinde Mahalleler Birliği içinden mahalle muhtarlığına aday olan kişiler desteklenerek kent siyasetinde de etkili olmak istenmiştir. Muhtarlığın yalnızca evrak düzenleyen bir kurum olmadığı, mahallesine sahip çıkan bir bilince sahip olması gerektiği ve mahallenin gündelik sorunlarını çözüme ulaştırabilecek bir muhtarlığın olması gerektiği vurgulanmış, mahalle dernek ve kooperatiflerinden çıkan kişilerin mahalle muhtarlığı adaylıkları desteklenmiştir.³⁰²

Türkiye Mahalleler Birliği olarak mahalleler bir araya gelmiş ve 2981 sayılı yasanın uzatılması için otobüslerle meclise gidilmiştir. Yerel düzeyde mahallede başlayan bir örgütlenmenin ülke çapında ulusal meclisteki kararları etkileme gücü, yurttaş katılımının demokrasiye yaptığı katkının anlaşılması bakımından önemlidir.

2.3.4. Mahalleler Birliğinin Katılımı

Mahalleler Birliği’nin işleyişinin üç aşamalı olduğu söylenebilir. İlk olarak mahalle bazında tüm komşuların çağırılarak belli bir konuda bilgilendirilerek gündem oluşturulması ve mahalle derneğinde alınan kararlara göre duyuruların halka yapılması

³⁰¹ <http://mahallelerbirligi.org/mahalleler-birligi-3-istisare-toplantisi-sonuc-bildirisi/>, Erişim Tarihi: 23.07.2019.

³⁰² <https://beyond.istanbul/mahallenin-muhtarlar%C4%B1-6f26afc58875>, Erişim tarihi: 18.08.2019.

gerçekleştirilmektedir. Mahallede gerçekleştirilen düzenli toplantılar, kahvaltı ve dayanışma gecesi gibi etkinliklerle mahallelinin birlik ve bütünlüğü sağlanmaktadır. Belli bir konu veya olay üzerine yapılan toplantılarda yurttaşlara sorunla ilgili bilgi verilmekte, mahallelinin konuyla ilgili soruları alınarak cevaplanmakta, genel olarak oylama yapılmayıp şehir plancıları ve hukukçuların çözüm önerileri halka anlatılmaktadır. Sorun ve çözümler anlaşılabilir ve şeffaf bir şekilde halka anlatıldığından genellikle mahalleliyle mutabakat sağlanmaktadır. İkinci aşamada ilçe düzeyinde mahalle derneklerinin birbirleriyle iletişimi dernek temsilcileri ile sağlanmakta, birlik olarak yapılması gerekenlerin yol haritası çizilmektedir. Üçüncü aşamada ise tüm ilçelerdeki mahalle dernekleri örgütlenmeleri ile iletişime geçilmekte ve taahhüname toplantıları gibi geniş katılımlı toplantılar yapılmaktadır. Diğer illerdeki mahalle derneklerinin mücadelelerinde dayanışma sağlamak amacıyla geniş katılımlı toplantılarda dernek temsilcileri tarafından katılım sağlanmaktadır.

İnşaat sektörünün partiler üstü bir mesele olarak görülmesi ve parti ayrımı gözetmeksizin tüm yurttaşları etkilemesi sebebiyle mahalle derneklerinin kent ile ilgili konularda bir aktör olma amacı bulunmaktadır. Bu bakımdan tüm siyasi görüşlere eşit mesafede durularak siyasetin kutuplaştırıcı atmosferine karşı hassas bir denge kurulmaya çalışılmaktadır.

2.3.5. Değerlendirme

Sarıyer Mahalle Dernekleri'nin taleplerine bakıldığında sağlıklı ve güvenli bir çevrede yaşama, konut sorununun çözülmesi, dinlence alanlarının kurulması, ulaşımın iyileştirilmesi, kent yönetimi ve kent planlamasında halk katılımı gibi konular, 1992'de Avrupa Kentsel Şartı'nda kentliler için olması gereken haklar olarak belirtilmiştir. 2008'de genişletilerek sunulan Yeni Kentlilik İçin Manifesto belgesinde ise kentli hakları kent hakkından destek alarak ayrıntılı bir biçimde açıklanmıştır. Sarıyer Mahalle Dernekleri ile yapılan görüşmelerde de Sarıyer'in mahallelilere ait, çeşitli kimlik ve kültürleri kaynaştıran ve birbirleri ile dayanışma içinde yaşayan halkın yerel düzeyde katılım hakkı sürekli olarak vurgulanmaktadır. Mahalle dernekleri, halkın doğrudan katılımını sağlayan bir araç olarak teşvik edilmeli ve desteklenmelidir. Bu noktada bir çalışma ofisinin tahsisi bile mahalle derneklerinin çalışmalarını kolaylaştıracaktır. Halkı bilgilendirme ve konuları toplantılarda tartışma noktasında mahalle dernekleri tam da Şart'taki nitelikleri karşılamaktadır. Sarıyer sahip olduğu ormanlık alanlarıyla kentsel ekoloji kapsamında uygulamalar yapılması gereken bir ilçedir. Temiz çevre ve kamu değerlerine erişimin tüm halk için sağlanabilir olması, mahalle dernekleriyle yapılan

görüşmelerde önemsenen konular arasındadır. Mahalleli arasında yardımlaşma ve dayanışma yüksektir. Mekânsal eşitsizliklere karşı mülkiyet sorunu ile mücadele edilmektedir. Mahalle derneklerinin tüzüklerinde yer alan kuruluş amaçlarına bakıldığında Avrupa Kentsel Şartı ile aynı konulara hassasiyet gösterdikleri görülmektedir. Ayrıca siyasi partilerin yerel seçimler öncesi ilan ettikleri seçim beyannamelerinde Avrupa Kentsel Şartı belgelerinden etkilenildiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Sarıyer Mahalle Dernekleri'nin gerçekleştirmiş oldukları kamuoyunda da yer alan yürüyüşler, destek amacıyla davalarda mahkeme önünde kitlesel olarak bulunulması, meclise gidip partilerle görüşülerek bir yasanın geçerlilik tarihinin uzatılması, yerel seçimlerde belediye başkan adaylarına imzalatılmak üzere taahhütname toplantılarının yapılması, mülkiyet sorununa yönelik çeşitli davaların kazanılması, kent yönetiminde ve oturlan yerlerde söz sahibi olma isteğini barındırması, taleplerin iletilmesi, yalnızca ilçe bazında değil il ve hatta ülke genelinde diğer mahalle dernekleri ile iletişime geçerek onlarla dayanışma halinde olarak mücadele vermeleri bakımından kentsel toplumsal hareketlere yön verdiği hatta kentsel toplumsal hareket oluşturdukları söylenebilir. Mahalle derneklerinin baskın grupların çıkarlarına karşı mahallelinin görüşlerinin dikkate alındığı, onların isteklerine göre yaşam alanlarının şekillendirildiği bir kentsel dönüşüm ve kentsel hizmetlerin sunumu, yerel siyasette söz sahibi olma talepleriyle yürüttükleri örgütlü ve bilinçli mücadelesi kentsel toplumsal hareket olarak nitelenebilir.

Mahalle dernekleri, neoliberal politikalarla oluşturulan, mahalle sakinlerinin yerinden edilerek yüksek gelir gruplarının kullanımı için hazırlanan kentsel dönüşüm projelerine karşı, uzun yıllar emek verdikleri yaşam alanlarında söz sahibi olarak kent yapısını değişim değerine göre değil kullanım değerine göre değiştirmek istemektedirler. Kent hakkı, kentsel hizmetler ve yerel düzeyde katılım talepleriyle şekillenen, Sarıyer Mahalle Dernekleri'nin oluşturduğu kentsel hareket, aşağıdan yukarıya örgütlenmektedir.

Mahalle derneklerinin içinde yer aldığı kentsel toplumsal hareketlerin dünyadaki örnekleri ile Sarıyer'deki mücadele arasında bir bağ kurulabilmektedir. Amerika'daki Getto Hareketleri, polis şiddeti, işsizlik ve barınma sorunlarının yanı sıra yerel yönetimlerin demokratikleşmesi talepleriyle ortaya çıkmıştır. Hareket, kentsel dönüşüm politikaları, örgütlü gönüllü dernekler ve sosyoekonomik olarak güçsüz kesimlerin içindeki eğitilmiş kişilerin güçlü liderliği ile tetiklenmiştir. Kentsel dönüşüm tehlikesine karşı gettolar örgütlenmiş ve yaşadıkları ırkçı düzende özgürlük alanlarını geliştirebilecekleri bir mücadele vermişlerdir. Sarıyer ilçesinde de mülkiyet sorunu ve

kent planlamasında söz sahibi olma talepleri ile, gönüllü olarak oluşturulmuş yerel halkın içinden gelen ve halkı bilinçlendirme çabasıyla hareket eden mahalle dernekleri örgütlenmiştir. Kolektif olarak gerçekleştirilmeleri, kentsel yenileme tehdidine karşı mücadele vermeleri ve yerel yönetim kurumlarında karar alma süreçlerine katılım talepleri bakımından Getto Hareketleri'ndeki mahalle dernekleri Sarıyer Mahalle Dernekleri ile benzeşmektedir.

Latin Amerika'daki gecekondu hareketleri kent çeperlerinde kalmış marjinal olarak adlandırılan ve kentsel hizmetlerden yoksun gruplar tarafından oluşturulmuştur. Peru'da toprak sahipleri ve komisyoncuların arazilerde arsa değeri elde etmek için gecekondu sahiplerini kullanması ve arsa değeri elde edilince gecekondu sakinlerini yerlerinden etmeleri, kentsel hizmetlerden yoksun sakinlerin örgütlenerek kent hareketi oluşturmaya zemin oluşturmuştur. Sarıyer'de de yerinden edilme tehlikesine karşı kentsel dönüşüm konusu gündemde olmayan mahallelerde bile önlem amaçlı mahalle derneği kurulmuştur. Meksika'da barınma ve altyapı sorunlarının temelini oluşturduğu kentsel hizmetlerdeki eksiklikler gecekondu yerleşimcilerinin yaşam koşullarının geliştirilmesi ve yaşamları üzerinde söz sahibi olma talebi hareketin tetikleyicisidir. Burada çoğunluğunu öğrencilerin oluşturduğu radikal sol kesim etkili olmuş ve hareketi siyasallaştırmaya çalışmıştır. Sarıyer'de de kentsel hizmet ve kent hakkı talepleri ile yola çıkmıştır, ancak Meksika'dakinin tersine gençler yeterli derecede etkin değildir ve mahalle dernekleri siyasallaştırılmadan kendini korumaktadır. Şili'de temel kentsel hizmetlerdeki eksiklikler sebebiyle örgütlü işçi sınıfı, örgütlü olmayan köylü ve kriz altındaki burjuvazi arasında sosyal bir birlik oluşmuş ve hareket meydana gelmiştir. Buradaki eylemlilik el koyma, işgal, sokak protestoları ve gösteriler şeklinde görülmektedir. Sarıyer'de ise mahalle dernekleri üyeleri kendilerini sınıfsal olarak tanımlamamış; insani değerler ve insan hakları çerçevesinde örgütlenmiş; bu bakımdan sınıfsal bir hareket olarak ortaya çıkmamıştır. Mücadeleler öncelikle hukuki düzlemde yasal olarak verilmekte, protesto yerine hak arama gibi daha olumlu kavramlar kullanılmaktadır.

İspanya'daki Madrid Yurttaş Hareketi, konut, eğitim, kamu sağlığı, ulaşım, açık alan, kent tarihinin korunması, kültürel etkinlikler, demokratik yerel katılım talepleri etrafında meydana gelmiştir. Çeşitli mahallelerde hareketler farklılık göstermiş gecekondu hareketleri, toplu konut emlak hareketleri, kentsel hizmetlerin protesto edildiği hareketler, orta sınıfların oturduğu mahalle isyanları, Madrid'in dönüştürülmesine karşı çıkan hareketler yer almıştır. Kurulan mahalle dernekleri ile

kentsel hizmetler geliştirilmiş, gecekonduylar yararına iyileştirmeler ve sosyal etkinlikler yapılmıştır. Hareket farklı sosyal gruplar arasında meydana gelmiş, sınıf çatışmasının bir uzantısı olmamış, partilerin dernekleri manipüle etmelerine karşı koymuştur. Kullanım değeri ile belirlenen yeni bir kent oluşturma bilinci, mahalle derneklerinin kendilerini temsilde yasal dayanak olarak görmeleri, toplumla hareketin bütünleşmesini sağlayacak medya, uzmanlar ve sol partilerin varlığı, mahallelilerin demokrasi ve katılım talebi, mahallelilerin yüz yüze ilişkilerine dayanan kültürel mirasları hareketlerin kilit noktalarıdır. Bu bakımdan Sarıyer'deki hareket Madrid Yurttaş Hareketi'ne epeyce benzemektedir. Sarıyer'deki mücadeleler de Madrid'deki gibi kentsel hizmetler, kentin içinde yaşayan mahallelilerin istekleri dikkate alınarak kullanım değeri korunarak değiştirilmesi ve yerel katılım taleplerini içermektedir. Siyasal partilerin yönlendirmelerine izin verilmemiş, herhangi bir partinin uzantısı olarak görülmeyi reddetmiş, alanında uzman akademisyen, hukukçu ve şehir plancılarının desteğiyle mahalle dernekleri değişimde halkı ön planda tutmuşlardır. Mahalledeki yüz yüze ilişkiler, komşulukların güçlü olması ve mahalle kültürünün bozulmamasının istenmesi dayanışma ve örgütlülüğün artmasında rol oynamaktadır. Bireysel çıkarlara kapılmadan bir komşunun hakkının yenildiği bir durumda kitlesel olarak hareket etme güdüsü Sarıyer Mahalle Dernekleri'nde görülmektedir. Birinci bölümde bahsedilen Barselona'da mahalle derneklerinin imza kampanyaları, protesto ve yürüyüşlerle kentsel toplumsal hareketleri yönlendirmiş ve demokratik katılımın ve siyasi dilin yeni biçimlerini ortaya koymuş olması, Sarıyer Mahalle Dernekleri'nin çalışmaları ile benzeşmektedir. Almanya'daki yurttaş inisiyatiflerinin mahalle dernekleri şeklinde örgütlenerek mahalle toplantıları, bilgilendirme toplantıları, imza ve dilekçe toplama gibi çalışmalarında bulunmaları, hiçbir ayırım gözetmeksizin insanları harekete dahil etmeleri ve siyasal partilerden uzak durmaları Sarıyer Mahalle Dernekleri ile benzeşmektedir. Kanada'daki mahalle dernekleri karar alma süreçlerine halkın katılımı noktasında çalışmalarını sürdürmekte daha çok halk toplantıları ve bilgilendirme toplantıları ile mahallelerde bilinç artırılmasını hedeflemektedir, bu bakımdan kentsel hizmetlerden yoksun ve kentsel dönüşüme karşı mücadele veren mahalle derneklerinden farklı bir konumdadır. Görüldüğü üzere, giriş kısmında sorulan “mahalle derneklerinin kentsel toplumsal hareketleri yönlendirmede etkin bir rolü var mıdır” sorusuna birinci bölümde açıklanmış olan uluslararası kentsel toplumsal hareket örneklerinden yola çıkılarak cevap verilmiştir.

Sarıyer Mahalle Dernekleri'nin kentsel dönüşüm projelerine etkisi ve hukuki sonuçları bakımından başarıları, çeşitli örneklerle ortaya konmuştur. Derbent

Mahallesi'nin riskli alan ilan edilmesi kararına karşı iptal davası açılmış ve Danıştay tarafından riskli alan ilanı kararı iptal edilmiştir. Cannes'da gayrimenkul fuarında sunulan lüks konut projesinin dayandırıldığı nazım imar planına karşı iptal davası açılmış, idare mahkemesi planın iptal edilmesine karar vermiştir. Mahalle derneğinin çabalarıyla Sarıyer Belediyesi'nin açmış olduğu dava ile de lüks konut projesinin ruhsatı iptal edilmiştir. 8 adet askıya çıkarılan kentsel dönüşüm proje planlarının iptal davalarında müdahil olunmuş ve davalar mahalleli lehine sonuçlanmıştır. Tüm bu hukuki mücadeleye rağmen ikinci kez riskli alan kararı çıkarılmış, buna karşı da iptal davası açılmış olup dava şu an temyiz aşamasındadır. Fatih Sultan Mehmet ve Baltalimanı mahalleleri de riskli alan ilan kararına karşı yürüyüş gerçekleştirmiş ve iptal davası açılmış, dava kazanılmıştır. İkinci kez riskli alan ilanına karşı açılan iptal davası devam etmektedir. Reşitpaşa Mahallesi'nde Borsa İstanbul'un önce doğusundan sonra batısından geçirilmek istenen yol plan tadilatına karşı açılan iptal davasında mahkeme yol plan tadilatının iptaline karar vermiş, İBB davayı Danıştay'a temyize götürmüş ve dava devam etmektedir. Bunların yanında Sarıyer Mahalle Dernekleri'nin birlik olarak da hukuki başarıları olmuştur. İslah imar planlarının İBB tarafından geri gönderilmesine karşı mahalle derneklerinin desteği ve mahallelilerin müdahilliği ile Sarıyer Belediyesi tarafından dava açılmıştır ve dava kazanılmıştır. Ayrıca Mahalleler Birliği olarak 2015 yılında süresi biten 2981 sayılı yasa için meclise gidilmiş, yasanın önce 3 sonra 5 sene olmak üzere 2023'e kadar uzatılmasında etkili olunmuştur. İkinci araştırma sorusunun cevabı verilmektedir: mahalle dernekleri kentsel dönüşüm projelerinde etkili olmaktadır.

Sarıyer Mahalle Dernekleri'nin hukuki başarılarının yanı sıra siyasal başarıları da bulunmaktadır. Yerel seçimler öncesi belediye başkanlığı adaylarına taahhütname imzalatarak siyasal partilerin yerel politikaları üzerinde etkiye sahip olunmaktadır. Sarıyer yerel seçimleri için taahhütname toplantısı gerçekleştirmiş, bu toplantılara da Sarıyer Belediye Başkanlığı adayları gelip taahhütnameyi imzalamıştır. Ayrıca Sarıyer Mahalleler Birliği de yerel seçimlerde belediye başkanlığı adaylarına geniş katılımlı toplantılar gerçekleştirip taahhütname imzalatmakta ve imzalamayana oy yok diyerek siyasal partiler üzerinde de yerel düzeyde bir baskı oluşturmaktadır. Afişlerle duyuruları yapılan taahhütname toplantılarının büyükşehir belediye başkanlığı adayları için olanına İstanbul Mahalleler Birliği olarak İstanbul'daki mahalle dernekleri katılım göstermiş, hatta İzmir mahalle derneklerinden de destek amaçlı temsilci gelmiştir. Bu toplantıda çeşitli partilerin büyükşehir belediye başkanlığı adayları gelmiş, konuşma yapmış ve taahhütnameyi imzalamışlardır. Sarıyer Mahalle Dernekleri siyasetin içinde yer almadan

ve taraf olmadan siyaseti yönlendirebilen bir yerel hareket olarak önemli bir yer tutmaktadır. Üçüncü araştırma sorusu, mahalle derneklerinin siyaset ve kentsel politikalar üzerinde etkiye sahip olmaktadır şeklinde yanıtlanmaktadır.

Sarıyer'deki hareketin başarısı yalnızca hukuki ve siyasal zeminde kalmamış aynı zamanda toplumsal olarak da büyük fark yaratmıştır. Bunun en büyük kanıtı Sarıyer Mahalle Dernekleri'nin İstanbul'daki diğer mahalle dernekleri ile dayanışma ve iş birliği içinde olmasıdır. Yapılan yürüyüşler ve geniş katılımlı toplantılara diğer mahallelerin pankartları ile katılarak destek verdikleri görülmüştür. Kamuoyunun oluşturulmasında örgütlülük ve yüksek katılımın önemli ve başarıların kazanılmasında etkili olduğu anlaşılmıştır. Türkiye'deki Mahalleler Birliği çatısı altındaki diğer mahalle derneklerinin önemli faaliyetlerinde de mahalle derneklerinden temsilciler katılım sağlamaktadır. 2981 sayılı yasanın geçerliliğinin uzatılması da Mahalleler Birliği çatısı altındaki mahalle derneklerinin iş birliğinin bir başarısıdır. Ayrıca Sarıyer Mahalle Dernekleri, içinde bulunduğumuz kutuplaşmanın üst seviyede olduğu siyasal atmosferde her türlü ayrışmadan ve kutuplaşmadan kaçınmaktadır. Mahalle derneklerinin kullandığı dil ve halka yaklaşımı da birleştirici ve bütünleştiricidir. Mahalle dernekleri herhangi bir kutuplaşmadan kaçınarak, toplumsal birlikteliği sağlamak istemekte, ayrışmayı önlemekte, söylem ve eylemlerinde tutarlı olmaktadır. Örneğin, Adalet ve Kalkınma Partisi'nden bahsederken AKP yerine AK PARTİ olarak bahsetmeleri bile bu anlayışın bir sonucudur. Hiçbir partiye yakın durmamakla birlikte partilerden etkilenmemekte fakat partileri etkilemek için onları toplantılara çağırarak ve iletişim halinde olmaktan kaçınmamaktadır. Mahalle dernekleri yönetim kurullarında çeşitli görüşlere sahip insanlar bulunmaktadır. Hatta bir dernek üyesinin, mahalle derneğine üye olarak çalışmalarında bulunması üyesi olduğu bir siyasi partinin ilçe teşkilatınca hoş karşılanmadığından siyasi parti üyeliğini iptal ettirdiği olmuştur. Tüm bu bilgiler ışığında dördüncü araştırma sorusunun cevabı olarak mahalle derneklerinin toplumsal bütünleşmenin sağlanmasında etkili olduğu söylenebilir.

Hukuki, siyasal, toplumsal başarılarının yanında halk katılımının gerçekleştirilmesinde de Sarıyer Mahalle Dernekleri'nin etkili olduğu görülmektedir. Yüzeysel ve samimi olmayan katılım mekanizmalarının aksine halkı doğrudan karar alma süreçlerine dahil eden yöntemler izlenmektedir. Mahallelerde sokak toplantıları yapılmakta, bu toplantılarda mahalleliler yaşanan gelişmelerden haberdar edilmektedir. Ayrıca gerçekleştirilen halk toplantılarında mahalleli, sahip oldukları haklar ve yasalar hakkında bilgilendirilmektedir. Kooperatif bulunan bazı mahallelerde mahalle ile ilgili

önemli kararlar her sokağın kanaat önderlerinden oluşan danışma kurullarında halkın katılımı ile alınmaktadır. Halkın karar alma süreçlerine katılımı Mahalleden Gazetesi ile yazıya dökülmekte, mahalleli süreçler hakkında bu şekilde bilgi sahibi olmaktadır. Ayrıca müdahil olunan davalarda halk örgütlü ve geniş katılımı mahkemelerde destek amacıyla toplanmaktadır. Gerçekleştirilen toplantılara mahalleli ilgi göstermekte, ortak toplantılara Sarıyer Mahalle Dernekleri geniş katılım sağlamaktadır. Buradan hareketle, giriş bölümündeki beşinci araştırma sorusu, mahalle dernekleri halk katılımına katkı sağlamaktadır şeklinde yanıtlanabilmektedir.

Bilgisizlik, bilinçsizlik, mahalle sorunlarına duyarsızlık ve siyasi partilerin olumsuz yorumlarından etkilenme katılımı olumsuz etkileyen sebeplerdir. Sorunların çözücüsünün yalnızca devlet kurumlarının olduğuna inanılması ve hak aramanın devlete karşı gelme düşüncesi ile bir tutulması da katılımın düşük olmasına sebep olmaktadır. Bu bakımdan mahalle derneklerinin mahalleliyi bilinçlendirme amacı ile bilgilendirme toplantıları yapması, halkı haklarının olduğuna inandırması ve mahallelinin derneklere ve hak aramaya karşı olumsuz algısını yıkarak katılımı artırma üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir. Altıncı araştırma sorusuna yanıt olarak, mahalle derneklerinin kent bilincinin oluşmasına katkıda bulunduğu söylenebilir.

Mahalle dernekleri, aynı sorunlara sahip mahalleleri ortak çözüm paydasında bir araya getirerek örgütlü mücadele göstermelerinde etkili olmaktadır. Bu kapsamda mahalleli öncelikle aynı mahalle sınırlarında toplantılarla bilinçlendirilmekte, geniş halk toplantılarında ise ilçe sınırlarındaki mahallelilerle dayanışma içinde hareket etmektedir. İstanbul genelindeki toplantılarla ve yürüyüşlerde mahalle derneklerinin öncülüğünde halk birbirine destek olmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kentliler gündelik yaşamlarında mekân üretimine doğrudan dahil olmak istemektedir. Kenti yeniden şekillendirirken içinde yaşayan kentlinin kendini de yeniden şekillendirmesi ve her türlü karar alma aşamasına katılma talebi kent hakkı kavramına hayat vermektedir. Kent sakinlerinin kent üzerinde söz sahibi olma isteğinin yanında ekolojik adalet, kentsel hizmetlere eşit erişim, yerel karar alma süreçlerine demokratik katılım gibi talepler de kent hakkının diğer parçaları sayılabilmektedir. Kent hakkını elde etmek bir yana, dışlanmış gruplar, kentsel dönüşüm pratikleriyle düşünceleri sorulmadan, karar alma süreçlerine dahil edilmeden yerlerinden edilmekte, rant bölgesi haline gelen kent merkezlerinden uzaklaştırılmaya çalışılmaktadır. Kentliler hem bu ayrıştırmaya karşı hem de kentsel hizmetlerin yoksunluğuna ve yetersizliğine karşı mücadele

vermektedir. Konut, barınma, ulaşım, güvenlik, temiz çevre hakkına yönelik birtakım eksiklikler insanların örgütlenerek kitlesel bir şekilde hak arama talebiyle mücadele etmelerine neden olmaktadır. Bu noktada bilinçli ve örgütlenmiş yığınlar kentsel toplumsal hareketleri meydana getirmektedir. Toplumsal, sınıfsal ve kültürel farklılıkların yoğun bir şekilde görüldüğü, yoksul ve zengin, yöneten ve yönetilen zıtlıklarının keskin bir şekilde hissedilebildiği kentsel çelişkiler bu hareketlerin kaynağını oluşturmaktadır.

Amerika’da Getto Hareketleri, kentin bozulmasına yönelik tepkiler, yoksul nüfusun barınma ve kentsel hizmet talebi, bu yerleşim yerlerinde siyahilerin örgütlü gücünün bir araya gelmesiyle oluşmuştur ve burada mahalle dernekleri, halkın yerel yönetimlerde karar alma süreçlerine katılım talebini dile getirmiştir. Aynı şekilde Latin Amerika’daki gecekondu hareketleri ile, barınma hakkını talep eden, konut yetersizliği çeken, kentsel hizmetlerden yoksun dışlanmış grupların yaşadığı, araziler değerlendirildiğinde yerinden edilme tehlikesiyle karşı karşıya olan gecekondu alanlarında yaşayan insanlar örgütlenerek, bilinçli bir şekilde gösteri ve protestolarla etkinliklerini göstermiştir. Madrid Yurttaş Hareketi’nde ise konut, eğitim, kamu sağlığı, ulaşım, açık alan, tarihsel kentin korunması ve katılım talepleri mahalle dernekleri aracılığıyla dile getirilmiştir. Castells’in kentsel hareketi dayandırdığı üç boyuta; kentin kullanım değeri ile belirlenmesi talebi ve kentsel sorunları içeren “kent”, halkın yalıtılmasına karşı karar alma süreçlerine katılım ve demokrasi talebini içeren “güç” ve son olarak mahallelerin yüz yüze ilişkilere dayanan toplumsal varlığı olan “topluluk” boyutları Sarıyer’deki mücadele için de geçerlidir. Castells’in Madrid Yurttaş Hareketi’nden ulaştığı sonuçlar Sarıyer Mahalle Dernekleri’nde de gözlenebilmektedir. Birinci olarak, Sarıyer’deki durumda toplu tüketim talebi; mahallelerin mülkiyet sorunu etrafında örgütlenmeleridir, topluluk kültürü; derneklerin ortak hareket etmeleridir ve siyasal özyönetim; karar alma süreçlerinde etkili olma talepleridir. İkincisi, mahalle dernekleri, hak arama ve mahallelinin taleplerinin yerine getirilmesini sağlama rolünün bilincindedir. Üçüncüsü, Mahalleden gazetesi, yerel basın, alanında uzman gönüllü şehir plancıları, hukukçular ve akademisyenler ile birlikte mahalle dernekleri, toplumla yakın ilişki içerisinde. Dördüncüsü, mahalle dernekleri siyasi partilere eşit mesafede olup örgütsel ve ideolojik olarak siyasal partilerden bağımsızdır. Mahalle dernekleri siyasi partilerin öncülüğü yerine halkın öncülüğünde yerel örgütlenmeler şeklinde harekete geçtikleri ve ayrışmaya karşı çıktıkları için başarı göstermektedir.

Castells'in kentsel toplumsal hareketler tanımından hareketle mahalle derneklerinin birleşerek oluşturduğu Mahalleler Birliği'nin faaliyetlerinin, baskın çıkarlara karşı siyasal kurumlarda ve yerel düzeyde değişimler yaratabilen, özünü mülkiyet sorunu özelinde kentsel sorunların oluşturduğu, bilinçli, örgütlü ve toplumsal bir pratik olduğu söylenebilir. Birinci bölümde bahsedilen Barselona ve Almanya'daki mahalle dernekleri şeklinde örgütlenen hareketlere bakıldığında ortaya çıkış amaçları birbirinden farklılaşan ancak aynı talepleri barındıran mahalle dernekleri, kentsel sorunlara karşı ve karar alma süreçlerine katılımın sağlanmasına yönelik çalışmalar yapmış, yerel düzeyde demokrasi özlemiyle mahalle toplantıları, yürüyüşler, bilgilendirme toplantıları, dilekçeler ile talep iletme gibi yöntemleri kullanmıştır. Sarıyer Mahalle Dernekleri'nin de aynı katılım yöntemlerini kullandığı görülmektedir. Ayrıca, Almanya'daki yurttaş inisiyatiflerinin siyasal partilerden uzak durmaları ve insanlar arasında bir ayrım gözetmeden yerel düzeyde başlattıkları mücadeleyi ulusal düzeye genişletmeleri de Sarıyer Mahalleler Birliği'nin mücadelesine benzemektedir. Kanada'daki mahalle dernekleri, birleşerek birlik oluşturmaları ve kentsel tasarım gibi konularda halkın katılımını özendirmeleri ve halkı bilinçlendirmeyi amaçlamaları bakımından Mahalleler Birliği'ne benzemektedir, fakat Mahalleler Birliği'nin mülkiyet sorununa karşı hak arama mücadelesinde mahalle derneklerinin örgütlü bir çaba ile birlikte hareket etmesi noktasında farklılaşmaktadır.

Türkiye'de mahalle dernekleri, kendi imkânlarıyla yaşam alanlarını kuran insanların kentsel hizmetlerden yoksun kalması üzerine başta güzelleştirme ve dayanışma dernekleri olarak örgütlenmiştir. Mahalle derneklerinin isimlerine bakıldığında, güzelleştirme ve dayanışma isimlerinin sıkça kullanıldığı görülmektedir. Çoğu gelişmekte olan ülkede olduğu gibi sanayileşmenin etkisiyle iş olanaklarının kentlerde artması üzerine iş bulma amacıyla kente göç eden insanların barınma sıkıntısı çekmesi, devletin bunu karşılayamaması, göçmenlerin kendi çabalarıyla ev yapmalarına göz yumması ile birlikte kentin çeperlerinde yer alan gecekondu alanları artmıştır. Zamanla kent genişlemiş, ulaşım olanakları artmış ve çeperlerde kalan alanlar merkeze dönüşmüştür. Gecekondu sakinleri kentsel dönüşüm uygulamalarıyla merkezden çıkarılmak istenmiş, bunun üzerine mahalle dernekleri mülkiyet sorununda hak ihlallerine karşı faaliyet göstermeye başlamışlardır. Sarıyer ilçesinin de gelişen ulaşım ağları, boğazdaki konumu, ormanlık alanları, temiz havası, iş merkezlerine yakınlığı, deprem hattına uzaklığı, üçüncü havalimanı, üçüncü boğaz köprüsü gibi mega projelerin odak noktasında bulunması ilçeyi rant sahiplerinin gözünde daha da değerli kılmaktadır.

Sarıyer'deki yerleşim alanlarının dönüştürülmesi amacıyla deprem bölgesine uzak olmasına rağmen riskli alan ilan edilmesi gibi yerinde olmayan kararlar verilmiştir. Ayrıca daha önceden yerleşimcilere verilen tapu tahsis belgelerinin tapuya dönüştürülmemesi, bölgeye müteahhitlerin gelip gitmesi yerleşimciler açısından yerinden edilme riskini oluşturmuştur. Zamanında fabrikalarda çalışmak üzere gelen insanların kendi çabalarıyla yol, elektrik, kanalizasyon gibi kentsel hizmetleri getirdikleri yerleşim alanlarından çıkarılmasına yönelik politikalar izlenmektedir. Mahalleliler hukuksuzluklara karşı mahalle derneklerini kurmuş, bilinçli ve örgütlü mücadeleye devam etmiştir. Her türlü ayrımcılığa karşı koyarak, siyasi taraf olmaktan uzak durarak toplumsal dayanışmayı sağlamaya çalışırken kent hakkını da talep etmektedir.

Her toplum kent hakkı talebiyle kendi mekânını yaratırken kültürlerinin etkisiyle katılım yöntemlerini de yaratmaktadır. Yöntemlerin etkinliği toplumdan topluma değişkenlik gösterebilse de katılım kavramı evrenseldir, demokrasi yolunda insanların özlemi aynıdır. Demokrasi için etkin halk katılımı şarttır, yerel düzeyde bunu gerçekleştirmek için ise yerel karar alma süreçlerinde mahallelinin etkin bir şekilde dâhil edilmesi gerekmektedir. Yerel yönetimlerin halkın katılımını sağlama noktasındaki eksikliğini, halkın içinden aşağıdan yukarıya örgütlenme şeklinde ortaya çıkan mahalle dernekleri gidermektedir. Yerel yönetimlerin çekirdeği sayılabilecek mahalle düzeyinde katılımın sağlanması yerel demokrasinin geliştirilmesinde ve ilçe, il ve hatta ülke düzeyinde demokrasinin geliştirilmesinde bir başlangıç noktası olacaktır. Bunun için mahallenin sorunlarını en iyi bilen mahallelinin, kent planlamasında ve mahalle ile ilgili her türlü kararda göstermelik uygulamalardan uzak ve samimi bir şekilde katılımı etkin kılınması gerekmektedir.

Yerel düzeyde katılımın sağlanması için mahallelinin karar alma süreçlerinde etkin olacağına inanması, katılımını gerektirecek sorun veya konulara ilgili ve yeterli bilince sahip olması, gönüllü olarak bu süreçlerde yer almayı istemesi, zaman ve maddiyat bakımından kısıtlı olmaması, katılımın etkin bir şekilde gerçekleştirilerek somut çıktılara sahip olması önemli ön şartlardandır. Bu şartlar sağlandıktan sonra çeşitli yöntemlerle katılım gerçekleştirilmektedir. Sarıyer'deki mahalle dernekleri yerel katılım yöntemlerinden halk toplantıları, sokak toplantıları, danışma kurulları, dilekçe, internet, sosyal medya, Facebook, Whatsapp gibi yöntemleri sıklıkla kullanmaktadır. Yerel gazete, yürüyüşler, davalarda bulunma gibi şekillerde de karar alma süreçlerine etkin katılım gerçekleştirilmektedir. Mahalle sorunları ile ilgili veya bir mahallelinin mülkiyet sorunu ile ilgili gündem oluşturulmakta, sorunlara çözüm önerileri getirilerek politika taslağı

oluşturulmakta, yapılması gerekenler planlanarak yapılacaklar üzerine karar alınmakta, alınan kararlar hayata geçirilerek uygulamaya sokulmakta, taleplerin ne ölçüde yerine getirildiği ve hak arama konusunda hangi aşamada olduğu izlenmekte, duruma göre konunun tekrar gündeme getirilmesi söz konusu olmaktadır.

Mahalle derneklerinin örgütlenmesinde dört aşamalı bir yapıdan söz etmek mümkündür. Mahalle dernekleri önce mahalle düzeyinde halk toplantıları gerçekleştirmekte, mahalle sorunlarına yönelik talepleri iletme, halkı bilgilendirme ve bilinçlendirme amacı gütmektedir. Daha sonra ilçe düzeyinde mahalle dernekleri birleşerek Mahalleler Birliği'ni oluşturmakta, belediye başkanı adaylarına taahhütname imzalatılan geniş çaplı toplantılar yapmakta, yasaların uygulanmamasından doğan hukuksuzluklara karşı örgütlü bir şekilde davalara müdahil olmaktadır. İlçe düzeyinde örgütlenen mahalleler birliği il düzeyinde birleşmekte, büyükşehir belediye başkan adayları için taahhütname toplantısı gerçekleştirmekte ve il bazında aynı sorunları yaşayan mahalle derneklerinin ortak mücadelesinde dayanışma ve örgütlülüğü sağlamaktadır. Son olarak il düzeyinde birleşen birlikler temsilcilikleri yoluyla toplantılara katılmakta, birbirine destek olmakta ve dayanışma içinde hareket etmektedir.

Sarıyer'de kentsel hizmetlere yönelik talepler mahallede işsizlik sorunu, park ve spor alanları, kanalizasyon, sağlık hizmetlerinin yetersizliği, ulaşım, kreş, yaşam evi, güvenlik, ibadet yeri, otopark sorunu, çevre sorunu, temiz suya erişim gibi konular etrafında şekillenmektedir. Mahalleleri halkın kıymetlendirdiği savunulmaktadır, bu bakımdan mahallede oturan halkın istediği gibi, yerinde gerçekleştirilecek bir kentsel dönüşüm talebi ve sürecin nasıl işlemesi gerektiği konularında halkın bilinçlendirilmesi, mahalle derneklerinin kent hakkına yönelik çalışmalarının temelini oluşturmaktadır. Halkın görüşlerinin alınmadığı ve halkı mahalleden uzaklaştırma amacı taşıyan lüks konut projeleri ve kentsel dönüşüm planlarına karşı iptal davaları açılması ve davaların kazanılması, mahalleliyi mağdur edecek yol projesine karşı dava açılması mahalle derneklerinin kent hakkına yönelik çalışmalarında başarılı olduğunu göstermektedir.

Mahalle derneklerinin bilgilendirme toplantıları ile halkı nasıl bilgilendirdiği halkın siyasetçilere sordukları sorulardan anlaşılmaktadır. Eskiden “tapularımız ne zaman verilecek” şeklinde sorular sorulurken şimdi “tapuyu vereceksin ama hangi kanuna göre, nasıl vereceksin, problemimizi nasıl çözeceksin” şeklinde sorular sorulması bunun önemli bir kanıtıdır. Mahalle dernekleri gerçekleştirdikleri taahhütname toplantıları ile mahalle üzerindeki mülkiyet sorunlarının çözümlerine yönelik talepleri ve halkın karar alma süreçlerine dâhil edilmesi taleplerini siyasal partilerin yerel seçimlerdeki adaylarına

iletmiş, imzalamayana oy yok diyerek tutumunu ortaya koymuştur. Bu süreçte siyasi partilerin adaylarının toplantılara katılarak taahhünameyi imzalamaları mahalle derneklerinin yerel siyasete yön verdiğini göstermektedir. Ayrıca cumhurbaşkanının boğazdaki 16 mahalle diyerek Sarıyer'i işaret etmesi de yerel bir örgütlenmenin etkinlik alanı bakımından büyük bir başarı olarak görülmektedir. Mahalle ile ilgili her türlü gelişme hakkında halk toplantıları yapılarak halk bilgilendirilmekte, mahalle ile ilgili büyük kararlarda mahalle meclisinde kararın çıkması ve buradaki toplantıların geniş katılımı ile gerçekleşmesi gerektiği düşüncesiyle hareket edilmekte ve yerel katılım güçlendirilmeye çalışılmaktadır. Yapılan yürüyüşlerle, gerçekleştirilen halk toplantıları ile halkın yerel katılımının sağlanmasının aslında çok da zor olmadığını göstermişlerdir. Mahalle dernekleri, kent hakkını elde etme, kentsel hizmetlere erişimde ve kent ile ilgili alınacak her türlü kararda yaşadıkları yerin sorunlarını en iyi bilen mahallelinin karar alma süreçlerine dâhil olmasını sağlayarak yerel katılımın ve bunun sonucu olarak yerel demokrasinin güçlendirilmesinde etkili olacak bir araçtır hipotezi bu şekilde kanıtlanmaktadır.

Mahalle derneklerinin mahalleli arasında dayanışma ve birlikteliği artırarak toplumsal bütünleşmenin sağlanmasında etkili olması varsayımı mahalle derneklerinin çalışmalarında görülmektedir. Öncelikle herhangi bir ayrışmaya yer vermeden toplumun tüm kesimleri dini, etnik, siyasal tutum ayırt etmeksizin ortaklaştırılan mülkiyet sorunu çevresinde birleştirilerek birliktelik sağlanmaktadır. Bireysel olarak kazanımların elde edilemeyeceği, kitlesel olarak verilecek bir tepkinin daha etkili olması ve dayanışma içinde gerçekleştirilecek mücadelelerin başarıya götürmesi bakımından halk önünde bir örnek oluşturmuştur. Halk katılım gösterdikçe, bilinçlendikçe başarı elde edildiğini görmüş, bu mücadeleye katılımı ve inancı artırmış, henüz kentsel dönüşüm baskısı ile karşılaşmamış mahallelerde bile katılımın gerekliliği anlaşılabilir mahalle dernekleri kurulmuştur. Mahalledeki komşuluk ilişkileri ne kadar güçlü ise mahalle kültürüne ve mahalleye bağlılık ve derneğe inanç ne kadar yüksekse katılım da o derece yüksek olmaktadır. Buna Derbent'teki yürüyüşlere katılımın oldukça yüksek olması örnek olarak gösterilebilir. Ayrıca yalnızca mahalle içinde değil, ilçe içindeki diğer mahalleler ve İstanbul içindeki mahalleler ile de dayanışma içinde olunması, hareketin kazanımları açısından etkili olmasını sağlamıştır. Bunun en belirgin örneği 2981 sayılı yasanın uzatılması için mecliste yerel girişimlerin oluşturduğu Mahalleler Birliği ile görüşmenin kabul edilerek yasanın önce 3 yıl sonra 5 yıl uzatılmasının sağlanmış olmasıdır.

Çalışmadaki ikinci hipoteze göre Sarıyer Mahalle Dernekleri, diğer mahalle derneklerine yol gösterici olmuş, kooperatifleşmede ve Mahalleler Birliği'nin oluşmasında öncülük etmiş, geniş halk katılımı ve desteğiyle yargı kararlarında, idari kararlarda ve yerel siyaset alanında etkili bir kentsel toplumsal hareket olmuştur. Sarıyer'deki mahalle derneklerinin kooperatifleşmeye öncülük ettiği Mahalleden gazetesinin ilk sayısında ortaya konmuştur. Mülkiyet ve evlerin hukuki güvenceye kavuşturulmasında arazi devrine yönelik taleplerin gerçekleştirilmesini sağlayacak bir iktisadi kuruluş olarak kooperatiflerin kuruluşunda, görüşmelerinde ve kararlarında halkın etkili olacağı şekilde oluşturulması öngörülmüştür. Mahalle derneklerinin ve kooperatiflerinin sorunlarını ve taleplerini ortaklaştırabildiği, çözüme yönelik girişimleri daha güçlü kılmak ve mahallelerin birbirinden öğrenmelerini sağlayacak bir birlikteliğin gerekli olduğu henüz 8 mahalle derneğinin bir araya gelerek oluşturduğu Sarıyer Mahalle Dernekleri Platformu ile ortaya konmuştur. 2013 yılından 2019 yılına, geçen 6 sene içinde Sarıyer'de mücadele veren mahalle sayısı 16'ya çıkmış, Mahalleler Birliği oluşumu altında mahalle dernekleri bir araya gelerek dayanışma içinde faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Bu süreçte çeşitli davalarda başarı sağlanmış, davalara halk geniş katılım göstererek mahkemelerde bulunarak desteğini göstermiştir. Riskli alan karar ilanlarına karşı açılan davalar kazanılmıştır ve bazı davalar devam etmektedir. İslah imar planlarının İBB tarafından Sarıyer Belediyesi'ne iade edilmesine karşı İBB önünde toplanılarak eylem yapılmıştır. Sarıyer Belediyesi'nin İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne karşı açtığı imar ıslah planları davalarına binlerce mahalleli müdahil olmuştur. Yargı yolunu kullanarak yerel yönetimlerin idari kararlarını değiştirmesi ile halk katılımı işletilmiştir. 2981 sayılı yasanın önce 3 sonra 5 sene uzatılması sürecinde Mahalleler Birliği olarak TBMM'ye gidilmiş, halk geniş katılım sağlamış, siyasal parti başkanları düzeyinde toplantılar gerçekleştirilmiş ve yasanın süresi uzatılmıştır. Yurtdışında fuarda sergilenen bir kentsel dönüşüm projesinin durdurulmasında halk yaptığı yürüyüş ile desteğini göstermiş ve kamuoyu oluşturulmuştur. Sarıyer Belediyesi'nin 5 yıllık bütçe ve strateji planına müdahil olma talepleri olumlu karşılanmış, mahalleliler düzenledikleri toplantılarda stratejik planda yer almasını istedikleri talepleri bir rapor halinde belediyeye sunarak sürecin bir parçası olmuşlardır. Görüldüğü üzere halkın yürüyüş yapma, davalar esnasında mahkeme önünde bulunma, toplantılara katılım sağlama şekillerinde birebir katılımı ile verdikleri kentsel mücadelede kamuoyu oluşturma bakımından geniş halk katılımının sağlandığı ortaya konulmaktadır. Yerel seçimler öncesi ilçe ve büyükşehir belediye başkanlığı adaylarına taahhütname imzalatılması, Mahalleler Birliği'nin içinden çıkan mahalle muhtarlığı adaylarının desteklenmesi, Mahalleler Birliği'nin yerel siyaset

üzerinde etkili olduğunu ve buna yönelik çalışmalar yaptığını göstermektedir. Ayrıca Sarıyer Mahalle Dernekleri'nin faaliyetlerinin etkinliği ve kamuoyu oluşturmaları bakımından kentsel toplumsal bir hareket olarak değerlendirilebileceği de temel olarak Castells'in görüşlerine dayanılarak kuramsal olarak da kanıtlanmıştır.

Sarıyer ilçesi örneğinde olumlu ve olumsuz katılım türlerinin ikisinin de kullanıldığı söylenebilir. Kentsel hizmetlere erişim için ve arazilerin devri talebiyle yazılan dilekçeler, 2981 sayılı yasanın süresinin uzatılması için toplanan imzalar, halkın bilinçlendirilmesi amacıyla gerçekleştirilen seminerler, halkın bilgilendirildiği panel ve halk toplantıları, yerel seçimler öncesi belediye başkan adayları ile yapılan toplantılar ile halkın taleplerinin ifade edilmesi, belediyenin stratejik planlarının oluşturulması çalışmalarında mahalle derneklerinin yer alması, olumlu katılım türünü kullandıklarını göstermektedir. Diğer yandan, riskli alan kararlarının iptali için dava açılması, ıslah imar planları için davalarda müdahillik gösterilmesi, İBB ve Bölge İdare Mahkemesi önünde toplanılarak alınan kararların protesto edilmesi, Derbent'teki kentsel dönüşümüne karşı kamuoyu oluşturulması amacıyla gerçekleştirilen yürüyüş olumsuz katılım türü olarak nitelendirilebilir. Kent ile ilgili kararlarda yönetim tarafından halkın isteklerinin sorulmamasına karşılık halkın taleplerini yönetime iletmesi ve karar alma süreçlerine dahil edilmek için uzun uğraşlar vermesi söz konusudur.

Yerel düzeyde katılımın aslında demokrasi için bir araç değil bir amaç olarak görülmesi gerekliliği son dönemlerde deneyimlediğimiz olaylarla önem kazanmıştır. Merkezi yönetimin hiyerarşik yapısı ve yerel sorunlara uzak olması; yerel yönetimlerin de merkezi yönetimin bir uzantısı olarak çok fazla yetki sahibi olmaması yerel demokrasiyi çıkmaza sokmaktadır. Yerel düzeyde sağlam bir demokrasinin geliştirilebilmesi için yaşadıkları yerdeki sorunları en iyi bilen kent sakinlerinin karar alma süreçlerine etkin katılımının sağlanması gerekmektedir. Kentlinin yerel düzeyde katılımında mahalle dernekleri önemli ve etkili bir araçtır. Mahalle dernekleri ile birlikte mahalleliler bilinç kazanacak, gündelik yaşamlarına etki eden her türlü müdahale ve haksızlığa karşı örgütlenecek ve kendi yaşam alanlarında söz sahibi olacak böylece temsili demokrasiyle pratikte yurttaş dokunmayan yönetimlere karşı yurttaşın demokrasiye inancı artacaktır.

Bu çalışma, Sarıyer Mahalle Dernekleri örneği ile İstanbul'da ve Türkiye'de halkın karar alma süreçlerine katılımı bakımından bir model ortaya koymaktadır. Mahalle ölçeğinde, halkın örgütlenerek oluşturacağı mahalle dernekleri, mahalle ile ilgili alınacak her türlü kararda mahallelinin etkin olmasını sağlayarak halkı aktif ve bilinçli yurttaş

haline getirebilir. Ayrıca mahalle kültürünün gelişmesi dayanışmayı ve mahalle içi güvenliği de artırabilir. Bunun için ayrışmadan uzak, her mahallede halkın isteği ve çalışmasıyla kurulacak mahalle derneği şeklinde sivil bir oluşum etkin olabilir. Sarıyer Mahalle Dernekleri ve Mahalleler Birliği'nin çalışmaları mahallelerde halka gösterilip tanıtılabilir. Mahallelerde dernek oluşumunun içinde yer almak isteyen halkın dernek kurması desteklenebilir. Avrupa Kentsel Şartı'nda belirtildiği gibi bir kent yaşamı bu şekilde hayata geçirilebilir. Halk, yerleşim bölgesinin gelişmesi için taleplerini daha etkin bir şekilde iletme, karar alma aşamalarında düşüncesini ve önerisini sunma, talepleri takip etme olanağına mahalle dernekleri aracılığıyla ulaşabilir. Mahalle dernekleri, Sarıyer Mahalle Dernekleri'nin halkı katılıma dahil etmede kullandığı yöntemi kullanmalı, çalışmalar bu kapsamda genişletilmelidir. Tüm bunların gerçekleşebilmesi için kişisel çıkar gözetilmemesi, dayanışma bilincinin oluşturulması ve dernekleşme isteğinin halk tarafından gelmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Adanalı, Yaşar Adnan, “Dünyadan “Kent Hakkı” İçin Kentsel Mücadele Örnekleri: Hindistan, Dominik Cumhuriyeti, Brezilya, Venezüella ve ABD”, *Eğitim Bilim Toplum*, 9/36, (2011): 14-30.

Aksümer, Gizem ve Hakan Yücel, “Immaterial Dimensions of the Right to the City: The Case of Istanbul’s Derbent Neighborhood in the Urban Transformation Process”, *Planlama*, 28/1, (2018): 76-89.

Arnstein, Sherry R., “A Ladder of Citizen Participation”, *Journal of the American Institute of Planners*, 35/4, (1969): 216-224.

Aslan, Şükrü, “Toplumsal Mücadeleler ve Kent Bir Yerel Deneyim: Mustafa Kemal Mahallesinin Kuruluşu Ve Yasallaşma Süreci”, *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3/9, (2004): 107-120.

Balanzo, Rafael de ve Nuria Rodriguez-Planas, *Crisis and Reorganization in Urban Dynamics: The Barcelona Case Study*, Bonn: IZA Institute of Labor Economics, 2017.

Baysal, Cihan Uzunçarşılı, “Kent Hakkı Yeniden Hayat Bulurken”, *Eğitim Bilim Toplum*, 9/36, (2011): 31-55.

Boer, R.W.J. ve J. De Vries, “The Right to the City as a Tool for Urban Social Movements: The Case of Barceloneta”, The 4 th International Conference of the International Forum on Urbanism (IFoU), Amsterdam/Delft, (2009): 1321-1330.

Brown, Alison ve Annali Kristiansen, *Urban Policies and the Right to the City: Rights Responsibilities and Citizenship*, UN-HABITAT-Policy Paper Series on Management of Social Transformation, 2009. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000178090>

Burke, Edmund M., “Citizen Participation Strategies”, *Journal of the American Institute of Planners*, 34/5, (1968): 287-294.

Burns, Danny, “Can Local Democracy Survive Governance?”, *Urban Studies*, 37/5-6, (2000): 963-973.

Burns, Rob ve Wilfried Van der Will, *Protest and Democracy in West Germany: Extra-Parliamentary Opposition and the Democratic Agenda*, London: Macmillan Press, 1988.

Castells, Manuel, *The Urban Question: A Marxist Approach*, Cambridge: MIT Press, 1977.

Castells, Manuel, *The City And The Grassroots: A Cross-Cultural Theory Of Urban Social Movements*, Berkeley: University Of California Press, 1983.

Castells, Manuel, *Kent Sınıf İktidar*, Çev. Asuman Erendil, Ankara: Bilim ve Sanat, 1997.

Castells, Manuel, “The New Public Sphere: Global Civil Society, Communication Networks, and Global Governance”, *ANNALS, AAPSS*, 616, (2008): 78-93.

Council of Europe, Conference of INGOs, *Code of Good Practice For Civil Participation in the Decision-Making Process*, 1 October 2009.

Council of Europe, Congress of Local and Reigonal Authorities, *The European Urban Charter*, Strasbourg, 1992.

Council of Europe, *The European Urban Charter II - Manifesto for a New Urbanity*, Strasbourg, 29 May 2008.

Creighton, James L, *The Public Participation Handbook: Making Better Decisions Through Citizen Involvement*, USA: John Wiley & Sons, 2005.

Crosby Ned, Janet M. Kelly ve Paul Schaefer, “Citizen Panels: A New Approach to Citizen Participation”, *Public Administration Review*, 46/2, (1986): 170-178.

Çılgin, Kumru ve Funda Yirmibeşoğlu, “Yerel Demokrasi Arayışında Mahalle Yönetimi”, *Planlama*, 29/2, (2019): 102-114. doi: 10.14744/planlama.2019.55823

Dahl, Robert, *On Democracy*, New Haven & London: Yale University Press, 1998.

DPT, *Kalkınma Planı (Birinci Beş Yıl) 1963-1967*, Ankara, 1963.

DPT, *Yerel Yönetimler Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, 2001.

DPT, *Yerleşme-Şehirleşme Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, 9. Kalkınma Planı 2007-2013, Ankara, 2007.

Eliçin, Yeşeren, “Küreselleşen Kent ve Sosyal Hareketler”, *Mülkiye*, 35/270, (2011): 141-158.

Emrealp, Sadun. *Yerel Gündem 21 Uygulamalarına Yönelik Kolaylaştırıcı Bilgiler El Kitabı*. İstanbul: IULA –EMME Yayını, 2005.

Eroğul, Cem, *Devlet Yönetimine Katılma Hakkı*, Ankara: İmge Kitabevi, 1999.

Erman, Tahire ve Meliha-Coşkun Yıldar, “Emergent Local Initiative and the City: The Case of Neighborhood Associations of the Better-off Classes in Post-1990 Urban Turkey”, *Urban Studies*, 44/13, (2007): 2547-2566.

Ertan, Kıvılcım Akkoyunlu, “Kentsel Hareketlerden Yeni Toplumsal Hareketlere: Castells’in Sorgulanması Ve Türkiye Örnekleri”, *Amme İdaresi Dergisi*, 32/3, (1999): 115-128.

Ertan, Kıvılcım Akkoyunlu, “Paris Banliyö Hareketini Anlamak: Manuel Castells’i Yeniden Okumak”, *Amme İdaresi Dergisi*, 40/1, (2007): 57-83.

Foot, Jane, *Citizen Involvement in Local Governance*, York: Joseph Rowntree Foundation, 2009.

Franz, Peter ve Donald I. Warren, “Neighborhood Action As A Social Movement Perspectives on Trends in the United States and West Germany”, *Comparative Political Studies*, 20/2, (1987): 229-246.

Garcia, Oscar Martin ve Damian Gonzales Madrid, “The Social Factory of Democracy in Underdeveloped Spain”, *Democratization*, 21/6, (2014): 1034-1054.

Geray, Cevat, *Kent Planlamasının Başlıca Uygulama Araçları*, Ankara: Palme Yayıncılık, 2017.

Glass, James J., “Citizen Participation in Planning: The Relationship Between Objectives and Techniques”, *Journal of the American Planning Association*, 45/2, (1979): 180-189.

Goldfrank, Benjamin, “The Politics of Deepening Local Democracy: Decentralization, Party Institutionalization and Participation”, *Comparative Politics*, 39/2, (2007): 147-168.

Gottdiener, Mark, “Mekan Kuramı Üzerine Tartışma: Kentsel Praksise Doğru”, Çev. H. Çağatay Keskinok, *Praksis*, 2, (2001): 248-269.

Görmez, Kemal, *Yerel Demokrasi ve Türkiye*, Ankara: Vadi Yayınları, 1997.

Habermas, Jürgen, *Kamusal Yaşamın Yapısal Dönüşümü*, Çev. Tanıl Bora ve Mithat Sancar, İstanbul: İletişim, 1997.

Handelman, Howard, “The Political Mobilization of Urban Squatter Settlements. Santiago’s Recent Experience and Its Implications for Urban Research”, *Latin American Research Review*, 10/2, (1975): 35-72.

Harvey, David, “The Right To The City”, *New Left Review*, 53, (2008): 23-40.

- Harvey, David, *Asi Şehirler*, Çev. Ayşe Deniz Temiz, İstanbul: Metis, 2012.
- Hipscher, Patricia L., “Democratization and the Decline of Urban Social Movements in Chile and Spain”, *Comparative Politics*, 28/3, (1996): 273-297.
- Huckfeldt, R. Robert, “Political Participation and the Neighborhood Social Context”, *American Journal of Political Science*, 23/3, (1979): 579-592.
- Innes, Judith E. ve David E. Booher, “Reframing Public Participation: Strategies for the 21st Century”, *Planning Theory & Practice*, 5/4, (2004): 419-436.
- Involve, *İnsanlar ve Katılım Yurttaşlar Karar Almanın Merkezine Nasıl Yerleştirilir*. Çev. TEPAV, 2005.
- Kaypak, Şafak, “Yerel Yönetimlerde Katılımcı/Müzakereci Demokrasi Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Önemi”, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 8/17, (2012): 171-196.
- Keleş, Ruşen, *Kent ve Siyaset Üzerine Yazılar (1975-1992)*, İstanbul: IULA-EMME, 1993.
- Keleş, Ruşen, *Yerinden Yönetim ve Siyaset*, İstanbul: Cem Yayınevi, 2011.
- Keleş, Ruşen, *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1980.
- Kışlalı, Ahmet Taner, *Siyasal Çatışma ve Uzlaşma*, Ankara: İmge Kitabevi, 1995.
- Klaarhamer, Roel, “The Chilean Squatter Movement and the State”, *Urban Social Movements in the Third World*, (Ed.) Frans Schuurman ve Ton Van Naerssen, London and Newyork: Routledge, (2011): 177-197.
- Köhler, Bettina ve Markus Wissen, “Glocalizing Protest: Urban Conflicts and the Global Social Movements”, *International Journal of Urban and Regional Research*, 27/4, (2003): 942-951.
- Kuhn, Armin, *The Citizenship of Urban Social Movements Participation as a point of Reference for Social Struggles in Berlin*, Conference Paper, Conference: Urban Citizenship Revisited. Rights, Recognition and Distribution in Berlin & Tel Aviv. International Symposium, At Humboldt University Berlin, 2011.
- Lefebvre, Henri, *Writings on Cities*, Çev. Eleonore Kofman ve Elizabeth Lebas, USA: Blackwell, 1996.
- Lefebvre, Henri, “Kent Hakkı”, Çev. Gizem Aksümer ve Julia Strutz, *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 9/36, (2011): 140-152.

- Lefebvre, Henri, *Mekanın Üretimi*, Çev. Işık Ergüden, İstanbul: Sel Yayıncılık, 2014.
- Lowe, Stuart, *Urban Social Movements: The City After Castells*, New York: Macmillan Education, 1986.
- Marcuse, Peter, “From Critical Urban Theory to the Right to the City”, *City*, 13/2-3, (2009): 185-196.
- Mayer, Margit, “Kentsel Toplumsal Hareketlerde “Kent Hakkı””, Çev. Aytaç Demirci, *Eğitim Bilim Toplum*, 9/36, (2011): 153-182.
- Nabatchi, Tina ve Matt Leighninger, *Public Participation for 21st Century Democracy*, New Jersey: Wiley & Sons, 2015.
- Olsen, Marvin ve Harry Perlstadt, Valencia Fonseca, Joanne Hogan, “Participation in Neighborhood Associations”, *Sociological Focus*, 22/1, (1989): 1-17.
- Ortaylı, İlber, *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi*, Ankara: Cedit Neşriyat, 2008.
- Önder, Özgür, “Yerelleşme ve Yerel Demokrasinin Güçlendirilmesi Bağlamında Yerel Katılım”, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 9/18, (2013): 311-326.
- Özgül, Necdet, *İstanbul İl Alanının Jeolojisi*, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Deprem ve Zemin İnceleme Müdürlüğü, 2011.
- Pekkanen, Robert J., Yutaka Tsujinaka, Hidehiro Yamamoto, *Neighborhood Associations and Local Governance in Japan*, Çev. Leslie Tkach-Kawasaki, London: Routledge, 2014. <https://doi.org/10.4324/9781315797731>
- Pratchett, Lawrence, “Local Autonomy, Local Democracy and the ‘New Localism’”, *Political Studies*, 52, (2004): 358-375.
- Pruijt, Hans. “Urban Movements”, Preprint. *Blackwell Encyclopedia Of Sociology*. Ed. George Ritzer. Malden: Blackwell. (2007): 5115-5119.
- Purcell, Mark, “Excavating Lefebvre: The right to the city and its urban politics of the inhabitant”, *GeoJournal*, 58, (2002): 99-108.
- Purcell, Mark, “For Democracy: Planning and Publics Without the State”, *derive, Zeitschrift für Stadtforschung*, 69, (2017): 37-47.
- Roberts, Nancy, “Public Deliberation in an Age of Direct Citizen Participation”, *American Review of Public Administration*, 34/4, (2004): 315-353.

Sisk, Timothy D. ve diğeri, *Democracy at the Local Level*, The International IDEA Handbook on Participation, Representation, Conflict Management and Governance, International IDEA, 4, 2001.

Şengül, Tarık, *Kentsel Çelişki ve Siyaset Kapitalist Kentleşme Süreçlerinin Eleştirisi*, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2009.

T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı ve IULA EMME, *Türkiye’de Yerel Yönetim Sisteminin Geliştirilmesi*, İstanbul: IULA-EMME Yayını, 1993.

T.C. Kalkınma Bakanlığı, *Katılımcılığın İlkeleri: Katılımlı Çalışmaları Tasarlayan, Uygulayan ve Yönetenler İçin İyi Uygulama Kılavuzu*, Çev. Aslı Toksabay Esen, Ankara: T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2012.

Tekeli, İlhan, “Katılımcı Demokrasi, Sivil Ağlar ve Sivil Toplum Kuruluşları”, 15. STK Sempozyumu Bildirisi, (2004), https://stk.bilgi.edu.tr/media/cd/01/doc/okuma_02-2.pdf, Erişim Tarihi: 24.08.2019.

Tekeli, İlhan, *Modernizm, Modernite ve Türkiye’nin Kent Planlama Tarihi*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2009.

Tekeli, İlhan, *Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm Yazıları*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2011.

Tocqueville, Alexis De, *Democracy in America Vol. 2*, Çev. Henry Reeve, The Project Gutenberg E-kitap, 2006. <https://www.gutenberg.org/files/816/816-h/816-h.htm>, Erişim Tarihi: 24.08.2019.

TÜSİAD, *Yerel Yönetimler Sorunlar, Çözümler*, İstanbul, 1995.

UN-HABITAT, *Urban Governance Index Conceptual Foundation and Field Test Report*, 2004.

Walton, John, “Urban Conflict and Social Movements in Poor Countries: Theory and Evidence of Collective Action”, *International Journal of Urban and Regional Research*, 22/3, (1998): 460-481.

Yalçıntan, Murat Cemal, “Sarıyer Gecekondu Mahalleleri Örneğinde Kentsel Dönüşüm Süreçleri ve Bu Süreçlerin Sosyo-Ekonomik ve Fiziki Etkileri”, TÜBİTAK Projesi No: 110K404, İstanbul, 2014.

Yaman, Murat ve Murat Küçükşen, “Yerel Yönetimlerin Demokratikleşmesi Açısından Yerel Katılımın İncelenmesi”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 55, (2018a): 247-259.

Yaman, Murat ve Murat Küçükşen, “Yerel Demokrasinin Gelişimi Sürecinde Kent Konseylerinin Rolü ve İşlevselliği: Bursa ve Yalova Kent Konseyi Örneği”, *İşletme Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 1, (2018b): 64-85.

Yücel, Hakan ve Gizem Aksüner, “Kentsel Dönüşüme Karşı Kent Hakkı Mücadelesi: Kazım Karabekir Mahallesi’nde Mekansal Kimlik ve Dayanışma Örüntüleri”, *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 9/36, (2011): 117-139.

İnternet Siteleri:

<https://beyond.istanbul/>, Erişim Tarihi: 18.08.2019.

<https://www.iap2.org/>, Erişim Tarihi: 23.02.2019.

<https://www.involve.org.uk/>, Erişim Tarihi: 02.02.2019.

<http://www.kitchenerdna.com/>, Erişim Tarihi: 03.04.2019.

<http://mahallelerbirligi.org/>, Erişim Tarihi: 23.07.2019.

<http://www.milliyet.com.tr/>, Erişim Tarihi: 21.11.2019.

<http://www.mimarlikdergisi.com/>, Erişim Tarihi: 19.11.2019.

<https://www.partizipation.at/>, Erişim Tarihi: 02.02.2019.

<http://www.sariyer.bel.tr/>, Erişim Tarihi: 16.03.2019.

<http://www.tuik.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 25.08.2019.

<http://www.ysk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 25.08.2019.

Gazete ve Dergiler:

Mahalleden Gazetesi, 23 Aralık 2013, Sarıyer Mahalleler Birliği.

Mahalleden Gazetesi, 5 Şubat 2014, Sarıyer Mahalleler Birliği.

Mahalleden Gazetesi, 17 Mart 2014, Sarıyer Mahalleler Birliği.

Mahalleden Gazetesi, 20 Mart 2014, Sarıyer Mahalleler Birliği.

Mahalleden Gazetesi, 29 Eylül 2014, Sarıyer Mahalleler Birliği.

Mahalleden Gazetesi, Eylül 2018, Mahalleler Birliği.

Mahalleden Gazetesi, Kasım 2018, Mahalleler Birliği.

Mahalleden Gazetesi, Ocak 2019, Sarıyer Mahalleler Birliği.

Resmî Gazete, 22.11.1983/18229.

Resmî Gazete, 13.7.2005/25874.

Resmî Gazete, 22.03.2008/26824.

Resmî Gazete, 06.12.2012/28489.

Sarıyer Aktüel Dergisi.

ÖZET

Kent hakkı bağlamında içinde yaşadığımız kentte, yaşadığımız alan üzerinde kolektif bir şekilde söz sahibi olmak ve sorunlara da bu şekilde çözüm getirmek gittikçe önemli bir konu haline gelmiştir. Kentliler kolektif bir şekilde haklarını savunmaya başlamıştır. Bireyin mekân algısının değişmesiyle birlikte kentsel toplumsal hareketler hızla artmış, mekân algısı yaşadığı evden ibaret olan birey sokağı ve mahalleyi de benimsemeye ve önemsemeye başlamıştır. Temsili demokrasinin çıkmaza girdiği, demokrasinin tam anlamıyla gerçekleştirilemediği, merkeziyetçiliğin sorunların çözümünü geciktirdiği, merkezi ve yerel yönetimler tarafından kent sakinlerinin taleplerine verimli ve etkin bir şekilde cevap verilmediği görülmektedir. Kentli, içinde yaşadığı kenti, idareciler veya sermaye sahiplerinin isteklerine göre değil, içinde yaşayan, kenti etkileyen ve kentten etkilenen aktör olarak kendisi şekillendirmeyi talep etmektedir. Kent hakkını elde etmek için halk, kent üzerinde söz sahibi olmak istemekte ve mahalle düzeyinde çeşitli şekillerde örgütlenerek mücadelelerine devam etmektedir. Mahalleler düzeyinde örgütlenmelerin kentsel dönüşüm gibi uygulamalara karşı olarak yapılandığı görülmektedir. Kentsel dönüşümüne karşı verilen mücadelelerde örgütlenme biçimleri inisiyatif, birlik, forum, platform, dernek şekillerinde ortaya çıkmaktadır. Mahalle dernekleri, mahalle düzeyindeki örgütlenmelerden biri olarak kentsel mücadelelerde etkin rol oynamaktadır. Bu çalışmada mahalle derneklerinin yerel düzeyde mahalleliye ne şekilde öncülük edebileceği ve mücadelelerin nasıl başarıya ulaştırılabileceği sorgulanmakta, mahalle derneklerinin bu kapsamda halkın karar alma süreçlerine katılımı üzerindeki etkisi Sarıyer Mahalle Dernekleri örneği ile araştırılmaktadır. Hukuki, siyasal ve toplumsal başarıları olan Sarıyer Mahalle Dernekleri halkın katılımına etkin bir şekilde katkı sağlamaktadır. Karar alma süreçlerine etkin katılım, mahalle düzeyinde aşağıdan yukarı bir örgütlenme modeli ile mahalle sakinlerinin öncülüğünde oluşturulan mahalle dernekleri ile gerçekleştirilebilmektedir. Halkın karar alma süreçlerine etkin katılımının mahalle dernekleri aracılığıyla sağlanması, halkın katılımını artıracak gibi yerel demokrasinin de gelişmesine katkıda bulunacaktır.

Anahtar kelimeler: Kent Hakkı, Kentsel Toplumsal Hareketler, Yerel Demokrasi, Katılım, Yerel Katılım, Karar Alma Süreçleri, Mahalle Dernekleri, Mahalleler Birliği, Sarıyer

ABSTRACT

In the context of the right to the city, having voice and producing solutions collectively on the area we live on in the city has been an important subject. Citizens has beginning advocating their rights collectively. Due to the change of individual's perception of space, urban social movements has been increased rapidly and individual whose perception of space consist of only home lived in has begun adopting and attaching importance to street and neighbourhood. It has being clearly seen that representative democracy has come to a dead end, that democracy has not been fully implemented, that centralization makes the solutions of problems delayed and that central and local governments cannot response efficiently and effectively to urban dwellers demands. Citizens demand to shape the city not as to demands of politicians or capitalists but themselves as they are actors who affect the city and being affected by the city. People ask having a voice on the city and they maintain their struggles by being organized in different ways at neighbourhood level for the purpose of getting the right to the city. It has being seen that the organizations at neighbourhood level have being structured against practices like urban renewal. Struggles against urban renewal has being organized in the forms of initiatives, unions, forums, platforms and associations. Neighbourhood associations have an active role in the urban struggles as organization at neighbourhood level. In this study it has been questioned how neighbourhood associations guide citizens at local level and how struggles can be made accomplished and it has been searched by the example of Sarıyer Neighbourhood Associations, how neighbourhood associations have an impact on public participation in decision making process. Sarıyer Neighbourhood Associations having many successes legally, politically and socially, contributes public participation effectively. Effective participation in decision making process could be achieved at the neighbourhood level, through neighbourhood associations which are formed led by neighbourhood residents with the bottom-up organization model. Providing effective public participation in decision making process by neighbourhood associations will increase participation of citizens and it will contribute to local democracy to be evolving.

Keywords: The Right to the City, Urban Social Movements, Local Democracy, Participation, Local Participation, Decision Making Process, Neighbourhood Associations, Sarıyer

EKLER

EK-1

MAHALLE DERNEKLERİ İLE GÖRÜŞME SORULARI

Dernek ile ilgili bilgiler

1. Derneğin kuruluş tarihi nedir?
2. Dernek üye sayısı kaçtır? Üyeler kimlerden oluşmaktadır? Üyelerin meslek ve siyasal duruşu nedir?

Derneğin gereksinimleri

3. Derneğin gelir kaynakları nelerdir?
4. Dernek mali, personel, büro gereksinimlerini nasıl karşılamaktadır?
5. Dernek akademik ve hukuki bilgileri nasıl edinmektedir? Süreçte akademisyen, avukat, şehir plancısı, mühendis gibi uzmanlık alanlarından yardım alınmakta mıdır?

Dernek faaliyetleri ile ilgili genel bilgiler

6. Derneğin ortaya çıkış sebebi nedir?
7. Derneğin mahalleliyle iletişimi ve örgütlenme nasıl sağlanmaktadır?
8. Derneğin bu zamana kadarki girişimleri nelerdir?
9. Engellenen girişimler var mıdır? Engelleme faaliyetleri kimler tarafından gerçekleştirilmektedir? Buna karşı derneğin tutumu ne olmuştur?
10. Derneğin toplantı sıklığı ne şekildedir? Halkın dernek toplantılarına katılımı ne ölçüdedir? Kararlar nasıl verilmektedir?

Derneğin en başarılı faaliyetleri

11. Başarıya ulaşan yargı kararları var mıdır? Varsa nelerdir? Yoksa başarısız olma sebepleri nelerdir?
12. Başarıya ulaşan halk hareketleri ne şekillerde oluşmuştur? Başarısızsa sebepleri nelerdir?

Derneğin faaliyetlerinin değerlendirilmesi

13. Derneğin karşılaştığı zorluklar nelerdir?
14. Dernek faaliyetleri yararlı mıdır?

15. Dernek faaliyetleri yeterli midir?

Derneğin diğer kurumlar ile ilişkileri

16. Merkezi yönetimle ilişkiler nasıldır?

17. Yerel yönetimlerle ilişkiler nasıldır?

18. Uluslararası kuruluşlarla ilişki kurulmakta mıdır?

19. Siyasi partilere yakınlık durumu nasıldır? Herhangi bir siyasi partide aktif üyeliği bulunan dernek üyesi var mıdır? Bu siyasi partileri etkileme veya partilerden etkilenme olmakta mıdır?

20. Diğer dernek, meslek odaları, sivil inisiyatifler ve sivil toplum kuruluşlarıyla ilişki kurulmakta mıdır? Görüşme sıklığı ve görüşmelerin kapsam, amaç ve hedefi nedir?

Derneğin görüş ve önerileri

21. Mahallenin sorunları nelerdir?

22. Mahalledeki komşuluk ilişkileri hakkında ne söyleyebilirsiniz?

23. Kentsel hareket ve kent hakkı deyince ne anlıyorsunuz?

24. Halkın dernek faaliyetlerine katılım oranı nasıldır?

25. Mahalleyle ilgili karar alma süreçlerine mahallelinin katılımı ne ölçüde gerçekleşmektedir? Mahalleli bu konuda bilinçlendirilmekte midir?

EK-2

MAHALLE BAZINDA 2019 İLÇE BELEDİYE BAŞKANLIĞI SEÇİM SONUÇLARI

